

**USBILIM 5TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON
EDUCATION, ECONOMY, MANAGEMENT AND
SOCIAL SCIENCES**

CONFERENCE ORGANIZING BOARD

Dr. Gültekin Gürçay
Prof. Dr. Hülya Çiçek Kanbur
Prof. Dr. Həcər Hüseynova
Doç.F.ü.f.d., İradə Kərimova
Doç. Dr. Könül Səmədova
Doç. Dr. Nazilə Abdullazadə
Doç. Dr. Sevinc Sadıqova
Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Leman Kuzu
Dr. Nadire Kantarcıoğlu
Dr. Zehra Fırat
Dr. Amaneh Manafidizaji
Aynurə Əliyeva
Tuğçe Biter

All rights of this book belong to Academic Sharing Platform Publishing House.

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academic Sharing Platform — 2022 ©

Issued: 30. 09. 2022

ISBN: 978-605-73381-9-8

ABOUT CONFERENCE

USBILIM 5TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON EDUCATION, ECONOMY, MANAGEMENT AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

SEPTEMBER 22- 25, 2022
BUDAPEST

ORGANIZATION

USBILIM INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

KATILAN ÜLKELER

Türkiye – India – Algeria –Azerbaijan – Pakistan – Iran- Saudi Arabia- Kazakhstan –
Nigeria- UK- Russia- Morocco- Iraq- Georgia- Malaysi- Australia- Kuwait- Oman-
Egypt-

PRESENTATION

Oral presentation

PERCENTAGE OF PARTICIPANT

45% From Turkey And 55 % From Other Countries

LANGUAGES

Turkish, English, Russian

SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE

- Dr. Gulmira ABDİRASULOVA** - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV - Ufa State Petroleum Technological University
Doç. Dr. Nazilə Abdullazadə - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Amina Salihi BAYERO - Yusuf Maitama Sule Üniversitesi
Dr. Karligash BAYTANASOVA - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Baurcan BOTAKARAEV - oca Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Ürdün Devlet Üniversitesi
Dr. Zehra FIRAT
Doç. Dr. Abbas GHAFARI - Tebriz Üniversitesi
Prof. Dr. Ariz Avaz GOZALOV - oskova Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA - Bakü Avrasya Üniversitesi
Dr. Gültekin GÜRÇAY
Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA - Özbekistan Bilimler Akademisi
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Mamatkuli Jurayev - Özbekistan Bilim Akademisi
Dr. Kalemkas KALIBAEVA - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Bouaraour Kamel - Ghardaia Üniversitesi
Dr. Nadire KANTARCIOĞLU
Prof. Dr. Ergün KOCA - Girne Amerikan Üniversitesi
Prof Dr. Bülent KURTİŞOĞLU - Ardahan Üniversitesi
Dr. Leman KUZU - İstanbul Kültür Üniversitesi
Sonali MALHOTRA - Delhi Balbahtri Academy
Dr. Alia R. MASALİMOVA - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof. Muntazir MEHDI - Pakistan Language Academy
Dr. Amanbay MOLDİBAEV - Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Doç. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Munzur Üniversitesi
Dr. Aysulu B. SARSEKENOVA - Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA - Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE - Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. K.A. TLEUBERGENOVA -Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA - Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Yıldırım İsmail TOSUN - Şırnak Üniversitesi

Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ - Urumiye Üniversitesi

Doç. Dr. C. VIJAI - St.Peter's Institute

Dr. Yang ZITONG - Wuhan Üniversitesi

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
September 22 - 25, 2022
Budapest

CONGRESS PROGRAM
Online Presentation

Join Zoom Meeting

<https://us02web.zoom.us/j/83205189098?pwd=aDg0RWlRb0RnTzZ5NjBVemJNMIkFrZz09>

Meeting ID: 832 0518 9098

Passcode: 250922

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

exp. H-..., S- ... NAME SURNAME

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022		10: 00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)	
Meeting ID: 832 0518 9098		Passcode: 250922	
HALL: 1 SESSION: 1		MODERATOR: DR. METİN GÜRCAN	
SALİH TÜREDİ TUNAHAN HACİİMAMOĞLU	Demokrasinin Ve Politik İstikrarın Ekonomik Büyümeye Etkisi: BRICS-T Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar		
SENEM DEMİRKIRAN	Kamu Yönetiminde Teknoloji Ve Yenilik Yönetimi: Dijital Adalet Örneği		
SENEM DEMİRKIRAN	Kamu Yönetiminde Teknoloji Ve Yenilik Yönetimi İçin Dijital Hukuk Mu, Dijital Adalet Mi?		
LEYLA NAGIYEVA	Armema-Azerbajjan Nagorno-Karabakh Conflict		
DR. METİN GÜRCAN	A Comparison of the Eschatologies of Violent Salafi-Jihadism and White Ethnocentrism through the Analysis of the Cases of Abu Bakr Naji’s “Management of Savagery” and Anders Breivik’s “2083: A European Declaration of Independence”		
MUSTAFA GÖKBERK ERTAN DOÇ. DR. BURAK HERGÜNER	Kent Konseylerinin Mültecilere Yönelik Faaliyetlerinin Analizi: Konak Kent Konseyi Örneği		
İLKNUR ŞEBNEM ÖZTEMEL	Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türk Devletler Teşkilatı Yapılanmasına Etkisi		
YILDIZ ATMACA HANDAN BOYALI	Etik Yönetim Politikaları Bağlamında Türkiye’de Oluşturulan Kurumsal Düzenlemeler		
HANDAN BOYALI YILDIZ ATMACA	Kurumsal İmaj Ve Profesyonel Etik İlkeleri Bağlamında Kamuda Kurumsallaşma		

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022		10: 00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)	
Meeting ID: 832 0518 9098		Passcode: 250922	
HALL: 2	SESSION: 1	MODERATOR:	DR. ÖĞR. ÜYESİ ERDEM SELMAN DEVELİ
MURAT KARA		Türk Bankacılık Sektöründe Bankaların Emekli Müşterileri İçin Uygulayabilecekleri Promosyon Stratejileri	
MURAT KARA		Süleyman Demirel Üniversitesi Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız Ve Diş Sağlığı Hastanesinin Engelli Bireyler Açısından İncelenmesi	
ANIL LÖGÜN M. SINAN TEMURLenk		Yüksek Frekanslı Verilerle Oynaklık Tahmini: Borsa İstanbul Şehir Endeksi Uygulaması	
DOÇ. DR. MURAT ÇAKIRKAYA MÜKREMİN YİĞİT		Siyasal Pazarlamanın Seçmen Davranışlarına Etkisinde Sosyal Medya, Referans Grupları Ve Politik İlgilenimin Aracılık Rollerini: Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma	
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERDEM SELMAN DEVELİ		2. Sanayi Devriminden 2. Dünya Savaşı'na Almanya'nın Genel Ekonomik Görünümü	
ÖĞR. GÖR. DR. ORHAN CENGİZ		Küresel Güney-Güney İş Birliğinin Çok Kutuplu Ekonomik Sistemdeki Yeri	
MEHMET ERDOĞMUŞ		Do Shocks Have A Permanent Effect On Terms Of Trade? The Case Of Turkey	
MUHAMMED ASLAM CHELERY KOMATH ÖZLEM SAYILIR		How Will Blockchain Transform The ED-Tech Industry? Learning Management Systems (LMSs) In Turkey	

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022		10: 00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)	
Meeting ID: 832 0518 9098		Passcode: 250922	
HALL: 3 SESSION: 1		MODERATOR: ABDUL AMIR HAZBAVI	
AZIZEH CHALAK NILOUFAR NASRI	The Interplay of Locus of Control, Academic Achievement, and Biological Variables among Iranian Online EFL Learners		
ABDUL AMIR HAZBAVI	Perception and Implementation of Machine Translation Applications by the Iranian English Translators		
DIVYA SHARMA	True Detective as a Southern Gothic: A Study of Its Music-Lyrics		
MOHAMMED S. ASSIRI	Development of a Rating Scale for Elementary EFL Writing		
ASMA ALYAHYA	Dialogue Journals as an EFL Learning Strategy in the Preparatory Year Program: Learners' Attitudes and Perceptions		
KURALAY KENZHEKANOVA AKMARAL DALELBEKKYZY	Myth in Political Discourse as a Form of Linguistic Consciousness		
IVANA ŠIMONOVÁ	Students' Knowledge, or Random Choice in ESP?		
SAEEDAH SHAFIEE NAHRKHALAJI	EFL Teachers' Metacognitive Awareness as a Predictor of Their Professional Success		
HOSSEIN AHMADI, OGHOLGOL NAZARI	Grading and Sequencing Tasks in Task-Based Syllabus: A Critical Look at Criterion Selection		

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022

14: 00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Meeting ID: 832 0518 9098

Passcode: 250922

HALL: 1 SESSION: 2

MODERATOR:

DOÇ.DR. İSMAİL DURSUNOĞLU

SERVET BALIKCI
MUHAMMED ZİNCİRLİ

School Accountability Models

DOÇ.DR. İSMAİL DURSUNOĞLU

Siyasal Katılma Ve Eğitim İlişkisi: Nicel Bir Araştırma

DOÇ.DR. İSMAİL DURSUNOĞLU

Bir Toplumsallaşma Öğretisi Olarak Atasözleri “Üzüm Üzümüne Baka Baka Kararır”

**AYSEL ARSLAN
SEBAHATTIN KARTAL**

**Okul Öncesi Çocuklarının Denge Duyusunu Geliştirmeye Yönelik Eğitim Temelli Duyu
Bütünleme Materyali Geliştirme Çalışması**

SEBAHATTIN KARTAL
AYSEL ARSLAN

Okul Öncesi Çocuklarının Hareket Duyusunu Geliştirmeye Yönelik Eğitim Temelli Duyu
Bütünleme Materyali Geliştirme Çalışması

ZOHAIB HASSAN SAIN

Challenges in Quality of Education in Higher Education Institutions (HEIs) of Pakistan

DOÇ. DR. ALPARSLAN KARTAL

Vildan Fâik Efendi'nin Meşrûtiyet Kavramları İle İlgili Görüşleri

**DR. CEREN AĞIN GÖZÜKIZIL
DR. SENEM TEZCAN**

Sinemada Kentsel Dönüşüm: Saf Filmi Örneği

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ZÜBEYİR
NİŞANCI

Çiftler Arasındaki Eğitim Seviyesi Farkının Evlilik İçi Çatışmalarda Kullanılan Davranış Türleri
Üzerine Etkileri

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022		14: 00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)	
Meeting ID: 832 0518 9098		Passcode: 250922	
HALL: 2 SESSION: 2		MODERATOR: FEDDAOUI AMINA	
ALI ALOTAIBI FRANCIS EDUM-FOTWE ANDREW PRICE	Identification of Social Responsibility Factors within Mega Construction Projects		
OLGA A. SHVETSOVA	Core Competence Development while Carrying out Organizational Changes		
BITA MASHAYEKHI MARJAN FAYYAZI PARISA SEFATI	A Study on the Relation between Auditor Rotation and Audit Quality in Iranian Firms		
FEDDAOUI AMINA	Using “Eckel” Model to Measure Income Smoothing Practices: The Case of French Companies		
SOMAYEH SOBATI MOGHADAM	SeCloudBPMN: A Lightweight Extension for BPMN Considering Security Threats in the Cloud		
SAFA OUGOUJIL SIDI MOHAMED RIGAR	Ethical Finance and Islamic Finance: Particularities, Possible Convergence and Potential Development		
SAWSAN J. AL-HUSSEINI	The Influence of Transformational Leadership on Knowledge Sharing in Iraq’s Public and Private Higher Education: A Comparison Study		
NINO PARESASHVILI NINO ABESADZE	Main Tendencies of Youth Unemployment and the Regulation Mechanisms for Decreasing Its Rate in Georgia		
ELMAMY AHMEDSALEM	Application of Western and Islamic Philosophy to Business Ethics		

USBILIM
5th INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONFERENCE
September 22- 25, 2022
Budapest

25. 09. 2022		14: 00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)	
Meeting ID: 832 0518 9098		Passcode: 250922	
HALL: 3 SESSION: 2		MODERATOR: ALI RASHASH ALZAHRANI	
MAZENI ISMAIL NURUL ALIAH HASMADI HASSAN	Developing Islamic Module Project for Preschool Teachers Using Modified Delphi Technique		
LEE BIH NI NURUL ASYIKIN BINTI HASSAN	The Use of Mnemonic and Mathematical Mnemonic Method in Improving Historical Understanding		
BABAK SHAMSHIRI NAJME DASTOURI	Report of Happiness in the Iranian Educational System: A Qualitative Research		
ALI RASHASH ALZAHRANI ELIZABETH STOJANOVSKI	Multivariate Assessment of Mathematics Test Scores of Students in Qatar		
FISEHA M. GUANGUL, ANNISSA MUHAMMED, AJA O. CHIKERE	Improving Students' Participation in Group Tasks: Case Study of Adama Science and Technology University		
MAJID A. ALSAYARI	A Social Cognitive Investigation in the Context of Vocational Training Performance of People with Disabilities		
HUDA S. AL-AZMI	Developing an Instrument to Measure Teachers' Self-Efficacy of Teaching Innovation Skills		
NABIL SULTAN	Innovating and Disrupting Higher Education: The Evolution of Massive Open Online Courses		
RANYA ELKHAYAT	The Capabilities Approach as a Future Alternative to Neoliberal Higher Education in the MENA Region		
MAZENI ISMAIL NURUL ALIAH HASMADI HASSAN	Developing Islamic Module Project for Preschool Teachers Using Modified Delphi Technique		

CONTENT	
CONGRESS ID	
SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE	
PROGRAM	
CONTENT	
ORAL PRESENTED PAPERS IN THE CONGRESS	
SALIH TÜREDİ ,TUNAHAN HACIMAMOĞLU	1
DEMOKRASİNİN VE POLİTİK İSTİKRARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: BRICS-T ÜLKELERİNDEN AMPİRİK KANITLAR	
Senem Demirkıran	2
KAMU YÖNETİMİNDE TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİ İÇİN DİJİTAL HUKUK MU, DİJİTAL ADALET Mİ?	
Senem Demirkıran	3
KAMU YÖNETİMİNDE TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİ: DİJİTAL ADALET ÖRNEĞİ	
Metin Gürcan	4
A COMPARISON OF THE ESCHATOLOGIES OF VIOLENT SALAFI-JIHADISM AND WHITE ETHNOCENTRISM THROUGH THE ANALYSIS OF THE CASES OF ABU BAKR NAJİ'S "MANAGEMENT OF SAVAGERY" AND ANDERS BREIVİK'S "2083: A EUROPEAN DECLARATION OF INDEPENDENCE"	
Leyla NAGIYEVA	17
ARMENIA-AZERBAIJAN NAGORNO-KARABAKH CONFLICT	
Mustafa Gökberk ERTAN, Burak HERGÜNER	23
KENT KONSEYLERİNİN MÜLTECİLERE YÖNELİK FAALİYETLERİNİN ANALİZİ: KONAK KENT KONSEYİ ÖRNEĞİ	
İlknur Şebnem Öztemel	34
RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE TÜRK DEVLETLER TEŞKİLATI YAPILANMASINA ETKİSİ	
Yıldız Atmaca, Handan Boyalı	36
ETİK YÖNETİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE OLUŞTURULAN KURUMSAL DÜZENLEMELER	
Handan BOYALI, Yıldız ATMACA	45
KURUMSAL İMAJ VE PROFESYONEL ETİK İLKELERİ BAĞLAMINDA KAMUDA KURUMSALLAŞMA	
MURAT KARA	56
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKALARIN EMEKLİ MÜŞTERİLERİ İÇİN UYGULAYABİLECEKLERİ PROMOSYON STRATEJİLERİ	

MURAT KARA	62
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ PROF. DR. TİMUÇİN BAYKUL ENGELSİZ AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI HASTANESİNİN ENGELLİ BİREYLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	
Mazeni Ismail, Nurul Aliah, Hasmadi Hassan	67
DEVELOPING ISLAMIC MODULE PROJECT FOR PRESCHOOL TEACHERS USING MODIFIED DELPHI TECHNIQUE	
Murat ÇAKIRKAYA, Mükremin YİĞİT	68
SİYASAL PAZARLAMANNIN SEÇMEN DAVRANIŞLARINA ETKİSİNDE SOSYAL MEDYA, REFERANS GRUPLARI VE POLİTİK İLGİLENİMİN ARACILIK ROLLERİ: Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	
Erdem Selman DEVELİ	87
2. SANAYİ DEVRİMİNDEN 2. DÜNYA SAVAŞI'NA ALMANYA'NIN GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ	
Orhan CENGİZ	89
KÜRESEL GÜNEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNİN ÇOK KUTUPLU EKONOMİK SİSTEMDEKİ YERİ	
Mehmet Erdoğan	100
DO SHOCKS HAVE A PERMANENT EFFECT ON TERMS OF TRADE? THE CASE OF TURKEY	
Muhammed Aslam CHELERY KOMATH, Özlem SAYILIR	101
LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS (LMSS) IN TURKEY	
Azizeh Chalak, Niloufar Nasri	102
THE INTERPLAY OF LOCUS OF CONTROL, ACADEMIC ACHIEVEMENT, AND BIOLOGICAL VARIABLES AMONG IRANIAN ONLINE EFL LEARNERS	
Abdul Amir Hazbavi	103
PERCEPTION AND IMPLEMENTATION OF MACHINE TRANSLATION APPLICATIONS BY THE IRANIAN ENGLISH TRANSLATORS	
Divya Sharma	104
TRUE DETECTIVE AS A SOUTHERN GOTHIC: A STUDY OF ITS MUSIC-LYRICS	
Mohammed S. Assiri	105
DEVELOPMENT OF A RATING SCALE FOR ELEMENTARY EFL WRITING	
Asma Alyahya	106
DIALOGUE JOURNALS AS AN EFL LEARNING STRATEGY IN THE PREPARATORY YEAR PROGRAM: LEARNERS' ATTITUDES AND PERCEPTIONS	

Kuralay Kenzhekanova, Akmaral Dalelbekkyzy	107
MYTH IN POLITICAL DISCOURSE AS A FORM OF LINGUISTIC CONSCIOUSNESS	
Ijeoma Chinyere Ukonu	108
THE EFFECT OF FAST FOOD GLOBALISATION ON STUDENTS' FOOD CHOICE	
Saeedeh Shafiee Nahrkhalaji	109
EFL TEACHERS' METACOGNITIVE AWARENESS AS A PREDICTOR OF THEIR PROFESSIONAL SUCCESS	
Hossein Ahmadi, Ogholgol Nazari	110
GRADING AND SEQUENCING TASKS IN TASK-BASED SYLLABUS: A CRITICAL LOOK AT CRITERION SELECTION	
Servet BALIKCI, Muhammed ZİNCİRLİ	111
SCHOOL ACCOUNTABILITY MODELS	
İsmail DURSUNOĞLU	112
SİYASAL KATILMA VE EĞİTİM İLİŞKİSİ: NİCEL BİR ARAŞTIRMA	
İsmail DURSUNOĞLU	124
BİR TOPLUMSALLAŞMA ÖĞRETİSİ OLARAK ATASÖZLERİ "ÜZÜM ÜZÜME BAKA BAKA KARARIR"	
Aysel ARSLAN , Sebahattin KARTAL	129
OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ DENGE DUYUSUNU GELİŞTİRMEYE YÖNELİK EĞİTİM TEMELLİ DUYU BÜTÜNLEME MATERYALİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI	
Sebahattin KARTAL, Aysel ARSLAN	136
OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ HAREKET DUYUSUNU GELİŞTİRMEYE YÖNELİK EĞİTİM TEMELLİ DUYU BÜTÜNLEME MATERYALİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI	
Zohaib Hassan Sain	143
CHALLENGES IN QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (HEIS) OF PAKISTAN	
Alparslan Kartal	144
VİLDAN FÂİK EFENDİ'NİN (1853-1925) MEŞRÛTİYET KAVRAMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	
Ceren AĞIN GÖZÜKIZIL, Senem TEZCAN	156
SİNEMADA KENTSEL DÖNÜŞÜM: SAF FİLMİ ÖRNEĞİ	
Ali Alotaibi, Francis Edum-Fotwe, Andrew Price	169
IDENTIFICATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY FACTORS WITHIN MEGA CONSTRUCTION PROJECTS	

Olga A. Shvetsova	170
CORE COMPETENCE DEVELOPMENT WHILE CARRYING OUT ORGANIZATIONAL CHANGES	
Bitra Mashayekhi, Marjan Fayyazi, Parisa Sefati	171
A STUDY ON THE RELATION BETWEEN AUDITOR ROTATION AND AUDIT QUALITY IN IRANIAN FIRMS	
Feddaoui Amina	172
USING “ECKEL” MODEL TO MEASURE INCOME SMOOTHING PRACTICES: THE CASE OF FRENCH COMPANIES	
Somayeh Sobati Moghadam	173
SE-CLOUD-BPMN: A LIGHTWEIGHT EXTENSION FOR BPMN CONSIDERING SECURITY THREATS IN THE CLOUD	
Safa Ougoujil, Sidi Mohamed Rigar	174
ETHICAL FINANCE AND ISLAMIC FINANCE: PARTICULARITIES, POSSIBLE CONVERGENCE AND POTENTIAL DEVELOPMENT	
Sawsan J. Al-Husseini	175
THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON KNOWLEDGE SHARING IN IRAQ’S PUBLIC AND PRIVATE HIGHER EDUCATION: A COMPARISON STUDY	
Nino Paresashvili, Nino Abesadze	176
MAIN TENDENCIES OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND THE REGULATION MECHANISMS FOR DECREASING ITS RATE IN GEORGIA	
Elmamy Ahmedsalem	177
APPLICATION OF WESTERN AND ISLAMIC PHILOSOPHY TO BUSINESS ETHICS	
Mazeni Ismail, Nurul Aliah, Hasmadi Hassan	178
DEVELOPING ISLAMIC MODULE PROJECT FOR PRESCHOOL	
Lee Bih Ni, Nurul Asyikin Binti Hassan	179
THE USE OF MNEMONIC AND MATHEMATICAL MNEMONIC METHOD IN IMPROVING HISTORICAL UNDERSTANDING	
Babak Shamshiri, Najme Dastouri	180
REPORT OF HAPPINESS IN THE IRANIAN EDUCATIONAL SYSTEM: A QUALITATIVE RESEARCH	
Ali Rashash Alzahrani, Elizabeth Stojanovski	181
MULTIVARIATE ASSESSMENT OF MATHEMATICS TEST SCORES OF STUDENTS IN QATAR	
Majid A. AlSayari	182

A SOCIAL COGNITIVE INVESTIGATION IN THE CONTEXT OF VOCATIONAL TRAINING PERFORMANCE OF PEOPLE WITH DISABILITIES	
Huda S. Al-Azmi	183
DEVELOPING AN INSTRUMENT TO MEASURE TEACHERS' SELF-EFFICACY OF TEACHING INNOVATION SKILLS	
Nabil Sultan	184
INNOVATING AND DISRUPTING HIGHER EDUCATION: THE EVOLUTION OF MASSIVE OPEN ONLINE COURSES	
Ranya Elkhayat	185
THE CAPABILITIES APPROACH AS A FUTURE ALTERNATIVE TO NEOLIBERAL HIGHER EDUCATION IN THE MENA REGION	
Anıl LÖGÜN, M. Sinan TEMURLENK	186
YÜKSEK FREKANSLI VERİLERLE OYNAKLIK TAHMİNİ: BORSA İSTANBUL ŞEHİR ENDEKSİ UYGULAMASI	

DEMOKRASİNİN VE POLİTİK İSTİKRARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: BRICS-T ÜLKELERİNDEN AMPİRİK KANITLAR

Salih Türedi

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

–0000–0001–6294–1007

Tunahan Hacımamoğlu

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

– 0000–0003–1474–8506

ÖZET

Ülkelerin refah düzeylerinin ve insanların yaşam standartlarının en önemli göstergelerinden biri olan ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler, gerek teorik gerek ampirik iktisat literatüründe en çok incelenen konulardandır. Bu araştırmalarda, ekonomik büyümenin veya ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının yalnızca ekonomik faktörlerle açıklanamayacağı görülmüş ve kurumsal faktörlere de yer vermeye başlanmıştır. Demokrasi ve politik istikrar da özellikle 1990’lardan itibaren söz konusu araştırmalarda ele alınan kurumsal faktörler arasında bulunmaktadır. Diğer yandan bakıldığında, bu faktörlerin ekonomik büyümeye etkisi konusunda teorik yaklaşımların ve ampirik bulguların farklılaştığı, dolayısı ile literatürde henüz bir konsensüsün sağlanamadığı görülmektedir. Bu çalışmada, BRICS-T ülkelerinde (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, G. Afrika ve Türkiye) demokrasinin ve politik istikrarın ekonomik büyümeye etkisi ikinci nesil panel veri analiz yöntemleri ile tahmin edilerek literatürdeki tartışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan Westerlund ve Edgerton (2007) LM panel bootstrap koentegrasyon testinin sonucunda; demokrasi, politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında anlamlı uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Ardından başvuru alan genişletilmiş ortalama grup (AMG) tahmincisine göre; uzun dönemde demokrasinin ve politik istikrarın ekonomik büyümeye etkisi panel geneli için anlamsızken, ülkelere göre değişmektedir. Şöyle ki demokrasi; Rusya, Hindistan, Çin ve G. Afrika’da ekonomik büyümeyi artırırken, Türkiye ve Brezilya’da ise azaltmaktadır. Politik istikrar ekonomik büyüme üzerinde Hindistan, Çin ve G. Afrika’da pozitif bir etki yaratırken, geri kalan ülkelerde anlamlı bir etki meydana getirmemektedir. Son olarak, panel Fourier Toda-Yamamoto nedensellik analizi; Çin’de ekonomik büyümeden demokrasiye, Brezilya’da politik istikrardan ekonomik büyümeye ve Hindistan’da ekonomik büyümeden politik istikrara doğru anlamlı ve tek yönlü bir nedenselliğin olduğuna ilişkin ampirik kanıtlar ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler : Demokrasi, Politik İstikrar, Ekonomik Büyüme, BRICS-T Ülkeleri

KAMU YÖNETİMİNDE TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİ İÇİN DİJİTAL HUKUK MU, DİJİTAL ADALET Mİ?

Senem Demirkıran

Trakya Üniversitesi

–0000-0001-9835-4963

ÖZET

Kamu kurumlarının hizmetlerini dijital ortama aktarmaları ile pek çok sorun tartışılmaya başlanmıştır. Kamu yönetimi açısından bu sorunlardan en önemlisi ‘dijital bölünme ya da dijital uçurum’ olarak ifade edilen durumdur. Dijital çağ ile birlikte devlet sunduğu hizmetleri dijitalleştirme çabası içerisinde hatta zorunluluğundadır. Çünkü vatandaşların dijital teknolojileri kullanmaları ve günlük hayatlarına entegre etmeleri devletten bekledikleri kamu hizmetlerine de yansımaktadır. Kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi kamu yöneticileri açısından genellikle eksik ya da hatalı kullanıcı yetkinliği sorununu ortaya çıkartmaktadır. Kamu hizmetlerinin dijital ortama aktarılması ve sunulması ile ilgili hem sunulan kamu hizmeti hem de kamu hizmeti yararlanıcısı açısından bazı hukuki düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada dijital hukuk ve dijital adalet kavramları tanımlanarak, kamu yönetiminde teknoloji ve yenilik yönetiminde ne ifade ettikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji ve Yenilik Yönetimi, Kamu Yönetimi, Dijital Adalet, Dijital Hukuk

USBILIM

KAMU YÖNETİMİNDE TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİ: DİJİTAL ADALET ÖRNEĞİ

Senem Demirkıran

Trakya Üniversitesi

–0000-0001-9835-4963

ÖZET

Nesnelerin İnterneti, yapay zekâ, algoritmalar, makine öğrenmesi, sensörler vd. pek çok teknoloji hayatımızın her alanında büyük bir hızla yer edinmektedir. Öyle ki teknolojinin bireysel kullanımının yanı sıra artık özel sektör ya da devletten talep ettiğimiz hizmetlerde de teknoloji odaklı bir dönem yaşanmaktadır. Bu talepler o kadar yoğundur ki özel sektör ve devlet pek çok hizmeti çevrimiçi ortamda müşterilerine ve vatandaşlarına sunmaktadır. Dijital çağ ile yoğunlaşan yeni teknolojilerin kullanımı ve devletlerin teknoloji yatırımları Covid 19 pandemisi ile zorunlu olarak hız kazanmıştır. Özellikle kamu hizmetlerinin pandemi sürecinde sorunsuz sunulması için devletler kamu hizmet sunumunda bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımına ağırlık vermek zorunda kalmışlardır. Tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi süreci kamu yönetiminde teknoloji ve yenilik yönetimi ile ilgili politikaların geliştirilmesinin önemini ortaya çıkartmaktadır. Çünkü, kamu hizmet sunumunda teknoloji kullanımına geçilmesi teknoloji sahipliği konusunda halk arasında büyük farklılıklar olan ülkelerde sorunlara neden olmaktadır. Dijital bölünme adı verilen teknolojiye eşit şekilde sahip olamama durumu kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi ile tartışılan bir konu haline gelmektedir. Özellikle sağlık, eğitim ve adalet gibi temel kamu hizmetlerinde devletlerin dijital bölünmeyi göz önüne alarak politika geliştirmeleri gerektiğinden kamu yönetimi açısından kamu hizmetlerinin sunumunda teknoloji ve yenilik yönetimi devletlerin uygulayacakları politikaların başarısı açısından önemlidir. Bu çalışmada; Avrupa ülkelerinde adaletin dijital dönüşümü araştırılmakta, kamu yönetiminde teknoloji ve yenilik yönetimi ile dijital adalet kavramları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji ve Yenilik Yönetimi, Kamu Yönetimi, Dijital Adalet

A COMPARISON OF THE ESCHATOLOGIES OF VIOLENT SALAFI-JIHADISM AND WHITE ETHNOCENTRISM THROUGH THE ANALYSIS OF THE CASES OF ABU BAKR NAJI'S "MANAGEMENT OF SAVAGERY" AND ANDERS BREIVIK'S "2083: A EUROPEAN DECLARATION OF INDEPENDENCE"

Dr. Metin Gürcan
Episteme Danışmanlık

ÖZET

Regardless of one's ideological stance, using armed violence (or fighting wars) to subdue opponents' will is a potent approach to exercise political power. What about fighting wars for end times? The purpose of this study is to offer a discussion on how similar violent extremist movements' long-term predictions of the future (or *eschatologies*) are, despite the fact that their ideologies are diametric opposites. For better elucidation, look at the two violent ideologies that are currently at conflict with one another: violent Salafi-Jihadism, meta-physical thought system which is ideological by nature (or by design; Islam), and white supremacist ideology, a reactionary ideological framework whose values are as dogmatic as religion.

Research would first define eschatology and then describe commonly utilized eschatological subcategories. Eschatology would therefore be stripped down to its base essentials in order to accommodate non-religious thought systems.

The "*Management of Savagery* (2004)," the infamous online document authored by Salafi-Jihadist strategist Mohammad Hasan Khalil al-Hakim (aka Abu Bakr Naji) and aiming to provide a strategy that al-Qaeda and other jihadists could follow to create a new Islamic caliphate in the future, and Anders Breivik's manifesto titled "*2083: A European Declaration of Independence* (2011)," a non-religious document published online shortly before the attacks in Norway in July, 2011, would be two perfect cases the eschatological frameworks of which worth comparatively analyze. With this analyze, one may then acquire scholarly insights about the question of how their similar eschatologies lead to different outcomes in terms of their ideologies and political visions for armed violence.

The main claims of this study are that:

- Eschatological warfare requires the fusion of very basic paradigms so that various theological or ideological eschatologies operate similarly,
- The process of building an eschatology is practical.

Anahtar Kelimeler : Eschatological Warfare, White Ethnocentrism, Violent Salafi-Jihadism

Introduction

Below the surface of duty, honor, love of country or simple pragmatism for fighting in a war or waging a war, there is a simmering human desire to control a life of unpredictable future and beyond. Though, killing is a practical way for preventing someone from doing what he was doing, there is an overarching force that mobilizes some groups of people in a

phenomenological sense; it is not that some ideas do not die but some ideas are just better at not withering. Armed political violence (or fighting war) is an impactful way of practicing power, with or without an ideology. The purpose of this research is to investigate how religious or non-religious violent ideologies, which have final prospects of future, conduct warfare efforts in different, or surprisingly similar ways and how they impact the world. Fundamental argument in this research is that

(1) eschatological warfare necessitates very simple paradigms to come together such that different religious or ideological eschatologies are same in operation,

(2) method of developing an eschatology is practical.

In this case, this research may aid researchers and policy makers in untangling the eschatological spirit of various groups who imply non-pragmatic goals and present a feasible framework to look whether parties in a military conflict instance has eschatological roots or not.

For the case at hand, sample of analysis is limited by generic far right, white supremacist ideology and violent Salafi Jihadist. Purpose of this sample is to include a meta-physical thought system which is ideological by nature (or by design; Islam) and a semi-reactionary ideological framework whose values are as dogmatic as religion (white supremacy). First of all, research would lay out what eschatology is and explain widely used eschatological subcategories. After that, eschatology would be reduced to its barebones such that it can host non-religious thought systems. Following that, a brief examination of Islamic eschatology and white supremacist eschatology would be presented through study of the “*Management of Savagery* (2004),” the infamous online document authored by Salafi-Jihadist strategist Mohammad Hasan Khalil al-Hakim (aka Abu Bakr Naji)¹ and aiming to provide a strategy that al-Qaeda and other jihadists could follow to create a new Islamic caliphate in the future, and Anders Breivik’s manifesto titled “*2083: A European Declaration of Independence* (2011),” a non-religious document published online shortly before the attacks in Norway in July, 2011.²

---

¹ Please see for the full text of the ‘Management of Savagery’ : https://archive.org/stream/TheManagementOfBarbarismAbuBakrNaji/The+Management+of+Barbarism+-+Abu+Bakr+Naji_djvu.txt (Accessed September 16, 2022).

² Please see the full version of the Breivik’s Manifesto: <http://www.democratie.ulg.ac.be/wp-content/uploads/2013/01/Breivik-Manifesto.pdf> (Accessed September 16, 2022).

The aim of *The Management of Savagery* is to provide a high level, long term strategy to violence-oriented violent Salafi groups in order to create a viable and lasting new Islamic Caliphate, modelled on a violence-centric interpretation of *Sharia*. Its premise is based on creating long term nationalist and religious resentment in Muslim countries in order to build an army of fighters to provoke superpowers into military action and eventual defeat. This document is different to those found in more classical Islamic tradition, immersed as it is in *realpolitik* and short on religious doctrine, giving it an appeal to a younger generation of violence-oriented *takfiri* ideology and influencing the pragmatic approach of many current and recent violent Jihadist groups.³

On 22nd July 2011, Breivik carried out a terror attack in Norway, killing 77- mostly children- and injuring 319 through a bomb detonated in Oslo and shootings at a children's camp on the island of Utøya. He stated that the main reason behind his attack was to raise the profile of his manifesto *2083: A European Declaration of Independence*. Comprising 1,518 pages Islamophobic, antisemitic, anti-leftist, anti-feminist and anti-immigration text, Breivik wanted his manifesto to be a call to arms in the defense of what he sees as the 'true' European way of life being eroded by external factors. He claims to be part of a 'European indigenous rights movement and a Crusader movement (anti-Jihad movement)'. Although it soon emerged that much of the work had been copied directly from far-right websites, his attack brought these writings out of the murky backwaters of the internet and very much into the public consciousness, where they have inspired right-wing groups and even spawned copy-cat attacks such as the one carried out by Brenton Tarrant at the Al-Noor mosque in Christchurch, New Zealand, on 15th March 2019, which killed 51 people.

Despite the opposing points of view from these two authors, there are striking similarities in the works in terms of how the authors view their place in the world. Both see themselves at the heart of a centuries old global struggle between good and evil.⁴ They view the world as battle ground between their own religion and beliefs against those who threaten what they see as the correct order. Both works are a call to arms to those who do, or who could, hold the same

---

³ Majid Bozorgmehri, 'Roots of Violence by ISIS, an Analysis on Beliefs' in *International Journal of Social Science Studies*, Vol. 6, Issue 3 (Redfame, 2018)

⁴ J.G. Miles Whitehead 'How does othering in Abu Bakr Naji's *The Management of Savagery* and Anders Breivik's *2083* reveal what the two authors perceive as the main external threats to their own groups?' Uppsala University Master Thesis, Spring 2020.

Please see for the full thesis: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1464408/FULLTEXT01.pdf> (Accessed September 20, 2022)

beliefs. This paper suggests that the most striking similarity between these two documents is how they conceptualize and operationalize eschatology for practical purposes.

What is Eschatology?

The word "eschatology" arises from the Ancient Greek term ἔσχατος (*éskhatos*), meaning "last", and -logy, meaning "the study of" or 'knowledge of.' The dictionaries define *eschatology* as "the part of theology concerned with death, judgment, and the final destiny of the soul and of humankind".⁵ Simply, eschatology involves four elements or "last" things:

- death,
- judgment,
- heaven and hell.

It's an examination of the ultimate destiny of mankind. The end of the world or end times is predicted by several world religions (both Abrahamic and non-Abrahamic), which teach that negative world events will reach a climax. Belief that the end of the world is imminent is known as *apocalypticism*, and over time has been held both by members of mainstream religions and by non-religious ideologies like violent white supremacism. In the context of mysticism, the term refers metaphorically to the end of ordinary reality and to reunion with the divine. Various religions treat eschatology as a future event prophesied in sacred texts. So, the textual delivery, or codification of eschatology is a crucial driver to boost the influence of a particular ideological movement, whether being religious or non-religious.

The Abrahamic religions maintain a linear cosmology, with end-time scenarios containing themes of transformation and redemption. In later Judaism, the term "end of days" makes reference to the Messianic Age and includes an in-gathering of the exiled Jewish diaspora, the coming of the Messiah, the resurrection of the righteous, and the world to come. Some forms of Christianity depict the end time as a period of tribulation that precedes the second coming of Christ, who will face the rise of the Antichrist along with his power structure and false prophets, and usher in the Kingdom of God. In Islam, the Day of Judgment is preceded by the appearance of the *Masīh ad-Dajjāl*, and followed by the descending of 'Īsā (Jesus), which shall triumph over the false Messiah or Antichrist; his defeat will lead to a sequence of events that will end with the sun rising from the west and the beginning of the *Qiyāmah* (Judgment Day).

---

⁵ Please see for more: <https://www.vocabulary.com/dictionary/eschatology> (Accessed September 19, 2022).

So, eschatology, broadly speaking, is study of something beyond humanly predictable. Abrahamic religious eschatologies have always dealt with the reality of “what has not happened yet but would happen”; themes common to both Islam and Christianity are “reign of justice and peace”, re-access to Eden or understanding why “God” had did what he did.⁶

There is incoherent use of eschatological components of religions. There is a lot of literature, both in theology, philosophy and political science, that study the salvation tradition but avoid apocalyptic tradition.⁷ Research presumes that primary function of eschatological components of a philosophical system is to put a prospect of hope through the society.⁸

Eschatology, due to the sheer number of phenomena that is beyond human reach, physically or temporally, covers a large range of topic. That is, there are different sub-categories of eschatology.

- For example, apocalyptic eschatology deals with the “end times”; how would end of the humans would come and how would it look.⁹

- Furthermore, eschatology of salvation is a method of prospection for a ‘good life’ in framework of a religion or ideology. This kind of eschatology sets up a value framework, explains and promises a good future within that framework and, lays out methods to achieve it.¹⁰

- Another popular type of eschatology is corporate eschatology which explains the big picture of life, universe and beyond however, it is not prescriptive, as corporate eschatology also involves prospecting place of an individual’s fate in fate of the universe.¹¹

Apocalyptic eschatology, eschatology of salvation and corporate are mutually exclusive concepts in practice but they come together in fundamental value judgements of a framework. However, there is a hard to identify trend to ignore, downplay or argue against apocalyptic

---

⁶ Willem Bijlefeld, (2004) ‘Eschatology: some Muslim and Christian data’ *Islam and Christian-Muslim Relations*’ 15(1), 35–54

⁷ Aijaz, I. (2008). Belief, Providence and Eschatology: Some Philosophical Problems in Islamic Theism. *Philosophy Compass*, 3(1), 231–253

⁸ Ibid.

⁹ Kuyper, L. J. (1951). Righteousness and Salvation, 30(1977), 233–252.

¹⁰ Oliver Bennett, (2011) ‘The manufacture of hope: Religion, eschatology and the culture of optimism’ *International Journal of Cultural Policy*, 17(2), 115–130

¹¹ Ibid.

components of religious eschatologies. Despite the fact that apocalyptic components of eschatologies is secondary, they are not disregarded.

In perspective of war making, it is crucial to establish a fundamental factor of actors of war, to be able to look war making in an eschatological perspective. Mobilization of resources for a war, essentially, is ability to persuade some number of individuals to take risk of killing or dying if necessary. In this sense, even if why someone pushes a button or why someone goes to die is beyond the operation of war, what could happen in case of success or failure are overarching and ever-present questions.

However, it is imperative to distinguish eschatological warfare from other (mostly pragmatic) types. There are different views on what eschatological warfare is. Housley posits the problem that revisionist study of history may reveal that some “holy” wars are not based on the righteousness of God but merely results of political and economic factor.¹² In order to limit an operable framework of analysis, then, it seems feasible to limit study to warfare which has goals based in divine. However, this approach may be limiting. Considering that religions have luxury of paranormal, studying white supremacist eschatology with the theoretical tools of Christian or Islamic eschatology may seem difficult. However, scholars¹³ suggest that ideologies, such as Communism has its own “holy” concepts, such as capitalism as evil, dialect as a method to uproot capitalism, communist utopia as salvation and so on.¹⁴ The term, “reabsorption theology” is suggested for the loose collection of concepts which underlie communist ideological objectives. As such, “Reabsorption” is salvation or “union with God” as the term is used to refer reabsorption of all human chronology, which resulted in capitalism, into communist utopia.¹⁵ Following that, it can be posited that an ideological thought system which sets up its values, prospects a good future (salvation / heaven) and a bad future (end times / hell) and proposes methods to reach a desirable future, can be studied as if it is a religious system. That is, any prospect of a good future, bad future, methods to reach good prospects and the method of dealing with past or present problems (however they are defined) is useful in

---

¹² Housley, N. (2002). *Religious Warfare in Europe, 1400-1536*. Oxford University Press.

¹³ Those scholars are mostly not academics so texts should be considered “philosophical” at best.

¹⁴ Lee, F. N. (1974). *Communist Eschatology: A Christian Philosophical Analysis of the Post Capitalistic Views of Marx, Engels and Lenin*.

¹⁵ Rothbard, M. N. (2009). Karl Marx as Religious Eschatologist. Retrieved October 27, 2017

defining axiomatical ‘good’ and ‘bad’ so they can be studied in a non-divine framework as they provide an axiomatical good and bad.¹⁶

A Comparison of Eschatological Elements In "Management of Savagery" and "2083 - A European Declaration of Independence"

Table 1: A Comparison of Eschatological Elements In "Management of Savagery" and "2083 - A European Declaration of Independence"

Naji / Management of Savagery		Breivik / 2083: - A European Declaration of Independence"
"Devil" / Great Bad Actor(s)	Western superpowers	Multiculturalists / Cultural Marxist radical left
Sins / Symptoms of Victimhood	Cowardice, oppression of Ummah, opulence, pleasures of the world / flesh	Cowardice, liberal oppression of righteous and superior Europeans, increasingly unpunished ethnic crimes of Muslims, immigration.
Apocalyptic	Umma does not act upon Islam's conditions and act against it so they will not be able to reach a peaceful / good "next life". West causes this situation by oppressing or deceiving Umma	Cultural infiltration and race mixing is harming present and future of white Europeans. A future of submission to cultural Marxism and, then, cultural and physical submission to Islam awaits.
Salvation	Sharia Law and Universal Laws (of Islam, not defined) would create a good Muslim world	Ethno-nationalist Europe
Corporate	All the injustices of West would be dealt during or after Jihad	Radical left will be taken from positions of power by force or fiat, a transnational military force would act for interest of [Breivik's] Europe only, population will be re educated, Muslims will be deported
Method	Military action / "Administration of Savagery"	Military and Para-military action, primarily in Urban areas.
Procedure	Administration of 'Savagery' to attract military powers to periphery from center	Urban Guerilla operations to reduce the number of, destabilize and terrorize cultural Marxists and Muslims

Despite the fact that the violent Salafi-Jihadi eschatology can cover more than thousands of years of documentation (and maybe more, considering the mythological roots of Abrahamic

¹⁶ Annemerie Shimmel. (1958) ‘The Qumran Scrolls And The Qur’an’ *The Muslim World*, 48(3), 223–236

religions) which has survived against radical changes humanity has experienced, it is not only a preference but a necessity to narrow down framework of study in a deductive manner.¹⁷ So, in order to study Islamic eschatology and its relation to warfare, main focus would be limited to highly actionable (and already acted out) eschatological vision of Salafist Islam.

Infamous document, that has allegedly established ISIS's mode of operation, the Management of Savagery, details a bleak world. Ummah are either subjugated and cowardly due to superpowers of the world or they are lost in western values. Former is a silent, submitting, hopeless subject of the life it is dealt. Latter is lost in opulence, pleasures of the world and the flesh; they give away their divine connection to God to live a meaningless existence. All of this depiction is based on a fundamental Islamic eschatological principle; there is nothing to life but to live for next life. This principle alone may not directly relate to "warfare". Furthermore, there is a certain prospect of the world, where Muslims are all-powerful and everyone lives by the way of Allah or Sharia. Moreover, there is way, which Naji claims it works, to achieve a prospected good future.¹⁸ To summarize, there is a more important life-after and present Ummah is failing to achieve it as an apocalyptic promise, there is good future promised as a salvation condition and in that future, all the misery Ummah suffer in the hands of the west would end as a corporate eschatology condition.

Following Naji's train of thought, basic claim is that as centralized powers are most powerful in the center, it is imperative to deliver savagery in periphery so that centralized power would be mobilized to periphery and people in the center, no longer oppressed, would act against will of the power holders.¹⁹ In a scientific perspective, Naji sets up or uses existing unfalsifiable values (as they are based in religion) and relates them to his own phenomenological way of seeing the world (or "two superpowers of the world") in order to establish a precise and intense mode of operation for Ummah. For example, death does not matter as in Jihad, martyrs immediately reach after-life salvation condition. In more complex conditions, such as insufficiency of 'savagery' in achieving its goals, Naji retreats to pseudo-Sunnah to praise *conflict itself* claiming that "[They and their enemies] are in a conflict that none denies is like the conflict of the Messengers with the people of unbelief and tyranny, even

---

¹⁷ Oliver Bennett, (2011) 'The manufacture of hope: Religion, eschatology and the culture of optimism' *International Journal of Cultural Policy*, 17(2), 115–130

¹⁸ Please see for the full text of the 'Management of Savagery': https://archive.org/stream/TheManagementOfBarbarismAbuBakrNaji/The+Management+of+Barbarism+-+Abu+Bakr+Naji_djvu.txt (Accessed September 16, 2022).

¹⁹ Ibid.

if it is not recognized that is a true continuation of that conflict.”²⁰ Note that, everything that is unfeasible to human nature (self-sacrifice), actions contradicting core Islamic principles (*Takfir*, as it is effectively *shirk*) or actions that conflicting with the well-socialized human behavior (deception in general, *Taqqiya*) are laid down before the prospect of ‘other life’.

On the other hand, white supremacist eschatology expresses itself in a different way. Though, white supremacist acts of violence do not compare to ISIS nominally, Breivik’s actions and deliberate attempt detail how he thought provides a recent example which is relatively more intense compared to rest of the white supremacist and far right acts of violence.

Despite his disdain for Muslims, Breivik’s writings are strikingly similar to Naji’s. Breivik’s description of the world is rather grim. A mixture of post-modernism and socialism, defined as Cultural Marxism, has infiltrated the academia, media, politics of the left and mind of common people, devaluing culture. Cultural Marxism, has methods to oppress free thinking (political correctness) which makes people submit in fear to the more powerful cultural influences. In this sense, as Islam is posited as Jihadist in the core, European culture is open to being infiltrated by those who want to convert it into a *Sharia*.²¹ If eschatological framework is accepted as procedural, Breivik’s manifesto does not propose a future which is prospective per se, as other eschatologies. Instead, Breivik describes mid 1900s Europe as a future “good condition” to achieve. In order to achieve a “better Europe”, Breivik proposes, only way is armed conflict through which “indoctrinated multiculturalist zealots” and hegemonic war criminal (i.e EU and NATO, which prevented self-determination and self-defense of European people) would be de-throned, guerilla attacks would be focused on various political parties²² and, Muslims would be deported through military force²³. Moreover, it was proposed that military force would also be responsible for educating public on the virtues of European culture and vices of multiculturalism.²⁴ Briefly, Islam and Muslims are introduced by multiculturalism would be the ‘apocalypse’ of Europe, salvation is both practical and ideological retreat to mid-century ways of European living and corporate condition is forceful removal of some politicians, re-education of population and deportation of Muslims.

---

²⁰ Ibid, p.9.

²¹ Please see the full version of the Breivik’s Manifesto: <http://www.democratie.ulg.ac.be/wp-content/uploads/2013/01/Breivik-Manifesto.pdf> (Accessed September 16, 2022).

²² MA100 parties: Marxist / Multiculturalist [Allies] Alliance [parties] of Western Europe, described and listed in detail in “Planning the operation” (Breivik, 2011, p. 932)

²³ Pauperes commilitones Christi Templique Solomonici or the Knights Templar, described in detail in “A European Military Order re-emerges – In Praise of the New Knighthood”(Breivik, 2011, p. 821)

²⁴ Ibid.

Breivik also establishes an unescapable mode of operation based on the notion that it is impossible to change multiculturalists and Muslims through dialogue and discussion due to approach of Multiculturalists (i.e. deconstruction of language with power in focus) and nature of Muslims (i.e. *Taqqiya*) so that only method is military or para-military action.²⁵ In this framework, European individualist values such as freedom of thought and self-determination are given up.

Eschatological Similarities

Comparing Management of Savagery and 2083 manifesto, discourse that is based on or establish an eschatological framework to mobilize people into military action seems strikingly similar. Despite the fact that content is different, and particularly contrasting in case of Management of Savagery and 2083, principles are the same.

First step is ascribing victim virtues to people who would be mobilized. For this purpose, a culturally or physically contrasting powerful actor to enact resentment is required; this is “corrupt, downhill culture and riches of the west” in Salafism and “corrupt, west-incompatible ways of life” in far right European ethnocentrism. This category is prototype for apocalyptic eschatology, so there is Satan / Devil (West for Naji, Cultural Marxists for Breivik), there are devilish ways of it such as oppression, deceit or making people cowardly and lethargic and, there are examples of apocalyptic future; filling this category with examples pointing to particular people or modes of behavior helps identify “undesirable / bad future”. Apocalyptic condition may be a reference point for salvation condition but both texts show that salvation condition is not absolute opposite apocalyptic condition. Salvation category is established on empowerment of victim virtues and fostering of resentment to source of apocalyptic condition however it also implies or shows a way for better results than reclamation of power. Finally, in order to deal with past victimhood apart from salvation condition, ways in which the victimizer would be dealt with is included.

A critical issue is how procedural nature of eschatological war is established in both Naji’s and Breivik’s writings, beyond the procedure of eschatological development itself. Both in Management of Savagery and in 2083, violence is distributed; both authors propose a loosely connected cell structure to begin with²⁶. This may be less ideological and more pragmatic as both authors presuppose centralized powers (western super power; cultural Marxist political-

---

²⁵ Ibid.

²⁶ As the timeline of both text proceeds, there are variations in organization of military action but beginning is almost the same.

academic-media establishment). Moreover, there is a significant similarity in prevention of paradigm shift from proposed military procedures. In the essence, both propose violence as the only way for the establishment of better future. Breivik establishes that dialogue is impossible due to nature of the enemy. However, Naji sets up a reciprocal, well directed process with no paradigm shift, exemplifying Afghanistan vs. Russia, that success means 'savagery works' and failure means 'more savagery is required' where administration of savagery is only way.²⁷

A primary difference is operationalization of individual sustainability in participation to military effort. Analyzing in a lower resolution, both authors establish that military effort is the only way. However, Naji presents that there is nothing valuable in this life compared to after-life.²⁸ That is, dying for the cause (whatever it is) is also pragmatically rewarded in the same value system on which Salafist eschatology is based upon. Breivik's framework, however, does not propose a tangible (in divine terms) a reward upon death where death scenario reduces ideological values to practically nothing. As people whom would be mobilized by 2083 needs to have consensus with Breivik's discourse, it provides grounds for pragmatic negotiation with eschatological values as death does not fit salvation condition, if people are not committed to self-sacrifice for 'good future'. This can be associated with the fact that Islam has a millennium of divine dogma where as Breivik has 1500 pages of documentation.

In the end, eschatology replaces pragmatic goals of a large-scale war with some arbitrary set of value judgements derived from a divine or ideological framework. Not that those goals are procedurally unpragmatic however final destination of war is undebatable as it is dogmatic. Fundamental effect of eschatological warfare on the world, is disguised in uneven distribution dogma. Considering the simplicity of values and complexity of discourse, eschatological approach to war-making enables a better but heterogenous distribution of ideas so that motivations are difficult to pinpoint; motivations may be divine / future prospecting like world of *Sharia* or white Europe, they can be personal like resentment to a particular party or they can be reactionary like discontent from a recent action by proposed 'devil'. In this perspective, dealing with eschatological warfare does not feasibly fit into war making paradigms or paradigms of organized crime as loose organization is supported by various constructions of basic eschatological values.

In framework of eschatological warfare, divine or otherwise, a major point can be made about surveillance state. Eschatological wars are essentially guerilla wars but improved; there

---

²⁷ *Management of Savagery*

²⁸ *Ibid.*

are few key value tenets but various sources of motivation to mobilize people to military action. Existing paradigms of organized crime, counter guerilla warfare and, much likely, counter terrorism efforts would have difficulty pinpointing source of military action or terrorism. However, both Naji and Breivik has documented what they think and how they think through writing. That is, what people put in deliberate speech and writing may be a practical indicator to assess how an eschatological unit may behave.

Beyond the practical arguments, a crucial effect of modern, well-distributed heterogenous eschatological war is that those who practice it and those who are subject to it, are not soldiers. Whatever the case may be for security experts, it is imperative to accept that a paradigm shift, particularly for domestic terrorism, is necessary because when the nature of war changes, loses change, too.

References

- Aijaz, I. (2008). Belief, Providence and Eschatology: Some Philosophical Problems in Islamic Theism. *Philosophy Compass*, 3(1), 231–253. <http://doi.org/10.1111/j.1747-9991.2007.00119.x>
- Bennett, O. (2011). The manufacture of hope: Religion, eschatology and the culture of optimism. *International Journal of Cultural Policy*, 17(2), 115–130. <http://doi.org/10.1080/10286632.2010.543462>
- Bijlefeld, W. (2004). Eschatology: some Muslim and Christian data. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 15(1), 35–54. <http://doi.org/10.1080/09596410310001631803>
- Breivik, A. B. (2011). *2083: A European Declaration of Independence*.
- Bozorgmehri, Majid 'Roots of Violence by ISIS, an Analysis on Beliefs' in *International Journal of Social Science Studies*, Vol. 6, Issue 3 (Redfame, 2018),
- Housley, N. (2002). *Religious Warfare in Europe, 1400-1536*. OXFORD UNIVERSITY PRESS.
- Kuyper, L. J. (1951). Righteousness and Salvation, 30(1977), 233–252. <http://doi.org/10.1017/S0036930600025497>
- Lee, F. N. (1974). *Communist Eschatology: A Christian Philosophical Analysis of the Post-Capitalistic Views of Marx, Engels and Lenin*.
- Naji, A. B. (2006). *The Management of Savagery*. Retrieved from <https://azelin.files.wordpress.com/2010/08/abu-bakr-naji-the-management-of-savagery-the-most-critical-stage-through-which-the-umma-will-pass.pdf>
- Rothbard, M. N. (2009). Karl Marx as Religious Eschatologist. Retrieved October 27, 2017, from <https://mises.org/library/karl-marx-religious-eschatologist>
- Shimmel. (1958). THE QUMRAN SCROLLS AND THE QUR'AN. *The Muslim World*, 48(3), 223–236. <http://doi.org/10.1111/j.1478-1913.1958.tb02572.x>
- Whitehead, J.G. Miles 'How does othering in Abu Bakr Naji's The Management of Savagery and Anders Breivik's 2083 reveal what the two authors perceive as the main external threats to their own groups?' Uppsala University Master Thesis, Spring 2020.

ARMENIA-AZERBAIJAN NAGORNO-KARABAKH CONFLICT

Leyla NAGIYEVA

Baku State University Doctoral Student, Baku, Azerbaijan

ORCID NO 0000-0003-0999-2838

Author e-mail: nleyla592@gmail.com

ABSTRACT

The sharpest and most decisive phase of the ongoing armed conflict between the Azerbaijani and Armenian Armed Forces in Nagorno-Karabakh took place in the autumn of 2020. It is the most intense and protracted battle since the ceasefire. Internationally recognized as part of Azerbaijan, but Armenia Despite the fact that this war reflects Azerbaijan's just claim to its lands, many countries and the United Nations have strongly condemned the conflict and called on both sides to reduce tensions and make meaningful progress called for the talks to continue without delay. International organizations and major powers did not want to defend the just settlement of the Nagorno-Karabakh conflict and the rightful position of occupied Azerbaijan. The UN resolutions on Karabakh were not only on paper. They were interested in maintaining stability in the region. Sustainable stability is only fair. Armenia gradually withdrew from the euphoria of victory with the support of Russia and realized the consequences of this "victory" for it. Azerbaijan, which learned from the bitter realities of the war and ceasefire, won with great determination. Powerful and dignified. The road to the nation and the state passed through Karabakh.

Keywords: Armenia, Azerbaijan, Nagorno-Karabakh, high status, normative, state policy.

INTRODUCTION

The basis of the conflict in the border region between Armenia and Azerbaijan is the ethnic dispute over the status of Nagorno-Karabakh. During the Soviet era, this territory, which was mostly Armenians, was part of the Azerbaijan SSR in the status of an autonomous province. Disputes over its ownership led to a full-scale war and ended in a ceasefire in 1994. Currently, Nagorno-Karabakh and seven surrounding regions are under the control of the unrecognized Nagorno-Karabakh Republic (DKR) - Armenian forces. Baku considers this territory occupied. Yerevan does not officially recognize the independence of DKR, but calls itself its security guarantor, and the republic's budget and army are closely connected with Armenia. Heavy fighting between Azerbaijan and Armenia began on September 27. It is the first time since 1994, when the ceasefire was signed, that the fighting between the two countries lasted for more than 15 days. The BBC looked at the 30-year history of the modern Karabakh conflict and what happened around it, and finally noted (Abdullayev, 1995: 64-65):

- What weapons are there in Azerbaijan and Armenia?
- How did the conflict start and why did Armenia and Azerbaijan face each other?

The history of the modern conflict begins in the 1980s, with the reconstruction of Mikhail Gorbachev, then the General Secretary of the USSR, and the growing popularity of ideas of national identity among the peoples living in the USSR. The Nagorno-Karabakh Autonomous Region was part of the Azerbaijan SSR, but mainly Armenians lived there. In the late 1980s, Armenians appealed to the leadership of the USSR and asked them to be transferred to the

jurisdiction of the Armenian SSR. The movement of local Armenians to join Armenia caused a surge of emotions in Azerbaijan. Clashes between the representatives of the two communities soon led to the departure of Azerbaijanis living in the Armenian SSR, which was followed by Armenian pogroms in Sumgait, Azerbaijan, in February 1988 (Халилов, 2000: 51-52).

The USSR government tried to solve the issue by force, but the arrest of representatives of the national movement in Armenia and Azerbaijan only increased their support among the population and the enmity between the two republics. In January 1990, the Armenian population of Baku was attacked, and on January 20, Soviet army units entered the capital of Azerbaijan, hundreds of civilians were killed, wounded or missing (Александр, 2016: 87-88).

2. FACTORS IMPEDING CONFLICT RESOLUTION

What prevents solving the Karabakh conflict?

With the collapse of the Soviet Union in 1991, the struggle for Karabakh entered a new stage: the parties had the opportunity to use the weapons left by the USSR army.

Particularly fierce battles occurred in 1992-1993: both sides suffered heavy losses. During this period, certain episodes of the conflict are assessed as war crimes (Най Дж, 2006: 112-113).

2.1. External Influences

In particular, this is related to the mass killing of civilians from the city of Khojaly, Azerbaijan, which was besieged in February 1992 by Armenian forces (2, p. 167). According to the official information of Azerbaijan, more than 600 old people, women and children died at that time. The conflict in Karabakh was discussed many times at the UN. In 1993-94, the UN Security Council adopted four resolutions supporting the withdrawal of Armenian troops from the territory of Azerbaijan and the territorial integrity of Azerbaijan, but none of them were implemented (Benjamin, 2011: 45-47).

Attempts to bring the parties to the negotiating table were made at different levels. However, every time the leaders in Armenia or Azerbaijan change, it is necessary to start the negotiations again. The negotiations were conducted by the OSCE Minsk Group, co-chaired by Russia, the United States and France: this body was established in March 1992 at the conference of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) held in Minsk (Blanchard, 2012: 78-80).

In May 1994, mediators managed to reach a ceasefire in Karabakh. At that time, the territory of the autonomous province and seven districts adjacent to it were under the control of Armenian forces. Since then, the ongoing meetings and negotiations did not lead to any results. In 2001, the parties came very close to signing the peace agreement at the meeting organized by the presidents of Azerbaijan and Armenia in Key West, USA. However, the contract was not signed at the last moment (Kissinger, 2014: 217-218).

2.2. Internal Effects

In 1991, the Armenian community declared the "Nagorno-Karabakh Republic" ("DQR" - Armenians also call it "Artsakh") in the territory that caused the conflict, but this territory was not recognized as a state. Official Baku declared that these territories were occupied. Official Yerevan does not officially recognize the independence of the "DKR", but calls itself the guarantor of its security, and the budget and army of the "republic" are closely connected with Armenia (Pfeffer, 2007: 145-146).

"DQR" regularly holds elections, but no country in the world recognizes their results. Residents of the unrecognized "republic" use Armenian passports. Phone calls here are made with the

Armenian code. Local battles and skirmishes took place on the contact line with the participation of subversive groups and drones. The most serious clash took place in April 2016, resulting in the death of dozens of soldiers from both sides. The four-day fighting stopped after the representatives of the headquarters of the two countries agreed on a ceasefire in Moscow. In July 2020. Clashes occurred not in Karabakh, but on the international border between Armenia and Azerbaijan. Unlike the 2016 escalation, when the Russian prime minister visited Yerevan and Baku, the July clashes did not lead to a major international effort to bring the two sides together (Nye, 2014: 115-116).

3. INFLUENCES OF TURKEY

Relations with Turkey remain one of the most painful historical issues for Armenia. In 1915, during the First World War, the Ottoman Empire conducted a large-scale operation against the Armenian partisan movement in Eastern Anatolia. As a result, almost many Armenians in the region were displaced, hundreds of thousands (according to Armenian sources, 1.5 million) people died. The events of 1915 were recognized as a genocide by the parliaments of some countries of the world. Turkey does not agree with this assessment of historical events. The peoples of Turkey and Azerbaijan are connected by close historical and cultural ties, they speak languages from the same linguistic group. From a political point of view, Turkey has always supported Azerbaijan - especially after the collapse of the USSR. Turkey closed the borders with Armenia, and diplomatic relations between the two countries were cut off. In 2008-2009, the leaders of the two countries tried to normalize relations, but the official Baku strongly opposed it, mass protests took place in Armenia, and as a result, rapprochement was not achieved (Matteo, 2011: 23-25).

Iran takes a rather pragmatic position. It is the only country (after Russia) that supports Armenia in the region. A large number of ethnic Azerbaijanis live in Iran - mainly in the north of the country, near the borders of Azerbaijan and Armenia. The Iranian authorities are worried about the possibility of separatist relations between them. (1, p. 78). As a result of the Karabakh conflict, Armenia is blocked by Azerbaijan and Turkey, and the transport connection from the territory of Georgia is quite limited. Iran's border has become an important factor for Armenia to support its economy during the war (Benjamin, 2011: 80-81).

4. INFLUENCES OF RUSSIAN FEDERATION

Russia has a centuries-old history with Armenia and Azerbaijan, but now everything is more complicated. The point is that Russia is the co-chair of the OSCE Minsk Group and as a mediator it should listen to both sides. Russia sells weapons worth billions of dollars to Armenia and Azerbaijan. Russian companies own large economic assets in Armenia. There is a large Russian military base on the territory of Armenia. A large number of Armenian citizens work and earn money in Russia. Many Azerbaijani citizens also work in Russia. Russian business has invested in Azerbaijan's oil industry. There are quite a lot of citizens of Russian origin in the country itself. For this reason, as expected, Russia does not take an unequivocal position and does not show unequivocal support to either Baku or Yerevan. Experts in the Caucasus believe that many factors influence this. Let's take a look at some of them (Александр, 2016: 97-98).

Today, Azerbaijan has a military advantage over Armenia, and it has decided that as long as it has such an advantage, it should be used to change the situation in the conflict zone, and when negotiating with Armenia, it should not be from a weaker position, like the loser of the 1994

war, but from a stronger position. to perform. Azerbaijan has declared that it will not stop fighting until the Armenian forces leave the occupied lands (Халилов, 2000: 85-86).

After Ankara's successful intervention in the conflicts in Syria and Libya, the direct support of Turkey, whose influence in the region has increased dramatically, has strengthened the confidence of the leadership of Azerbaijan in the possibility of success. The world's leading superpowers are busy with the coronavirus crisis. In the USA, in addition to everything else, the main attention of the political leadership is focused on the issue of presidential elections. The world economy is moving towards a long crisis, and it seems unlikely that oil prices, which are the main source of money for the budget of Azerbaijan, will remain at the current level. This means that in the future the country will financial capacity to strengthen its military capacity may be limited. Finally, many experts draw attention to the fact that Karabakh is a mountainous area. It will be more difficult to move military equipment here after winter, and therefore, operations should be completed as long as the roads are not covered with snow (Blanchard, 2012: 62-64).

Tension on the Armenian-Azerbaijani border became the biggest incident since 2016. However, this does not look like the full-scale war they are afraid of in the region. It is difficult to predict the start of such a conflict, especially its outcome, even without taking into account the political will of Yerevan and Baku. On the one hand, Armenia and Azerbaijan have been equipped with new weapons in recent years, and both sides are more ready for war (9, p.345). However, according to military experts, the nature of the potential scene of hostilities, the defense preparedness of the parties and the composition of weapons complicate the conduct of military operations to such an extent that the existing forces in the region are not sufficient for one of the parties to succeed (Pfeffer, 2007: 149-151).

5. DEFENSE POTENTIALS

There is no information about the weapons of the Armenian and Azerbaijani armies in open sources. Both sides try not to reveal information about the number, quantity and nomenclature of their weapons and military equipment. What makes the situation even worse is that some of the military equipment from the Armenian side has been deployed in the territory of Nagorno-Karabakh, and there is less information about them. After the collapse of the USSR and the Nagorno-Karabakh war, obsolete types of weapons remained in Armenia and Azerbaijan, and in many cases, the combat capability of the parties was determined by the subsequent supply of weapons (Най Дж, 2006: 78-80).

According to the BBC's calculation, in 2016, it could be said that Azerbaijan has 314 to 750 tanks, Armenia has 100 to 166 tanks; There were 1100-1500 armored vehicles in Azerbaijan, 140-636 in Armenia; heavy artillery systems, respectively, 240-469 and 150-240. But even this rough estimate could be very wrong, especially considering the weapons located in Nagorno-Karabakh. According to the UN Conventional Weapons Register, Azerbaijan was supplied with up to 27 MiG-29 fighters from Ukraine and up to 11 attack aircraft from Belarus in 2006-2011. The figures are based on the data released by the two - supplier and customer - countries in the register and differ from each other, in this article we present the larger figure (Abdullayev, 1995: 200-201).

There, 12 Mi-24 Ukrainian attack helicopters and 25 undisclosed model helicopters were supplied from Russia in 2013. We are probably talking about 24 Mi-35 attack helicopters, a deeply modernized version of the Mi-24 helicopter. In previous years, 12 more helicopters of unspecified models were purchased from Russia. In the part of the UN registry related to the Armenian army, it is said that 10 Su-25 attack aircraft were supplied from Slovakia in 2004,

and four L-39S combat training aircraft were supplied from Ukraine in 2004 and 2010. There is no information on the supply of military helicopters to Armenia in the UN registry. According to this source, in 2016 Azerbaijan bought 482 tanks (122 T-72 from Belarus, 48 T-72, 50 obsolete T-55 and 100 from Ukraine, model not specified, 162 from Russia, model not specified, but it is known that Moscow supplied Baku with the newest version of the T-90 tank at that time). In 2013, in the report on the supply of Russia to Armenia, it indicated 35 tanks. 1 tank was given in 2014. This was the prize won by the Armenian crew in the tank biathlon competition in Moscow (Blanchard, 2012: 40-42).

According to the register, in 2016, Azerbaijan imported about 400 armored vehicles, Armenia - 110; About 900 artillery systems, Armenia - 12. However, these numbers are very approximate - in both countries, the Soviet army has weapons and ammunition that cannot be accounted for. now, in 2020, there are a total of 300 to 400 tanks in Armenia and Nagorno-Karabakh. Up to 250 of them are in Nagorno-Karabakh. The April war changed Yerevan's attitude to military spending. First of all, the volume of supplies was increased. According to the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), during the period 2014-2019, the volume of military imports of Armenia increased 3.5 times compared to the period from 2009 to 2014, while, according to the information of my institute, the country although he did not make serious deliveries. There is no information about 2020 in the SIPRI database, but the active arming of Yerevan is known from press reports - in March, a contract worth 40 million was signed on the supply of four Swathi Weapon Locating Radar (effective in the conflict along the border with Azerbaijan) artillery radars for counter-battery combat with India. AK-103 type Kalashnikov machine gun has started to be produced (Joseph, 2014: 134-136).

In addition to the quantity of supply, the quality has also changed. "For the first time, Armenia has started buying weapons directly from military factories and is not counting on the weapons stored in the reserves of the Russian Federation," Leonid Nersisyan said. This was made possible thanks to Moscow's two large loans to Yerevan in the amount of 100 and 200 million dollars with an annual interest rate of 3 percent (Халилов, 2000: 240-241).

CONCLUSION

Armenia loses a lot in terms of quantity and, most importantly, quality of drones. Meanwhile, drones are usually widely used in such conflicts - for reconnaissance, to attack individual objects, headquarters, fortifications, warehouses, etc. The main supplier of tactical UAVs to the Azerbaijani army is Israel, which is considered one of the world leaders in this field. Israel 2016 Before 2010, Azerbaijan was equipped with Spike-LR and PC30 Lynx anti-tank missile complexes, as well as Heron and Searcher UAVs. In July, Azerbaijan released footage of drone strikes on Armenian targets and claimed they were military targets. Uzeyir Jafarov stated that "when we said that we fired at the military barracks, we were showing it, if we said that we fired at the military equipment, we were showing it." According to the Azerbaijani expert, unmanned aerial vehicles made it possible to avoid casualties among civilians, while one person was killed as a result of Armenian strikes (Blanchard, 2012: 101-103).

The current escalation is not a full-scale war for the territory of the other side, but a struggle for control over strategic heights (7, p.93). True, neither Baku nor Yerevan have territorial claims in this region. However, the military experts interviewed by the BBC Russian service note that Armenia and Azerbaijan have plunged into such a situation that a military solution to the Nagorno-Karabakh problem is impossible. after the end of the military operations, the armed formations of the unrecognized republic began to strengthen the defense. More than 20 years later, the front line has become a strong fortification.

According to Andrey Frolov, editor-in-chief of the Russian magazine "Ekspert", if a full-scale war breaks out between Armenia and Azerbaijan, it will be very bloody, and both sides understand this. even if you have an advantage, losses are inevitable. They do not have such an advantage that they will bomb Armenia for months until they ask for peace, so they will have to throw people into fortified fortifications. The expert said that Azerbaijan does not have such a great potential, neither the United States, nor is Iraq" (Най Дж, 2006: 69-71).

Another Russian military expert, Viktor Murakhovsky, editor-in-chief of "Arsenal otechestva" magazine, told the BBC that, in his opinion, neither of the armies of the two countries has sufficient combat capabilities to win such a war. This is not possible either in terms of the number of members, weapons, personal composition, or the level of training of the commanders of the military unit and unit headquarters. He stated that, taking into account the complexity of the physical geography of the field of military operations, I am 100 percent sure that Azerbaijan is not capable of achieving decisive success even with its overall formal superiority in these components. "There are very few operational directions in which it is possible to conduct a military operation by developing success, encircling the enemy group and so etc."

REFERENCE

Abdullayev, Əsgər İbrahim oğlu. Ermənistanın Azərbaycanı qarşı təcavüzkarlıq siyasəti tarixindən / Ə. İ. Abdullayev; elmi red. B. M. Abdullayev; Azərbaycan Dövlət İqtisad İnstitutu.- Bakı: Elm, 1995.

Халилов, Аслан Хасы оглы. Геноцид против мусульманского населения, Закавказья в 1917-1920-гг. в исторических источниках / А. Х. Халилов; ред.

С. Ахвердиева.- Баку: Азернешр, 2000.

Александр Н.О. "Мягкая сила" и "умная сила". России: "Эксмо – АСТ", 2016.

Най Дж. С. Гибкая власть. Как добиться успеха в мировой политике. Новосибирск–Москва: Фонд социопрогностических исследований «Тренды», 2006.

Benjamin B.M, Jing Men. China and the European Union in Africa. New York: IWP Press, 2011.

Blanchard, J. F., & Lu, F. Thinking Hard About Soft Power: A Review and Critique of the Literature on China and Soft Power. Portland: Asian Perspective, 2012.

Henry Kissinger. World Order. United States: Penguin Books Limited, 2014.

Jeffrey Pfeffer. Managing with Power: Politics and Influence in Organizations. Boston: Harvard Business School Press, 2007.

Nye, Jr., Joseph S. Why China Is Weak on Soft Power. Washington: New York Times, 2014.

Pallaver Matteo. Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart. London: "The London School of Economics and Political Science", 2011.

KENT KONSEYLERİNİN MÜLTECİLERE YÖNELİK FAALİYETLERİNİN ANALİZİ: KONAK KENT KONSEYİ ÖRNEĞİ*

Mustafa Gökberk ERTAN ¹, Doç. Dr. Burak HERGÜNER ²

¹ İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sos. Bil. Enst., Siy. Bil. ve Kamu Yön. Y.lisans programı

² İzmir Demokrasi Üniversitesi, İİBF, Siy. Bil. ve Kamu Yön. Böl. 0000-0002-6240-5463

ÖZET

Türkiye’de 5393 sayılı Belediye Kanunu ile birlikte kent konseyi ismini alan Yerel Gündem 21 uygulamaları kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kent hak ve hukukun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, hesap sorma, hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirir. 5393 sayılı belediye kanununca ‘herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir’ ifadesi ile birlikte ikamet edilen yer, ‘hemşehri’ tanımı için temel kriter olarak esas alınmaktadır. Hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları mevcuttur. İlgili belediye kanunu gereği belediye meclisi tarafından hizmet sağlanması gereken mültecilerin kent konseyleri tarafından da hizmet alma hakları vardır. Çalışmanın gerçekleştirildiği Konak kent konseyi, İzmirde yer alan kent konseyleri içerisinde ilk mülteci meclisini oluşturmuş ve sözü geçen meclis halihazırda hizmet veren az sayıdaki mülteci meclislerinden biridir. Literatürde kent konseylerinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin araştırma ihtiyacı bulunmakta bu çalışma sayesinde boşluk doldurulmuş olacaktır. Konak kent konseyi mülteci meclisinde yer alan üyeler ile gerçekleştirilmiş olan yarı yapılandırılmış mülakatlar ve ardından bu proje çerçevesinde konak kent konseyinin hizmetlerinden faydalanmış olan mültecilerle gerçekleştirilmiş olan odak grup görüşmeleri nitel içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bu sayede, kent konseylerinin, mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerde işlevselliği ve verimliliği ölçülmüş ve mültecilerin beklentilerine hangi ölçüde cevap verildiği belirlenmiştir. Etkinlik analizi sayesinde, kent konseyi mülteci meclislerinin hizmetlerin geliştirilmesi adına öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent konseyi, Mülteci, Mülteci Meclisi, Konak

1. GİRİŞ

Yerel yönetimler, halkın yönetime katılımını en üst düzeyde sağlayan ve halka en yakın düzeyde olan yönetim birimleri olarak nitelendirilir. Yerel yönetimler, halkın yönetime katılmasına olanak vererek ulusal birlik ve dayanışmanın sağlanması noktasında önemli destekte bulunurlar. Günümüzde yerel yönetimler, demokrasinin uygulanabilirliği için demokrasinin temel dayanaklarından birisi olarak görülmektedir.

Demokrasinin halkın kendi kendini yönetmesi olmasından hareketle yerel demokrasi de yerine getirebildiği kadarı ile alt birimlerde halkın gösterdiği taleplere ve ihtiyaçlara en verimli dönüş sağlayabilen sistemdir. Yerel demokrasi, yerel birimler vasıtasıyla uygulanır, kuşkusuz

* Bu çalışma, İzmir Demokrasi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP) tarafından TEZ-İİBF/2201 koduyla desteklenmiştir’

halka yakın olan yerel birimler yerel halkın gereksinimlerini karşılamada daha verimli olmaktadır. Bu çerçevede günümüzde yerel demokrasinin daha işlevsel bir duruma getirilmesinde “çok aktörlü kurumlar” ve “katılımcı” anlayış çerçevesinde “kent konseyleri” oluşumu meydana getirilmiştir. Ülkemizde uygulanan Yerel Gündem 21 programı sonucunda 2005 yılı itibariyle yürürlüğe koyulan 5393 sayılı yeni belediye kanunu ile birlikte Türkiye genelini kapsayacak şekilde belediyelerde kent konseyi kurulması zorunlu hale getirilmiştir (Koru, 2019, s. 48). Belediye kanununun 76. maddesinin ortaya koyduğu yetkiyle 2006 senesinde İç İşleri Bakanlığı tarafından “kent konseyi yönetmeliği” meydana getirilmiştir (Güler A. , 2017, s. 90). Kent konseylerinin yasal statüye erişmesinin ardından, yasal statüye eriştiği güne kadar ülkemiz genelinde uygulanan Yerel Gündem 21 programlarına katılım göstermeyen belediyelerin bünyeleri içerisinde kent konseyi oluşturması yasal bir mecburiyet şekline getirilmiştir (Ergül, 2019, s. 33). Diğer bir yandan, dünyada meydana gelen savaşlar, çatışmalar, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve siyasal istikrarsızlıklar başı çekmek üzere birçok farklı sebebe bağlı biçimde bireyler hayatlarını sürdürdükleri yerlerden ayrılmak zorunda kalmıştır. Gerçekleştirilen bu hareketler ise “göç” olarak tanımlanmaktadır. Göç kavramı, eski çağlardan günümüze dek olan süreçte göç ile ilişkili olan göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarını da beraberinde getirmiştir lakin bu kavramlar göç olgusundan farklı şekilde hukuki belgelerle birlikte bireylerin haklar elde etmesine imkan sağlamıştır. Tarihsel süreçle birlikte günümüze kadar birçok mülteci hareketliliği olmuştur.

Uluslararası göçler belirgin biçimde ikinci dünya savaşı sırasında öne çıkmaktadır (Laguerre, 2020, s.13). Bireyler gönüllü göçte tamamen ferdi özgür iradeleriyle karar alırlarken gidilecek ülkedeki ekonomik gelişmişlik, eğitim fırsatları, sağlık olanaklarının iyiliği, siyasi istikrar gibi durumların mevcudiyeti kişileri daha iyi yaşama ümidiyle göç etmeye yönelten sebepler olabilmektedir. Zorunlu göçte ise mevcut kötü durumdan kurtulmak ve hayatta kalabilmek için başka ülkelere göç etme söz konusudur. Zorunlu göçte bağlı olarak kitlesel şekilde yerinden edilme çağımızın en önde gelen problemlerinden birisidir. Cohen ve Hear’ a (2020: 29) göre çok sayıda insan evlerinden ayrılmak durumunda kalıyor. 2018 yılının son dönemi için yaklaşık olarak yirmi altı milyon kişi (yarısından çoğu on sekiz yaşını tamamlamayanlar) mülteciler, kırk bir milyonu ülke içerisinde yerinden edilmiş bireyler ve üç buçuk milyonluk kısmı sığınmacı olarak dünyada yetmiş milyon kişiyi aşkın birey zorla yerinden edilmektedir. İki göç çeşidinde de ortak durumun, yaşanan ülkedeki mevcut durumdan sıyrılarak daha iyi şartlarda yaşama arzusu olduğu görülmektedir.

Türkiye 2015 yılı itibariyle dünyada en fazla mülteci barındıran ülke olarak kayıtlara geçmiştir. 2020 yılı itibariyle de bu hususta zirvedeki yerini koruyan Türkiye, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu yoğunluk ile birlikte ülkemizde kentsel alanlarda yaşayan mültecilerin, toplumsal hayata katılımı ve kendilerine ilişkin sorunların çözümünde, merkezi yönetim kurumlarının yanı sıra yerel yönetimlerin de sürece dahil olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Belediye meclislerinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerle birlikte birçok kent konseyi de mültecilere yönelik hizmet sağlamaktadır. Konak örneği üzerinden mültecilere yönelik faaliyetlerin incelendiği bu proje kapsamında ele alınması ve değerlendirilmesinin diğer kent konseylerinin de etkin hizmet sunumuna katkı sağlayacaktır.

Kent konseyinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerinin ele alındığı çalışmada mültecilerin kent konseyi algısı, kent konseyinden beklentileri, konak kent konseyinin mülteciler ile belediye meclisi arasındaki işlevi ve işlevselliğinin incelenmesi,

hayata geçirilen faaliyetlerde mültecilerin tepkilerinin ölçülmesi projenin içeriğini oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM/ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

Bu çalışma kapsamında Konak kent konseyinin faaliyet gerçekleştirdiği “mülteciler” ifadesinin içerisinde mülteciler ve geçici koruma statüsündeki kişiler ele alınmıştır. Yani Konak kent konseyinin hem mültecilere yönelik hem de geçici koruma statüsü altındaki kişilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerinden elde edilen bulgular toplanmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grup görüşmesi tekniğinden faydalanılmıştır. Elde edilen verilerin ise içerik analizi yöntemi ile analizi ve yorumu yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Konak kent konseyi mülteci meclisi üyeleri ve Konakta yaşıyor olup Konak kent konseyi hizmetlerinden faydalanmış mülteci bireyler ve geçici koruma statüsündekiler oluşturmaktadır.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Sizece, mültecilerin en büyük ilk üç sorunu nedir? sorusuna ilişkin mülteci meclisi üyelerinin görüşleri çizelge 1 de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Meclis üyelerine göre mültecilerin öncelikli sorunları

Katılımcı					
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5
Çalışma Hayatı			✓		✓
Çocuk İşçilik					✓
Dil Bilmemek	✓				
Entegrasyon	✓			✓	
Gelecek Kaygısı		✓			
İkamet				✓	
İstihdam		✓			
İşsizlik			✓		
Kimlik		✓			✓
Nefret Söylemi	✓		✓		
Önyargı				✓	

Konak kent konseyi mülteci meclisi üyelerinin verdikleri cevaplar sonucunda mültecilerin birçok ve birbirinden farklı sorunları olduğu ve bu sorunların başında entegrasyon, kimlik sorunları ve nefret söyleminin daha çok öne çıkmıştır. Beş üyenin verdikleri cevaplarda herhangi bir kod diğer kodlardan ezici bir üstünlükte değildir.

“Katılımcı 2” verdiği cevapta statü belirsizliklerinin gelecek kaygısına yol açtığına değinmiştir. Mültecilik tanımı 1951 yılında Cenevre Sözleşmesinde ortaya çıkmıştır. 1967 de New York Protokolü ile mülteci tanımında kısmi bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre mülteci; ırkı, dini, siyasi düşüncesi, milliyeti ve belirli bir gruba mensup olmaları nedeni ile zulüm endişesi içinde olup bir başka ülkenin sığınmasından yararlan kişi olarak nitelendirilmiştir. 1951 yılında Avrupada gerçekleşen olaylardan dolayı 1967 yılında Türkiye ve Monaco Prenslığı dışındaki tüm ülkeler coğrafi çekinceyi kaldırmıştır. Yani Türkiye Avrupa ülkeleri dışında Avrupa Konseyi dışından gelenleri mülteci olarak kabul etmemektedir (Katılımcı 2, 2022). Bizce onlar “zulüm endişesi ile gelenler” olarak mültecidir (Katılımcı 2, 2022). Onların mülteci vasfına erişmesi bizim yasalarımız ile değil kendilerinin buldukları koşullar ile ilgilidir. Zulüm endişesi altında olup başka ülkeye sığınan kişidir mülteci (Katılımcı 2, 2022). Karıştırılan kavramlar var. Sığınmacı; ırkı, dini, milleti, siyasi düşüncesi ve belirli bir topluma ait olmaktan dolayı zulüm endişesi içinde olup başka ülkenin sığınmasından yararlanmak için başvuruda bulunan ama başvurusunun cevabını bekleyen kişidir (Katılımcı 2, 2022). Mülteci olmayanlar için sığınmacı ifadesi kullanılır. Göçmen ise: ekonomik nedenler ile ülkesini terk eden kişiler için kullanılır (Katılımcı 2, 2022). Örnek vermek gerekirse, Moldovadan, Gürcistandan hasta ve yaşlı bakmak için gelenler göçmendir. Suriyeliler içinde geçici koruma statüsü verilmiştir. Onlar geçici koruma yönetmeliğine bağlıdır. Ülkelerindeki olaylar nedeni ile toplu şekilde göç eden kesimler için kullanılır (“Katılımcı 2”, 2022). Göç bireysel bir hareket olup geçici koruma toplumsaldır. Suriyeliler içinde aynı durum geçicidir. Barınma merkezleri, kamplar buna örnektir. Kendilerinin geçici kimlik kartları var. Geçicilik belirsizliği beraberinde getirmektedir. On senedir burada olanlar için geçici denmesi sıkıntılı bir durumdur. Geçici koruma dışındakilerin yabancılar ve uluslararası koruma kanuna tabi olduğuna değinen “Katılımcı 2” bu kanunun 2013 de çıktığını ve 2014 de uygulamaya geçtiğini söylemiştir. Zulüm nedeni ile ülkesini terk edenler için mülteci kavramını kullanırız fakat bu konuda Avrupa ülkelerinden gelenler mültecidir. Avrupa dışından gelenlere şartlı mülteci demektedir. Yasal anlamı ile bize göre bu kişiler mültecidir. Uluslararası koruma kanununa tabi olanlar örneğin: Afganistan ve İrandan gelenler uydu kent denilen kentlere gidiyorlar. İstanbul, Ankara ve İzmirde bu uydu kentler bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada kalan sayılar çok daha düşüktür. Suriyeli mültecilerde bulunduğu kentlerde kayıt altına alınıyorlar ama burada başka bir kentte ikamet edemiyorlar ve başka bir ile giderken izin almaları gerekiyor (Katılımcı 2, 2022).

“Katılımcı 5” mültecilerin birçok sorunu olduğunu ve hepsinin birbirinden hayati olduğunu belirtmiştir. Başta kimlik sorunlarının önemine değinen “Katılımcı 5” mültecilerin sahip olduğu geçici kimlikle birtakım hakka sahip olduklarını ama bunun yeterli olmadığını ifade etmiştir. Ülkemizdeki çalışma yasasına göre kaçak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ona bir prosedürünün mültecileri zorladığına değinen “Katılımcı 5” mültecilerin sıvacı, boyacı, terzilik, ayakkabıcılık gibi mesleklerde yasadışı çalıştığını ifade etmiştir. Çocuk işçilik üst düzeyde olup mülteci çocukların küçük yaşta çalışmak zorunda kaldığını ve okula gidemediğini

söylemiştir. Evi geçindirmek zorunda olan çocuk sayısı çok fazla olup küçük yaşlarda karşılaşmaları gereken olaylara sokaklarda şahit olmaktadır.

“Katılımcı 2” istihdam sorunlarına da dikkat çekerek; geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışabilmesi için bir işyerinde on vatandaşın olması gerekmektedir. Yabancılar için ise bu sayı beştir. Tarım iş kolu özel bir işkolu olduğu için o sektörde böyle bir kısıtlama yoktur. Sebebi ise tarım işkolundaki açıklıktır. Mobilya üretimi, inşaat sektörü, tekstil, ayakkabıcılık gibi iş alanlarında kendilerinin emekleri suiistimal edilmektedir (“Katılımcı 2”, 2022).

“Katılımcı 2” mültecilere yönelik yapılan nefret söyleminin kendileri için büyük bir sorun olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumun özellikle bazı siyasiler ve basın organları tarafından körüklendiğini, doğru olmayan bilgilerin vatandaşlarımıza aktarıldığının bunun sonucunda da mülteciler ile vatandaşlarımız arasında gerginliğe yol açtığını vurgulamıştır.

En büyük sorunlarımız neler? sorusuna ilişkin Konakta yaşayan ve Konak kent konseyinden hizmet alan mültecilerin görüşleri çizelge 2 de verilmiştir.

Çizelge 2. Mülteci/geçici koruma statüsündekilere göre öncelikli sorunlar

Katılımcılar		
Kodlar	Birinci Grup	İkinci Grup
Bakım	✓	✓
Çocuk İşçilik		✓
Ekonomik	✓	✓
Dil	✓	
Kamu Binalarındaki Kötü Muamale	✓	
Konutlarındaki Haşere	✓	
İşsizlik		✓
Konutlarındaki Rutubet	✓	

Mülteciler ile gerçekleştirilen odak grup görüşmesinde kendileri birçok soruna değinmiştir. Ekonomik sorunların her iki grup tarafında da altı çizilmiştir. Evlerinin pis olduğuna değinen mülteciler rutubet içinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sürekli bir şekilde evlerinde böcek sorunu olduğunu söyleyen ilk grup bu sorunun kendilerini üst düzeyde rahatsız ettiğini belirtmiştir. Kamu binalarında özellikle de doktorlar tarafından kendilerine kötü davranıldığını ve ilgilenilmediğini söyleyen ilk grup bu sorunun çözülmesini istemektedir. Dil bilmedikleri için sağlık personellerinden tepki alan mülteciler kendilerine çevirmen sağlanması gerektiğini söylemektedir. İş bulmakta çok zorlandıklarını belirten ikinci grup ise iş buldukları kısıtlı dönemlerde de haklarının verilmediğini belirtmiştir. Görüşme gerçekleştirdiğim kişilerin çoğu eşlerinin öldüklerini ya da çalışmadıklarını dolayısıyla geçinemediklerini belirttiler.

Mültecilerin sizden ne gibi beklentileri oluyor? En çok hangi taleplerle/problemlerle size geliyorlar? sorusuna ilişkin mülteci meclisi üyelerinin görüşleri çizelge 3 de verilmiştir.

Çizelge 3. Üyelerin perspektifinden mülteci/geçici koruma statüsündekilerin kent konseyinden beklentileri

Katılımcı					
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5
Bürokratik Destek	✓				
Erzak Yardımı	✓	✓		✓	✓
Eğitim					✓
Fatura Ödemesi		✓	✓	✓	✓
İzinli Değişim	✓				
Kira Desteği		✓	✓	✓	✓
Odun-Kömür				✓	✓
Okul Ekipmanları					✓
Toplumsal İlişkilerin Gelişimi	✓				
Tercüman					✓

Mülteci meclisi üyelerinden alınan cevaplar incelendiğinde erzak yardımı, fatura ödemesi ve kira desteği beklentisinin önde geldiği belirlenmiştir. Isınma için kullanılan odun-kömür desteği de dördüncü öne çıkan cevaptır.

Erzak ihtiyacının birincil beklenti olarak kendilerine geldiğini belirten “Katılımcı 1” zaman zaman da bürokratik sıkıntılarla kapılarının çalındığını belirtmiştir. Şanlıurfa da geçici koruma çıkarmış bir ailenin beş senedir İzmir de yaşadığını fakat hükümetin kendilerine Şanlıurfaya dönmeleri gerektiğini bildirdiğini, bu durumun önüne geçilip geçilemeyeceğini danışmak için kendilerinden fikir alındığını söylemiştir (“Katılımcı 1”, 2022).

Hükümetin mültecilere ödenek sağlamadığını ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamada zorlandıklarını ifade eden “Katılımcı 4” birçok ailenin kirasını ödeyemediğini ve kendilerinden yoğun bir şekilde talepte bulduklarını belirtmiştir.

Kent Konseyinden beklentileriniz nelerdir? sorusuna ilişkin Konakta yaşayan ve Konak kent konseyinden hizmet alan mültecilerin görüşleri çizelge 4 de verilmiştir.

Çizelge 4. Mültecilerin ve geçici koruma statüsündekilerin kent konseyinden beklentileri

Katılımcılar		
Kodlar	Birinci Grup	İkinci Grup
Erzak	✓	✓
İlaç	✓	
İnsan Onuruna Uygun Yaşam		
İş Bulma Desteği		✓
Kırtasiye		✓
Kira Desteği		✓
Manevi Destek	✓	
Tercüman	✓	

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grup görüşmesinde toplanan veriler şu şekilde değerlendirilebilir:

Ülkemizde yaşamlarını sürdüren mültecilerin birçok sorunu olduğu gibi Konakta yaşayan mültecilerin de birçok sorunu mevcuttur. Bu sorunlar ele alındığında Konak kent konseyi mülteci meclisi üyelerinden alınan cevaplar doğrultusunda entegrasyon, kimlik sorunları ve nefret söylemi öne çıkmaktadır. Mülteci bireyler sonradan yerleştikleri bir toplumdaki insanlar ile uyum noktasında problemler yaşamaktadır. Bu uyumsuzluk durumu karşılıklı şekilde gerçekleşmektedir. İlgili coğrafyanın menşei vatandaşları kendi topraklarında yabancı insanların yaşamasından rahatsız olurken mülteciler ise karşılaştıkları tavır sonrasında kendilerini toplumdaki soyutlamaktadır. Kimlik sorunlarının ise özellikle bürokratik meselelerde ön plana çıktığı belirlenmiştir. Kamu dairelerindeki işlemleri sırasında istenmedik birçok durumla yüz yüze kalmaktadırlar. Mültecilere yönelik var olan önyargının sürdürülmesi ise onlara yönelik geniş ölçekte bir nefret söylemini oluşturmaktadır. Bu nefret söylemi sebebi ile Türkiye’de olduğu gibi İzmir de ve Konakta da birçok mülteci huzursuz şekilde yaşamını sürdürmektedir. Özellikle Suriye vatandaşı olup Suriye topraklarındaki iç savaştan kaçıp ülkemize sığınan geçici koruma statüsündeki kişiler içinde çocuk işçilik büyük bir problem oluşturmaktadır. Ülkelerindeki iç savaşta anne ve babalarından her ikisini ya da özellikle babasını kaybetmiş çocuklar hayatta kalabilmek ve ailelerine bakabilmek için çok küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalmaktadır. Yetişkin mülteciler ise istihdam sorunu yaşıyor olup çalışma hayatlarında birçok problemle karşılaşmaktadır. Özellikle sigortasız ve hak ettiklerinin çok daha altında bir ücret düzeyinde çalıştırılmaları hem resmen bir sömürü sorununu oluşturmakta hem de kendilerinin insani yaşam standartları çerçevesinde yaşamasının önüne geçmektedir. Mültecilerin diğer sorunları ise geleceğe yönelik umutlarının düşük düzeyde olması ve geleceğe pozitif bakamamalarıdır.

Bu sorunlar çerçevesinde mültecilerin haklı olarak hem merkezi yönetim birimlerinden hem de yerel yönetim birimlerinden birtakım beklentileri oluşmaktadır. Ülkemizdeki mültecilerin tamamında olduğu gibi Konakta yaşayan mültecilerin de kent konseyleri bilinç düzeyleri oldukça sınırlıdır. Bu noktada mültecilerin doğrudan kendilerinden beklentileri olmamasına rağmen Konak kent konseyi bu konuda Belediye Kanununun 13. Maddesini motivasyon kabul edip “Herkes yaşadığı beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin belediye hizmet kararlarına dahil olma, gerçekleştirilen belediye faaliyetleri hakkında bilgi alma ve insan onuruna zarar getirmeyecek biçimde belediye yardımlarından fayda sağlama hakları mevcuttur” bilinci ile gerçekleştirdiği hizmetlerin muhatabı olarak sadece vatandaşlarımız ile sınırlı kalmamış bünyesindeki mülteci meclisi kanalı ile mültecilere yönelik birçok faaliyet gerçekleştirmiştir.

Mültecilerin beklentileri incelendiğinde söz konusu beklentiler belli bir devlet kurumdan, sivil toplum kuruluşundan veya şahıslardan değil ilgili beklentileri karşılayabilecek herkesten oluşmaktadır. Hem Konak kent konseyi mülteci üyelerinden aldığım cevaplar hem de görüşme gerçekleştirdiğim mülteci ve geçici koruma statüsündeki kişilerden aldığım cevaplar çerçevesinde mültecilerin kent konseyi bilinç düzeyleri düşük olmasından dolayı doğrudan kent konseylerinden beklentileri olmadığı ama kent konseylerinin kendilerine yönelik faaliyetler gerçekleştirdiğini dolayısıyla bu beklentileri kent konseyinin gerçekleştirilme olanağı olduğunu belirtip, beklentilerini sorduğumda doğal olarak birçok talepte bulunmuşlardır.

Mültecilerin beklentileri, sorunlarından ve sahip olmak isteyip erişemedikleri hizmetlerden doğmaktadır. Konakta yaşayan mültecilerin beklentileri incelendiğinde fatura ödemelerinin karşılanması, kira desteği ve erzak yardımı başta gelmektedir. Diğer önemli beklentiler ise Isınma sorunlarının karşılanması, eğitimde karşılaşılan zorlukların aşılması, izinli değişim durumlarında ortaya çıkan bürokratik engellerin kaldırılması, kamu dairelerinde tercüman desteği, ilaçlara ücretsiz erişim ve manevi destek olarak belirlenmiştir.

Konak kent konseyinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler incelendiğinde öncelikle meslek öğrenmeleri için oluşturulan kurslar gelmektedir. Yaratıcı ev atölyesi kursu, kuaförlük , ayakkabıcılık, terzilik gibi kurslar örnek verilebilir. Yaratıcı ev atölyesi kursu ile amaçlanan mülteci bireylerin beceri edinmeleri, meslek öğrenmeleri ve para kazanabilmeleridir. Konak kent konseyinin eğitim alanında gerçekleştirdiği Türkçe eğitimi kursları ise mültecilerin dil öğrenebilmesi ve ülkemiz topraklarında kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için sağlanan bir olanaktır. Bu kurslar ile dil bilmemekten dolayı ortaya çıkan birçok problemin önüne geçilmiştir. Mülteci çocuklara sağlanan ders çalıştırma etkinlikleri de kent konseyi tarafından tamamen gönüllülük esasına dayalı yapılmaktadır.

Ekonomik boyutu olan hizmetlerin gerçekleştirilmesinde ise Konak kent konseyi, mülteci meclisi üyelerinin arzuladığı etkinlikleri gerçekleştirememektedir. Bunun sebebi ise ülkemizdeki tüm kent konseylerinde olduğu gibi kendisine has bir bütçesinin olmaması ve belediyeden gerekli bütçenin kendilerine tahsis edilmemesidir. Ekonomik faaliyet olarak yalnızca bir defalığına mahsus olarak belli bir sayıdaki mülteciye kira desteği gerçekleşmiştir. Bu destek mülteci meclisi başkanı Mete Hüsünbey tarafından organize edilerek, ekonomik gücü yerinde olan kişilerin dayanışma duygusu ile yardımda bulunduğu bir etkinlik olarak sınırlı düzeyde kalmıştır. Belli başlı dönemlerde gıda desteği, ev ilaçlaması gibi diğer ekonomik hizmetler sağlanmakta olup tamamı bütçesi bulunmayan Konak kent konseyinin kişiler üzerinden gerçekleştirdiği çalışmalardır. Bütçe olmamasına rağmen birtakım ekonomik

faaliyetin gerçekleştirilmesi Konak kent konseyi mülteci meclisinin bu hususta da başarısız olmadığını göstermektedir.

Türk vatandaşlığına sahip çocukların eriştiği süt kuzusu projesine mülteci çocuklarında erişebilmesi için Konak kent konseyi mülteci meclisi gerekli kurumlar ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve kamuoyu oluşturarak istediğini elde etmiştir.

Sosyal etkinlikler Konak kent konseyi mülteci meclisinin bir diğer öne çıkan yönüdür. Mülteci çocuklarla Türk vatandaşı olan çocukları bir araya getirerek ortak kamplar oluşturmakta, mülteci çocukların evlerine ziyarette bulunup kendileri ile sohbet etmektedirler. Bu etkinlikler sayesinde mülteci çocuklar ile Türk vatandaşı olan çocukların kaynaşması hedeflenmiştir.

Konak kent konseyinin mültecilere yönelik ev tahsis etme ya da sürekli bir kira desteği bulunmamaktadır bu durumun sebebi de altını çizdiğim bir durum olan kendilerine özgü bütçelerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada ise uluslararası örgütlerin, merkezi yönetimlerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının ortaklık bilinci ile hareket edip mültecilerin insani hayat şartlarında yaşamaları sağlanmalıdır.

Mültecilerin sosyal entegrasyonlarının sağlanması için mülteci meclisi üyeleri ortak kamplar, panel etkinlikleri ve tanışma organizasyonları gibi faaliyetler gerçekleştirdiklerini fakat mülteciler ile gerçekleştirdiğim görüşmede bu etkinliklerden faydalanmadıkları sonucu çıkmıştır. Bu noktada gerçekleştirilen etkinliklerden tamamı ile görüşme gerçekleştirmemin mümkün olmadığı binlerce mülteci arasından bir kısmının faydalandığını ve görüşme gerçekleştirdiğim mültecilerin bu etkinliklerden sonra Konağa gelmiş olabileceği kanısındayım.

Gerçekleştirilen hizmetlerden Konakta yaşayan mültecilerin ne kadarının faydalandığı ise tespit edilmesi zor olan bir durumdur. Bunun başlıca sebebi Konak kent konseyinin elinde Konakta yaşayan mülteci sayısını belirleyebilecek bir veritabanı olmaması, mültecilerin sürekli konut ve şehir değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Konak kent konseyi mülteci meclisinden alınan cevaplar doğrultusunda da Konakta yaşayan mültecilerin ne kadarına hizmet götürüldüğü belirsiz bir durumdur.

Konak kent konseyi mülteci meclisi üyelerinin mülteci bireyler ile iletişim düzeyinin hem kendilerinden alınan hem de mültecilerden alınan cevaplar neticesinde mükemmel düzeyde olduğu belirlenmiştir. Mültecilerin istedikleri an kendilerine ulaşabildikleri, sorunları veya talepleri olduğunda taleplerini anlatabildikleri sonucuna varılmıştır. Konak kent konseyinin yardımları ve aracılığı ile mültecilerin sorunlarını ve taleplerini dernekler, sivil toplum örgütleri ve mülteci medyası üzerinden de dile getirebildikleri belirlenmiştir.

Konak kent konseyi bünyesinde mültecilere yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerde mülteci meclisi dışında herhangi bir çalışma grubu veya meclisinin görev almadığı belirlenmiş olup diğer kent konseyleri ve büyükşehir belediyesi ile ortak çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlikler ise mülteci bireylere sağlanan danışma hizmeti, kişisel gelişime yönelik kurslar, maske kursları ve ısınma yardımlarıdır. Gerçekleştirilen bir diğer proje ise İzmir Büyükşehir Belediyesi ile eşgüdümlü olarak gerçekleştirilen süt kuzusu projesidir.

Toplanan bulgular neticesinde: Kent konseylerinin belirli bir bütçeye sahip olmaması göz önünde bulundurulduğunda Konak kent konseyinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği hizmetlerde etkili ve verimli olduğu sonucuna varılmıştır. Ekonomik, bireysel ve toplumsal boyutta birçok faaliyet gerçekleştiren Konak kent konseyi mülteci meclisi mültecilerin insani

yaşam standartlarına uygun olarak yaşaması, ekonomilerinin geliştirilmesi, birtakım sosyal haklara sahip olmaları, mültecilere yönelik oluşan önyargının ve nefret söyleminin azalması, yeni beceri ve meslek öğrenmeleri, dil ve eğitim sorunlarının giderilmesi gibi birçok alanda çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Konak kent konseyinin mültecilere yönelik bakış açısına bakıldığında ise üyeler mültecileri vatandaşlarımızdan ayırmamakta, mültecilere yönelik ilgileri ve özverileri üst düzeydedir. Mülteci meclisi üyelerinin mültecilere fayda sağlamak için motivasyonlarının ve isteklerinin üst düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Türkiye’deki kent konseyleri incelendiğinde mülteci meclisi sayısının sınırlı olması ve İzmir şehrinin tüm kent konseyleri göz önüne alındığında tek mülteci meclisinin Konak kent konseyi bünyesinde olması önemli bir farklılık ve değerdir. Ülkemizin mülteci gerçeği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun diğer kent konseylerine örnek olması ve kent konseylerinin bünyesindeki mülteci meclisi sayısının artırılması gerekmektedir.

Literatürde kent konseylerinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerin incelenmemiş, ve bu araştırma içeriğinin özgün olması sebebiyle araştırmada toplanan bulgular diğer herhangi bir araştırma ile karşılaştırılmamıştır fakat elde edilen bulgular sayesinde, bünyesinde mülteci meclisi bulunduran kent konseylerinin mültecilere yönelik gerçekleştirdiği çalışmaların ne olduğuna dair çıkarımlar yapılabileceği gibi diğer mülteci meclislerinin mültecilere yönelik sağladığı hizmetlerdeki verimliliği bu araştırmada Konak kent konseyi üzerinden toplanan bulgular ile kıyaslanarak ölçülebilir.

Konak örneği üzerinden mültecilere yönelik faaliyetlerin bu proje kapsamında ele alınması ile birlikte kısa, orta ve uzun vadeli olarak hem ülkemizdeki kent konseylerindeki mülteci meclisi sayısının artırılması hem de mevcut mülteci meclislerinin bu araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle çalışmalarındaki verimliliklerin yükselmesi amaçlanmakta ve beklenmektedir.

Öneriler:

- Ülkemizdeki kent konseylerinin bünyesindeki mülteci meclisi sayısı oldukça düşük olduğu belirlenmiştir ve başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere sayıları artırılmalıdır.
- Mültecilerin yerel düzeydeki problemlerinin belirlenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için belediye meclisleri kent konseylerine belirli bir bütçe tahsis etmeli, bu bütçenin bir miktarı mülteci meclislerinin çalışmaları için kullanılmalıdır.
- Mültecilere götürülen hizmetlerde belediye meclislerinin ve kent konseylerinin sivil toplum örgütleri ile işbirlikleri geliştirilmelidir.
- Bünyesinde mülteci meclisi bulunduran kent konseyleri, aralarında fikir ve tecrübe alışverişinde bulunmalıdır.
- Mültecilere yönelik yerel düzeyde gerçekleştirilen hizmetler ile ilgili akademik çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
- Üniversiteler ile kent konseyleri arasında eğitim, çevre, sosyal gelişim ve dayanışma gibi konularda işbirlikleri gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

1. Cohen R., N.V.Hear (2020). *Refugia*. GAV Perspektif.
2. Ergül, G. (2019). “Yerel Yönetişim Göstergeleri Açısından Adana'da Kurumsal Uygulamalar : Adana Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi Örneği” (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Güler, A. (2017). “Yerel Yönetişim Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yönetime Katılmadaki Etkinliği : Antalya Kent Konseyi Örneği” (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. Koru, M. (2019). “Yerel Yönetimlerde Yönetime Katılım Açısından Kent Konseyleri : Sivas Örneği” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
5. Laguerre M.S (2020). *Avrupada Parlamento ve Diaspora*. Ankara: GAV Perspektif.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE TÜRK DEVLETLER TEŞKİLATI YAPILANMASINA ETKİSİ

İlknur Şebnem Öztemel

Hacettepe Üniversitesi

0000-0002-8829-7800

ÖZET

1992 yılından beri, bağımsız Türk devletleri arasındaki ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, 2008-2009 yıllarında TÜRKPA ve Türk Keneşi, 2011’de Türk İş Konseyi kurulmuştur. Öte yandan, İkinci Karabağ Savaşı esnasında Türkiye’nin Azerbaycan’a, “Bir Millet, İki Devlet” deyişini somut bir şekilde sahada verdiği destekle ortaya koyması, bağımsız Türk devletleri arasında, 20.YY siyasetinde belirleyici etkisi daha yoğun olan, tarihi, kültürel ve dini ortaklıkların ötesinde, güncel ihtiyaçlara cevap verebilecek, somut bir güven ve umut nişanesi olmuştur. Kasım 2021’de ise Türk Keneşi, daha geniş çaplı bir entegrasyon hedefleyen, Türk Devletler Teşkilatı’na dönüştürülmüştür. Genellikle Orta Asya, Mckinder’in “Kalpgah”, Brezinski’nin “ Büyük Satranç Tahtası”, Dugin’in Neo-Avrasyacılık fikri, ABD’nin enerji güvenliği ve çevreleme politikaları çerçevesinde, bir rekabet alanı olarak görülmektedir. Burada çığır açan gelişme, 2013 yılında tanıtılan, Kuşak ve Yol Projesi dâhilinde, Destradi’nin ifadesiyle Çin’in bölge ülkelerine uyguladığı “Ara Hegemonya” modelidir. Devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı ve Rusya’ya uygulanan ekonomik yaptırımlar, AB’de ciddi bir enerji açığına sebep olmuştur. Bu durum, teşkilata üye, enerji zengini ülkeler ve sahip olduğu gelişmiş enerji iletim altyapısı ile Türkiye’nin ilişkilerinin derinleşmesine yardımcı olabilir. Bu noktada, hatırlatmak gerekir ki teşkilatın 2040 Vizyon Belgesi’nde, “ Doğu ve Batı-Kuzey ve Güney Ticaret Koridorlarını Birbirine Bağlayan Güçlü Bir Bölgesel Ekonomik Gruba Dönüştürülmesi” ifadesi yer almaktadır. Diğer taraftan, teşkilatın etkin bir odak olabilmesi için Rusya ve Çin gibi komşuları ve Şangay İşbirliği Teşkilatı gibi bölgesel kurumlarla da işbirliğine ihtiyacı vardır. Uluslararası ilişkilerde geniş açılı bir bakış, Çok-Kutupluluk ve Kazan-Kazan ilkesine bağlılık, üye devletlerin sahip olduğu iç ve dış politika sorunlarının çözümü için de faydalıdır.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Türk Devletler Teşkilatı, Enerji Güvenliği, Hegemonya, Çok-Kutuplu Dünya Düzeni

ABSTRACT: Since 1992, relations between independent Turkic states tried to be improved. In this framework, TÜRKPA and the Turkic Council were established in 2008-2009, and the Turkish Business Council was founded in 2011. On the other hand, as Türkiye provided concrete support to Azerbaijan in the battlefield during the Second Karabagh War, proposed a hopeful sample for the realization of sayings like “ One nation, two states”, rather than underlining issues like common history, language, culture and religion between Türkiye and the other Turkic Republics, which might be more effective in the 20th Century. Following this, Turkic Council changed into the Union of Turkic States which aims to have a better regional integration, in November 2021. Generally Central Asia, is seen as a main competitive area with Mckinder's "Heartland", Brezinski's "Great Chessboard", Dugin's “Neo-Eurasianism” and the US's energy security and containment policies. The groundbreaking situation here is the “New Silk Road” Project of China which was introduced in 2013 and can be called as a measure for "Intermediate Hegemony" model as Destradi puts it¹. On the other side, the ongoing Russia-Ukraine War, points to a rapid movement in terms of the short and long-term interests of these states and the future of the organization. The economic sanctions imposed on Russia, caused a serious energy deficit in the EU. This may help to deepen Türkiye's relations with other members of the union, considering it's developed energy transport infrastructure. At this point, it should be reminded that the 2040 Vision Document of the organization includes the expression “Transforming into a Strong Regional Economic Group Connecting East and West-North and South Trade Corridors”². However, as the union desires to be an effective regional focal point, it needs to cooperate with its neighbors like Russia and China, and other regional organizations such as Shangai Cooperation Organization. A wider perspective in international relations, loyalty to Multipolarism and Win-Win ideas, would be beneficial for member states, to solve their domestic and foreign policy problems too.

Key Words: Russia-Ukraine War, Union of Turkic States, Energy Security, Hegemony, Multi-Polar World Order

¹ Destradi, Sandra, “Regional Powers and Their Strategies: Empire, Hegemony, and Leadership”, Review of International Studies, sayı 36, 2010.

² Tomar, Age- TOMAR, Cengiz, “Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi”, Anadolu Ajansı, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tarihi-donum-noktasi-turk-dunyasi-2040-vizyon-belgesi/2425103> (Erişim Tarihi: 08.09.2022).

ETİK YÖNETİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE OLUŞTURULAN KURUMSAL DÜZENLEMELER

¹Yıldız Atmaca , ²Handan Boyalı

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi -ORCID ID: 0000-0001-6345-4745

Munzur Üniversitesi - ORCID ID: 0000-0002-4662-5124

ÖZET

Etik, iyi veya doğru olarak kabul edilen değerler doğrultusunda nasıl hareket edilmesi gerektiğiyle ilgilenen felsefe biliminin önemli bir konusudur. İnsanların uygulamak zorunda olduğu ahlaki değerlerin tamamıdır. İnsani davranışları temel alan ahlaki ilkeleri ifade etmektedir. İdarenin eşitlik, tarafsızlık ve dürüstlük ilkeleri kapsamında aldığı karar ve uygulamalar bütününe genel adı ise etik yönetimdir. Kamu yönetimi sisteminde etik bir kültürel yapının oluşturulması ve kamu personelinin etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesi, etik yönetimin temelini oluşturur. Türkiye'deki etik yönetim politikaları, 1980'li yıllardan sonra oluşturulan neo- liberal politikalarla gündeme gelmiş ve 2000'li yıllardan sonra gerçekleştirilen idari reformlar bağlamında yasal ve kurumsal bir zemine kavuşturulmuştur. 5176 Sayılı "Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkındaki Kanun" ile kurulan "Kamu Görevlileri Etik Kurulu" ve 6328 Sayılı "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" ile kurulan "Kamu Denetçiliği Kurumu", etik yönetimin kurumsal zemindeki en önemli kuruluşlarıdır.

Bu bağlamda bu çalışmada, kamu yönetimi sistemine "Kamu Görevlileri Etik Kurulu" ve "Kamu Denetçiliği Kurumu" adı ile domine etkide bulunan bu iki önemli kurumun etik yönetim politikalarına katkısı analiz edilmek istenmiştir. Etik Kurul'un oluşturulması ile birlikte Türkiye'de gerçekleştirilen yasal düzenlemelerden bahsedilmiştir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu son dört yıllık faaliyet raporları ve proje faaliyetleri incelenmiştir. Doküman analizi kapsamında gerçekleştirilen nitel çalışma sonucunda Türkiye'de etik yönetim anlayışının geliştirilmesi amacıyla çok önemli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirildiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik Yönetim, Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye

INSTITUTIONAL REGULATIONS ESTABLISHED IN TURKEY WITHIN THE CONTEXT OF ETHICS MANAGEMENT POLICIES

ABSTRACT

Ethics is an important subject of philosophy, which deals with how to act in line with values that are accepted as good or correct. It is all of the moral values that people have to apply. It

refers to the moral principles that are based on human behavior. The general name of the decisions and practices taken by the administration within the scope of the principles of equality, impartiality and honesty is ethical management. Establishing an ethical cultural structure in the public administration system and acting within the framework of ethical principles by public personnel constitute the basis of ethical management. Ethical management policies in Turkey have come to the fore with neo-liberal policies created after the 1980s and have gained a legal and institutional basis in the context of administrative reforms carried out after the 2000s. The "Public Servants Ethics Board" established with the "Law on the Establishment of the Ethics Board for Public Servants" numbered 5176 and the "Ombudsman Institution" established with the "Law on the Ombudsman Institution" numbered 6328 are the most important institutions of ethical management on the institutional basis.

In this context, in this study, it is aimed to analyze the contribution of these two important institutions, which dominate the public administration system, namely the "Public Servants Ethics Board" and the "Ombudsman Institution", to the ethical management policies. With the establishment of the Ethics Committee, the legal regulations made in Turkey are mentioned. The last four years' activity reports and project activities of the Public Servants Ethics Committee were examined. As a result of the qualitative study carried out within the scope of document analysis, it has been understood that very important legal and institutional arrangements have been made in order to improve the understanding of ethical management in Turkey.

Keywords: Ethical Management, Public Service Ethics Committee, Ombudsman Institution, Turkey

1.GİRİŞ

Bir toplumda yapılması veya yapılmaması gereken değerler, etik olgusunun doğuşuna ve gelişimine zemin hazırlamıştır. Toplum, bireylerden oluşmaktadır. Bu sebeple, etik değerlerin gelişmesine bireyden başlanılmalıdır. Bu değerler, ahlaki ilkeler ve erdemlerdir. Yönetimde etik veya etik yönetim ise idarecilerin karar alırken doğru veya yanlış olarak belirtilen etik ilkelerin dikkate alınarak hareket edilmesidir. Etik yönetim, yolsuzluk, yalan, hile ve kayırmacılık gibi birçok yanlış eylemin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Etik yönetimin işlevselliğini sağlayan en önemli aktör, kamu görevlileridir. Kamu görevlileri tarafsız, hesap verilebilir, şeffaf, dürüst ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde hareket ederek, etik yönetim anlayışının yönetim sistemindeki derinliğini sağlamış olacaktır.

Etik yönetim anlayışını geliştirmek üzere kuramsal boyutları ile etik teoriler (Deontolojik, faydacı ve erdem etiği) farklı düzeylerde (kişisel, profesyonel, kurumsal ve sosyal etik) gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra etik yönetim anlayışı kapsamında yasal ve kurumsal anlamda önemli düzenlemeler yapılmıştır. 2004 yılında kabul edilen 5176 sayılı "Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" etik yönetim anlayışını kamu yönetimi disiplininde gelişmesini sağlayan önemli bir kanundur. 5176 sayılı kanun ile "Kamu Görevlileri Etik Kurulu" adıyla önemli bir kurum oluşturulmuştur. Kurul, Kamu yönetimi sistemine etik kültürü kazandırmayı, toplumdaki etik ilkelerin farkındalığını arttırmayı amaçlamaktadır. Kurumsal bazdaki bir diğer önemli

düzenleme, Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudman)'dur. Kamu Denetçiliği Kurumu ise vatandaşın idare karşısında yaşadığı hak ihlalini vatandaşın başvurusu üzerine konuyu yargıya taşımadan uzlaşma yoluyla çözmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada, öncelikle etik ve etik yönetime ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilmiş, sonrasında etik yönetim politikaları kapsamında Türkiye'de gerçekleştirilen yasal ve kurumsal düzenlemelerden bahsedilmiştir.

2.KURAMSAL VE KAVRAMSAL BOYUTLARI İLE ETİK

Kavram olarak karakter anlamını taşıyan etik, toplumdaki var olan ahlaki değerleri incelemektedir. Yunanca "etos" sözcüğünden türetilmiş bir kavram olan etik, ahlaki değerler üzerine inceleme yapmaktadır. Yunancada "ta" ve "éthé" kelime ekleri ve Latince "mores" sözcüğü "örf" anlamını taşımaktadır (Eryılmaz, 2018: 376). Türk Dil Kurumu ise töre ve ahlak bilimi olarak tanımlamaktadır (www.tdk.gov.tr, 2022).

Etik, birey veya toplum içerisindeki yanlış ve kötü algılarına karşılık doğru ve iyi olgularını ön plana çıkarmaya çalışan ahlaki kural ve kaideler bütünüdür. İyi veya kötüye dair değerlerin temelini belirtmeye çalışarak bir insanın nasıl yaşaması gerektiğini ve erdemli yaşamının getirdiklerini ileri sürmek için çalışır (Çalık, 2012: 1).

Etik, ahlaki değerler dizisidir. Etik demek ahlak demek değildir. Etik biliminden bahsederken ahlak bilimi ile eş tutmak yanlış bir tutum olacaktır. Bu konuya üç önemli sosyolog Hegel, Sokrates ve Kant dikkat çekilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Hegel, etik ve ahlak arasındaki ayrıma vurgu yaparak bu ayrımın daha çok Sokrates ve Kant ile daha ileri boyutlara taşındığını belirtmektedir. Etik rasyoneldir. Bireysel bir özgürlüğe ve vicdana dayanmaktadır. Etik olmadığında ahlak tek başına bir anlam taşımamaktadır. Ahlaksız bir etik, imkânsızlık anlamını taşır. Etik, muhtevasını ahlak olgusundan alır (Cevizci, 2002: 219-220).

Etik bilimini oluşturan bir takım ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler, bir toplumda veya idari kuruluşta uygun olduğuna karar verilen sistematik oluşumlardır. Bireylerin, mensubu olduğu toplum veya idareyi doğru temsil etmeye ve iyileştirmeye yönelik girişimlerdir (Adams vd., 2001: 199). Kalp kırmamaya çalışmak, dürüstlük, yardımseverlik, sadakat, tarafsızlık, nesnellik, kin tutmamak, adalet, saygı duymak mala zarar vermemek vd. değerler çağlardan beri neredeyse hiç değişmeyen etik ve ahlaki değerlerdendir (Özlem, 2004: 162). Ancak kamu yönetimi disiplini etik davranış olarak tanımlanan ve evrensel olduğu kabul edilen etik ilkeler: adalet, eşitlik, dürüstlük, tarafsızlık, hesap verebilirlik, şeffaflık, hukukilik, liyakat ve güven olarak kabul edilmektedir.

"Bireysel Etik, Profesyonel Etik, Kurumsal Etik ve Sosyal Etik" olmak üzere etikin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu dört temel düzeyi bulunmaktadır. Bütün düzeylerin kendilerine göre oluşturduğu ilke ve sorumlulukları söz konusudur. Bireysel etik, bir bireyin sahip olduğu, iyi, kötü, yanlış veya doğru olarak var olan değerler üzerinden değerlendirilir. Bu değerlerin şekillenmesinde çevre oldukça etkilidir. Profesyonel etik, bir kişinin çalışma hayatını icra ederken dikkat etmesi gereken mesleki davranışlardır. Kurumsal etik, Kurumların kendi yasal

düzenlemelerinde var olan mevcut formel ve informel etik davranış ilkeleridir. Sosyal etik ise bir toplumun kendi içinde iç ve dış çevreye bağlı olarak oluşturduğu değerlerle ilgilidir. İdari bir kuruluştaki en çok dikkate alınan ilke düzeyleri ise kurumsal ve profesyonel etikdir (Eryılmaz, 2018: 378).

Bu bağlamda, etik olgusuna ilişkin “erdem etiği, deontolojik etik ve faydacı etik” olmak üzere üç önemli etik teori geliştirilmiştir. Bu teorilerden erdem etiği hem uygulamada hem de öğrenmede gerekli olan iyi alışkanlıklar üzerine odaklanır. “Nasıl yaşamalıyız” sorusuna cevap olarak “erdem” olgusunu yanıt gösterir. Ahlak yasalarından oluşan “ödev ve yükümlülük” öğretilerine karşı ortaya çıkmış bir etik teoridir (Yaman, 2013: 22). Deontolojik etik, ayırım gözetmeksizin bütün insanlara eşit davranılması gerektiğini esas alır. Bireysel bir hakka uygun olan eylemin adalete de uygun olacağını, toplumun iyiliği için bir ferden feda edilmesini de insan haklarına aykırı görür (İnal, 2012: 18). Ahlakın ödev ve sorumluluklar üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir (Boone, 2019: 81). Faydacı bir diğer adıyla teleolojik etik ise meydana gelen faydaların mukayese etmesi ile ilgilidir. Alınan kararlar sonucunun doğru veya yanlış olmasıdır. Faydacı etik, bir hareket sonucunun başka kimselere zarar vermesini kesinlikle ahlaki bulmamaktadır (Atmaca ve İzci, 2021: 22).

3.ETİK YÖNETİM

Etik yönetim, katılımcı yönetim anlayışının ön plana çıktığı neo-liberal politikalarla birlikte gündeme gelen bir yönetim anlayışıdır. Yönetimde etik ilkelerin nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu sebeple, yönetim etiği, ahlaki anlamda doğru veya yanlış kabul edilen kural ve değerlerle birlikte bir yöneticinin karar alma ve uygulama aşamasında ne kadar etik ilkeleri göz önünde bulundurması gerektiği konusu üzerine odaklanır.

Kamu yönetimi disiplini açısından etik, kamu görevlilerinin görevlerini ifa ederken dikkat etmesi gereken konulara dikkat çekmektedir. Kamu yönetiminde etik konusunun temelinde “nasıl davranılması gerektiğine” yönelik davranışlar ve etik değerler ile idarenin temel ilke ve kaidelerinden oluşan bir bütün yer almaktadır. Olması gereken davranış kodları ile etik ilke ve değerlerin neler olması gerektiği, kamu yönetiminde etik anlayışın içeriğini oluşturmaktadır (Eşki Çaylak, 2021: 47).

Kamu yönetimine ilişkin etik ilkeler: bir idarecinin menfaat gözetmemesi, bireysel kazanca dair bilgilerin kontrol altına alınması, mesai saatlerine dikkat edilmesi, mesai saatlerinde halka hizmet dışında farklı eylemler içerisinde bulunmanın dürüstlük ilkesi ile bağdaşmayacağı yönündeki ilkelerdir (Zimmerman, 2001: 222).

3.1.Etik Yönetim Anlayışı Çerçevesinde Oluşturulan Yasal Düzenlemeler

Türkiye’deki etik yönetime ilişkin yasal düzenlemelerde milad 2004 yılı kabul edilmektedir. 2004 yılından önce net bir şekilde çalışılmış bir etik mevzuat söz konusu değildir. Ancak kamu görevlilerinin davranışlarına ilişkin etik ilkeleri: 1982 Anayasasının ilgili maddeleri (M.135. Meslek disiplini), “657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nu (DMK)” ve DMK’ya bağlı olarak çıkarılan yönetmelikler, “2531 sayılı Kamu Görevlilerinden Ayrılanların Yapamayacağı İşler hakkında Kanunu”, “3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla

Mücadele Kanunu” ve “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu” dağınık olarak düzenlemiştir (Odyakmaz ve Güzel, 2013: 27). “4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (2003)”, “5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu (2003)”, da yine 2004 yılına girmeden yeni kamu yönetimi anlayışının kabul edilmesiyle oluşturulan etik yönetim anlayışını geliştirme potansiyeli taşıyan önemli yasal düzenlemelerdir.

1965 yılında kaleme alınan Devlet Memurları Kanunu’nun amacı (DMK), “Devlet memurlarının hizmet şartlarını, niteliklerini, atanma ve yetiştirilmelerini, ilerleme ve yükselmelerini, ödev, hak, yüküm ve sorumluluklarını, aylıklarını ve ödeneklerini ve diğer özlük işlerini düzenler”, hükmü ile belirtmiştir (DMK, m.2). DMK, dördüncü bölümde memurların dikkat etmesi gereken yasaklardan bahsetmiştir. Bu yasaklar: “Toplu Eylem ve Hareketlerde Bulunma Yasağı, Grev Yasağı, Ticaret ve Diğer Kazanç Getirici Faaliyetlerde Bulunma Yasağı, Hediye Alma, Menfaat Sağlama Yasağı, Denetimindeki Teşebbüsten Menfaat Sağlama Yasağı, Gizli Bilgileri Açıklama Yasağı” başlıkları halinde ele alınmıştır.

2004 yılı, etik yönetim sistemi oluşturulmasında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 2004 yılı ve sonrasında etik yönetime ilişkin hazırlanan, kabul edilen veya değiştirilerek yürürlüğe giren yasal düzenlemeleri şu halde sıralamak mümkündür (www.etik.gov.tr, 2022):

- 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun (2004),
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (2011),
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu (2016).

Küreselleşme sürecinde gerçekleştirilen reformlar yapılacak yasal düzenlemelerde küresel düşünmeyi gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, küresel platformda yankı uyandıran bir takım uluslararası yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler (www.etik.gov.tr, 2022):

- “14.01.2004 tarihli 5065 sayılı Yolsuzluğa Dair Ceza Hukuku Avrupa Konseyi Sözleşmesi” onaylandı.
- Türkiye’de, 10.12.2003 tarihinde “Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” imzalandı.
- 4852 sayılı 17.04.2003 tarihli “Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Avrupa Konseyi Sözleşmesi” onaylandı.
- 24.03.2001 tarihinde imzalanan ve yolsuzlukla mücadeleye ilişkin hedefleri ön plana alan “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar” 2003 ve 2008 ulusal programları ile kabul edildi.
- 4518 sayılı kanunla 01.02.2000 tarihinde “OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi” Cumhurbaşkanınca onaylandı.

3.2. Etik Yönetim Anlayışı Çerçevesinde Oluşturulan Kurumsal Düzenlemeler

1970’li yıllarla birlikte gündeme gelen ve 2000’li yıllardan sonra filizlenen etik yönetim, yasal düzende almış olduğu kararları kurumsal düzende farklı kurumlar adı altında somutlaştırmıştır. “Kamu Görevlileri Etik Kurulu” ve “Kamu Denetçiliği Kurumu” bu kurumlar arasındaki en önemli kurumlardır.

3.2.1.Kamu Görevlileri Etik Kurulu

“5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun”, 8.6.2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun, kamu görevlilerinin uymaları gereken etik davranış ilkelerini ele almış ve görev sorumluluklarını düzenlemiştir.

Üye sayısı 11’dir ve üyeler Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Kurul üyesi başkanı 2021 yılı Cumhurbaşkanlığı kararı gereği Zerrin Güngör’dür. Bu üyelerin *biri*, bakanlık görevi yapanlar arasından; *biri*, il belediye başkanlığı yapmış olanlar arasından; *üçü*, Sayıştay, Yargıtay ve Danıştay üyeliği yapıp emekliye ayrılanlar arasından, *üçü*; düzenleyici kurul başkanlığı, valilik, müsteşarlık ve büyükelçilik yapıp emekliye ayrılanlar arasından, *ikisi*; rektörlük veya dekanlık görevi yapan/emekliye ayrılanlar arasından, *biri*; meslek niteliğindeki kuruluşlarda üst kademe yöneticiliği yapanlar arasından seçilir (5176 sayılı Kanun, 2004).

Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK), diğer alt birimler arasındaki eşgüdümü sağlamaktadır. KGEK ile düzenlenen çok sayıda yönetmelik ve genelge söz konusudur. Bunlar (Önen ve Yıldırım, 2014: 116; etik.gov.tr, 2022):

- “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” (RG: 13.04.2005, Sayı: 25785),
- “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik” (RG:31.07.2009, No: 15169),
- Başbakanlıkça yayınlanan 2005/16 sayılı “Başbakan ve Bakanların Uğurlanma ve Karşılanneları, Seyahatler ve Hediye Uygulaması” genelgesi,
- “2011/2 sayılı İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Önlenmesi Hakkında Başbakanlık Genelgesi”,
- 2009 yılı 19 sayılı “Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi hakkında Başbakanlık Genelgesi”,
- 2007 yılı ve 1 sayılı “Hediye Alma Yasağı” ilke kararı,
- 2008 yılı 1 sayılı “Kamu Konutlarının Tahsis İşlemleri” ilke kararı,
- 2008 yılı 2 sayılı “24 Kasım Öğretmenler Günü” ilke kararı.

KGEK, 2017-2021 faaliyet raporları analiz edildiğinde etik kültürün yerleştirilmesi için çok sayıda çalışma gerçekleştirdiği anlaşılmıştır. Bu çalışmalar (www.etik.gov.tr/faaliyet-raporlari: 2022):

- Etik kültürün yerleştirilmesi amacı ile etik eğitici ve liderlik eğitimleri verilmiştir.
- Etik platformu toplantıları yapılmıştır.
- Yolsuzluğun önlenmesi ve etiğin teşviki projesi oluşturulmuştur.
- Etik temalı hikâye kitapları basılması amaçlanmıştır.
- Yerel yönetimlerde seçilmiş ve atanmış kamu görevlilerinin etik farkındalıklarının artırılması için teknik destek teşvik edilmiştir.
- Kamu görevlileri Etik kurulunun kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi projesi yapılmıştır.
- Çeşitli meslek kuruluşlarına ilişkin etik seminerler yapılmıştır.

- Yargıya intikal eden konular, kurul kararları, re'sen yapılan etik incelemeler araştırılmıştır.
- 2021 yılında kamu hizmetlerinin bütün çıkarların üzerinde tutulduğu ve kamu görevlisinin de halkın hizmetinde olduğu bilinci ile kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla kamu görevlileri etik sözleşmesi dahilinde hareket etmesi gerekliliği belirtilmiştir.

3.2.2.Kamu Denetçiliği Kurumu

Temel hak ve özgürlükleri korumak bir devletin birinci önceliğidir. Bu hak ve özgürlükler, vatandaşların kendi aralarında olduğu gibi siyasal iktidara karşı da olması gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin icrasında beklentilerin karşılanmaması ve artan bürokrasi vatandaşın taleplerinde bir şikâyet durumu oluşturmuştur (Küçüközyiğit, 2006: 91). Vatandaş idare karşısında yaşadığı haksızlık veya mağduriyetin giderilmesini istemektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu bu minvalde oluşturulmuş önemli bir kurumdur.

Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) kavramı ilk olarak 1809 İsveç Anayasası'nda görülmüştür. Gücünü anayasal zeminde meşrulaştırmış bir kurum olma özelliğine sahiptir.

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (KDKK) Türkiye'de 2012 yılında kurulmuştur. Kanun kuruluş amacını; kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız bir şikâyet mercii oluşturmak, idarenin her türlü eylem ve işlemini insan haklarına uygun bir şekilde gerçekleştirmek, ilgili konu üzerine incelemeler yapmak, araştırmak ve önerilerde bulunmak olarak belirtmektedir (KDKK, 2012).

Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman), devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi kuran İdarenin işleyişindeki kural ve kaidelere uygunluğu inceleyen ve idareyi meclis adına denetleyen, bağımsız ve tarafsız bir kurumdur. Cumhurbaşkanı'nca 4 ila 7 yıllık bir süre için seçilen Ombudsmanın, göreve ilişkin ihmalkârlığı olması durumunda görevine son verilebilmektedir. Ombudsmanların seçiminde ahlaki ve hukuki nitelikler önceliklidir. Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun 10. maddesi, denetçiler ve Baş denetçide "ahlaki bütünlük", "eğitim", devlet tecrübesi ile birlikte hukuki bir kısıtlamanın olmaması konuları yer almaktadır (Boyalı, 2021: 105).

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Etik, ahlaki değerler dizisinin genel adıdır. Ahlak demek değildir. Etik, insanların mutluluğunu amaçlamaktadır ki doğru ve dürüst olmak hiç kimseye açık vermeyecek şekilde hesap verebilir ve şeffaf olmak mutluluk demektir. Çünkü hayata dair sahtelikler söz konusu değildir. Etik farklı düzeylerde gelişmiştir. Bireysel, kurumsal, mesleki ve sosyal boyutları ile birlikte. Ancak idare sistemindeki en etkili boyut, kurumsal ve mesleki (profesyonel) boyut olarak kabul edilmektedir. Bu boyutlarda kamu görevlisinin dürüst ve tarafsız bir şekilde kurumun değerlerine uyumluluk gösterecek şekilde mesleğini yerine getirme durumu söz konusudur.

Adil, şeffaf, hesap verebilir ve hukukun üstünlüğü ilkeleri bağlamında gerçekleştirilen etik yönetim, Türkiye'de katılımcı yönetim anlayışının ön plana çıktığı yeni kamu yönetimi

yaklaşımı ile ortaya çıkmıştır. Etik yönetim anlayışı kapsamında Türkiye’de yasal ve kurumsal anlamda düzenlemeler yapılmıştır. “5176 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” en önemli yasal düzenlemeler arasındadır. KGEKK, kapsamın oluşturulan önemli bir kurumsal yapılanma ise “Kamu Görevlileri Etik Kurulu” dur.

KGEK, kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken dikkat etmeleri gereken etik ilkeleri bir yönetmelik çerçevesinde belirlemek, etik ihlaller karşısında araştırma ve inceleme yapmakla sorumlu tutulmuş bir kuruluştur. Kuruluş, bu kapsamda çok sayıda genelge ve yönetmelik hazırlanmış, etik yönetim anlayışının gelişmesi amacı ile çok sayıda proje gerçekleştirmiştir. Bir diğer önemli kuruluş, KDK’dır. KDK ile vatandaşın idare karşısında yaşadığı haksız mağduriyet yargıya taşınmadan uzlaşma yolu ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Türkiye’deki etik yönetim politikaları, 2000’li yıllardan sonra gelişmekle birlikte sanal ortamın bir diğer adıyla bilgi ve iletişim tabanlı teknolojik düzenlemelerin gelişimi ile etik ilkelerin varlığı hem bireysel hem de toplumsal yönde bir zedelenmeye uğramıştır. Hak aramanın adı özgürlük ile karıştırılmaya başlamıştır. Sosyal medya mekanizması ile toplumsal değerler modernleşme başlığı adı altında değersizleştirilmiştir. İdareden beklentiler idareye iletilmek yerine direk Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)’ne bildirilmektedir. Bu da CİMER’i gereksiz bir yükün içerisine koymaktadır. Ayrıca bu durum etik de değildir. Bu anlamda, etik yönetim anlayışının dijitalleşme ile uğradığı kan kaybını azaltacak politika oluşturma girişimlerine en kısa zamanda başlanması gerekmektedir.

Bununla birlikte gelişen çağla birlikte toplumun büyük bir ekseriyeti geçlerde ahlaki bir zedelenmeden ve kamu görevlilerinde liyakatsizlik ve ilkesizliğin artmasından yakınmaktadır. Buradaki zıtlık durumu çözülmelidir. Zıtlık vardır, çünkü etik yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi yönünde faaliyetler artarken etik değerlere dikkat edilmemesindeki sebep nedir? Sorgulanmalıdır. Bu sorgulanma hem etik kurul üyeleri hem de toplum üyelerinin her bir ferdi veya idarecileri için geçerlidir. Sorgulama sonucunda modernleşme, küreselleşme ve dijitalleşme ile etik değerlerin eşdeğer ilerlemesi gerektiği ancak etik ilkelerin bütün hepsinden üstün tutulması ile uzun ömürlü olunacağı sonucuna varılacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, J. S., Tashchian, A. and Shore, T. H., Codes of Ethics as Signals for Ethical Behavior, *Journal of Business Ethics*, 29 (3), ss. 199-211, 2001.
- Atmaca, Y. ve İzci, M., “Kavramsal ve Kuramsal Açından Etik”, *Yönetim ve Etik* (Ed. Perihan Gözüm), Gazi Kitabevi, Ankara, 2021.
- Boone, B., *Etik 101* (Çev. Selin Aktuyun), Say Yayınları, İstanbul, 1. baskı (Eserin Orijinali 2017’de Yayınlanmıştır), 2019.
- Boyalı, H., “Kamu örgütlerinde Karar Verme Süreci: Kamu Denetçiliği Kurumu Örneği”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 2021.
- Cevizci, A., *Etığe Giriş*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.

Çalık, K., “*Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma*”, (Yüksek Lisans Tezi), GÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

Devlet Memurlar Kanunu (DMK). T.C. Resmi Gazete, 12056.657,1965

Eryılmaz, B., *Kamu Yönetimi*, Umuttepe Yayınevi, Kocaeli, 2021.

Eşki Çaylak, Ş., “Kamu Yönetimi Etiği Sisteminin Kurumsallaşma Süreci: ABD Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Yönetim ve Etik* (Ed. Perihan Gözüm), Gazi Kitabevi, Ankara, 2021.

İnal, G., *Kamu Yönetiminde Merkezileşmiş Bir Otorite Olarak Kamu Görevlileri Etik Kurulu*, (Yüksek Lisans Tezi), PÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2012.

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 6328, 2012.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. T.C. Resmi Gazete, 5176, 2004.

Kestane, D., “Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)”, *Maliye Dergisi*, Sayı:151, Temmuz-Aralık, ss. 128- 142. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/151-DoganKestane.pdf> (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

Küçüközyiğit, H. G., “Ombudsmanlık Kurumu- Hukuksal ve Siyasal Bir İnceleme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2 (5), ss. 90- 111, 2006.

Odyakmaz, Z. ve Güzel, O., *İdarenin Uygulamaları Bakımından İdare, Etik ve Ahlak*, Ankara Barosu Dergisi, ss. 19-56, 2013.

Önen, S. M. ve Yıldırım, A., “Kamu Yönetiminde Etik Yönetimi: OECD Ülkeleri Örneği”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, ss. 103-126, 2014.

Özlem, D., *Etik Ahlak Felsefesi*, İstanbul, İnkılap Kitapevi, 2004.

Yaman, A., *Türk Kamu Yönetiminde Etik Uygulamaları ve Kamu Çalışanlarının Etik Değerlere Bağlılığının Değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı Örneği*, (Doktora Tezi), Malatya, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Zimmerman, J. F., *Ethics in the Public Service*, Willa Bruce (Ed.), *Classics of Administrative Ethics* içinde (ss. 220-237), New York, ABD: Routledge, 2001.

Web

Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

<http://www.etik.gov.tr/etik-mevzuati/> (Erişim tarihi: 16.09.2022)

<https://www.etik.gov.tr/faaliyet-raporlari/> (Erişim tarihi: 16.09.2022)

KURUMSAL İMAJ VE PROFESYONEL ETİK İLKELERİ BAĞLAMINDA KAMUDA KURUMSALLAŞMA

Handan BOYALI¹, Yıldız ATMACA²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
, ORCID ID: 0000-0002-4662-5124

² Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi,
ORCID ID: 0000-0001-6345-4745

ÖZET

Hızlı küresel değişim ve dönüşümün yaşandığı ortamda kamu örgütlerinin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi büyük önem taşımaktadır. Var oluş amacı kamuya hizmet etmek olan örgütlerin varlıklarını korumaları ve sürdürebilmeleri ise ancak kurumsallaşmaları ile mümkün olmaktadır. Kurumsallaşmada, kurumun faaliyetlerinde yönetenlerin şahsi yöntemlerine bağlı olmadan kendi standartlarının oluşturulması esastır. Günümüzde kurumsallaşmanın yanı sıra örgütün başarıyı yakalayıp sürdürmesinde kurumsal imaj ve profesyonel etik ilkeleri faktörleri de büyük önem arz etmektedir. Kurumsal imaj, kurumun hedef kitleler tarafından nasıl görüldüğünü belirten, kurumu ayakta tutan ve kurumun sürekliliğini sağlayan önemli bir olgudur. Bu ise hedef kitlenin ihtiyaçlarının giderilmesi ve memnuniyetlerinin sağlanması sonucunda kuruma dair algıların olumlu yönde ilerlemesiyle oluşmaktadır. Yine örgütsel performansın artırılması için örgütte etik değerlerin göz önünde bulundurularak kararların alınması gerekmektedir. Kurumların kendi bünyelerinde oluşturdukları etik ilkelerin çalışanlar tarafından doğru bir şekilde algılanıp benimsenmesi ve uygulanması gerek örgüt içi gerekse örgüt dışı ilişkileri iyileştirecektir. Hak, adalet, doğruluk, dürüstlük gibi etik ilkeler doğrultusunda hareket eden, çalışanlarının ve diğer paydaşlarının sorunlarını bu ilkeler çerçevesinde çözmeye çalışan örgütler vatandaşlar üzerinde olumlu intiba bırakmaktadır. Vatandaşların kamu kurumlarının imajına yönelik düşüncelerinin olumlu yönde değiştirilmesi ve profesyonel etik ilkeleri doğrultusunda kamu yönetiminde kurumsallaşmanın sağlanması ile kamu örgütlerinde etkinlik ve verimlilik düzeyi artırılmaktadır.

Bu çalışma, kamu örgütlerinin kurumsallaşma sürecinde kurumsal imaj ve profesyonel etik ilkelerinin nasıl bir etkisi olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada kavramsal ve teorik açıklamalar yapılmış, sonrasında kurumsal imaj ve profesyonel etik ilkelerin kurumsallaşma üzerindeki etkisi üzerine değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsallaşma, Kurumsal İmaj, Profesyonel Etik İlkeleri

INSTITUTIONALIZATION IN THE PUBLIC IN THE CONTEXT OF CORPORATE IMAGE AND PROFESSIONAL ETHICS

ABSTRACT

It is of great importance that public organizations are built on solid foundations in an environment of rapid global change and transformation. Organizations whose purpose of

existence is to serve the public can only protect and sustain their existence through their institutionalization. In institutionalization, it is essential to establish its own standards without depending on the personal methods of the managers in the activities of the institution. Today, in addition to institutionalization, the factors of corporate image and professional ethical principles are of great importance for the organization to achieve and maintain success. Corporate image is an important phenomenon that indicates how the institution is seen by the target audience, keeps the institution alive and ensures the continuity of the institution. This occurs as a result of meeting the needs of the target audience and ensuring their satisfaction, as the perceptions of the institution progress in a positive direction. Again, in order to increase organizational performance, it is necessary to take decisions by considering ethical values in the organization. Accurately perceiving, adopting and applying the ethical principles created by the institutions within their own structure by the employees will improve both internal and external relations. Organizations that act in line with ethical principles such as rights, justice, integrity and honesty and try to solve the problems of their employees and other stakeholders within the framework of these principles leave a positive impression on citizens. The level of efficiency and productivity in public organizations is increased by changing the opinions of the citizens about the image of public institutions in a positive way and by ensuring institutionalization in public administration in line with professional ethical principles.

This study aims to examine how corporate image and professional ethical principles affect the institutionalization process of public organizations. In the study in which the qualitative research method was used, conceptual and theoretical explanations were made, and then an evaluation was made on the effect of corporate image and professional ethical principles on institutionalization.

Keywords: Institutionalization, Corporate Image, Professional Ethical Principles

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile değişimin hızlı gerçekleştiği ve buna bağlı olarak belirsizliğin arttığı süreç, zamanla yönetim anlayışında ve kamu yönetiminde de etkisini göstermeye başlamıştır. Bu süreçte kamu örgütlerinin varlıklarını sürdürmeleri ancak kurumsallaşmaları ile mümkün olmaktadır. Kurumsallaşma, örgütsel faaliyetlerin yöneticilere ve çalışanların şahsi yöntemlerine bağlı olmaksızın sürdürülebilmesi için bazı kurallar ile yapının oluşturulmasıdır. Kurumsallaşmada başarı sağlayan örgütler, hem içinde buldukları durumu hem de gelecekte ortaya çıkabilecek tahmin edilemeyen sorunları yönetebilme noktasında esnek tepkiler gösterip dayanıklı durarak bunu başarmakta ve var olan düzenlerini korumaktadırlar. Yani kurumsallaşma ile hızlı değişkenlik ve belirsizliğin oluşturacağı durumlarda örgütlerin izlemeleri gereken yol ve yöntemlere hazırlıklı olmaları sağlanmaktadır.

Kurumsallaşma sürecini başarılı bir şekilde tamamlayan örgütler benimsediği misyon, vizyon ve değerler ile zamanla bir imaj sahibi olmaktadır. Kurumsal imaj, kurumun hedef kitlelerce nasıl algılandığını belirtmekte ve kurumun sürekliliğini sağlamaktadır. Bu süreçte örgütlerde alınacak kararlarda ve yürütülecek tüm faaliyetlerde profesyonel etik ilkelerinin göz önünde

bulundurulması, kurumsal imajda olumlu yönde bir etki oluşturmaktadır. Ayrıca kurum imajının olumlu yönde oluşturulması için yapılan faaliyetlerin hedef kitleye yönelik olması ve onların beklentilerini karşılayıp memnuniyetini artırması gerekmektedir. Örgütler bu ilkeleri dikkate alarak kurumsallaşma yönünde devamlı gelişim gösterir ve değişimlere uyum sağlarsa, örgütlerin verimliliği ve etkinliği de o denli artacaktır.

Bu çalışmanın amacı, küreselleşmeye paralel olarak değişime uğrayan örgütlerin kurumsallaşmalarında, kurumsal imaj ve profesyonel etik ilkelerinin etkilerini ortaya koymaktır.

2. KURUMSAL İMAJ

Günümüzde örgütlerin hedef kitlenin gözünde olumlu imaja sahip olabilmesi için iyi yönetilmesi gereken bilinçli bir yönetim sürecini oluşturması gerekmektedir. Bunun için de, örgütlerde imaj oluşturma bilinci ve kararlılığının olması lazımdır (Tortop ve Özer, 2013: 261).

İmaj, bir kişi ya da kurumun diğer kişi ya da kurumlar üzerindeki izlenimi ifade etmektedir. Bir örgütün imajını; gerçekleştirmiş olduğu hizmetler, kurum personeli, kurumun sahip olduğu araç ve gereçleri, çevresi ile ilgili düşünce ve değerleri oluşturmaktadır (Howard, 1998: 3). Kurumsal imaj ise; bir kurumun hem örgüt içerisinde hem de dış çevresinde nasıl görüldüğünü ortaya koymaktadır (Küçük ve Bayuk, 2007: 801). Kısacası örgüte dair hedef kitlenin zihninde beliren inançlar, duygular, bilgiler, deneyimler ve izlenimlerin oluşturduğu anlık resimdir (Bolat, 2006: 109; Gray ve Balmer, 1998: 697; Budak ve Budak, 2004: 175). Yani kurumsal imaj, hedef kitlenin örgüte dair algılamalarının ve izlenimlerinin sonucunda oluşmaktadır.

Kurumsal imajın somut bir unsur olması, akıl ve duygular ile oluşması, hedef kitlenin zihninde var olması ve hedef kitlenin hepsinde bu imajın olduğuna yönelik ortak kabuller ise sahip olduğu özelliklerdendir (Bakan, 2005: 37).

Kurumsal imaj, günümüzde tüm örgütler için önemli görülmektedir. Kurumun yapısı, kültürü, faaliyetlerini yürüttüğü çevre, personelin niteliği, liderlerin yaklaşımları, örgütün kabul ettiği misyonu, vizyonu gibi birçok unsurdan etkilenmektedir (Howard, 1998: 1). Bir örgütün paydaşlarının ve toplumun örgütün imajına dair izlenimleri ve algıları, o örgütün başarıyı yakalamasında önemli bir faktördür. Bu sebeple, örgütlerin kurumsal imajını iyi bir şekilde yönetmesi ve gerekli çabayı göstermesi gerekmektedir (Aksoy ve Bayramoğlu, 2008: 86).

Kurumsal imajını güçlü kılmak isteyen kurumların ilk olarak hedef kitlelerin kuruma ilişkin algılarını olumlu yöne çekmeleri gerekmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğu güçlendirmeli ve böylece topluma duyarlılığı artırmalıdır (Güzelcik, 1999: 173). Kurumsal imaj, bir kurumun misyonu kapsamında belirlediği vizyona erişebilmesi için izlenmesi gereken süreçleri ve bu süreçte hedef kitlede kuruma dair olumlu duyguların oluşturulmasıyla güvenin sağlanması ve bağlılığın artmasına katkıda bulunmaktadır (Sevinç, 2017: 33). Böylece kurumların saygınlığı artmakta ve kurumsal imajın güçlenmesi sağlanmaktadır.

Kurumsal imaj, imajın kaynağını oluşturan örgütler ve imajın algılayıcısı olan hedef kitleler açısından önemli bir kavramdır. Kurumların öncelikli amacı, hedef kitlesi üzerinde hatta toplum üzerinde olumlu bir kurumsal imaj oluşturmaktır. Kurumsal imaj, kurum bünyesinde

çalışanların ve hedef kitlenin kuruma karşı aidiyet duygusunun korunması ve sürekliliğinin elde edilmesi, memnuniyetin artırılması, sunulan hizmetlerin kalitesinde iyileştirmelerin olması, her daim tercih edilen olması ve kurumun gelecekte varlığını devam ettirmesi açısından önem arz etmektedir.

3. PROFESYONEL ETİK İLKELERİ

Örgütlerde etik dışı uygulamalar sonucunda ortaya çıkan olumsuz durumların artmasından ötürü etik karar ve faaliyetlerin gerekliliği anlaşılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla zaman içerisinde çalışanların görevlerini yürütürken davranışlarına yön veren bazı etik ilkeler oluşturulmuştur (Karabey ve Battal, 2018: 2252). Bu ilkeler, tutum ve davranışların yönlendirilmesinde bir araç olmakla birlikte, etiğe uygun hale getirilmesini de sağlamaktadır.

Profesyonel etik ilkeleri, örgütlerde hizmetlerin yerine getirilmesinde kamusal amacı ve güvene dayalı ilişkileri önceleyen, ayrıca yönetici ve çalışanların etik dışı davranışlarda hangi yolu izleyebileceklerine yardımcı olan ilke ve standartları belirtmektedir (Higgs-Kleyn ve Kapelianis, 1999: 363; Battal, 2019: 3145; Valentine ve Fleischman, 2008: 658). Kısacası bu ilkeler, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde doğruları ve sorumlulukları belirlemeyi amaç edinen prensipleri kapsamaktadır (Battal, 2019: 3144).

Profesyonel etik ilkelerin unsurlarından olan toplumdaki kültürel faktörler, örgüte ilişkin standartların oluşumunda nasıl bir etkisi olduğunu ve bu standartların örgütlerin geleceğe yönelik planlarını ne doğrultuda etkilediğini göstermektedir. Böylece örgütteki personeller de tutum ve davranışlarını bu standartlar çerçevesinde şekillendirmektedir (Battal, 2019: 3144). Bu ilkelerin diğer unsuru olan dernekler ile sivil toplum kuruluşları ise, belirlenen standartları eğitim, lisanslama ve sertifikasyon süreçleriyle destekleyerek toplumdaki itibarlarını artırmakta ve kurumsal sosyal sorumluluk düzeylerini de dikkate değer artırabilmektedirler. Bu sebeple Meyer ve Rowan 1991'e göre, örgütlerin kurumsallaştırılmış dernek ve sivil toplum kuruluşlarının kılavuzlarına uyum sağlamaları kendi gelişimleri açısından önemli görülmektedir. Böylece belirli bir iş veya meslek ortamına dahil olan kurumlar "kamuya açık şeffaf amaçları, entelektüel gelenek ve inanç ilişkilerini" belirtmektedir (Battal, 2019: 3144).

Profesyonellik, görev bilinci, sorumluluk duygusu, güven, vicdan ve iyi niyet, adalet, liyakat, eşitlik, doğruluk, dürüstlük, hesap verebilirlik, tarafsızlık, halka hizmet bilinci ile hareket etme, sadakat, nezaket ve saygı başlıca etik ilkelerdir (Şen, 2017: 27-82).

Profesyonellerin iş hayatlarında karşılaştıkları durumlarda davranış tarzları ile tutumlarını belirlemelerine yardımcı olacak ilkeler ise şunlardır (Yamı, 2009: 270):

- Örgüt yönetici ve çalışanlarının belli bir bütünlük içinde davranması gerekliliği. Bütünlük ile sadece dürüstlük ifade edilmemektedir. Aynı zamanda hakkaniyet ve doğruluk anlamlarını da belirtmektedir. Yasalar ve topluma karşı sorumluluk bilincinde olmalı, kişisel menfaatler uğruna bu sorumluluklar çiğnenmemelidir.
- Yapılan iş ve işlemlerde objektiflik ilkesi göz önünde bulundurulmalı, bireysel değer yargılarından arındırılmalıdır.

- Yöneticiler, kendi yeterlilik ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak sorumluluk almalıdır.
- Örgütte işin gerektirdiği ve kendilerinden beklenen yetenek, ilgi, titizlik, teknik ve teknolojik standartlar dahilinde işler yürütülmelidir.
- Örgüt yöneticileri ve çalışanları, insanlarla nezaket çerçevesinde ilişkiler kurmalıdır.

Profesyonel etik ilkeleri, bu sayılan ilke ve standartları kapsayan ve bu doğrultuda kamuya ait eylem ve işlemlere uygun ahlaki ilke ve yükümlülüklerin oluşturduğu bir sistemdir. Bu ilke ve yükümlülükler, anayasa, yasa, demokrasi, bürokratik örgütün normları, meslek ve profesyonellik, iletişim halinde olunan topluluklar, kamu yararı ve genel refah, tanrı ve din ile kişinin kendisine ilişkin yükümlülüklerini kapsamaktadır (Dina, 2013: 176-177).

Benimsenen profesyonel etik ilkeleri örgütten örgüte farklılık gösterebilmektedir. Karabey ve Battal (2018)'de yapmış olduğu bir çalışmaya göre, çalışanın profesyonel etik ilkeleri benimseme düzeyinin örgüte yönelik vatandaşlık davranışlarını doğrudan ve olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır (Battal, 2019: 3146).

4. KURUMSALLAŞMA

Kurumsallaşma, bir örgütün veya kurumun faaliyetlerinde yöneticilerden, kişilerden bağımsız olarak kuralları, standartları, prosedürleri uygulaması ve böylece sürekliliğini sağlamasıdır. Bireylerin, grupların ve toplulukların sosyal davranışlarını belirli bir benzerlik çerçevesinde şekillendiren, dengeleyen ve yönlendiren kurallar sistemi şeklinde ifade edilmektedir (Zucker, 1987: 443). Kurumsallaşma; örgütlerde belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için kabul gören normlar, değerler ve ilkeler doğrultusunda yönetimin sağlanmasıdır. Amaçların gerçekliği ve sağlamlığı ise örgüt yöneticilerinde kuruma bağlılığı artırmaktadır (Ülgen, 1990: 103). Kurumsal işleyiş ve süreçlerde birtakım belirlenmiş standartların varlığı ve bunların yazılı halde olması örgütlerin yaşam süresini uzatmakta, kurumsallaşma süreçlerinin başarı ile tamamlanmasına katkı sunmaktadır.

Kurumsallaşma, bir örgütün faaliyetlerini kişilerin şahıslarına bağımlı olmaksızın benzer vasıflara sahip diğer kişiler tarafından da yürütülebilmesini sağlamaktadır. Başka bir ifade ile örgütün bütün karar ile eylemlerine yön veren vizyona, temel amacını ve görevini tanımlayan misyona, faaliyetlerini sürdürürken uymayı temin ettiği ilke ve değerlere, izlediği yol ve yöntemleri yansıtan hedeflerine ulaşmak için gerçekleştireceği uygulamalarla nitelik ve sürekliliği sağlamasıdır (Karpuzoğlu, 2001: 72). Yani kurumsallaşmada örgütün kendine has yöntemleri ile örgüt çalışanlarının kurumdan ayrılma bile örgütsel faaliyetlerin herhangi bir aksaklık yaşanmadan ilerleyebilmesi için gerekli yapı ve süreçlerin oluşturulması ve bunun kurum kültürü haline getirilmesi esastır (Bezirci, 2014: 2). Bu şekilde kurumsallaşma ile örgütler farklı ve ayırt edici bir kimliğe sahip olmaktadır.

Kurumsallaşmada asıl amaç, kurumun varlığını sürdürebilmesi için süreklilik kazanması ve bunu sağlamak için örgütsel bazı düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir. Bir örgütte, yöneticinin idare edemeyeceği çapta büyüme olduğu zaman kurumsallaşma zorunlu bir hal almaktadır (Aslan ve Çınar, 2010: 89-97). Kurumsallaşmayı iyi şekilde hayata geçirmek isteyen örgütlerin öncelikle amaç ve hedeflerini belirlemeleri ve bunlara erişebilmek için gerekli alt yapıyı oluşturmaları gerekmektedir. Bu süreç içerisinde en önemlisi ise, sahip olunan profesyonel

insan kaynağıdır (Sevinç, 2017: 13). Süreç içerisinde belirlenen amaç ve değerlerin gücü ile oluşturulan kurallar ve ilkelerin bağlayıcılığı ile kurumda bütün çalışanların sistem ve sisteme ilişkin mekanizmalarla bütünlük ve uyum içinde çalışmalarını yürütmesi gerçekleşmektedir.

Kurumsal yapının oluşturulmasıyla çalışanlar ile yöneticiler görev ve sorumluluk bilincine sahip olmaktadır. Kendilerine verilen görevleri tam ve eksizsiz bir şekilde yerine getirmeye çalışmaktadırlar (Erkan, 2012: 70). Ayrıca bu yapının sağlanması ile örgütte bütün faaliyetler rasyonel ilkeler doğrultusunda ve verimli bir şekilde yürütülmektedir. Vatandaşların ihtiyaçları ve bu doğrultuda beklentileri tespit edilerek yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla örgütsel yapıda devamlı güncellemeler yapılması, geliştirilip iyileştirilerek kabul gören ilkelerin örgütün insan kaynağı tarafına da benimsetilmesi ve örgütsel çapta kalitenin elde edilmesi gerekmektedir (Aslan ve Özçelik, 2009: 111).

Kurumsallaşmayı sağlayan kurumlarda örgüt yapısı sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Ayrıca kurumsallaşmayı başarılı şekilde tamamlayan örgütler, örgütsel yapıda ortaya çıkabilecek değişimlere ayak uydurmada ve bu değişiklikleri benimsemeye zorluk yaşamamaktadır (Sevinç, 2017: 12). Hayatta kalma ve süreklilik kazanma amacını taşıyan kurumlarda kurumsallaşmanın sağlanması ile çevresi tarafından kabul edilen ve süreklilik kazanan bir örgüt yapısı oluşmuş demektir.

Kısacası kurumsallaşma, örgütlerde bütün çalışanlar tarafından benimsenen, örgütün kişiliğini yansıtan değerler, kurallar ve standartların uygulanmasıdır. Yani o örgütün ayırt edilmesini sağlayan değerler bütünüdür.

Kurumsallaşmanın temel unsurları ise sadelik, esneklik, farklılaşma ve özerkliliktir (Sevinç, 2017: 14). Sadelik, örgütte görev ve sorumlulukların daha hızlı gerçekleştirilebilmesi için gereksiz olan her şeyden arınarak sade ve basit bir örgüt yapısının oluşturulmasını belirtmektedir (Erkan, 2012: 63-64). Örgütlerin değişen çevre şartlarına uyum sağlaması için esnek yapıya sahip olması kurumsallaşmaya katkı sunmakta ve kurumsal imajın olumlu olmasını sağlamaktadır (Sevinç, 2017: 15-16). Yine değişken ve belirsiz ortamlarda örgütler farklılaşmayı başarabildiği ölçüde kurumsallaşma sağlayabilmektedir. Bir örgütün değişim hızının yüksek olması, bilgi alışverişinde belirsizliğin bulunmaması ve geri bildirim süresinin kısa olması farklılaşma düzeyinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Farklılaşmanın artışına bağlı olarak bütünleşme ihtiyacı da orantılı olarak artmaktadır (Erkan, 2012: 65). Buna bağlı olarak kurumsallaşma da artmış olacaktır. Kurumsallaşma sonucunda kurumsal kimlik kazanan örgütler aynı zamanda özerklik de elde etmiş olurlar. Kurumsallaşmanın sağlanabilmesi için çalışanlar ile liderlerin kurumsallaşma konusunda kararlı, katılımcı ve şeffaf bir yönetim anlayışını oluşturmaları gerekmektedir (Erkan, 2012: 66). Kurumsallaşma sürecinde bu öğeler sağlandığında kurumun etkinliği ve verimliliği artmaktadır.

4.1. Kurumsallaşma Sürecinde Temel İlkeler

Kurumsallaşma sürecinde örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi için birtakım değerlere sahip olması gerekmektedir. Kurumsal itibarın sağlanabilmesi için öncelikle kurumsal kimliğin kazanılması gerekmektedir. Kurumsal kimliğin elde edilmesiyle sağlanacak olan imaj, kurumun etkinliğini arttırmada önemli bir rol üstlenmektedir (Sevinç, 2017: 17).

Küreselleşme anlayışı ile yaşanan gelişmelerle birlikte örgütlerde kurumsal yönetimin sağlanmasında bazı temel ilkelerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bunlar; sorumluluk, eşitlik, adalet, kamuoyunu bilgilendirme, şeffaflık ve hesap verebilirliktir (Erkan, 2012: 71).

Örgütler, kurum yönetiminin her aşamasında çalışanlara ve örgütle menfaati bulunan paydaşlara eşit muamelede bulunarak oluşabilecek her türlü çıkar çatışmalarını engellemektedir (Erkan, 2012: 72). Örgütlerde kurumsallaşma sürecinde, eşitlik ve adaletin sağlanması ile kurum hem diğer kurumlara karşı hem de hedef kitleler üzerinde olumlu bir imaja sahip olacaktır.

Sorumluluk ilkesi, örgütlerde bütün faaliyetlerin örgütsel mevzuata ve kurum içi düzenlemelere uygun bir şekilde yürütülmesini ve denetlenmesini ifade etmektedir. Yönetimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde yöneticiler ile çalışanların bu sorumluluk bilincini taşıyıp kurumu benimsemeleri gerekmektedir. Dolayısıyla örgütsel etkinlik ve verimlilik artacaktır. Ayrıca hizmet kalitesinin artışına bağlı bir şekilde kurumsallaşma düzeyi de artacak ve olumlu bir imaj elde edilecektir (Sevinç, 2017: 18).

Hesap verme ilkesi, örgütlerin ulaşmak istedikleri amaçlar ve hedefler doğrultusunda üstlendikleri yetki ve sorumluluklarını belirli bir performans düzeyinde ne derecede yerine getirdikleri hususunda ilgili birimlere bilgi vermesidir (Sevinç, 2017: 19). Kurumsal yönetim ve kurumsallaşma kapsamında sorumluluk ve kurallar oldukça açık ve net bir şekilde belirlenmiştir. Ortaklar ve yönetim arasındaki çıkarlar birbiriyle uyumlu şekilde gözetilmektedir. Bu bağlamda hesap verilebilirlik ilkesi oldukça önemlidir.

Şeffaflık ilkesi ise, örgütlerin aldıkları kararlar ve yürüttüğü faaliyetler konusunda kamuoyunu zamanında, doğru ve eksiksiz bir şekilde bilgilendirmesidir. Dolayısıyla yönetilenler, yönetimin yaptığı işleri daha iyi bilmekte ve bu doğrultuda verilecek kararlara aktif katılarak istek ve beklentilerini yöneticilere kolaylıkla aktarabilmektedir (Önen, 2017: 251).

4.2. Etik İlkelerin Kurumsallaşmadaki Önemi

Örgütlerin ideal bir yapıya sahip olması ve daha kurumsal bir şekilde yönetilmesi için çalışanlar ve bütün paydaşları da yakından ilgilendiren etik ilkeleri uygulaması ve sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir.

Kurumsal yönetimin temelini şeffaflık, adillik, sorumluluk ve hesap verebilirlik oluşturmaktadır. Kurumsal yönetimin sağlanmasına yönelik ortaya koyulan ilkeler de bu temel değerler üzerinde yükselmektedir. Örgütler açısından yol gösterici, yön belirleyici niteliğe sahip olan bu ilkeler, örgütlerin misyonunu yerine getirmektedir. Karar alım süreçlerinde ikileme kalan örgüt çalışanlarına misyon ve vizyon doğrultusunda kamu yararını gözeterek karar vermelerinde etik ilkeler rehber olmaktadır. Bu ilkelere yönelik düzenlemelerin yapılması hem örgütler hem de çalışanlar için faydalar sağlamakta, ayrıca örgütlerin kurumsallaşması yönünde katkılar sunmaktadır.

Etik ilkelerin kurumsallaşması, “kamu yöneticilerinin, karar alırken ve hizmetleri yürütürken uymaları gereken tarafsızlık, dürüstlük, sosyal adalet, saydamlık, hesap verebilirlik, çıkar çatışmasından kaçınma, kamu yararını gözetme gibi bir takım ahlaki ilke ve değerler bütünüdür

kamu örgütlerinde yerleştirilmesi ve benimsenmesi için gerekli olan yer, araç-gereç ve personelin sağlanması, bunların belli bir sistem dahilinde bir araya getirilmesidir” (Eşki Çaylak, 2014:73).

Kamu örgütlerinin amacı kamu yararını gözetmek için hizmet sunmak olmasına rağmen zamanla bundan uzaklaşmış, vatandaşlar işlerini yapabilmek için etik dışı yollara başvurmaya başlamıştır. Bu sebeple kamu hizmetlerinin kamu menfaatini sağlamak için yerine getirildiğini, bunun için de örgüt yönetiminde etik ilkelerin benimsenmesi ve uygulanması gerektiği bilincinin yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kurumların kendi uygulamalarında yer alan profesyonel etik ilkeleri, kurumsal kültürün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle alınan kurum kararları bu ilkeler çerçevesinde, sorumluluk ve dürüstlük bilinci ile yürütülmeli ve vatandaşın güvenini kazanan etik uygulamalara yer verilmelidir.

Kamu çalışanlarının etik ilkeler açısından kontrolünün yapılabilmesi için şeffaf, hesap verilebilir, denetlenebilir, performans ölçülebilir, liyakat ve eşitliğe dayalı bir sistem oluşturulmalıdır. Hizmet standartları belirlenerek çalışanların buna uyumu sağlanmalıdır. Çalışanların görevleri sırasında kişisel menfaat elde etmesine yönelik, eşitliği bozacak tutum ve davranışlarda bulunması engellenmelidir (Mecek ve Kocakula, 2019).

Kurumların kendi bünyelerinde oluşturduğu etik ilkelerin ve değerlerin çalışanlar tarafından da benimsenmesi ve uygulanması hem örgüt içi hem de örgüt dışı ilişkilerin iyi olmasını sağlayacaktır. Profesyonel etik ilkeler çerçevesinde hareket eden, çalışanları ile paydaşlarının sorunlarını etik ilkeler dahilinde çözmeye çalışan örgütlerin kurumsallaşması ve buna bağlı olarak başarıyı elde etmesi mümkündür. Vatandaşlar açısından hak, adalet, doğruluk, dürüstlük gibi ahlaki ilkelerle yönünü çizen ve bunun yanında toplumun da faydasını gözeten kurumlar etkili olmaktadır. Kurum çalışanları açısından ise, bu etik ilkeler sayesinde çalışanlar birbirinin haklarına saygı duymakta ve böylece çalışanların motivasyonu ile performansı artmaktadır. Ayrıca motivasyonu yüksek olan çalışanlar, hedef kitleye daha iyi, kaliteli ve güvenilir hizmet sunabilmektedirler. Hizmet sunumunda paydaşların yararının da gözetilmesi ve çalışanların vatandaşa olumlu tavırları, kurumlara iyi bir imaj kazandırmaktadır.

Kısacası, örgüt ile çalışanlar ve paydaşları arasındaki ilişkinin niteliği, hem etik algıları hem de kurumsal imaj etkilerini bünyesinde barındırarak şekillenmektedir. Çünkü bu ilişkinin niteliğinin olumlu şekilde olması temelde doğruluk, dürüstlük, samimiyet ve adalet gibi etik kavramlara bağlı olmaktadır. Bu ilkeleri benimseyen kurumların, vatandaşların istek ve beklentilerini karşılaması sonucunda ise olumlu algı bırakarak iyi bir kurum imajı elde edebilmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Her alanda değişimin yaşandığı günümüzde örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için sürekli bir şekilde çevreye kendilerini uyarlamaları gerekmektedir. Değişen çevre şartlarına uyarlama ve uyum sağlama sürecinde ise kurumların kurumsallaşması önemli bir araç olmaktadır. Kurumsallaşma örgütlerin hayatta kalabilmeleri için önemli bir unsurdur.

Bir kurumun çalışanlarından ve yöneticilerinden bağımsız kurallara, standartlara, prosedürlere sahip olması, değişen çevre şartlarını izlemesi ve bu değişimi takip edecek yapıyı kurması dolayısıyla ayırt edici bir kimliği ve yapıyı oluşturmasını belirten kurumsallaşma kamu kurumlarında büyük önem taşımaktadır. Kamu örgütlerinde hizmet kalitesinin artırılması ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması için kurumsallaşmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Kurumsal sürekliliğin elde edilebilmesi için kurumsallaşma sürecinin başarıyla tamamlanması gerekmektedir. Kurumsal yapının güçlü olması ise kurumsal imajın etkinliğine bağlı olmaktadır. Kurumsallaşma ile birlikte sunulan hizmetler sonucunda elde edilen güçlü bir imaj, kamu örgütleri için büyük önem taşımaktadır. Kurumsallaşmanın sağlanması sonucunda örgüt çalışanları ve yöneticiler kurumu içselleştirmekte ve benimsemektedirler. Bu durum kurumun dışa karşı tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kuruma karşı hedef kitlelerin duyduğu memnuniyet, imajını göstermektedir. İmaj algısı olumlu yönde ise kurumsal imajı pozitif olarak etkileyecektir. Zaman içerisinde sağlanan imajın güçlenmesi ve sürdürülebilmesi ile kurumsal statü güçlenerek devam edecektir. Kısacası kurumsal imaj ile kurumsallaşma birbirinin bütünleyicisidir. Yani kurumsallaşma düzeyi arttıkça kurumsal imaj da o yönde olumlu ilerlemeye başlamaktadır. Bununla birlikte iyi ve doğru düzenlenen etik ilkeler, hem örgüt çalışanlarının hem de hizmet alan vatandaşların tutum ve davranışlarını düzenlemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca hangi davranışlar ve tutumların tasvip edildiğini veya yasaklandığını göstermesi ve teşvik edici olması açısından da değerlidir. Etik ilkelerin uygulanmasında gösterilecek olan dikkat ve özen, yönetim kalitesini artırmakta ve böylece kamu hizmetlerinde verimliliği ve etkinliği sağlamaktadır. Bu sebeple, kurumsallaşmanın sağlanmasında profesyonel etik ilkelerinin öncelikle devlet mekanizmalarına, toplumsal yapılanmalara ve bireylere aktarılması oldukça önemli olmaktadır.

Sonuç olarak kurumsallaşma örgütlerde birçok unsurdan etkilenerek gerçekleşmektedir. Kurum içerisinde oluşturulan etik ilkelerin etkin bir şekilde uygulanabilirliği ile çalışanların etiğe dair algılarının olumlu olması sağlanmalıdır. Eğer çalışanlarda, benimsenen ve uygulanan etik ilkelerin sadece kurumun değil aynı zamanda kendi menfaatleri için de gözetildiği algısı oluşturulursa çalışanlar bu ilkelere daha kolay uyum sağlayabilecektir. Böylece kurumun tamamında benimsenen etik ilkeler ve olumlu kurumsal imaj algısı ile örgütlerde kurumsallaşma sağlanacak ve buna bağlı olarak verimlilik ile etkinlik artacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, R. ve Bayramoğlu, V., Sağlık İşletmeleri için Kurumsal İmajın Temel Belirleyicileri: Tüketici Değerlemeleri, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, IV, 7, ss. 85-96, 2008.

Aslan, İ. ve Çınar, O., Bir Aile Şirketinin Kurumsallaşması: Yeniden Yapılandırma ve Varislerin Yönetime Hazırlanması Süreci, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (1), ss. 89-97, 2010.

Aslan, S. ve Özçelik, H., İç Denetim ve Toplam Kalite Yönetimi İlişkisi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (10), ss. 111, 2009.

Bakan, Ö., *Kurum İmajı*, Tablet Yayınevi, Konya, 2005.

- Battal, F., Profesyonel Etik Standartları İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkide Örgütsel Özdeşleşmenin Rolü: Ortaokul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (4), ss. 3143-3156, 2019.
- Bezirci, Murat K. (2014). Kurumsallaşma Nedir Ne Değildir?, <https://silo.tips/download/kurumsallama-nedr-ne-deldr> (Erişim Tarihi: 17.09.2022).
- Bolat, O. İ., Konaklama İşletmelerinde Kurumsal İmaj Oluşturma Süreci, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, 9 (15), 2006.
- Budak, G. ve Budak, G., *Halkla İlişkiler Davranışsal Bir Yaklaşım*, Barış Yayınları, İzmir, 2004.
- Dina, P., Ethics and Corruption in Public Administration, Quality- Access to Success, 14 (2), ss. 176-180, 2013.
- Eşki Çaylak, Ş., Amerika Birleşik Devletleri'nde Kamu Yönetimi Etiğinin Yapı ve İşleyişi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- Erkan, M., *Türk Ticaret Kanunu'nda Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma ve İç Denetim*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2012.
- Gray, E. R. and Balmer, J. M. T. Managing Corporate Image And Corporate Reputation. *Long Range Planning*, 31 (5), 1998.
- Güzelcik, E., *Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Higgs-Kleyn, N., & Kapelians, D., The Role of Professional Codes in Regarding Ethical Conduct, *Journal of Business Ethics*, 19 (4), pp. 363-374, 1999.
- Howard, S., *Corporate Image Management: A Marketing Discipline for the 21st Century*, Butterworth Heinemann, Singapore, 1998.
- Karabey, C. N. ve Battal, F., Profesyonel Etik Standartlar, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkiler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Aralık, 22 (4), ss. 2249-2263, 2018.
- Karpuzoğlu, E., *Büyüyen ve Gelişen Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2001.
- Küçük, F. ve Bayuk, N., Kriz Ortamında Bir Başarı Faktörü Olarak Çalışanların Kurum İmajı, *Journal of Yaşar University*, Temmuz, 2 (7), ss. 801-802,. 2007.
- Meccek, M. ve Kocakula, Ö. *E-Devlet ve E-Yönetişimde İdari, Siyasi ve Etik Sorunlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.

Önen, S. M., Kamu Yönetiminin Değişiminde Açıklık Anlayışı: Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin Yeni Belediyecilik Uygulamaları, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 52 (2), ss. 248-265, 2017.

Sevinç, H. G., *Kamuda Kurumsallaşma ve Kurumsal İmaj: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneği*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya, 2017.

Şen, M. L., Kamu Görevlileri Etik Kurulu Rehberi, T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Ankara, 2017.

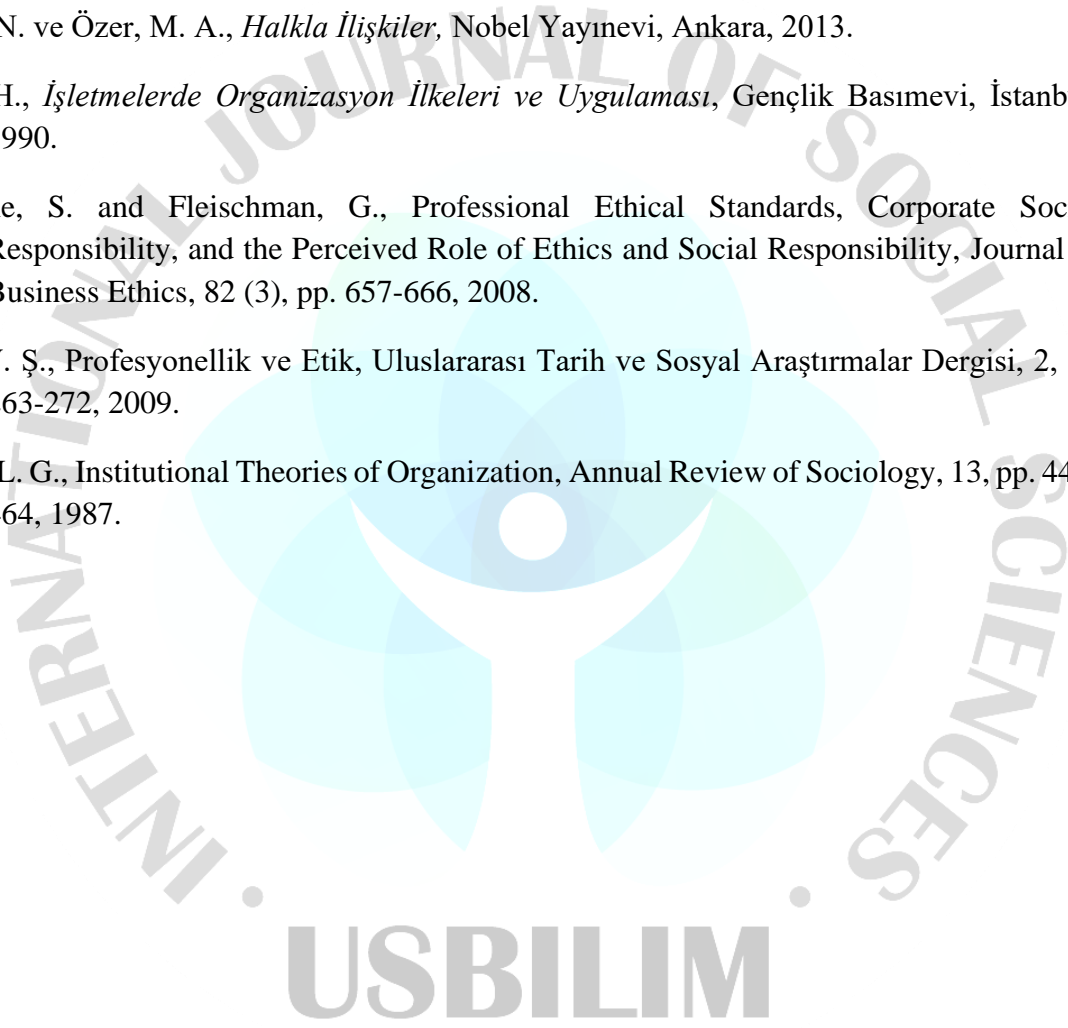
Tortop, N. ve Özer, M. A., *Halkla İlişkiler*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.

Ülgen, H., *İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması*, Gençlik Basımevi, İstanbul, 1990.

Valentine, S. and Fleischman, G., Professional Ethical Standards, Corporate Social Responsibility, and the Perceived Role of Ethics and Social Responsibility, *Journal of Business Ethics*, 82 (3), pp. 657-666, 2008.

Yamı, V. Ş., Profesyonellik ve Etik, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, ss. 263-272, 2009.

Zucker, L. G., Institutional Theories of Organization, *Annual Review of Sociology*, 13, pp. 443-464, 1987.

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKALARIN EMEKLİ MÜŞTERİLERİ İÇİN UYGULAYABİLECEKLERİ PROMOSYON STRATEJİLERİ

MURAT KARA

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

0000-0002-4693-2028

ÖZET

Türkiye’de emekliler 2017 yılından itibaren bankalarla yaptıkları 3 yıllık sözleşme karşılığında bankalardan promosyon alabilmektedirler. 2017 yılında 3 yıl için 300 TL ve üzeri olarak başlayan bu promosyon imkânı Eylül 2022 itibariyle 7500 TL ve üzeri rakamlara çıkabilmektedir. 2022 itibariyle Türkiye’de yaklaşık 13,7 milyon emekli bulunmaktadır. Türkiye’deki bankalarda doğal olarak yaklaşık 6 yıllık süreç zarfında emekli müşterileri kapmak için yoğun bir rekabet savaşının içine girmektedirler. Bankalar bu promosyon savaşını büyük ölçüde emekli müşterilerine verdikleri nakit promosyonlarla yürütmektedirler. Nakit promosyon dışında bazı bankaların havale, elektronik fon transferi, hesap işletim ücreti almama gibi uygulamalarının yanında çok sınırlı da olsa bazı mağazalardan emekli müşterilerine sağladıkları sınırlı indirimler, maaşlarını birkaç gün erken çekebilme gibi emekli müşterilerine özel uygulamaları da bulunmaktadır. Günümüz pazarlama yaklaşımlarında müşteriler için marka değiştirme nedenleri arasında fiyat en son gelen etmenler arasında bulunmakla birlikte marka değiştirme sıklığında gençler, ileri yaş gurubuna göre daha agresif davranabilmektedirler. Türkiye’de yaklaşık 6 yıllık süreç zarfında bankaların emekli müşteri promosyon savaşlarında ısrarla fiyata yani nakit promosyona odaklanmalarını anlamak gerçekten de modern pazarlama uygulamalarında anlamsız kalmaktadır. Bu çalışmada Türk bankacılık sektörünün emekli müşterileri için uygulamış oldukları promosyon savaşları incelenerek Türk bankacılık sektörünün emekli bankacılığı promosyon savaşlarında emekli müşterileri için uygulayabilecekleri; ücretsiz kuaför hizmetleri, ücretsiz ev temizlik hizmetleri, ücretsiz pazar harcı görme gibi sunabilecekleri pazarlama stratejilerine de değinilmiştir. Tüm sektörlerde olduğu gibi emekli bankacılığı alanında da bankalarımız arasında amansız bir rekabet ortamı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emekli Bankacılığı, Pazarlama, Rekabet, Promosyon.

1. GİRİŞ

Türkiye Bankalar Birliği 23 Şubat 2017 kamuoyu duyurusuyla isteğe bağlı olarak Türkiye’deki bankaların Sosyal Güvenlik Kurumu ile emeklilere promosyon ödemek üzere anlaşma yaptığını duyurarak 3 yıllık süreç için aylık maaşı 1000 TL olan emekliler için bankaların en az 300 TL maaşı 1001 TL ile 2000 TL arası olan emeklilere bankaların 3 yıl için en az 375 TL ve maaşı 2000 TL ve üzeri olan emeklilere bankaların 3 yıl için 450 TL ödeneceğini kamuoyuyla paylaşmıştır. [1] Philip Kotler A’dan Z’ye Pazarlama Pazarlamayla İlgilenen Herkesin Bilmesi Gereken 80 Kavram adlı kitabında günümüzde marka değiştiren müşteriler arasında fiyat etkisinin hiçbir zaman %10’nun üzerine çıkmadığını belirtmektedir. [2] Editörlüğünü Sam Atkinson ve Sarah Tomley’in yaptığı Psikoloji Kitabında Edwin Guthrie bir farenin tahlil

çovalımızı ziyaret ettikten sonra tekrar geri dönüşüne hazırlıklı olmamız gerektiğini belirtmektedir. [3] Jack Trout ve Al Ries Pazarlama Savaşı adlı kitaplarında başarılı bir kanat saldırısının tartışmasız bir alana yönelmesi gerektiğini belirtmektedirler. [4] Jack Trout ve Steve Rivkin Yeni Konumlandırma adlı kitaplarında konumlandırmanın her zaman ürüne değil insan zihnine de yapıldığını belirtmektedirler. [5] Philip Kotler, Hermawan Kartajaya ve İwan Setiawan Pazarlama 3.0 adlı kitaplarında tüketicilerin markalardan ziyade birbirlerine daha fazla güvendiklerini belirtmektedirler. [6] Gerald Zaltman Tüketici Nasıl Düşünür adlı kitabında tüketicilerin makul bir biçimde düşünmediklerini belirtmektedir. [7] Türk bankacılık sektöründe bankalarımız modern pazarlama uygulamalarının aksine 2017 yılından bu yana emekli müşterileri kapmak için çok büyük ölçüde kanat saldırıları yapmayarak emekli bankacılığı promosyon yarışını müşterilerine nakit TL vererek uygulamaktadırlar. Ancak günümüzde özellikle de emekli müşterilerin bankalardan çok daha fazla beklentileri olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Emekli müşteriler elbette maaşlarını aldıkları bankalardan haklı olarak promosyon talep etmektedirler ancak emekli müşterilerin istediği promosyon çoğu zaman nakit promosyondan farklı promosyon talepleri de olabilmektedir.

2. BANKALARIN EMEKLİLERE YÖNELİK UYGULADIKLARI PROMOSYONLAR

Ülkemizdeki bankalar emekli müşterilerine maaşlarını 3 yıl süreyle bankalarında tutmaları karşılığında çeşitli promosyonlar vermektedirler. Örneğin Ziraat Bankası 1500 TL altı emekli aylığı alanlara 500 TL 1500-2500 TL emekli aylığı alanlara 625 TL ve 2500 TL ve üzeri emekli aylığı alanlara 750 TL nakit promosyon vermektedir. Ziraat Bankası ayrıca hesap işletim ücreti almamakta, aynı gün tüm maaşı ATM'lerden çekebilme olanağı sunmakta ve emekli müşterilere özel kredi faiz oranı ve komisyonları sunmaktadır. [8] Halk Bankası da Ziraat Bankasıyla aynı oranlarda 750 TL'ye kadar emeklilere nakit promosyon vermesinin yanı sıra 0850 222 92 62 numaralı emekli hattı ile emekli müşterilerine özel daha kolay bir telefon bankacılık hattını devreye sokmuş, aynı zamanda özel kredi faiz oranlarıyla emekli müşterilerine kredi vermektedir. [9] Vakıfbank ise tıpkı Ziraat Bankası ve Halk Bankası gibi aynı nakit promosyon oranlarını emekli müşterilerine verirken aynı zamanda emekli müşterilerinden havale, EFT ve kredi kartı üyelik ücreti almamakta ve müşteri iletişim merkezinden emekli müşterilerine öncelikli bağlanma hizmeti vermektedir. [10] Yapı Kredi Bankası emekli müşterilerine 7500 TL'ye varan nakit promosyon ödemesinin yanı sıra emekli müşterileri için ücretsiz havale, ücretsiz düzenli EFT, avantajlı kredi faiz oranları, belli koşullarda Migroslarda %3'e varan indirim, Göz Grup mağazalarında %5'e varan indirim, Yapı Kredi Yayınları Kitapevlerinde %10'a varan indirimlerin yanı sıra her getirilen emekli maaş müşterisi için 250 TL'ye varan nakit promosyonu vermektedir. [11] Akbank'ta emekli müşterilerine 7500 TL'ye varan promosyon vermektedir. [12] Garanti Bankası 'da emekli müşterilerine 7500 TL'ye varan promosyon ödemesinin yanı sıra emekli müşterileri için ATM'lerde kolay menü imkânı, belli koşullarda ücretsiz havale ve EFT imkânı ile özel avantajlı kredi ve mevduat faiz oranları uygulamaktadır. [13] İş Bankası 'da emekli müşterilerine 7500 TL'ye varan promosyon ödemesinin yanı sıra emekli müşterileri için belli koşullarda ücretsiz havale ile EFT, kredi kartı aidatının alınmaması ile dönemsel olarak avantajlı kredi ve mevduat oranları sunmaktadır. [14] Denizbank ise emekli müşterilerine 1750 TL'ye kadar promosyon vermektedir. [15] TEB ise emekli müşterilerine 8000 TL'ye varan promosyonun yanı sıra

emekli müşterileri için aidat 'sız kredi kartı, belli koşullar dahilinde ücretsiz havale ve EFT, öncelikli çağrı merkezi hizmeti, avantajlı krediler ile sigorta paketleri sunmaktadır. [16] QNB Finansbank ise emekli müşterilerine 8000 TL'ye varan promosyonun yanında emekli müşterilerine özel 0850 222 11 00 numaralı emekli bankacılığı hattı ile belli koşullarda ücretsiz kredi kartı, havale ile EFT imkânı sağlamaktadır. [17] İNG ise emekli müşterilerine 7000 TL'ye kadar şartsız nakit promosyonun yansira emekli müşterilerine özel direkt telefon bankacılığı hizmeti, avantajlı kredi imkânı, hesap işletim ücreti almaması gibi imkanların yanı sıra özel asistan hizmeti ile 0212 328 28 28 numaralı telefonda ücretsiz tıbbi bilgi ve danışmanlık ile ambulans hizmetleri vermektedir. [18] Şekerbank ise emekli müşterilerine 1600 TL'ye varan promosyonunun yanı sıra emekli müşterileri için avantajlı mevduat hizmetleri, hesap işletim ücreti muafiyeti, ücretsiz havale ve EFT imkanının yanı sıra sağlık sorunları olan emekli müşterilerinin maaşlarını adrese teslim etmektedir. [19]

Yukarıda da görüldüğü gibi emekli maaş promosyonu veren bankaların nakit promosyonlarında belli bir tutarlılık görünmemektedir. Kamu bankaları 750 TL ile en düşük promosyon oranlarını verirken Denizbank ile Şekerbank kamu bankalarına yakın seviyelerde emeklilere promosyon vermektedirler. Ancak Yapı Kredi Bankası, Akbank, Garanti Bankası, İş Bank, TEB, İNG, QNB Finansbank gibi bankalar ise emekli müşterilerine 7-8 Bin TL seviyelerinde promosyonlar vermektedirler. Bankaların büyük çoğunluğu emekli müşterilerinden belli koşullarda hesap işletim ücreti, kredi kartı aidatı, EFT ve havale gibi ücretleri almamakta ve emekli müşterilerine özel avantajlı kredi ve mevduat hizmetleri sunmaktadırlar. Ayrıca bankaların bazıları emekli müşterilerine özel direkt telefon bankacılığına ulaşma ve basitleştirilmiş bankacılık menüleri gibi uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Gerçi bir ürünün basit kullanım imkânı varken bankaların neden ısrarla karmaşık anlaşılabilen ürünlere yönelmesini de anlamak imkansızdır. İncelenen bankalar arasında an itibariyle sadece Şekerbank yaş şartına bakılmaksızın sağlık sorunu yaşayan emekli müşterilerinin maaşlarını evde ödeme imkânı sağlamaktadır. Ayrıca diğer bankalardan farklı olarak ING asistan hizmeti ile emekli müşterilerine ücretsiz tıbbi bilgi ve ambulans hizmeti de vermektedir.

3. BANKALARIN EMEKLİLERE YÖNELİK UYGULAYABİLECEKLERİ

PROMOSYON STRATEJİLERİ

Merhum Sakıp Sabancı Başarı Şimdi Aslanın Ağzında adlı kitabında gerçek başarının gol atmak olduğunu sahte başarının ise az kaldı gol oluyordu demek olduğunu belirtmektedir. [20] Ülkemizdeki bankaların pazarlama departmanları da içinde buldukları rekabet ortamının etkisiyle de daha fazla emekli bankacılığı alanında daha fazla nakit promosyon vererek müşteri kaptıkları yanılısına kapılabilirler. Bankalar daha fazla nakit promosyon vererek aslında müşteri kapmamakta sadece tüketici kapmaktadırlar. Kapılan bu tüketiciler diğer rakip banka daha fazla promosyon verdiğinde diğer bankalara gitmektedirler. Hatta bu gidiş çoğu zaman 3 yıllık sözleşme süresinden de önce olmaktadır. Günümüzde pazarlamayı aslında markalar ve markaların pazarlama departmanları değil müşteriler yönetmektedirler. Günümüzde yaş ayrımı gözetmeksizin tüm müşterilerde markalardan kendilerine ve topluma dokunan daha sahici pazarlama kampanyaları istemektedirler. Özellikle de iş hayatından çekilen emekliler çok daha fazla markalardan kendileri ve toplumsal konularda ilgi beklemektedirler.

Bankalar emekli müşterilerine çok yüklü miktarlarda nakit promosyon verebilirler bu en doğal pazarlama stratejileridir. Ancak bu nakit promosyonların yanında bankaların emekli müşterilerine dokunmaları da gerekmektedir. Öncelikle bankaların emekli müşteriler için yarattığı basitleştirilmiş bankacılık ürünlerini kaldırmaları gerekmektedir. Bir ürün basit bir şekilde sunulabiliyorsa o ürün tüm müşteri gurupları için aynı şekilde sunulmalıdır. Bu tip farklı ürün uygulamaları sanılanın aksine müşterilerle marka arasına bir duvar örmektedir. Unutmadan günümüzde yaşı 65'lere gelip de kendini 65 yaşında hissedenden kaç kişi var ki. Ülkemizdeki bankaların emekli bankacılığı alanında hızlı bir şekilde asistan uygulamalarına odaklanmaları gerekmektedir. Bu asistan uygulamaları tıbbi bilgi ve ambulans hizmetinden ziyade emekli müşterileri daha aktif bir biçimde hayata katmayı amaçlayan uygulamalar olmak zorundadır. Örneğin bankalar tarafından emekli müşterileri için evde kuaför hizmeti verilmesi, evde temizlik hizmeti verilmesi, emekli müşterilere doğum günü partileri düzenlenmesi, belli zamanlarda şehir içi ve şehir dışı kısa geziler ayarlanması, ağaç dikme, sokak hayvanlarını besleme gibi gönüllü organizasyonlar ayarlanması şeklindeki asistan hizmetleri bankalarla emekli müşterileri arasındaki bağı güçlendirecek ve ömür boyu müşteri kavramına yöneltebilecek uygulamalar olacaktır.

4. SONUÇ

Son yıllarda pazarlama dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı bir biçimde değişti. Yakın geçmiş zamana kadar egemen olan geleneksel pazarlama uygulamaları günümüzde tamamıyla ortadan kalktı. Günümüzde yaş faktörü de tümüyle ortadan kalkmaktadır. Günümüzde modern pazarlama anlayışı takvim yaşından ziyade hissedilen yaşa göre pazarlama stratejileri uygulamaktadır. Ülkemizdeki bankaların diğer rakipleriyle birlikte emekli bankacılığında müşteri kampa yarışına girmesi son derece doğal bir durumdur. Yanlış olan bankaların sadece nakit promosyon ve sınırlı sayıda hizmetle bu pazarlama savaşını yapmalarındır. Bankaların pazarlama departmanları veya yönetim kurulları farkında mı tam emin değilim ancak günümüzde bankalar emekli promosyon savaşlarıyla müşteri kapma yarışı yapmayıp tüketici kapma yarışına girmiş bulunmaktadır. Ancak pazarlamada aslolan müşteridir. Ülkemizde emekli müşteriler diğer müşteri guruplarına nazaran çok fazla marka değişikliği yapma eğilimi de göstermemektedirler. Emekli müşteriler bir markadan mutlu olduklarında o markaya çok daha sıkı bağlı kalabilmektedirler.

Emekli müşterileri markaya bağlamanın en kolay yolu da emekli müşterilere çok daha fazla bir biçimde odaklanmayla olmaktadır. Bankaların yapması gereken sahici bir biçimde emekli müşterilere çok daha fazla bir biçimde asistan hizmetleri vermeleri gerekmektedir. Şu anda bazı bankaların sınırlı şekilde başladığı tıbbi asistanlık hizmetlerinden çok daha fazla bir biçimde bankalarımızın asistan hizmetlerine yönelmesi gerekmektedir. Pazarlamada çoğu zaman daha fazla kelimesi hüsrarla sonuçlanan pazarlama hatalarına sebep olmaktadır. Ancak emekli bankacılığında bankalarımızın çok daha fazla biçimde asistan uygulamalarına yönelmeleri gerekmektedir. Elbette bankaların asli işini bırakıp asistan hizmetlerini kendilerinin yürütmesini bekleyemeyiz. Bu asistan hizmetlerini bankaların bedeli karşılığı satın almaları gerekmektedir. Günümüzde çok değil 10- 15 yıl öncesine kadar müşteriler markalar tarafından telefonla aranıp doğum günleri kutlandığında mutlu olurlarken günümüzde markalardan kendileri adına doğum günü partileri hazırlamalarını beklemektedirler. Özetle bankaların kendi

aralarında yapmış oldukları emekli müşteri kapma savaşında geleneksel pazarlama uygulamalarının en önemli aktörlerinden biri olan nakit promosyon uygulamalarından modern pazarlamanın en önemli silahlarından biri olan asistan hizmetlerine dönmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

[1] https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7431/TBB_KD_03032017.pdf

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[2] Kotler, P., A'dan Z'ye Pazarlama Pazarlamayla İlgilenen Herkesin Bilmesi Gereken 80 Kavram, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2006.

[3] Atkinson, S., Tomley, S., Psikoloji Kitabı, Alfa Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 2016.

[4] Trout, J., Ries, A., Pazarlama Savaşı, Optimist Yayınları, İstanbul, 2007.

[5] Trout, J., Rivkin, S., Yeni Konumlandırma, Optimist Yayınları, İstanbul, 2006.

[6] Kotler, P., Kartajaya, H., Setiawan, İ., Pazarlama 3.0, Optimist Yayınları, İstanbul, 2016.

[7] Zaltman, G., Tüketici Nasıl Düşünür, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2004.

[8] <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bireysel/hizmetler>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[9] <https://www.halkbank.com.tr/tr/bireysel/emekli-bankaciligi/size-ozel/maas-transferi.html>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[10] <https://www.vakifbank.com.tr/Default.aspx?pageID=2398>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[11] <https://www.yapikredi.com.tr/bireysel-bankacilik/odemeler-ve-hizmetler/sgk-emekli-maas-odemeleri>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[12] <https://www.akbank.com/tr-tr/hizmetler/Sayfalar/SGK-Emekli-Maas-Odemeleri.aspx>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[13] <https://www.garantibbva.com.tr/odemeler-ve-hizmetler/emekli-maas-odemeleri#emeklilerimize-ozel-ayricaliklar>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[14] <https://www.isbank.com.tr/sgk-emeklilerine-ayricaliklar>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[15] <https://www.denizbank.com/kampanya/emeklilere-ozel-kampanyalar/emekli-buyuklerimize-tl-nakit-hediye-40542#>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[16] <https://www.teb.com.tr/sizin-icin/emekliye-ozel-promosyon/>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[17] <https://www.qnbfinansbank.com/emekli-bankaciligi#:~:text=Emekli%20Yak%C4%B1n%C4%B1n%C4%B1%20%C3%96ner%20Kazan&text=Kampanya%20kapsam%C4%B1nda%20t%C3%BCm%20QNB%20Finansbank,1.000%20TL%20nakit%20%C3%B6d%C3%BCl%20kazanabilecektir.>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[18] <https://www.ing.com.tr/tr/sizin-icin/odemeler/emekli-maas-odemeleri>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[19] <https://www.sekerbank.com.tr/hakkimizda/basin-odasi/basin-bultenlerimiz/2021/03-02-2021-sekerbanktan-emeklilere-1-600-tlye-varan-promosyon>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[20] Sabancı, S., Başarı Şimdi aslanın Ağzında, Mart Yayınları, İstanbul, 1999.

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ PROF. DR. TİMUÇİN BAYKUL
ENGELSİZ AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI HASTANESİNİN ENGELLİ BİREYLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

MURAT KARA

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, -0000-0002-4693-2028

ÖZET

Türkiye özellikle son yıllarda sağlık sektörüne yaptığı yatırımlarla dünya genelinde adından sıklıkla bahsedilen bir ülke konumundadır. Kovid-19 salgınında dünya genelindeki ülkelerin çok büyük bir kısmının sağlık sektörleri zaman zaman çökerken Türkiye Kovid-19 salgını boyunca dünya genelinin aksine sağlık sektörü açısından olağan dışı herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmamıştır. Türkiye’de resmi kayıtlara göre 2,5 milyon civarında engelli bulunmakla birlikte Türkiye’de toplam engelli sayısının yaklaşık 10 milyon kişi olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de son yıllarda engelli bireylerde sağlık hizmetlerini aktif olarak kullanmaktadırlar. Türkiye’de engelli ve engelsiz ayrımı gözetilmeksizin sağlık hizmetlerinin bu kadar aktif bir biçimde kullanılmasındaki en büyük etkenlerden biri de kuşkusuz vatandaşların sağlık hizmetlerine çok kolay erişebilmeleri ve dünyadaki çoğu gelişmiş ülkenin aksine ülkemizde sağlık hizmetlerinin neredeyse tamamına yakınının ücretsiz veya çok düşük ücretlerde olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde son yıllarda engelli bireylerde geçmiş yılların aksine çok daha fazla bir biçimde toplumsal hayata katılmakta ve diğer bireyler gibi aktif bir biçimde sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadırlar. Ülkemizdeki hastanelerde olanakları çerçevesinde engelli bireyler için seferber olmaktadır. ‘‘İlham veren üniversite’’ sloganını sürekli kullanan ve benimseyen Süleyman Demirel Üniversitesi de 2020 yılı başında faaliyete geçirdiği an itibariyle Türkiye’nin ilk ve tek engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı hastanesiyle engelli bireyler için farkındalık yaratmaktadır. Bu çalışmada Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı hastanesi incelenerek Türkiye’de engelli bireyler için sağlık sektöründe geliştirilebilecek stratejilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Hizmetleri, Engelli Bireyler, Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı.

1. GİRİŞ

Türkiye’de Temmuz 2022 itibariyle resmi kayıtlara göre 2 milyon 511 bin 950 engelli birey bulunmaktadır. Bu rakamın 775 bin 12 kişisi ağır engellidir. Türkiye’de resmi kayıtlara göre 1 milyon 414 bin 643 kişi erkek engelli, 1 milyon 97 bin 307 kişi ise kadın engellilerden oluşmaktadır. [1] Resmi olmayan tahminlere göre Türkiye genelinde yaklaşık 10 milyondan fazla engellinin bulunduğu tahmin edilmektedir. [2] Dünya genelinde son yıllarda internet ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte eğitim seviyeleri hızla yukarılara doğru çıkmaktadır. Dünya genelinde insanlar son yıllarda çok daha fazla bir biçimde sosyal konulara odaklanmaya başlamışlardır. Dünya genelindeki insanların sosyal konulara çok daha etkin bir biçimde odaklanmalarında kuşkusuz sosyal medya uygulamaları da etken olmaktadır. Dünya genelindeki bu değişime kuşkusuz engelli bireylerde aktif bir biçimde katılmaktadırlar. Özellikle de sosyal medya uygulamaları sayesinde engelli bireylerde çok daha fazla bir biçimde

toplumla kaynaşmaya başlamışlardır. Engelli bireyler geçmişin aksine günümüzde çok daha fazla bir biçimde sağlık hizmeti talep etmektedirler. Ülkemizde sağlık sektörü son yıllarda çok hızlı bir biçimde gelişmektedir. Sağlık sektörümüz özellikle son yıllarda engelli bireylerin taleplerine çok daha hızlı bir biçimde yanıt verebilmekte ve engelli bireyler için tüm imkanlarını sarf etmektedirler. Türkiye’de an itibariyle alanında ilk ve tek olan Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde 2020 yılında faaliyete geçen Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi de engelli bireylere ağız ve diş sağlığı alanında hizmet vermektedir.

2. SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ PROF. DR. TİMÜÇİN BAYKUL

ENGELSİZ AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI HASTANESİ HAKKINDA

Süleyman Demirel Üniversitesi Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi 2020 yılı başlarında Isparta’da hizmete girmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesinin merhum diş hekimliği fakültesi dekanı Prof. Dr. Timuçin Baykul; 2015 yılından buyana bu hastane projesini hayata geçirebilmek için uğraştıklarını belirterek bu proje ile engelli bireylerin tedavi sürecinde karşılaştıkları her türlü zorluğu ortadan kaldırmayı hedeflediklerini belirtmiştir. [3] Süleyman Demirel Üniversitesi Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesinde engelli bireyler randevu almadan, herhangi bir yardıma ihtiyaç duymadan (bazı engel gurupları hariç) tedavilerini olup taburcu olabilmektedirler. ‘‘İlham veren üniversite’’ sloganını sıklıkla kullanan Süleyman Demirel Üniversitesi, Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi ile ülkemizdeki ve dünyadaki tüm hastanelere ve sağlık sektörüne ilham vermektedir.

Amerikan Pazarlama Birliği pazarlamayı; tüketiciler, müşteriler, ortaklar ve toplum için değerli tekliflerin oluşturulması, iletilmesi, sunulması ve değiş tokuşu olarak tanımlamaktadır. [4] Editörlüğünü Sam Atkinson ve Sarah Tomley’in yaptığı Psikoloji Kitabında Kenneth Clark ayrımı; toplumların bir gurup insana onların değersiz olduklarını anlatma yollarından biri olarak tanımlamaktadır. [5] Jack Trout ve Al Ries Pazarlama Savaşı adlı kitaplarında en iyi savunma stratejisinin kendine saldırabilmek olduğunu belirtmektedirler. [6] Jesper Kunde Şirket Dini adlı kitabında kutsal din kitapları gibi markalarında değiştirilemez kitapçıklarının olması gerektiğinden bahsetmektedir. [7] Al Ries ve Jack Trout Pazarlamanın 22 Kuralı adlı kitaplarında markaların bir alanda başarıyı sağlayabilmek adına bazı şeylerden vazgeçebileceklerini belirtmektedirler. [8] Hamish Pringle ve Marjorie Thompson Marka Ruhunu adlı kitaplarında sosyal sorumluluk kampanyalarının asla geçici gündelik bir heves olmadıklarını belirtmektedirler. [9] Philip Kotler A’dan Z’ye Pazarlama Pazarlamayla İlgilenen Herkesin Bilmesi Gereken 80 Kavram adlı kitabında pazarlamanın formülünün ihtiyaçları bulup onları karşılamak olduğunu belirtmektedir. [10] Süleyman Demirel Üniversitesi ’de toplumdaki engelli bireylerin ağız ve diş sağlığı alanındaki yaşadığı sorunları görerek. Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesini 2020 yılının başlarında toplumun faydasına sunmuştur.

3. TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLER İÇİN UYGULANABİLECEK SAĞLIK STRATEJİLERİ

Günümüzde toplumların ve insanların engelli bireylere bakışı olumlu manada hızla değişmektedir. Kuşkusuz bu değişimde son derece iyi yetişmiş toplumsal konulara duyarlı genç neslinde etkisi büyük rol oynamaktadır. Günümüzde engelli ve engelsiz birey ayrımı tamamen ortadan kalkma eğilimi göstermektedir. Rahatlıkla engelli bireylerde toplumdaki tüm sosyal yaşama katılabilmektedirler. Engelli bireylerin engellerinden kaynaklı durumlar günümüzde hızla ortadan kalkmaktadır. Gerek kamu gerekse özel sektör engelli bireyler konusunda çok hassas davranmaktadırlar. Ülkemizde sağlık sektöründe de engelli bireylere yönelik uygulamalar hızla yaygınlaşmaktadır. Çok yakın bir zamana kadar engeli dolayısıyla sağlık sektöründe sağlık hizmeti alan bireyler zaman zaman zorlanmaktayken günümüzde hastanelerin hızlı bir şekilde engelleri kaldırmasıyla birlikte engelli bireyler için sağlık sektöründe engeller hızla kalkmaya başlamaktadır. Bazen markalar ve bu markalardaki çok değerli uzmanlar yaşadığı çağın ötesinde fikirler üretebilmekte ve toplumlara ilham olabilmektedirler. Örneğin Süleyman Demirel Üniversitesinin 2020 yılı başında hayata geçirdiği Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi de topluma yön veren uygulamalardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Süleyman Demirel Üniversitesi Prof. Dr. Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesinde engelli bir bireyin hiçbir şekilde randevu almadan gelip, hiç beklemeden tüm ağız ve diş sağlığı tedavilerinin yapıp taburcu edilebilmesi sağlık sistemimizdeki güzel uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bazı sektörler vardır ki bu sektörlerde gerek kamuda gerekse özel sektörde kâr elde etmek hep ikincil plana atılmıştır. Eğitim sektörü gibi sağlık sektörü de bu sektörlerden biridir. Pazarlamanın ana amacı kâr elde etmek olsa da sağlık sektöründe bu çoğu zaman işlememektedir. Özellikle de engelli bireyler için yapılan sağlık uygulamalarında kârlılık, çoğu zaman düşünülmemesi gerekmektedir. Ancak markaların yaşayabilmesi için de kârlılıklarını korumaları gerekmektedir. Sağlık sektöründe engelli bireyler için yapılabilecek projelerde markaların kârlılıktan ziyade sosyal faydaya önem vermeleri gerekmektedir. Markalar engelli bireyler için geliştirdikleri sağlık stratejilerindeki zararlarını ise sosyal sorumluluk kampanyalarıyla kapatabilme olanaklarına sahip olmaktadır. Aslında markalar sağlık sektöründe engelli bireyler için yaptıkları uygulamalarda zarar eder gibi görünseler de çoğu zaman kısa-orta vadede marka tanınırlıklarını artırarak kâr elde edebilme olanağını yakalayabilmektedirler.

4. SONUÇ

Günümüzde gelişmiş ülkeler ve uluslararası işletmeler başta olmak üzere çok büyük oranda pazarlamayı müşteriler yönetmektedirler. Markalar günümüzde hızlı bir biçimde pazarlama uygulamalarını müşterilerine teslim etmeye devam etmektedirler. Markaların çalışanları da günümüzde çoğu zaman markasının müşterisi konumundadır. Pazarlamada etkin konumda olan müşteriler markalardan toplumsal konularla ilgili çalışmalar yapmasını istemektedirler. Müşteriler, markalardan sağlık sektöründe de toplumsal konulara odaklanmasını beklemektedirler. Ülkemiz nüfusunun yaklaşık %12’sinin engelli bireylerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Engelli bireyler sağlık hizmeti alırken hiç şüphesiz bir şekilde engelleri oranında

sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Ülkemizdeki hastanelerin neredeyse tamamına yakını engelli bireylerin sağlıkla ilgili sorunlarını giderebilmek için çalışmalar yürütmektedirler. Süleyman Demirel Üniversitesi de diğer sosyal konular da göstermiş olduğu duyarlılığı sağlık konusunda da göstererek 2020 yılı başında Türkiye'nin ilk engelsiz ağız ve diş sağlığı hastanesini açarak faaliyete geçirmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi Timuçin Baykul Engelsiz Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi tüm engelleri kaldırarak engelli bireylerin sorunsuz bir biçimde ağız ve diş sağlığı hizmeti almasını sağlamaktadır. Bu örnek proje çok kısa zamanda tüm Türkiye'ye yayılacak gibi gözükmektedir.

Bazen markalar inanılmaz hızlı bir biçimde toplumla bütünleşebilmektedirler. Markaların toplumla bütünleşmesini sağlayan en önemli aktörlerden biri de markaların toplumsal konulara bakış tarzı ve toplum için yaptığı yararlı uygulamalardır. Tüketiciler markaların sahici, cana yakın sosyal sorumluluk kampanyalarını hemen anlamakta ve direkt markaya destek olmaktadır. Pazarlama gerçekten de çok hızlı bir biçimde dünya genelinde değişmeye devam etmektedir. Pazarlamadaki değişimde müşteriler kadar markaların müşterisi olan çalışanları da etkin olmaktadır. Bir markanın çalışanları aynı zamanda markanın müşterisi olduğunda markanın toplumsal konulara bakışı hızla değişebilmektedir. Günümüzde sağlık sektöründe çalışanlar markalarının müşterisi olma konumuna hızla geldikçe sağlık sektöründeki markaların toplumsal konularda çok daha fazla duyarlı olduklarına şahit olabileceğiz.

KAYNAKÇA

[1] <https://www.engelli.com/engelli-kisi-sayisi/>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[2] <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/3-aralik-uluslararası-engelliler-gunu>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[3] <https://w3.sdu.edu.tr/haber/9052/ulkemizin-ilk-engelsiz-agiz-ve-dis-sagligi-hastanesi-hizmete-aciliyor>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[4] <https://www.ama.org/the-definition-of-marketing-what-is-marketing/>

(Erişim tarihi: 19.09.2022)

[5] Atkinson, S., Tomley, S., Psikoloji Kitabı, Alfa Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 2016.

[6] Trout, J., Ries, A., Pazarlama Savaşı, Optimist Yayınları, İstanbul, 2007.

[7] Kunde, J., Şirket Dini, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2002.

[8] Ries, A., Trout, J., Pazarlamanın 22 Kuralı, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2007.

[9] Pringle, H., Thompson, M., Marka Ruhu, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2000.

[10] Kotler, P., A'dan Z'ye Pazarlama Pazarlamayla İlgilenen Herkesin Bilmesi Gereken 80 Kavram, MediaCat Kitapları, İstanbul, 2006.

DEVELOPING ISLAMIC MODULE PROJECT FOR PRESCHOOL TEACHERS USING MODIFIED DELPHI TECHNIQUE

Mazeni Ismail, Nurul Aliah, Hasmadi Hassan

University of Hardec kralove, Czech Republic.

Abstract:

The purpose of this study is to gather the consensus of experts regarding the use of moral guidance amongst preschool teachers vis-a-vis the Islamic Project module (I-Project Module). This I-Project Module seeks to provide pertinent data on the assimilation of noble values in subject-matter teaching. To obtain consensus for the various components of the module, the Modified Delphi technique was used to develop the module. 12 subject experts from various educational fields of Islamic education, early childhood education, counselling and language fully participated in the development of this module. The Modified Delphi technique was administered in two mean cycles. The standard deviation value derived from questionnaires completed by the participating panel of experts provided the value of expert consensus reached. This was subsequently analyzed using SPSS version 22. Findings revealed that the panel of experts reached a discernible degree of agreement on five topics outlined in the module, viz; content (mean value 3.36), teaching strategy (mean value 3.28), programme duration (mean value 3.0), staff involved and attention-grabbing strategy of target group participating in the value program (mean value 3.5), and strategy to attract attention of target group to utilize i-project (mean value 3.0). With regard to the strategy to attract the attention of the target group, the experts proposed for creative activities to be added in order to enhance teachers' creativity.

Keywords: Islamic project, modified Delphi technique, project approach, teacher moral guidance.

USBILIM

SİYASAL PAZARLAMANNIN SEÇMEN DAVRANIŞLARINA ETKİSİNDE SOSYAL MEDYA, REFERANS GRUPLARI VE POLİTİK İLGİLENİMİN ARACILIK ROLLERİ: Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Murat ÇAKIRKAYA¹, Mükremin YİĞİT²

1 Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, 0000-0001-8191-6958

2 Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 0000-0003-4424-2733

ÖZET

Z kuşağının toplam nüfus içerisindeki payı her geçen gün arttığından bu kuşağın 2023 seçimlerindeki siyasi tercihleri merak konusudur. Çünkü bu kuşağın üyelerinin gerek geleneksel gerekse modern siyasal pazarlama araçlarına vereceği tepki seçim sonuçları üzerinde etkili olacaktır. Bu çalışmada siyasal pazarlamanın seçmen davranışlarına etkisinde sosyal medya, referans grupları ve politik ilgilenimin aracılık rolleri Z kuşağı özelinde incelenmiştir. Araştırmada birincil verilerin elde edilmesi amacıyla anket tekniği kullanılmış ve veriler online olarak toplanmıştır. Araştırma kapsamında Z kuşağının tamamına ulaşmak mümkün olmadığından araştırma olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden amaçlı örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada siyasal pazarlama, seçmen davranışları, sosyal medya, referans grupları ve politik ilgilenim gözlenen değişkenleri aracılığıyla geliştirilen soru formu kullanılmıştır. Bu bağlamda 441 katılımcıya ait veriler üzerinden gerçekleştirilen çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler test edilmiş ve kuramsal olarak ortaya konan hipotezler sınanmıştır. Verilerin analizinde istatistiksel paket programları kullanılarak frekans analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda siyasal pazarlama uygulamalarının seçmen davranışlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca siyasal içerikli sosyal medya kullanımı, seçmen davranışlarını olumlu yönde etkilemesine karşın, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide anlamlı bir dolaylı etkiye sahip değildir. Referans grupları ve politik ilgilenim değişkenlerinin her ikisi de hem seçmen davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir hem de siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide anlamlı bir dolaylı etkiye sahiptir. Dolayısıyla Z kuşağı seçmen davranışları üzerindeki etkisi açıkça gözlemlenen bu araçlar üzerinden pazarlama stratejileri geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bir diğer önemli husus bu stratejilerin günün koşullarına ve Z kuşağının ilgi alanına yönelik olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Siyasal Pazarlama, Seçmen Davranışları, Sosyal Medya, Politik İlgilenim, Referans Grupları

THE INTERVENTION ROLE OF SOCIAL MEDIA, REFERENCE GROUPS AND POLITICAL INVOLVEMENT IN THE EFFECT OF POLITICAL MARKETING ON VOTER BEHAVIORS: A STUDY ON GENERATION Z

ABSTRACT

Since the share of Generation Z in the total population is increasing day by day, the political preferences of this generation in the 2023 elections are a matter of curiosity. Because the reaction of the members of this generation to both traditional and modern political marketing tools will have an impact on the election results. In this study, the mediating roles of social media, reference groups and political involvement in the effect of political marketing on voter behaviors were examined in particular for Generation Z. In order to obtain primary data in the research, the survey technique was used and the data were collected online. Since it is not possible to reach the entire Generation Z within the scope of the research, the research was carried out with the purposeful sampling method, which is one of the non-probabilistic sampling types. In the research, a questionnaire developed through the observed variables of political marketing, voter behaviors, social media, reference groups and political involvement was used. In this context, in the study carried out on the data of 441 participants, the relations between the variables were tested and the hypotheses put forward theoretically were tested. In the analysis of the data, frequency analysis and Structural Equation Modeling (SEM) analyzes were performed using statistical package programs. As a result of the research, it was seen that political marketing practices affect voter behaviors positively. In addition, although the use of social media with political content affects voter behavior positively, it does not have a significant indirect effect on the relationship between political marketing and voter behavior. Both reference groups and political involvement variables both positively affect voter behavior and have a significant indirect effect on the relationship between political marketing and voter behavior. Therefore, it is important to develop marketing strategies through these tools, the effects of which are clearly observed on the voter behavior of Generation Z. Another important point is that these strategies are aimed at the current conditions and the interests of Generation Z.

Keywords: Generation Z, Political Marketing, Voter Behaviors, Social Media, Political Involvement, Reference Groups

1. GİRİŞ

21. yüzyılın başlaması ve İnternet kullanımının yaygınlaşması, siyasal pazarlama faaliyetlerinde de bir dönüşümün yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Bu dönüşüm ile birlikte insanlar siyasal iletişim platformlarında farklı mecraları kullanmaya başlamışlardır. Nitekim günümüzde bloglar, e-postalar, videolar ve sosyal ağ Web siteleri dâhil olmak üzere çok sayıda etkileşimli Web teknolojileri, siyasal pazarlama faaliyetlerinin önemli enstrümanları haline gelmiştir. Bu platformlar sayesinde seçmenler, siyasal kampanyalarda daha aktif rol almaya başlamışlardır (Baumgartner & Morris, 2010). İnternet ve sosyal medya kullanımının önemli bir diğer katkısı da rakipler arasında fırsat eşitliğini sağlamasıdır. Hedef seçmenlerle güçlü etkileşime imkân tanıyan bu mecralar sayesinde büyük bütçeli geleneksel kampanyalarla

rekabet edilebilmekte, düşük maliyetlerle etkili sonuçlar alınabilmektedir (Snow, 2010). Nitekim Web 2.0'ı Web 1.0'dan ayıran temel özelliği, kullanıcıların iletişim ve iş birliği yapmasını sağlayan çevrimiçi uygulamalara katılabilmelerine imkân sağlamasıdır. Kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin İnternetin esasını oluşturması, Web'in bir platform olarak vizyonudur (Waite, 2010).

Adeta İnternetin içine doğmuş ve hayatlarının ilk yıllarından itibaren Web platformlarının aktif kullanıcıları olan Z kuşağının Web ortamında sunulan içeriklerle ilgilenme düzeylerinin yüksek olmasını beklemek yanlış olmayacaktır. Nitekim yapılan çalışmalar bu kuşağın üyelerinin bu tür aktivitelere katılım oranının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Gençler tarafından siyasal kampanyalara gösterilen ilginin önemli nedenlerinden biri de viral bir etki uyandıran siyasal mesajlara gösterdikleri tepkidir. Gençler, viral olmayı başarmış bu tür paylaşımlara ilgisiz kalamamakta kendilerini ifade etme ihtiyacı hissetmektedirler.

Siyasal pazarlama kapsamında hedef kitleye yönelik bir bilgi paylaşımı yerine viral olma potansiyeli olan siyasal bir paylaşım, hedef kitlenin daha fazla ilgisini çekmekte ve sunulan mesajın yayılımına bu kişileri de dâhil edebilmektedir (Baumgartner & Morris, 2010). Doğal olarak genç nüfus da bu paylaşımların bir parçası olmaktadır. Genellikle İnternet üzerinden ve sosyal ağ kullanıcıları arasında yayılan bu tür mesajlar, ürün ve hizmet alımı için potansiyel bir kitle oluşturmakta ve bu kitle, viral döngünün etkisiyle çığ gibi büyüyerek yeni katılımcıların katılımına imkân sunmaktadır. Z kuşağının sosyal medya platformlarını en fazla kullanan kuşaklardan biri olması, bu platformlar üzerinden gerçekleştirilecek siyasal pazarlama faaliyetleri açısından da kritik öneme sahip bir kuşak olduklarının açık bir göstergesidir.

Politik ilgilenimin de siyasal pazarlamanın seçmen davranışına etkisinde etkili olma potansiyeli bulunan bir diğer önemli faktör olduğu düşünülmektedir. İlgilenim, tüketicilerin belirli ürün kategorileri için hissettikleri ilgi, coşku ve heyecandır ve bu kategorilere karşı hissedilen kişisel alaka düzeyini yansıtır (Lyons ve Henderson, 2005). Politik ilgilenim ise bireylerin oy verme kararlarında ve seçime katılımlarında büyük önem taşıyan bir unsurdur. Nitekim yapılan çalışmalar, politik ilgilenimin, bireyler arasında medya kullanımını ve öğrenmeyi etkinleştiren bir düzenleyici değişken olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca bu alanda çalışan araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda; politik ilgilenimin bireylerin amaçlı bilgi aramasına katkıda bulunduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Dolayısıyla politik ilgilenim oy vermeye katılımı sağlama ve bu konuda bilgi aramaya yöneltme konusunda önemli bir motivasyon kaynağı olarak değerlendirilebilir (Yoon vd., 2005). Siyasal pazarlama açısından ve Z Kuşağı özelinde ele alındığında ise ilgilenim, bu kuşağın siyasal pazarlama ürünlerine yönelik ilgilenimini ifade eder. Dolayısıyla politik ilgilenim tüm kuşaklar için olduğu gibi Z Kuşağı için de oldukça önemlidir ve bu kuşağın oy verme davranışlarında büyük öneme sahiptir.

Bugün Z kuşağı üyelerinin ilk kez oy verecekleri düşünüldüğünde, referans gruba dâhil olan aile, arkadaş, bilirkişi, kanaat önderi gibi kişilerin, bu kuşağın oy verme davranışı üzerindeki etkisi de bir diğer önemli unsur olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma için belirlenen örneklem grubu, 2023 genel seçimlerinde oy kullanacak olan Z Kuşağı üyeleridir. Katılımcılar için hazırlanacak siyasal pazarlama faaliyetlerinin, bu kişilerin oy

verme davranışları üzerine etkisinde; sosyal medya, referans grupları ve politik ilgilenimin aracılık rolü araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda seçmenlerin oy verme davranışları; sosyolojik, sosyo-psikolojik ve rasyonel oy verme davranışı şeklinde sınıflandırılmış ve araştırmada bu sınıflandırma esas alınmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Siyasal Pazarlama ve Z Kuşağı

“Pazarlama karması” kavramı ilk kez 1953 yılında Neil Borden tarafından kullanılmıştır. Ardından bu alanda çalışan bazı araştırmacılar, pazarlama eylemlerinin kısa ve açık bir sınıflamasını yapmışlardır. Bu çalışmalardan Jerome McCarthy’nin sınıflaması; ürün (product), fiyat (price), dağıtım (place) ve promosyon (promotion) (4P) olarak pazarlama literatüründe önemli bir yer edinmiştir (managementmania.com).

Siyasal Ürün: Siyasi partiler seçmen gruplarına sundukları çeşitli siyasi ürünler vasıtasıyla bu seçmen gruplarının beğenisini kazanmaya ve bu grupların siyasi alandaki beklentilerini karşılamaya çalışırlar. Eğer sunulan bu ürünler seçmenlerin beklentilerini karşılamaz ve onları tatmin etmezse kabul görmesi de mümkün değildir. Diğer yandan siyasi pazarlama faaliyetleri kapsamında sunulan bu ürünler bazen seçmenlerce kabul görse de zamanla önemini yitirebilir ve seçmenin oyunun kazanılmasına yetmeyebilir (İnce, 2012). Siyasi ürün karması altında en önemli başlıklardan biri siyasi liderlerdir. “Siyasi lider”, hitap ettiği siyasi topluluğu, hedefleri yönünde kanalize edebilen, üyelerin bireysel amaçlarıyla siyasi topluluğun amaçlarını koordineli hale getiren ve üyelerde ortak bir bilinç oluşturarak siyasi topluluğu yükseltme çabası içerisinde olan kişidir (Arklan, 2006). Siyasi liderlik diğer tüm kuşakların siyasi tercihleri üzerinde etkili olduğu gibi Z kuşağı seçmenler için de son derece önemlidir. Nitekim Adana’da ikamet eden üniversite öğrencisi seçmenlerin tercihlerinin araştırıldığı bir çalışmada, katılımcıların siyasi tercihlerini etkileyen en önemli etkenlerin sırasıyla; parti liderinin imajı ve karizması, partinin sunduğu proje ve vaatler, parti kadrosunun güçlü ve güvenilir olması, aile ve yakın dostların siyasi eğilimleri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Kıral & Gündüz, 2020). Siyasi ürünü oluşturan bir diğer unsur olan “aday”, seçmen tarafından pazara yeni sunulan ve hakkında bilgi bulunmayan bir ürün olarak değerlendirilebilir. Bu itibarla aday, normal bir ürün pazarlamasına ait aşamaları göz önünde bulundurmalı ve benzer bir yaklaşımla seçmenlere kendini tanıtmaya dair stratejiler belirlemelidir. Aday bu kapsamda; bir kişilik geliştirmeli (marka imajı), ardından partinin onayını almalı (işletme imajı), daha sonra bir ön seçim yapmalı (pazar testi), güçlü bir kampanya yürüterek (reklam ve dağıtım), seçimi kazanmalı (pazar payı) ve görevde kalmayı (yinelenen satışlar) başarabilmelidir (Kotler, 1975). Erdinç (2012) tarafından üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların “Oy verme davranışım üzerinde aday faktörü etkilidir.” diyenlerin oranı %79,8 gibi yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Bir diğer siyasi ürün karması başlığı da parti programlarıdır. “Parti Programları” bir partinin iktidar olması halinde seçmenlerin istek, ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik eylem planları içeren beyanlardır. Siyasi partiler, parti programlarında, yapacakları hizmetleri kamuoyuna sunarak seçmenleri ikna etme ve oylarını alma amacı taşırlar (Duygu, 2017). Peşkiroğlu (2017) tarafından gerçekleştirilen ve Türk seçmen davranışlarına ait literatürün incelendiği çalışmada; Türk seçmenin ‘oy verme

önceliğinde' birinci sırayı parti programının siyasal görüşüyle uyuşması olduğu görülmüştür. Siyasi parti ideolojileri de önemli bir siyasal pazarlama karması unsurudur. İdeoloji, içinde belirli bir dünya görüşü olan, kendine özgü bir toplum ve yönetim biçimini açıklamaya çalışan bunun için de belirli hedefleri, amaçları gerçekleştirmek iddiasında olan fikirler ve düşünceler bütünüdür. Siyasal ideolojiler ise kısaca; liberalizm, muhafazakarlık, sosyalizm, Marksizm, sosyal demokrasi, faşizm, anarşizm dini fundamentalizm vb. sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. "Siyasi Partilerin Desteklediği İdeolojiler", üstlenecekleri siyasal pazarlama çabalarını doğrudan etkilemektedir (Demirtaş, 2015). Son olarak siyasi parti üyeleri de siyasal pazarlama çalışmalarında etkili olan bir diğer unsurdur. Bir siyasi partiye belirli bir şekil şartını yerine getirerek kayıt yaptıran kişilere siyasi parti üyesi adı verilmektedir. "Siyasi Parti Üyeleri"; partilerin siyasal arenadaki en güçlü temsilcileridir. Üyeler, siyasi partilerin her türlü çalışma alanlarında genellikle maddi bir beklenti olmaksızın katkı sağlamak isteyen, siyasi parti adına söz ve vaat, politikalar, konuları seçmenlere iletmek için çabalayan, çoğunlukla parti ile özdeşleşme seviyesi yüksek olan kişilerdir. Son yıllarda özellikle yerel seçimlerin kazanılmasında parti üyelerinin önemi oldukça artmıştır (Demirtaş, 2015).

Siyasal Fiyat: Siyasal pazarlama açısından fiyatı daha kapsamlı bir yaklaşımla ele alan Niffenegger'e (1988) göre fiyat seçmenlerin katlanacağı maliyetlerin toplamıdır. Bu maliyetleri de ekonomik maliyetler, psikolojik maliyetler ve ulusal imaj etkileri şeklinde sınıflandırmıştır. Yazara göre "Ekonomik Maliyetler" olası vergi artışlarını, faiz oranlarındaki artışları, hükümet yardımlarındaki kesintileri vb. maliyetleri içerir. Yazar, olası "Ulusal İmaj Etkileri" ni de başka bir maliyet kalemi olarak kabul eder. Şöyle ki; seçmenlerin, liderin gücüne inanıp inanmamaları ya da liderin ulusal gururun artmasını sağlayabilme potansiyeli vb. hususların bu maliyetin oluşumuna katkı sağlayacağını ifade eder. Çoğu adayla ilişkili gizli "Psikolojik Maliyetler" de söz konusu olabilmektedir. Örneğin, seçmenlerin, adayın dini ve etnik kökeninden memnun olup olmamaları, bu maliyet kaleminin varlığı hakkında fikir verecektir.

Siyasal Tutundurma: Siyasal pazarlama bağlamında tutundurma bir siyasi partinin, aday ya da vaatlerinin benimsenmesi adına, siyasal partiler tarafından yönetilen ve seçmeni ikna amacına yönelik, bilinçli, programlanmış, eş güdümlü faaliyetlerden oluşan bir pazarlama iletişim sürecidir (İnce, 2012). Siyasal pazarlamada kullanılan tutundurma araçları bazı yazarlar tarafından farklı başlıklarda ele alınmıştır; Bu kapsamda; siyasal reklam, halkla ilişkiler, kişisel satış, satış geliştirme, doğrudan posta ile tanıtım, dikkat çekmek için planlanan yapay olaylar, ağızdan ağıza pazarlama vb. uygulamalar siyasal pazarlamada en çok kullanılan tutundurma araçlarıdır (Harris, 2000). Cwalina vd. (2011)'e göre ise tutundurma; aday, programını ve kampanyasını kapsayan reklam çabalarından ve tanıtım faaliyetlerinden oluşur. Gaziantep özelinde yapılan ampirik bir çalışmada; Katılımcıların oy verirken siyasi partilerin yaptıkları reklamlardan ve kampanyalardan etkilenme düzeylerinin yaş grupları açısından farklılık gösterdiği, 18-25 yaş grubu için hazırlanacak reklam faaliyetleri kapsamında; miting, eğlence, konser etkinliklerinin fayda sağladığı görülmüştür. Diğer yandan katılımcıların haberlerden ve halkla ilişkiler çalışmalarından etkilenme düzeyleri arasında yaş grupları açısından farklılık bulunamamıştır. Bu nedenle haber ve halkla ilişkiler çalışmaları kapsamında Z kuşağına özel çalışmalar yapılmasına gerek bulunmadığı önerisinde bulunulmuştur (Taşdemir & Tan, 2020). Yapılan bir diğer çalışmada Z Kuşağının Pop-Up reklamlara diğer kuşaklara oranla daha sıcak

baktığı, daha fazla takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Yaman & Erdaş, 2021). Arslan & Sağlam (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise tutundurma çalışmalarının Z kuşağı üyelerinin rasyonel oy verme davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmış, buradan hareketle bu kuşağın üyelerinin siyasi partiler tarafından telefonla aranma vb. geleneksel yöntemleri anlamlı bulmadıkları çıkarımında bulunulmuştur. Buna neden olarak ise Z kuşağının günümüzde artık sosyal medya platformlarına olan ilgisinin yoğunlaşması gösterilmiştir. Bir diğer çalışmada; parti temsilcisi veya aday ile yüz yüze görüşmenin oy verme davranışı üzerinde en fazla etkiye sahip olduğu kuşakların X ve Z Kuşakları olduğu sonucuna varılmıştır. X Kuşağının genel özellikleri gereği yüz yüze görüşmeye önem vermesi şaşırtıcı değildir. Ancak yeni medya araçlarını yoğun olarak kullanan Z Kuşağı üyelerinin yüz yüze iletişime bu denli önem vermesi üzerinde durulması gereken bir konuya işaret etmektedir. Konuya ilişkin literatür çalışmaları incelendiğinde Z kuşağının yüz yüze iletişime önem verdiği gösteren benzer sonuçlara rastlamak mümkündür (Baykal, 2019).

Siyasal Dağıtım: Siyasal pazarlama sürecinde adayların; fikirlerini, düşüncelerini, hedefledikleri projelerini ve ideallerini seçmenlere, en hızlı, en doğru zamanda, en düşük maliyetle ve en etkin biçimde ulaştırılmaları önemlidir. Bu noktada kullanılacak bazı dağıtım stratejileri, adayın kendisini ifade etmesini ve kitlelerle doğru iletişim kurmasını sağlayabilmekte ve siyasal başarının temininde önemli rol oynayabilmektedir. Bununla birlikte uygulamaya konulacak dağıtım stratejileri noktasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin, Niffenegger, (1988) parti yönetimi ve lider tarafından seçmenlere ulaşmada kullanılabilecek dağıtım kanallarının; mahalli örgütler, üyeler ve gönüllüler üzerinden oluşturulabileceği gibi adayların parti çalışmaları üzerinden ya da propaganda faaliyetleri yolu ile de oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Diğer bir sınıflandırmada ise siyasal dağıtımın, parti kadroları ve araçlar vasıtasıyla olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Literatürde yer alan bu sınıflandırmalardan hareketle siyasal dağıtım faaliyetlerinde iki tür dağıtımdan söz etmek mümkündür: Doğrudan dağıtım ve dolaylı dağıtım. Siyasal dağıtımın yapılabileceği çok sayıda kanaldan bahsetmek mümkünse de; “Mitingler”, “Parti Teşkilatları”, “Seçim Büroları” ve “Sosyal Medya”, siyasal dağıtımın en etkin bir şekilde gerçekleştirilebileceği platformlar olarak ön plana çıkmaktadır. Yapılan bir çalışmada; parti mitinglerinin X Kuşağının oy verme davranışı üzerinde oldukça etkili sonuçlar vermesine karşın Z neslinin siyasal tercihlerinin şekillenmesindeki etkisinin her geçen gün azaldığı görülmüştür. Bunun başlıca nedeni ise Z Kuşağı üyelerinin yeni siyasal iletişim yöntemlerine değer vermesidir. Bu bağlamda partilerin/adayların sosyal medya performanslarının Y ve Z Kuşaklarının oy verme davranışları üzerinde X Kuşağına göre daha fazla etkiye sahip olması bu önermeyi doğrular mahiyettedir (Baykal, 2019).

2.2. Siyasal Pazarlama, Seçmen Davranışları ve Z Kuşağı Etkileşimi

Z kuşağının seçmen davranışları incelendiğinde literatürde yeterince yer bulamadığı görülecektir. Bunun başlıca nedeni bu kuşağın üyelerinin oy deneyimlerini yeni yaşıyor olmalarıdır. Diğer yandan hem siyaset bilimi hem de siyaset sosyolojisi içerisinde yer bulan seçmen davranışları konusu Z kuşağı bağlamında her geçen gün değer kazanmaktadır. Ülkemiz

siyasal konjonktürü açısından da Z kuşağının etkisi yaklaşan 2023 seçimlerinde kendini hissettirmeye başlamıştır.

Literatürde genel kabul gören yaklaşıma göre seçmen davranışları için üç farklı yaklaşım söz konusudur. Sosyolojik, Sosyo-Psikolojik ve Rasyonel yaklaşım. Sosyolojik yaklaşım modelinde seçmenin özellikleri yerine mensubu olduğu grup, sosyo-ekonomik statüsü, yaşadığı yer ve din gibi faktörler referans olarak alınmaktadır (Kalender, 2005). 1930 yılında Lazarsfeld tarafından ortaya atılan bu yaklaşım aynı zamanda “Columbia Ekolü” olarak da bilinmektedir. Columbia Ekolü, seçim kampanyaları başlamadan önce zaten seçimde birtakım güdülerin olduğunu, bu güdülerin seçmenin politik bileşenlere karşı bazı tutumlar geliştirmesini sağladığını kabul etmekte, kampanya süreci boyunca gerçekleştirilen politik iletişim faaliyetlerinin ise seçmenin bu güdülerini ve tutumlarını geliştirerek karar vermesini sağladığına vurgu yapmaktadır. İlginçtir ki yapılan ilk çalışmalar; seçmenlerin büyük çoğunluğunun seçim tercihini politik kampanyalar başlamadan önce yaptığını göstermiştir (Duygu, 2017). Seçmenin oy verme davranışına yönelik olarak geliştirilen teorik yaklaşımlardan bir diğeri literatüre “partiyle özdeşleşme modeli” olarak girmiş olan sosyo-psikolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temelinde seçmenin partiye duyduğu bağlılık yatmaktadır. Bu bağlılığı bir futbol takımı taraftarlığına benzetmek mümkündür. Bu modele göre bireyin bir partiyle özdeşleşmesi için hukuki bir bağ kurmasına gerek yoktur. Esas olan bireyin psikolojik bağlılık duymasıdır. Bunun büyük ölçüde ailedeki sosyalleşmeyle oluştuğu söylenebilir. Bu bağlılığın bir sonucu olarak seçmenlerin çoğu hayatları boyunca aynı partiye bağlı kalmakta ve aynı partiye oy kullanmaktadır. Michigan Üniversitesi’nden Campbell, Converse, Miller ve Stokes tarafından geliştirilmiş olan bu model konuya ilişkin teorik görüşleri derinden etkilemiştir. Partiyle özdeşleşme modeli 1948, 1952, ve 1956 başkanlık seçimleri arasındaki yapılan görüşmelerin verileri doğrultusunda ortaya konulmuştur (Campbell vd., 1960). Mersin’de Z kuşağı üyeleri özelinde yapılan bir çalışmada seçmen davranışlarının bu kuşağın genel görünümünden bağımsız biçimde yine kültürden, gelenekten, dinden, ekonomiden ve psikolojiden etkilendiğini göstermiştir. Diğer bir ifadeyle Z kuşağı hayat tarzı ve dünya görüşü bakımından diğer kuşaklardan farklılıklar gösterse de siyasal görüşler açısından önceki kuşaklara benzer sosyo-psikolojik özellikler göstermektedir (Hafizoğlu, 2021). Seçmenin oy verme davranışına yönelik olarak geliştirilen teorik yaklaşımlardan bir diğeri olan Rasyonel tercih yaklaşımı ise ilk olarak Antony Downs (1957) tarafından kaleme alınan “An Economic Theory of Democracy” isimli eser ile ortaya konulmuştur. Rasyonel tercih yaklaşımını benimseyen seçmenler oy kullanırken oy değeri ve oylama maliyeti arasındaki dengeyi esas alırlar. Diğer yandan Blais, (2000) rasyonel seçmenlerin oy kullanırken göz önünde bulundurdıkları iki unsurun bulunduğunu ifade etmiştir. Bunlardan ilki seçimi hangi partinin göğüsleyeceğine yönelik seçmen tahminleridir. Diğer bir ifadeyle başa baş yarışlara sahne olan bir seçimde her bir oyun seçim sonucunu etkileme gücü olduğu inancı seçmenleri oylamaya katılım konusunda çok daha fazla motive etmekte ve oy kullanım oranlarını artırmaktadır. Blais’e (2000) göre rasyonel seçmenlerin oy kullanırken göz önünde bulundurdıkları ikinci unsur ise kullanacakları oyun, seçim sonuçları üzerinde herhangi bir etkisinin bulunup bulunmadığına yönelik algılarıdır. Örneğin 100.000 seçmenin katıldığı bir seçime kıyasla 1.000 seçmenin katıldığı bir oylamada seçmenlerin seçim sonucunu değiştirme noktasındaki beklentileri çok daha yüksek olacağından seçime katılım oranları da o nispette

artacaktır. Arslan & Sağlam (2022) tarafından Z kuşağı özelinde yapılan bir çalışmada sosyal medyanın rasyonel oy verme davranışı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, siyasi partilerin ya da liderlerin sosyal medya paylaşımlarının Z kuşağı seçmenlerinin rasyonel oy verme davranışını yönlendirdiğini göstermektedir.

2.3. Siyasal Pazarlamanın Seçmen Davranışına Etkisinde Sosyal Medyanın Aracılık Rolü

Z kuşağının en temel özelliklerinden biri dijital medya kullanımlarının yüksek olmasıdır. Nitekim İnternette cep telefonlarına ve sosyal medyadan video oyunlarına kadar dijital medya kullanımı adeta hayatlarının bir parçası durumundadır. Bu nedenle, Z kuşağının üyeleri ile iletişim kurmak için, onların dijital medya kullanım platformlarına ve yenilikçi iletişim kanallarına nasıl tepki verdiklerinin araştırılması önemlidir (Leppäniemi vd., 2010). Nitekim yapılan araştırmalar göstermektedir ki politik iletişim gençler arasında ilgi uyandırmaktadır. Bu itibarla siyasi pazarlamacılar dijital pazarlama fırsatlarını dikkate almalı ve bu gençlerle iletişimde dijital pazarlama uygulamalarından ne şekilde faydalanabileceklerini belirlemelidir (Leppäniemi vd., 2010). Biswas vd. (2014) de gerçekleştirdikleri çalışmada sosyal medyanın Z kuşağının oy verme davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmaya göre, siyasi faaliyetlerinde sosyal medyayı doğru şekilde kullanabilen siyasi partiler, özellikle metropollerde ve küçük şehirlerdeki insanları etkilemede başarılı olmaktadır. Genel bir değerlendirmede bulunulacak olursa sosyal medyada yer alan haberler başta olmak üzere yapılan tüm paylaşımlara güven noktasında kuşaklar arasında farklılıklar söz konusudur. Sosyal medya ile çok küçük yaşlarda tanışan Z kuşağı üyeleri için sosyal medya en önemli haber kaynakları arasındadır ve bu da siyasi tercihlerinde sosyal medyanın önemini bir kat daha artırmaktadır. Nitekim Kanada’da yapılan bir çalışma, Z Kuşağı üyelerinin sosyal medyada yer alan haberlere en çok güvenen kuşak olduğunu ve profesyonel gazetecilik ile sosyal medyaya eşit düzeyde güven duyduklarını göstermiştir. Bu sonucun demokrasi açısından önemli sonuçları vardır (elections.ca). Şöyle ki, günlük haber takibini sosyal medya üzerinden gerçekleştiren Z Kuşağı üyelerinin, siyasi gelişmeleri ve siyasi söylemleri de sosyal medyadan takip etmeleri durumunda manipülasyona açık hedefler olacağı açıktır.

2.4. Siyasal Pazarlamanın Seçmen Davranışına Etkisinde Referans Gruplarının Aracılık Rolü

Referans gruplar, kişinin tutumlarını, fikirlerini, değer yargılarını ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen insan topluluklarıdır (Yıldırım, 2016). Dolayısıyla referans gruplar, seçmenlerin oy tercihlerini ciddi biçimde etkileyebilme ve siyasi partiler ya da parti adayları hakkında görüşlerini pozitif ya da negatif doğrultuda farklılaştırabilme özelliğine sahiptir. Referans grupları iki temel grupta sınıflandırmak mümkündür: Daima bağlantı halinde bulunulan bireyler (aile, arkadaş, komşular vb.) ile direkt temas halinde bulunulmamasına karşın takip edilen hoşlanılan, kendine örnek alınan (sanatçılar, sporcular, oyuncular, kulüpler vb.) bireylerden oluşmaktadır (Yıldırım, 2016). Referans gruplarının davranışlar üzerinde üç önemli etkisinin olduğundan söz edilmektedir. Bunlar, “bilgilendirici etki”, “normlara uymaya zorlayıcı etki” ve “kimliklendirici etki” lerdir. Siyasal sosyalleşme üzerine yapılan birçok araştırma; ebeveynlerin/ailelerin, okulların/öğretmenlerin ve arkadaşların gençlerin siyasal gelişimi üzerindeki etkisinin altını çizmiştir (Beck ve Jennings 1982; Mahéo ve Bélanger 2018;

Marquart vd. 2020; Napoli 2014). Bu sosyalleşme araçları, özellikle siyaset hakkındaki tartışmalar ve gençleri siyasi veya sivil faaliyetlere katılmaya davet ederek, gençlerin siyasi yönelimlerini ve davranışlarını çeşitli şekillerde şekillendirmeye yardımcı olabilir (Dalton 1982). Nitekim yapılan bir çalışmada, Z kuşağı seçmenleri için referans gruplarının rasyonel oy verme davranışı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Arslan & Sağlam, 2022). Hafızoğlu (2021) tarafından Mersin’de yaşayan Z kuşağı üyeleri üzerinde yapılan bir çalışmada ise; geleneksel ailelerde yetişen gençler, ailelerinin politik görüşlerini değiştiremeyeceğini düşünmelerine karşın modern ailelerde yetişen gençler daha özgüvenli oldukları ve ailelerinin siyasal görüşlerini değiştirebileceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Konya’da ikamet eden Z Kuşağı üyeleri özelinde gerçekleştirilen ampirik bir çalışmada da, ailenin Z kuşağının siyasal katılımı ile ilgili tutum ve davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda; ailenin etki düzeyinde meydana gelen 1 birimlik artışın Z kuşağının siyasal katılımı ile ilgili tutum ve davranışları üzerinde 0,266 birimlik artışa neden olduğu tespit edilmiştir (Öztürk, 2020).

2.5. Siyasal Pazarlamanın Seçmen Davranışına Etkisinde Politik İlgilenimin Aracılık Rolü

Genç kuşakların politikaya yönelik ilgilenim düzeyleri ile sahip oldukları bilgi düzeyleri arasında bir ilişki söz konusudur. Siyasete ilgi duyan Z kuşağı seçmenlerin siyasi partiler ve parti liderleri hakkında daha fazla bir bilgi arayışında olmaları son derece doğaldır. Çünkü politik ilgilenim arttıkça bilgi araştırma isteği de artacaktır. Ek olarak gönderilen mesajları duyma, görme ve maruz kalma isteği de artacaktır. Bunun sonucu olarak siyasi iletişim çabaları bu kişilerde daha da etkili olacaktır. Seçmenlerin bu ilgilenimleri aktif olabileceği gibi pasif ilgilenim şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Aktif politik ilgilenime sahip seçmenler, birer fikir lideri gibi diğer insanları etkilemeye çalışırlar, siyasi kampanyalara destek verirler, siyasi toplantılara katılıp, siyasi hareketlerin içinde yer alabilirler. Pasif politik ilgilenime sahip kişiler ise genellikle sadece gündemi takip ederler, siyasete ilişkin haberleri ve programları okuyup izlerler (Koç, 2019). Kuşakların seçim dönemlerinde kampanya katılım düzeylerinin kıyaslandığı bir çalışmada; Z kuşağının “Seçim hakkında konuşma”, “Adayın web sitesini/sosyal medya profilini ziyaret etme” ve “Başkalarını sosyal medya aracılığıyla oy kullanmaya ikna etme” noktasında en aktif nesil olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın aynı çalışmada Z kuşağının; “Vereceği oyu başkalarının da bilmesi”, “Seçimle ilgili bilgiler paylaşması”, “Sosyal medya aracılığıyla bir adayı veya bir partiyi destekleme”, “Fikirlerini bir politikacıya posta/sosyal medya aracılığıyla ifade etme” ve “Seçim zamanı politikacıyla temasa geçme” noktasında ise en düşük katılımcı nesil olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar Z kuşağının seçimlerde oy kullanma noktasında katılımcı bir profil çizmelerine karşın siyasi parti ve adaylarını destekleme ve siyasi tartışmalara katılım noktasında ise düşük bir katılım sergilediklerini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bu neslin üyeleri oy kullanmaya sıcak bakmakta ancak aktif siyasete mesafeli durmaktadır (Andersen vd., 2021). Kanada’da yaşayan farklı jenerasyonların siyaset hakkındaki bilgilerini değerlendirmek amacıyla yapılan bir çalışmada; kuşakların politik ilgilenim düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Z Kuşağı katılımcıların %12 si siyasetle çok fazla ilgilendiğini, %12’si ise hiç ilgilenmediğini belirtmişlerdir. Çalışmada Z Kuşağı üyeleri arasında politik ilgilenimin artırılmasının

gerekliği üzerinde durulmuş ve bunu sağlamak için; bireysel özellikler, psikolojik bağlılık, sivil faaliyetler ve sosyal imkanlar ile politik ilgilenim arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda; adı geçen dört değişkenin de politik ilgilenim ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan yapılan çalışmanın sonucunda siyasi kurumlar hakkında daha yüksek bilgi düzeyi ile politik ilgilenim arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Analiz ayrıca Z Kuşağı üyelerinin öğretmenleri, ebeveynleri ve akranları ile yaptıkları münazaraların politik ilgilenimi önemli ölçüde arttırdığını göstermiştir (elections.ca). Rusya’da yaşayan Z kuşağı üyeleri üzerinde yapılan bir anketin sonuçları, genel olarak gençlerin siyasete ilgi duymadıklarını göstermiştir. Ankete katılanların %57’si, genel olarak siyasi meselelerle ilgilenmediklerini belirtmiş; yanıt verenlerin yalnızca %19’u siyasetle biraz ilgilendiğini söylemiştir (Gudkov vd., 2020). Peşircioğlu (2017) tarafından gerçekleştirilen ve Türk seçmen davranışlarına ait literatürün incelendiği çalışmada; Seçmenlerin yarıdan fazlasının, oyu ile ülkenin geleceğinde etkili olabileceğine inandığını göstermiştir. Diğer yandan her dört seçmenden birinin “ceza almamak” için oy kullanması ise dikkat çekici bir duruma işaret etmektedir. Bu oranın fazlalığı, siyasete karşı ilgisiz ve duyarsız önemli bir kitlenin varlığına işaret etmektedir. Aynı çalışmada her üç seçmenden birinin, kendi düşüncesini temsil eden, tam istediği gibi bir parti bulamamaktan yakındığı görülmüştür. Diğer yandan Artvin ve Rize’de ikamet eden Z kuşağı üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmanın sonucunda; Seçmenlerin politik ilgilenimlerinin sosyo-psikolojik oy verme davranışı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Küçük ve Toklu, 2020).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Amaç, Veri Toplama Tekniği, Evren ve Örneklem, İstatistiksel Teknikler

Bu çalışmada; siyasi partiler tarafından gerçekleştirilen siyasal pazarlama faaliyetlerinin seçmenlerin oy tercihlerine etkisi ve bu etkide “Sosyal Medya”, “Referans Grupları” ve “Politik İlgilenim”in aracılık rolleri belirlenmeye çalışılacaktır. Araştırmada birincil verilerin elde edilmesi amacıyla en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olan sormaca (anket) tekniği, online olarak gerçekleştirilmiştir. Anket formu araştırmanın kuramsal modelinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Anket formunun oluşturulmasında siyasal pazarlama, siyasi içerikli sosyal medya kullanımı, referans grup etkisi ve politik ilgilenime ilişkin literatürde yer alan anketler değerlendirmeye alınmıştır. Siyasal pazarlama kavramının bir alt boyutu olan siyasal ürüne ait ifadelerde; Domenach (1969), Tan (2002), İslamoğlu (2002), İnal vd. (2003), Kalender (2005), Çubukçu (2005), Lees-Marshment (2009), Kumar (2009), Temizel (2012) ve Demirtaş (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan istifade edilmiştir. Sosyal medya ölçeği için Küçük ve Toklu (2020)’nun, Gürbüz (2014)’ün çalışmasından uyarlayarak oluşturduğu ölçekten; Referans grupları ölçeği için Küçük ve Toklu (2020)’nun, Podoshen (2008), Yılmaz (2011), Çaylak ve Tolon (2013) ve Öztürk (2017)’ün çalışmalarından uyarlayarak oluşturduğu ölçekten; Politik İlgilenim ölçeği için Küçük ve Toklu (2020)’nun, O’Cass’ın (2000), O’Cass’ın (2002) ve Koç (2019)’un çalışmalarından yararlanılarak hazırladığı ölçekten ve son olarak seçmen davranış ölçeği için de Küçük ve Toklu (2020)’nun, Heywood (2006), Akgün (2002), Kalender (2005), Cwalina vd. (2011), Öztürk (2017)’nin

çalışmalarından uyarlayarak hazırladığı ölçekten yararlanılmıştır. Verilerin analizinde; frekans analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırma Verilerinin Analizi ve Bulguları

3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet ve gelir durumlarına ilişkin dağılımlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Çizelge 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (n=441)

Sosyo-Demografik Özellikler		
Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	179	40,6
Kadın	262	59,4
Toplam	441	100,0
Aylık Hane Geliri	Frekans	Yüzde
3000 TL ve altı	207	46,9
3001-5000	120	27,2
5001-7000	73	16,6
7001 TL ve üzeri	41	9,3
Toplam	441	100,0

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %40,6’sının erkek, %59,4’ünün ise kadın olduğu görülmektedir. Öte yandan katılımcıların aylık hane geliri incelendiğinde ise %46,9’unun 3000 TL ve altı, %27,2’sinin 3001–5000, %16,6’sının 5001–7000 ve %9,3’ünün de 7000 TL ve üzeri hane gelirine sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2. YEM Sonuçları (Sosyal Medyanın Aracılık Rolü)

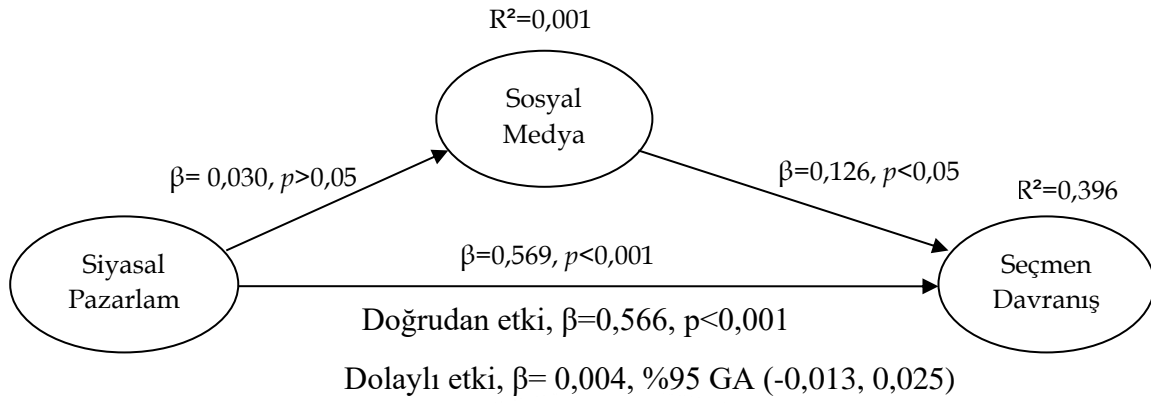
Siyasal pazarlamanın seçmen davranışları üzerindeki toplam etkisi ve sosyal medya değişkeninin bu ilişkideki aracılık rolüne dair yapısal model analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 2. Yapısal Model Analiz Sonuçları (N=441)

	Sonuç Değişkenleri			
	Sosyal Medya		Seçmen Davranışları	
	β	SH	β	SH
Siyasal pazarlama (c yolu)			0,569***	0,060
R ²				0,379
Siyasal pazarlama (a yolu)	0,030*	0,054		
R ²	0,001			
Siyasal pazarlama (c’ yolu)			0,566***	0,059
Sosyal Medya (b yolu)			0,126**	0,046
R ²				0,396
Dolaylı etki				0,004 (-0,013, 0,025)

***p<0,001, **p<0,05, *p>0,05

Görsel 1. YEM Analiz Sonuçları

Aracılı yapısal model analizi sonuçlarına göre siyasal pazarlamanın sosyal medya üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ($\beta = 0,030$; $p = ,578 > 0,05$) tespit edilmiştir. Buna karşın aracı değişken olan sosyal medya, seçmen davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ve düşük düzeyde de olsa seçmen davranışını etkilemektedir ($\beta = 0,126$; $p = ,007 < 0,05$). Diğer yandan aracı değişken olan sosyal medyanın modele dahil edilmesi ile siyasal pazarlama değişkeninden seçmen davranışına giden yol katsayısının hala anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = 0,566$; $p < ,001$). Sosyal medya, siyasal pazarlama ile birlikte seçmen davranışındaki değişimin %39,6'sını açıklamıştır.

Siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide sosyal medya değişkeninin aracılık rolü olup olmadığını test etmek amacıyla bootstrap yöntemini esas alan yol analizi yapılmıştır. Bootstrap sonuçları, siyasal pazarlamanın sosyal medya vasıtasıyla seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamsız olduğunu göstermiştir [$\beta = 0,004$, %95 GA (-0,013, 0,025)]. Zira yüzdellik yöntem ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri (0) değerini kapsamaktadır. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide sosyal medya değişkeninin anlamlı bir dolaylı etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

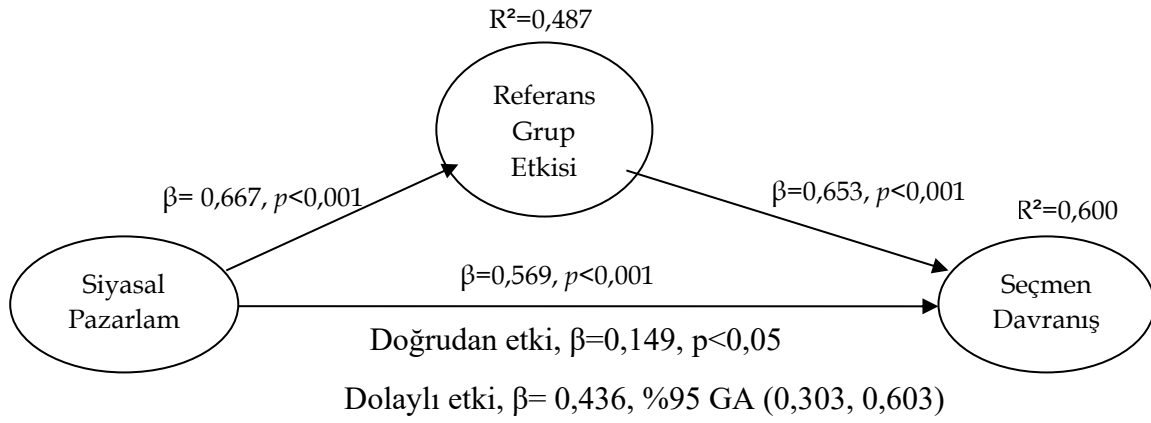
3.2.3. YEM Sonuçları (Referans Grup Etkisinin Aracılık Rolü)

Siyasal pazarlamanın seçmen davranışları üzerindeki toplam etkisi ve referans grup etkisi değişkeninin bu ilişkideki aracılık rolüne dair yapısal model analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 3. Yapısal Model Analiz Sonuçları (N=441)

	Sonuç Değişkenleri			
	Referans Grup Etkisi		Seçmen Davranışları	
	β	SH	β	SH
Siyasal pazarlama (c yolu)			0,569***	0,060
R ²				0,379
Siyasal pazarlama (a yolu)	0,667***	0,063		
R ²		0,487		
Siyasal pazarlama (c' yolu)			0,149**	0,068
Referans grup etkisi (b yolu)			0,653***	0,094
R ²				0,600
Dolaylı etki				0,436*** (0,303, 0,603)

***p<0,001, **p<0,05, *p>0,05

Görsel 2. YEM Analiz Sonuçları

Aracılı yapısal model analizi sonuçlarına göre siyasal pazarlamanın referans grup etkisi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu ($\beta=0,667$; $p<0,001$) tespit edilmiştir. Benzer şekilde aracı değişken olan referans grup etkisi, seçmen davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ve güçlü bir şekilde seçmen davranışını etkilemektedir ($\beta=0,653$, $p<0,001$). Diğer yandan modele [siyasal pazarlama değişkeninin dışsal, seçmen davranışının ise içsel değişken olduğu ve siyasal pazarlamanın seçmen davranışını yordadığı ($\beta=0,569$, $p<0,001$)] referans grup etkisinin dahil edilmesi ile siyasal pazarlama değişkeninden seçmen davranışına giden yol katsayısının hala anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta=0,149$; $p<0,05$). Referans grup etkisi, siyasal pazarlama ile birlikte seçmen davranışındaki değişimin %60'ını açıklamıştır.

Bootstrap yöntemi ile yapılan aracılık etki analizlerinde siyasal pazarlamanın referans grup etkisi ile seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. [$\beta=0,436$, %95 GA (0,303, 0,603)]. Zira yüzdellik yöntem ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri (0) değerini kapsamamaktadır. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide referans grup etkisi değişkeninin aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.

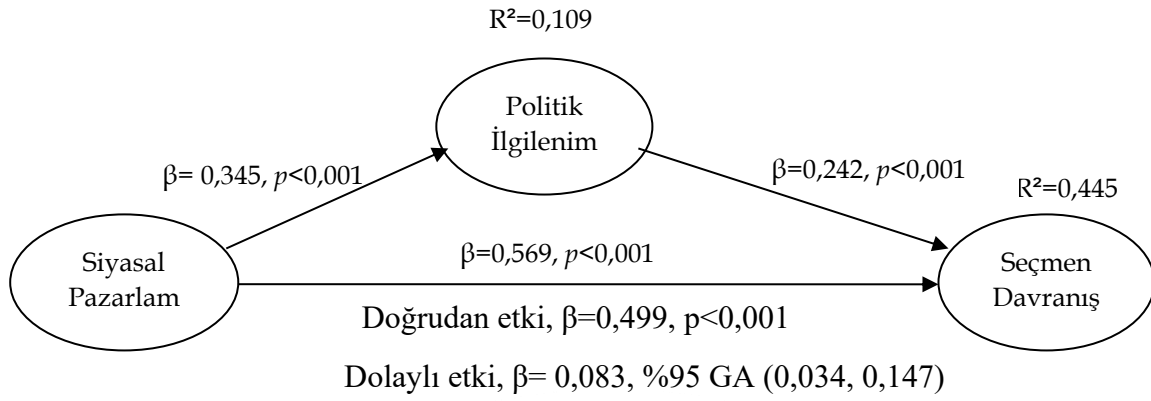
3.2.4. YEM Sonuçları (Politik İlgilenimin Aracılık Rolü)

Siyasal pazarlamanın seçmen davranışları üzerindeki toplam etkisi ve politik ilgilenim değişkeninin bu ilişkideki aracılık rolüne dair yapısal model analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur:

Çizelge 4. Yapısal Model Analiz Sonuçları (N=441)

	Sonuç Değişkenleri			
	Politik İlgilenim		Seçmen Davranışları	
	β	SH	β	SH
Siyasal pazarlama (c yolu)			0,569***	0,060
R ²				0,379
Siyasal pazarlama (a yolu)	0,345***	0,059		
R ²		0,109		
Siyasal pazarlama (c' yolu)			0,499***	0,058
Politik ilgilenim (b yolu)			0,242***	0,050
R ²				0,445
Dolaylı etki			0,083***	(0,034, 0,147)

***p<0,001

Görsel 3. YEM Analiz Sonuçları

Aracılı yapısal model analizi sonuçlarına göre siyasal pazarlamanın politik ilgilenim üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu ($\beta= 0,345; p<,001$) tespit edilmiştir. Benzer şekilde aracı değişken olan politik ilgilenim, seçmen davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle seçmen davranışını olumlu yönde etkilemektedir ($\beta=0,242, p<0,001$). Diğer yandan modele [siyasal pazarlama değişkeninin dışsal, seçmen davranışının ise içsel değişken olduğu ve siyasal pazarlamanın seçmen davranışını yordadığı ($\beta=0,569, p<0,001$)] politik ilgilenimin dahil edilmesi ile siyasal pazarlama değişkeninden seçmen davranışına giden yol katsayısının hala anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta= 0,499; p<,001$). Politik ilgilenim, siyasal pazarlama ile birlikte seçmen davranışındaki değişimin %44,5'ini açıklamıştır.

Bootstrap sonuçlarına göre siyasal pazarlamanın politik ilgilenim ile seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. [$\beta= 0,083, \%95 \text{ GA } (0,034, 0,147)$]. Zira yüzdellik yöntem ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığı değerleri (0) değerini kapsamamaktadır. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide politik ilgilenim değişkeninin aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Teknolojik gelişmeler her alanda önemli dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Siyasal partiler de teknolojiye bu gelişmeleri kullanarak Z kuşağı seçmenlerine ulaşmanın yollarını aramaktadır. Diğer kuşaklarla kıyaslandığında yüz yüze iletişimden daha çok sanal iletişim kanallarını kullanan bu kuşağın seçmen davranışları da merak konusudur. 2023 yılı seçimleri için yoğun bir propaganda dönemine girme arifesinde olan siyasi partiler için Z kuşağı oldukça önemlidir. Çünkü önemli bir seçmen kitlesine sahip olması nedeniyle Z kuşağı, dikkatleri üzerine çekmeye devam etmektedir (Hafızoğlu, 2021).

Araştırmada siyasal pazarlamanın seçmen davranışları üzerindeki etkisi sosyal medya, referans grupları ve politik ilgilenimin aracılık rolü üzerinden Z kuşağı örnekleminde araştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda şu verilere ulaşılmıştır:

- Siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide sosyal medya değişkeninin aracılık rolü olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda siyasal pazarlamanın sosyal medya vasıtasıyla seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamsız olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı

arasındaki ilişkide sosyal medya değişkeninin anlamlı bir dolaylı etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

- Siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide politik ilgilenim değişkeninin aracılık rolü olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda ise siyasal pazarlamanın politik ilgilenim ile seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide politik ilgilenim değişkeninin aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.
- Siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide referans grup etkisi değişkeninin aracılık rolü olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre siyasal pazarlamanın referans grup etkisi ile seçmen davranışı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, siyasal pazarlama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkide referans grup etkisi değişkeninin aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçlarının siyasi partilere/yöneticilerine/adaylarına ve bu alanda çalışan akademisyenler başta olmak üzere siyasal pazarlama profesyonellerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. 2023 yılında gerçekleştirilecek olan genel seçimlerde hem mevcut oy oranını artırmayı hem de ilk kez oy kullanacak Z kuşağı seçmenlerinin ilgisini çekerek onların oylarını almayı hedefleyen parti yöneticilerinin ve siyasal pazarlama profesyonellerinin günümüz gerçeklerinden hareketle siyasal pazarlama karması üzerinde yeniden mesai harcamaları, özellikle insan kaynakları, süreçler ve fiziki unsurlardan oluşan siyasal pazarlama karmasının yeni unsurlarına yönelik çalışmalara imza atmaları önem arz etmektedir. Seçmenlerin uzun dönemde sadakatlerini kazanmak ancak yüksek düzeyde bir ilişki pazarlaması sayesinde mümkün olabilecektir.

Gelecekteki çalışmalarda, siyasal pazarlama uygulamalarının Z kuşağının seçmen davranışları üzerindeki etkisi farklı aracı değişkenler üzerinden gerçekleştirilebilir. Bu kapsamda özellikle “Ayrıntılı Hedef Kitle Segmentasyonu”, “Çapraz Cihaz Hedefleme”, “Psikografik Tekniklerin Kullanımı” vb. veri temelli yönelimlerin öncelikli olarak araştırılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

En büyük üyesi halen 22 yaşında olan bu neslin üyelerine ait oy potansiyelinin yedi milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir ve bu oy, çift kutuplu ve birbirine yakın oy yüzdelerine sahip ittifaklar için son derece önemli gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün B. *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002
- Andersen, K., Ohme, J., Bjarnøe, C., Bordacconi, M. J., Albæk, E., & De Vreese, C. H. *Generational Gaps in Political Media Use and Civic Engagement: From Baby Boomers to Generation Z*. 2021.
- Arklan, Ü. *Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı bir Çalışma*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16, 45-65, 2006.
- Arslan, Ü., & Sağlam, M. *Siyasal Pazarlamada Tutundurma Faaliyetlerinin, Sosyal Medyanın ve Referans Grupların Z Kuşağı Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri*. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1), 450-474, 2022.
- Bauer, H. H., Huber, F., & Herrmann, A. *Political Marketing: An Information-Economic Analysis*. European Journal of Marketing, 1996.
- Baumgartner, J. C., & Morris, J. S. *Who wants to be My Friend? Obama, Youth and Social Networks in the 2008 Campaign*. Communicator-in-Chief: How Barack Obama Used New Media Technology to Win the White House, 51-66, 2010.
- Baykal, A. *A Comparative Analysis on Voting Behavior of Generations X, Y and Z: Ankara Case Doctoral dissertation*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2019.
- Beck, P. A., & Jennings, M. K. *Pathways to Participation*. American Political Science Review, 76,1, 94-108, 1982.
- Biswas, A., Ingle, N., & Roy, M. *Influence of Social Media on Voting Behavior*. Journal of Power, Politics & Governance, 2, 2, 127-155, 2014.
- Blais, A. *To Vote or not to Vote?: The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. University of Pittsburgh Pre. 2000.
- Campbell, A., Converse P. E., Miller W.E., and Stokes D.E. *The American Voter*, John Wiley Inc. 1960.
- Cwalina, W., Falkowski, A., & Newman, B. I. *Political Marketing: Theoretical and Strategic Foundations*. ME Sharpe 2011.
- Çaylak, P. & Tolon, M. *Ağızdan Ağıza Pazarlama Ve Tüketicilerin Ağızdan Ağıza Pazarlamayı Kullanımları Üzerine Bir Araştırma*. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15, 3, 1-30, 2013.
- Çubukçu, M. İ. *Siyaset Pazarlaması Genel ve Yerel Seçim Ayrımına Göre Seçmen Davranışlarının Analizi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2005.
- Dalton, R. J. *The Pathways of Parental Socialization*. American Politics Quarterly, 10, 2, 139-157, 1982.
- Demirtaş, M.C. *Seçmen Davranışlarına Etki Eden Faktörlerin Siyasal Pazarlama Açısından Analizi: İzmir İlinde Çok Değişkenli Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2015.
- Domenach, J.M. *Politika ve Propaganda*. Çeviren: Tahsin Yücel: Varlık Yayınları, 1969.
- Downs, A. *An Economic Theory of Democracy*. Harper 6 Row, Publishers, 1957.

- Duygu, N.İ. *Politik Pazarlama Sürecine İlişkin Kavramsal Bir Model: 3P Modeli*. Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.
- Erdinç, İ. E. Üniversite Öğrencilerinin Oy Verme Davranışlarında Etkili Olan Faktörlere Yönelik Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2, 1, 55-70, 2012.
- Gudkov, L., Zorkaya, N., Kochergina, E., Pipiya, K., Ryseva, A. *Russia's 'Generation Z': Attitudes and Values*, 2019/2020. Moscow: Friedrich-Ebert-Stiftung Publ. 2020.
- Gürbüz, G. *Sosyal Medya ve Demokrasi İlişkisi: Türkiye'de Sosyal Medyanın Katılımcı Demokrasiye Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.
- Hafizoğlu, Y. Z Kuşağı Seçmen Davranışları. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4, 2, 141-164, 2021.
- Harris, P. To Spin or Not to Spin, That is the Question: The Emergence of Modern Political Marketing. *The Marketing Review*, 2, 1, 1-19, 2000.
- Heywood A *Siyaset*, çev. Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Ed. Buğra Kalkan. Liberte Yayınları, Ankara, 2006.
- İnal, M.E., Polat, C., Gürbüz, E. ve Akın, M. *Siyasal Reklam Araçlarının Etkinliği Üzerine Bir Çalışma: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri Niğde Örneği*. 8. Ulusal Pazarlama Kongresi. Kayseri, 47-73, 2003.
- İnce, M. E. Politik Pazarlamanın Geleneksel Pazarlama Karmasıyla İlişkilendirilmesi ve Ak Parti Örneği, Konya Ticaret Odası, 1-8, 2012.
- İslamoğlu, A. H. *Siyaset Pazarlaması: Toplam Kalite Yaklaşımı*. Beta. 2002.
- Kalender A. *Siyasal İletişim: Seçmenler ve İknâ Stratejileri*, Çizgi Yayınevi, 2005.
- Kıral, S. G., & Gündüz, S. Sakli Markov Modeli Kullanılarak Seçmen Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 3, 414-428, 2020.
- Koç, F. *Politik Pazarlama Kapsamında Seçmenlerin İlgilenim Düzeylerinin İncelenmesi*. International Marmara Social Sciences Congress (IMASCON), 2019.
- Kotler, P. Overview of Political Candidate Marketing, in *NA - Advances in Consumer Research*, 02, 761-770, 1975.
- Kumar, A. *Political Marketing in India*. Regal Publications, 2009.
- Küçük, H. Ö., & Toklu, İ. T. Seçimlerde Oy Verme Davranışını Ne Etkiler? Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8, 5, 4546-4574, 2020.
- Lees-Marshment, J. *Political Marketing: Principles and Applications*. Routledge, 2009.
- Leppäniemi, M., Karjaluoto, H., Lehto, H., & Goman, A. Targeting Young Voters in a Political Campaign: Empirical Insights into an Interactive Digital Marketing Campaign in the 2007 Finnish General Election. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 22, 1, 14-37, 2010.
- Lyons, B., & Henderson, K. Opinion Leadership in A Computer-Mediated Environment. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 4, 5, 319-329, 2005.
- Mahéo, V. A., & Bélanger, É. Is the Parti Québécois Bound to Disappear? A Study of The Current Generational Dynamics of Electoral Behaviour in Quebec. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 51, 2, 335-356, 2018.

- Marquart, F., Ohme, J. & Möller, J. Following Politicians on Social Media: Effects for Political Information, Peer Communication, and Youth Engagement. *Media and Communication*, 8, 2, 197–207, 2020.
- Napoli, A. Social Media Use and Generational Identity: Issues and Consequences on Peer-To-Peer and Cross-Generational Relationships—An Empirical Study. *Participations: Journal of Audience & Reception Studies*, 1, 2, 182-206, 2014.
- Niffenegger, P. B. Strategies for Success from the Political Marketers. *Journal of Services Marketing*, 2, 3, 15-21, 1988.
- O’Cass, A. An Assessment of Consumers Product, Purchase Decision, Advertising and Consumption Involvement in Fashion Clothing. *Journal of economic psychology*, 21, 5, 545-576, 2000.
- O’cass, A. Political Advertising Believability and Information Source Value During Elections. *Journal of Advertising*, 31, 1, 63-74, 2002.
- Öztürk, O. *Aile Kurumunun Z Kuşağının Siyasal Katılım Davranışına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2020.
- Öztürk, R. *Siyasal Pazarlamanın Seçmen Davranışlarına Etkisinde Ağızdan Ağıza İletişimin Aracılık Rolü: Konya İli Örneği*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Nevşehir, 2017.
- Peşkirioğlu, H. İ. *Türkiye’de Seçmen Davranışı Literatürü Üzerine Analitik Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi. T.C. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.
- Podoshen, J. S. The African American Consumer Revisited: Brand Loyalty, Word-Of-Mouth and The Effects of The Black Experience. *Journal of Consumer Marketing*. 25, 4, 211–222. 2008.
- Snow, N. My Fellow Blogging Americans: Weblogs and the Race for the White House. Hendricks, JA et Denton Jr., RE, *Communicator-In-Chief: How Barack Obama Used New Media Technology to Win the White House*, Lexington Books, Lanham, 67-82, 2010.
- Tan, A. *İlke ve Uygulamalarıyla Politik Pazarlama*, Papatya Yayıncılık, 2002.
- Taşdemir, M., & Tan, A. Politik Tutundurma Faaliyetlerinin Seçmenlerin Demografik Özellikleri Bakımından İncelenmesi: Gaziantep Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12, 23, 549-565, 2020.
- Temizel, M. *Türkiye’de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal Ve Ampirik Bir Çalışma*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Waite, B. C. E-mail and Electoral Fortunes: Obama's Campaign Internet Insurgency. *Communicator-In-Chief: How Barack Obama used New Media Technology to Win the White House*, 105-121, 2010.
- Yaman, F, Erdaş, Y. Dijital Bir Reklam Aracı Olarak Pop-Up Reklamlara Bakış Açılarının X Y Z Kuşaklarına Göre Farklılaşması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10, 2, 1822-1838, 2021.
- Yılmaz, E. Sağlık Hizmetlerinde Ağızdan Ağıza Pazarlama. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 12, 1-19, 2011.

Yildirim, Y. Tüketicinin Satın Alma Karar Sürecinde Bilgi Kaynakları ve Güvenirlikleri: Referans Grubu Olarak Yakın Çevrenin Etkisinin İncelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7, 1, 214-231, 2016.

Yoon, K., Pinkleton, B. E., & Ko, W. Effects of Negative Political Advertising on Voting Intention: An Exploration of The Roles Of Involvement and Source Credibility In The Development of Voter Cynicism. *Journal of Marketing Communications*, 11, 2, 95-112, 2005.

<http://managementmania.com> Marketing Mix 4P. Erişim Tarihi: 14.05.2022. Erişim Adresi: <https://managementmania.com/en/marketing-mix-4p>

<http://www.elections.ca> Political Engagement. Generation Z: Portrait of a New Generation of Young Canadians and How They Compare to Older Canadians. Erişim Tarihi: 25.01.2022. Erişim Adresi: <https://www.elections.ca/content.aspx?section=res&dir=rec/part/genz&document=p7&lang=e>

2. SANAYİ DEVRİMİNDEN 2. DÜNYA SAVAŞI'NA ALMANYA'NIN GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Selman DEVELİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

– ORCID ID: 0000-0003-2097-207X

ÖZET

18. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de ortaya çıkan 1. Sanayi Devrimi, yaklaşık 50 yıl sonra Kıta Avrupası’na yayılmaya başlamış ve bu yayılmanın sonucunda Almanya’nın sanayileşmesi 1840’lı yıllarda hız kazanmıştır. 1870’li yıllara gelindiğinde ise hem siyasi birliğin sağlanması hem de 2. Sanayi Devrimi’nin yarattığı etki sayesinde Almanya, 1. Dünya Savaşı’ndan önce Avrupa’nın en güçlü ekonomisi haline gelmiştir. Ancak savaş döneminde sanayi üretimi azalan, savaş bittiğinde ise hem tazminat sorunu ile karşı karşıya kalan hem de sömürgelerini kaybettiği için hammadde temininde güçlük çeken Almanya’da, ekonomik kriz ortaya çıkmıştır. Bu krizin, 1929 yılında ABD’de başlayan ve kısa bir süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan Büyük Buhran ile birleşmesi ise ülke ekonomisinin derinden sarsılmasına neden olmuştur. Bu kriz ortamında iktidara gelen Adolf Hitler’in politikaları sayesinde yeni bir döneme giren Alman ekonomisi, 2. Dünya Savaşı ile birlikte tekrar güç kaybetmeye başlamıştır. Böylece 19. yüzyılın ortalarında sanayi yatırımlarını hızlandıran ve bu sayede 1. Dünya Savaşı’ndan önce güçlü bir ekonomi haline gelen Almanya, sonraki otuz yıl boyunca bu gücünü yavaş yavaş kaybetmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda bu çalışmanın amacı 2. Sanayi Devrimi ile 2. Dünya Savaşı arasındaki dönemde Alman ekonomisinde meydana gelen gelişmeleri ana hatlarıyla ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler : Alman Ekonomisi, 2. Sanayi Devrimi, Büyük Buhran, Dünya Savaşları.

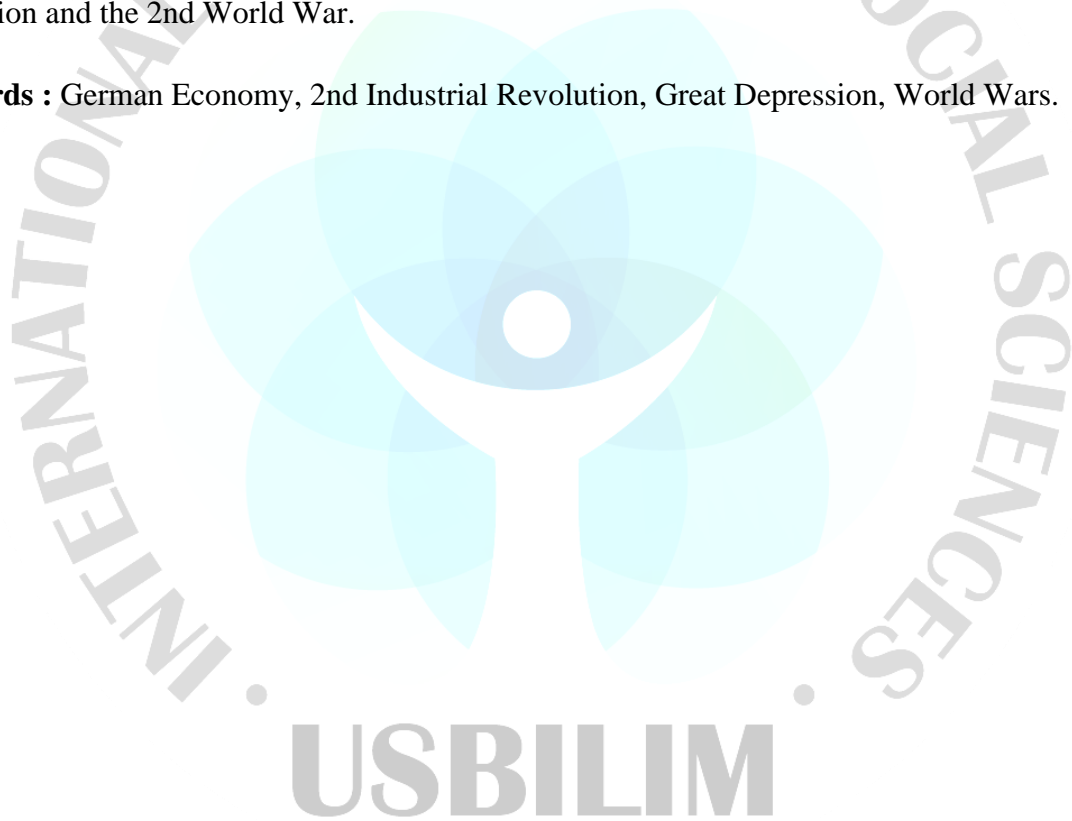
GENERAL ECONOMIC OUTLOOK OF GERMANY FROM THE 2nd INDUSTRIAL REVOLUTION TO THE 2nd WORLD WAR

ABSTRACT

The 1st Industrial Revolution which emerged in England towards the end of the 18th century, started to spread to Continental Europe about 50 years later, and as a result of this spread, the industrialization of Germany gained momentum in the 1840s. In the 1870s, Germany became the most powerful economy in Europe before the 1st World War thanks to the effect of the 2nd

Industrial Revolution and the provision of political unity. However, the economic crisis occurred in Germany, where industrial production decreased during the war, and when the war ended, both faced with the problem of compensation and had difficulty in supplying raw materials because it lost its colonies. The merger of this crisis with the Great Depression, which started in the USA in 1929 and affected the whole world in a short time, caused the country's economy to be deeply shaken. Thanks to the policies of Adolf Hitler, who came to power in this crisis environment, the German economy entered a new era and began to lose power again with the 2nd World War. Thus, Germany, which accelerated industrial investments in the mid-19th century and thus became a strong economy before the 1st World War, gradually lost its power over the next thirty years. In accordance with these explanations, the aim of this study is to outline the developments in the German economy in the period between the 2nd Industrial Revolution and the 2nd World War.

Keywords : German Economy, 2nd Industrial Revolution, Great Depression, World Wars.

KÜRESEL GÜNEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNİN ÇOK KUTUPLU EKONOMİK SİSTEMDEKİ YERİ

Orhan CENGİZ¹

¹ Çukurova Üniversitesi, Pozantı Meslek Yüksekokulu, ORCID ID: 0000-0002-1883-4754

ÖZET

Sanayi Devriminden itibaren yaşanan teknik ilerlemelerin ve verimlilik artışının dağılımı eşit biçimde gerçekleşmemiştir. Bu kapsamda küresel Kuzey-Güney ilişkisi, kalkınma ekonomisinde kuramsal olarak kapsamlı biçimde tartışılmıştır. Kalkınmanın sağlanmasına yönelik tezler, küresel Kuzey ile küresel Güney arasındaki gelişme farkının nedenlerine yönelik geniş bir perspektif sunmuştur. Konuya uluslararası politik ekonomi çerçevesinden yaklaşıldığında, küresel Kuzey ile küresel Güney arasındaki ekonomik ilişkilerin yapısı da önem kazanmaktadır. Küresel Kuzey ile Güney arasındaki yapısal ekonomik farklılıklar, uluslararası ekonomik ilişkileri şekillendirmektedir. 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası ekonomide küresel Güneyin yükselişi dikkat çekmektedir. Çin, Brezilya, Rusya, Güney Kore, Hindistan, Türkiye, Meksika ve Güney Afrika gibi ülkelerin küresel ekonomideki yükselişleri yanında, kendi aralarındaki iş birliği de çok kutuplu küresel ekonomik sistemde önemli bir yere sahiptir. Küresel Güney-Güney iş birliği, büyük güçlerin küresel ekonomik sistemdeki baskın konumuna karşı kayda değer oluşumlar meydana getirmektedir.

Bu çalışma, 21. yüzyılın çok kutuplu ekonomik sisteminde Güney-Güney iş birliğinin rolünü tartışmaktadır. Yöntemsel olarak, Güney-Güney iş birliğine yönelik örnekler sunulmakta ve bu iş birliği, küresel Kuzey-Güney iş birliği ile karşılaştırılmaktadır. Çalışmanın sonucunda iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi, küresel ekonomide yükselen güçler olarak adlandırılan ülkelerin kendi aralarındaki stratejik ortaklıkları ve ilişkileri, günümüzün ekonomik ve politik yapısının dönüşümü açısından oldukça önemlidir. İkinci olarak Güney-Güney iş birliği, küresel Kuzeyin hâkimiyetine göreceli olarak bazı alanlarda önemli alternatifler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güney-Güney İş Birliği, Küresel Güney, Küresel Kuzey, Küresel Ekonomi, Küreselleşme

THE PLACE OF GLOBAL SOUTH-SOUTH COOPERATION IN THE MULTIPOLAR ECONOMIC SYSTEM

ABSTRACT

Since the Industrial Revolution, the distribution of technical advances and productivity growth has not occurred equally. In this context, the global North-South relationship has been extensively discussed theoretically in development economics. Theses on achieving development provided a broad perspective on the causes of the development gap between the global North and the global South. When approaching subject from the framework of international political economy, the structure of economic relations between the global North and the global South gains importance. Structural economic differences between the global North and the South shape international economic relations. Since the end of the 20th century, the rise of the global South in the international economy has drawn attention. In addition to the rise of countries such as China, Brazil, Russia, South Korea, India, Turkey, Mexico, and South Africa in the global economy, cooperation among themselves has an essential place in the

multipolar global economic system. Global South-South cooperation creates remarkable formations against the dominant position of great powers in the global economic system.

This study discusses the role of South-South cooperation in the multipolar economic system of the 21st century. Methodically, examples of South-South cooperation are provided and compared to global North-South cooperation. As a result of the study, two points stand out. Firstly, the strategic partnerships and relationships among the countries, called emerging powers in the global economy, are vital for transforming today's economic and political structure. Secondly, South-South cooperation relatively offers important alternatives in some areas to the dominance of the global North.

Keywords: South-South Cooperation, Global South, Global North, Global Economy, Globalization

1. GİRİŞ

Günümüzün küresel ekonomik sisteminde gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) önemli güçler haline geldiğini görmekteyiz. Bunun içerisinde, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ülkeleri başta olmak üzere çeşitli GOÜ'lerin yükselişi dikkat çekmektedir. Yeni bir dönüştürme işaret eden GOÜ'lerin yükselişi, küresel ekonominin merkezinin de belirli ölçülerde değişimine yol açmıştır (Puri, 2010: 7). GOÜ'lerin kapsamı daha da genişletildiğinde küresel Güney olarak nitelendirilen bir çerçeve karşımıza çıkmaktadır. Küresel Güney'in yükselişinin ortaya koyduğu dönüşümlerden birisi, Güney-Güney iş birliğini artırmasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını kazanan ülkelerin yeni dayanışma ve iş birliği girişimlerini artırmaları gerektiğini ifade eden Bağlantısızlar Hareketi'ne kadar götürülebilen Güney-Güney iş birliği, giderek cazibesini artırmıştır (Tekin ve Dolu, 2020: 66). Küresel Güney kavramı, Avrupa ve Kuzey Amerika dışında kalan Latin Amerika, Asya, Afrika ve Okyanusya gibi geniş bölgeyi nitelendirmekle birlikte, esas olarak düşük gelirli ve çeşitli açılardan (ekonomik, politik vb.) marjinalleştirilmiş bölgeleri kast etmektedir (Dados ve Connell, 2012: 12). Ortak çıkarların ve karşılıklı iş birliğinin sunduğu fırsatlardan yararlanmak amacıyla Bağlantısızlar Hareketi'ne ilave olarak, G-77 gibi oluşumlar, Güney-Güney işbirliğinin kurumsallaşması açısından önemlidir. Sömürge sonrası dönemde ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesine odaklanan ve Soğuk Savaş'ın bir parçası olmaya zorlanan ülkeler, Güney-Güney iş birliğinin geliştirilmesi gerektiğini güçlü biçimde dile getirmiştir (De Sá e Silva, 2010: 3).

GOÜ'lerin küresel sistemde daha etkin olmaya başlaması, küresel yönetişimin yapısının da yeniden tasarlanması gerektiğine yönelik beklentilerin gözden geçirilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla küresel Güney, gerek kendi arasındaki iş birliğinin geliştirilmesinde gerekse de küresel ekonomik yönetişimin geleceğinin biçimlenmesinde roller üstlenmek istemektedir (De Sá e Silva, 2010: 3). Küresel Güney'in yükselişinde özellikle ticaret ve yatırımlar gibi ekonomik unsurlar yanında siyasi, kültürel ve askeri açıdan da ortak politikalar geliştirilmesine yönelik girişimler söz konusudur.

Bu çalışmada, küresel Güney'in bahsedilen alanlardaki iş birliklerinden ekonomik çerçevesine ağırlık verilmektedir. Özellikle, 21. yüzyılda daha belirgin biçimde ortaya çıkan çok kutuplu ekonomi sistemde bu iş birliğinin geleceği ele alınmaktadır. Çalışmanın geri kalan kısmının organizasyonel yapısı şu şekildedir: İkinci bölümde, küresel Güney-Güney iş birliğinin ekonomik görünümü, üçüncü bölümde küresel Güney-Güney iş birliğinin, küresel Kuzey-Güney iş birliğinden farklılaşan yönleri incelenmekte, dördüncü bölümde Güney-Güney iş

birliğin karşılaşılabileceği fırsatlar ve zorluklar ele alınmakta ve son bölümde sonuç-öneriler ortaya konulmaktadır.

2. KÜRESEL GÜNEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNİN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Küresel Güney kavramının neyi ifade ettiğine ilişkin net bir tanımlama mevcut değildir. Mahler (2017), küresel Güney'in üç farklı kavramsallaştırması olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki, ekonomik olarak dezavantajlı konumda olan ve Üçüncü Dünya nitelendirmesine alternatif olarak az gelişmiş ülkeleri nitelendirmektedir. İkincisi, küresel kapitalizmin yol açtığı çarpıklıklar nedeniyle ekonomik yapının coğrafi olarak farklılaşmasını ifade etmektedir. Son olarak ise çağdaş kapitalizmin dayatılmaya çalışıldığı; fakat sömürge sonrası dönemde ortak ideolojik ve kolektif politik tavır takınmaya çalışan ülkeleri nitelendirmektedir.

Küresel Güney-Güney iş birliğinin geliştirilmesinde 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansı önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. Küresel Kuzey'in hâkimiyeti altındaki küresel sisteme karşı koymayı ve alternatif oluşturmayı hedefleyen Güney-Güney iş birliği, sömürgecilikten kurtulan Güney ülkelerinin kendi aralarında gerçekleştireceği ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesini ve bunun yanında dünya barışına katkı sunmayı hedeflemektedir (Gray ve Gills, 2016: 557-558).

Küresel Güney'in günümüz ekonomisinde en ayırt edici özelliklerinin başında şüphesiz uluslararası ticaret ve yatırımlardaki artan payı gelmektedir. Özellikle Güney-Güney ticaretinin 1990'lardan itibaren artışı dikkat çekmektedir. 1995'te 0,6 trilyon dolar olan Güney-Güney ticaret hacmi, 2017 yılında 5 trilyon dolara yükselmiştir. 2017 itibarıyla dünya ticaretinin %25'i GOÜ'ler arasında gerçekleşirken (UNCTAD, 2019), küresel Güney'in kendi arasındaki ticareti ve küresel ekonomideki payı da giderek artış göstermiştir. 2020 itibarıyla ise Güney-Güney¹ ticareti, 4,6 trilyon dolara yükselmiştir.

Çizelge 1. Grup İçi ve Grup Dışı Mal Ticaretinin Ülke Grubuna Göre Dağılımı (Milyon \$)

	1995		2000		2010		2021	
	Grup İçi	Dünyanın Geri Kalanı	Grup İçi	Dünyanın Geri Kalanı	Grup İçi	Dünyanın Geri Kalanı	Grup İçi	Dünyanın Geri Kalanı
Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ)	503,809	815,120	693,151	1.195,078	3.031,629	3.013,792	5.356,738	4.542,420
Gelişmiş Ülkeler	2.776,994	1.024,781	3.502,574	1.003,350	6.384,666	2.685,609	8.457,992	3.708,238

Kaynak: UNCTAD (2022) verilerinden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1995 yılında GOÜ'lerin kendi aralarındaki mal ticareti 500 milyar dolar iken, 2021 yılında 5,3 trilyon doların üzerine çıkmıştır. Aynı süreçte GOÜ'ler açısından grup dışı ticaret ise 815,120 milyar dolardan 4,5 trilyon dolar civarına yükselmiştir. Çizelge 1'de yer alan değerler gelişmiş ülkeler için ele alındığında grup içi ticaret 1995'te 2,77 trilyon dolardan 8,45 trilyon dolara yükselirken; grup dışı ticaret 1 trilyon dolardan 3,7 trilyon dolara yükselmiştir. Aradan geçen süreçte, GOÜ'lerin toplam ticaretinde grup içi ticaret, grup dışı ticarete göre daha fazla olmakla birlikte dengeli bir gelişim izlemiştir. Gelişmiş ülkelerde ise grup içi ticaret, grup dışı ticarete göre oldukça baskın durumdadır.

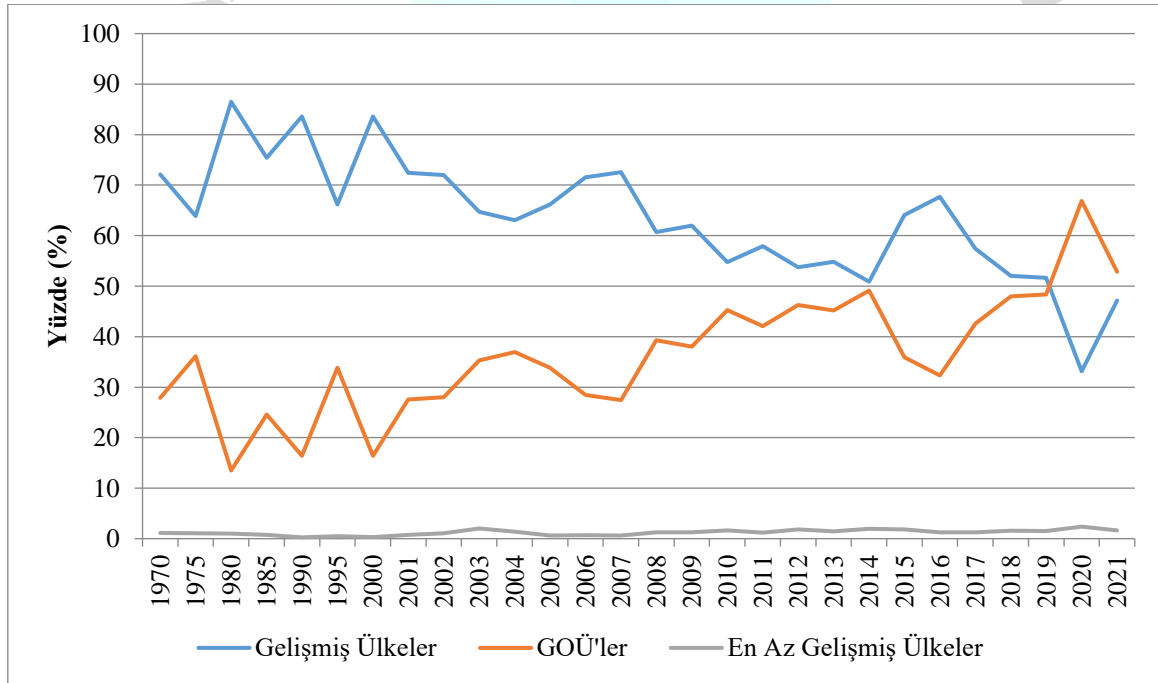
¹ UNCTAD (2021a) yılı raporunda Güney-Güney ticareti ifadesiyle GOÜ'ler arasındaki ticareti, buna karşılık Kuzey-Kuzey ticareti ile gelişmiş ülkeler arasındaki ticareti nitelendirmektedir (UNCTAD, 2021a). Diğer taraftan küresel Güney; coğrafi bir kapsamdan ziyade, az gelişmiş ülkeleri ve GOÜ'leri ifade etmektedir.

Çizelge 2. Mal Ticaretinin Destinasyonlara Göre Dağılımı: 2020 (Milyar Dolar)

Orijin	İhracat Yapılan Ülke/Ülke Grubu					
	Dünya	Gelişmiş ülkeler	GOÜ'ler			Toplam
			Afrika	Amerika	Asya & Okyanusya	
Dünya	17,473	10,015	538	882	5,912	7,332
Gelişmiş Ülkeler	9,382	6,585	209	508	1,986	2,703
GOÜ'ler	8,092	3,430	329	374	3,925	4,629

Kaynak: UNCTAD, 2021a.

Mal ticaretinin destinasyonlara göre dağılımının gösterildiği Çizelge 2 incelendiğinde gelişmiş ülkeler 2020 yılı itibarıyla mal ihracatının %70'ini gelişmiş ülkelere, yaklaşık %30'unu GOÜ'lere gerçekleştirmektedir. GOÜ'ler ise yaklaşık olarak %42'sini gelişmiş ülkelere ve %57'sini GOÜ'lere gerçekleştirmektedir (UNCTAD, 2021a). Çizelge 1 ve 2 bir arada değerlendirildiğinde gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki ticaret hacmi, GOÜ'lerin kendi aralarındaki ticaret hacminden bariz biçimde yüksektir. Küresel Güney-Güney iş birliği kapsamında Asya'nın ayrı bir önemi söz konusudur. Bu bölgede Çin, Hindistan, Güney Kore, Singapur ve Tayvan gibi ülkelerin küresel ticaret ve yatırımlardaki payının artmasında kendi aralarındaki ekonomik iş birliğinin önemli katkısı vardır.

Görsel 1. Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) Girişlerindeki Paylar (%)

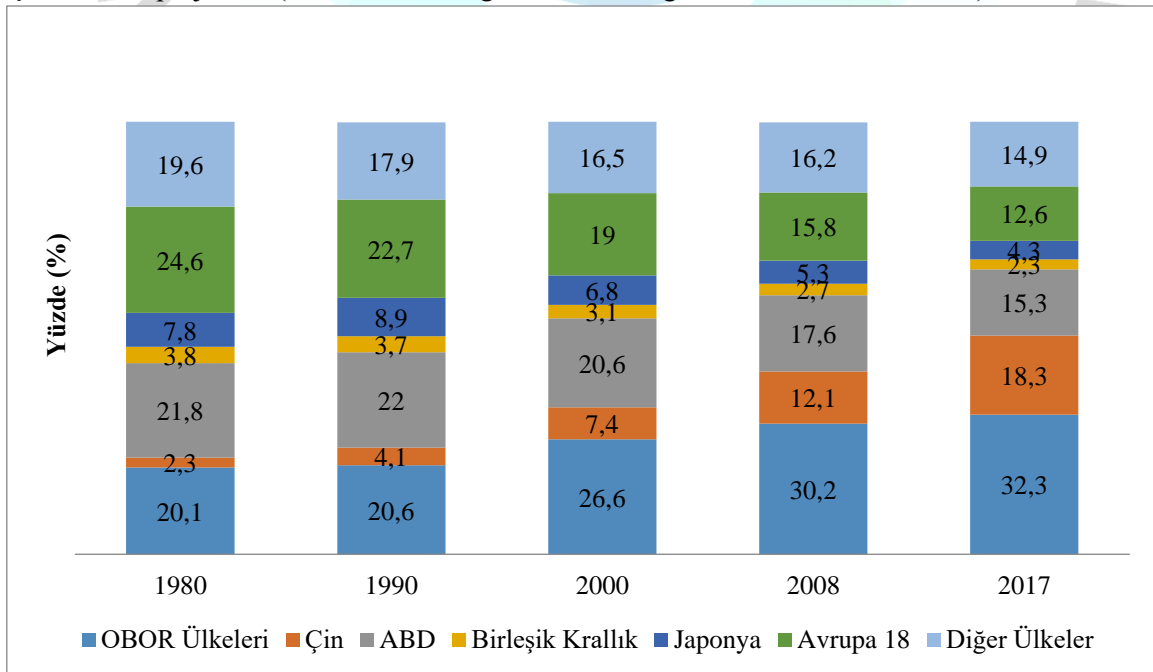
Kaynak: UNCTAD, 2022.

Küresel Güney'in 1950'lerden itibaren başlayan alternatif oluşturma girişimleri, zaman içerisinde ticaret ve yatırımlarda önemli merkezler haline gelmeleri neticesinde daha fazla kabul görmeye başlamıştır (Chahoud, 2007). Küresel Güney'in yükselişinde ticarete, DYY girişlerindeki artış eşlik etmiştir. Görsel 1'den izlenebileceği gibi 1970-2021 arası dönemde küresel Güney ile küresel Kuzey arasında bir yakınsanmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin DYY girişlerindeki payı, 1970'te %72 iken 2020 yılında %33'e düşmüş ve 2021'de %47'ye yükselmiştir. Küresel Güney'in geçirdiği aşamalar ise daha dikkat çekicidir. 1970'te küresel DYY girişlerindeki payı %28 civarında iken 2020'de %67'ye yükselmiş ve 2021'de %53'e düşmüştür.

Küresel Güney'in bir bütün olarak yükselişinde Goldman Sachs tarafından yapılan sınıflandırma çerçevesinde BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ve N11 (Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Güney Kore, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Türkiye ve Vietnam) (Goldman Sachs, 2007) ülkelerinin önemli payı vardır. Güney-Güney iş birliği kapsamında 2009 yılında GOÜ'ler arasındaki DYY girişi 2,5 trilyon dolar iken, 2019 yılında %9,8'lik artışla 6,2 trilyon dolara yükselmiştir (UNCTAD, 2021b).

Bu çerçevede, küresel Güney'in küresel ekonomideki gücünü artırma girişimleri devam etmektedir. Örneğin, Çin Öncülüğünde Bir Kuşak Bir Yol Girişimi (One Belt One Road-OBOR) ve Afrika Birliği öncülüğünde oluşturulan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi² (AfCFTA-African Continental Free Trade Area) gibi yakın zamanda yaratılan projeler (Besada, 2021), küresel Güney'in 21. yüzyılda etkin roller oynamaya yönelik güçlü iradesini yansıtan örneklerdir. Buna ilave olarak, Asya Yatırım ve Altyapı Bankası (Asian Investment and Infrastructure Bank-AIIB), Afrika Kalkınma Bankası (African Development Bank-AfDB), Afrika Altyapı Yatırım Fonu (Africa Infrastructure Investment Fund-AIIF), İslam Kalkınma Bankası, Afrika'da Ekonomik Kalkınma için Arap Bankası (Arab Bank for International Development-BADEA) ve Yeni Kalkınma Bankası gibi alternatif finansal kuruluşlar yaratılmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, kalkınma için ihtiyaç duyulan fonların küresel Kuzey'in hâkimiyetindeki Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi kuruluşlar tarafından değil, küresel Güney tarafından sağlanmasının yolunun açılmasıdır (Besada, 2019).

Küresel Güney'in yükselişinde Çin'in ayrı bir önemi vardır. Ekonomik büyüme, dış ticaret, yatırım alanlarında küresel ekonominin önemli gücü haline gelen Çin'in, Güney-Güney iş birliği zemininde önemli girişimleri söz konusudur. Bunlar arasında son dönemlerde ortaya çıkan en kapsamlı girişim Bir Kuşak Bir Yol projesidir (Mulakala ve Waglé, 2016; Sheng ve Do Nascimento, 2021).

Görsel 2. OBOR ve Çeşitli Ülkelerin Ekonomik Büyüklükleri

Kaynak: OECD, 2018.

² AfCFTA'nın Dünya Ticaret Örgütü'nden (DTÖ) sonraki en büyük ikinci serbest ticaret bölgesi olduğu ifade edilmektedir (DEİK, 2021).

Çin, OBOR gibi mega projeye küresel Güney'in küresel sistemdeki en önemli aktörü konumuna gelmiştir. OBOR ülkeleri arasında sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi, enerji güvenliğinin artırılması, finansal iş birliğinin geliştirilmesi hedefleri yanında, dünya ticaretinin ve yatırımlarının yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Görsel 2'de görüldüğü üzere dünya üretiminin %32,3'üne sahip OBOR projesine dâhil olan ülkeler ile %18,3'üne sahip Çin'in bir araya gelmesi, beklentileri artırmaktadır (OECD, 2018). Çin, söz konusu projenin en büyük ayağını oluşturan altyapı projelerinin finansmanına çok büyük önem atfetmektedir. Bu kapsamda 2005-2018 arası dönemde yapmış olduğu 814,3 milyar dolarlık altyapı harcamasının %60'ına yakınına karşılık gelen 480,3 milyar dolarlık kısmını OBOR'a katılan ülkelerdeki projeler için harcamıştır. İkinci olarak en fazla altyapı harcaması yaptığı bölge ise 170,7 milyar dolar ile Sahra-Altı Afrika ve üçüncü olarak 63,4 milyar dolar ile Latin Amerika gelmektedir³ (OECD, 2018: 17).

3. GÜNEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNİN, KUZEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNDEN AYRILAN YÖNLERİ

Kavramsal açıdan Kuzey-Güney ayrımı, yapısalcı yaklaşımlar ve bağımlılık kuramı öncülüğünde literatüre girmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde birçok ülkenin bağımsızlığını kazanmasına rağmen, politik bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla güçlenmesi pek mümkün olmamıştır. Özellikle yapısalcı yaklaşım; kapitalizmdeki çelişkileri, sömürge sonrası dönemde az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlığın en önemli nedeni olarak görmektedir (Tosunoğlu ve Erden, 2014: 22).

Kuzey-Güney ilişkileri, ağırlıklı olarak az gelişmiş ülkelere yönelik küresel Kuzey'in borçlandırma politika çerçevesinde ilerlemiştir. Sömürgecilikten kurtularak bağımsızlıklarını kazanan az gelişmiş ülkelerin kalkınma sürecinde ihtiyaç duydukları kaynakların, IMF ve DB gibi Kuzey'in nüfuzu altındaki kurumlar tarafından sağlanacağı garanti edilmiştir. Fakat özellikle ABD öncülüğünde Marshall Planı kapsamında yapılan yardımlar, komünizm tehdidine karşı yumuşak gücü artırma aracı olarak kullanılmıştır (Mulakala ve Waglé, 2016: 8-9). Buna karşılık, Güney-Güney iş birliği, karşılıklı fayda ve kazançların birlikte elde edilmesine önem vermekte ve şartlara bağlı ekonomik iş birliği yerine, teknik iş birliklerinin geliştirilerek çoğaltılmasını odaklanmaktadır (PPD, 2014). Bu çerçevede Güney-Güney iş birliği, Kuzey-Güney iş birliğinden şu noktalarda farklılaşmaktadır (PPD, 2014: 5):

- Ülkelerin ulusal sorunlarına müdahil olmama
- Belirli konulara daha fazla hassasiyet gösterme
- Ülkeler arasında eşitliğin gözetilmesi
- Ülkelerin bağımsızlığına ve egemenliğine karşı saygılı olma
- Kendi kendine yeterliliğin teşvik edilmesi
- Farklı fikirlerin geliştirilmesinin ve çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesi
- İş birliği yöntemlerinin ve alanlarının genişletilmesi
- Yerel kaynakların kullanılmasını sağlamak için tercihlerin artırılması
- Aidiyet duygusunun güçlendirilmesini sağlayacak unsurların artırılması

³ OBOR projesinin yukarıda bahsedilen ticaret, yatırım ve kalkınma gibi hedeflerinin ötesinde, jeopolitik ve jeostratejik hedeflerinin olduğunu vurgulayan yaklaşımlar söz konusudur. Diğer ifadeyle, Çin'in OBOR ile projeye dâhil olan az gelişmiş ülkeleri "borçlanma tuzağı diplomasisi" altında kendisine bağımlı hâle getirmeye çalıştığı iddia edilmektedir (Were, 2018; Brautigam, 2020; Lai vd., 2020).

- Daha fazla esneklik sağlanması
- Uygulamalarda basitlik ve hızlı karar alma
- Kültürel kimliklerin ve çeşitliliklerin korunması

2008 krizinden sonraki süreçte çok kutupluluk, kalkınma modelinin değişiminde önemli faktörlerden birisi olmuştur. 20. yüzyıldaki Kuzey-Güney ilişkisini şekillendiren geleneksel borçlu-alacaklı yapısı⁴, 21. yüzyılda değişmiştir. Ekonomik güç ve refahın coğrafyasında göreceli değişimler yaşanmıştır. Buna ilave olarak, ekonomik dengelerle birlikte küresel yönetim ve politik güç mücadelesi de çok kutuplu hâle gelmiştir (Sheng ve Do Nascimento, 2021: 11).

4. ÇOK KUTUPLU EKONOMİK SİSTEMDE GÜNEY-GÜNEY İŞ BİRLİĞİNİN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Küresel Güney'in 2000'lerden sonra yakaladığı ivme, bunun ne kadar sürdürülebilir olabileceğine yönelik soruları da ortaya çıkarmıştır. Goldman Sachs (2007), tarafından BRICS ve N11 gibi küresel Güney'in yükselişini ifade eden gruplandırmalara ilave olarak, Yükselen Yedi (Emerging Seven) veya kısaca E7 olarak ifade edilen ve Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye, Rusya, Meksika ve Endonezya'dan oluşan grubun 2050 yılında dünya ekonomisinin %50'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir (PwC, 2017).

Çizelge 3. SAGP'ye Göre Ülkelerin Ekonomik Büyüklüğüne Yönelik Projeksiyon (Milyar Dolar)

Sıralama	2016	Ülkeler	2030	Ülkeler	2050	Ülkeler
1	21,269	Çin	38,008	Çin	58,499	Çin
2	18,562	ABD	23,475	ABD	44,128	Hindistan
3	8,721	Hindistan	19,511	Hindistan	34,102	ABD
4	4,932	Japonya	5,606	Japonya	10,502	Endonezya
5	3,979	Almanya	5,424	Endonezya	7,540	Brezilya
6	3,745	Rusya	4,736	Rusya	7,131	Rusya
7	3,135	Brezilya	4,707	Almanya	6,863	Meksika
8	3,028	Endonezya	4,439	Brezilya	6,779	Japonya
9	2,788	Birleşik Krallık	3,661	Meksika	6,138	Almanya
10	2,737	Fransa	3,638	Birleşik Krallık	5,369	Birleşik Krallık

Kaynak: PwC, 2017: 10.

Not: Tablodaki büyüklükler, 2016 yılı sabit fiyatlarına göre hesaplanan değerleri ifade etmektedir.

2000'lerden sonraki süreçte dünya ekonomisinde daha fazla öne çıkan küresel Güney ülkelerinin, 2030 ve 2050 yıllarında dünyanın en büyük 10 ekonomisinin çoğunluğunu oluşturması beklenmektedir. Çizelge 3'e göre 2030 yılında Çin, Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) göre 38,008 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ekonomisi olmaya aday iken, Hindistan'ın üçüncü, Endonezya'nın beşinci büyük ekonomi olması öngörülmektedir. Bu çerçevede 2030 yılında en büyük 10 ekonominin 6'sının küresel Güney'den oluşması öngörülmektedir. Küresel Güney'in yükselişinin 2050'de de artarak devam etmesi

⁴ Daha önce de belirtildiği gibi değişen bu yapıda Çin, küresel Güney içerisinde en büyük dış yardım yapan ülkelerden birisi haline gelmiştir (Zhou, 2016: 97).

beklenmektedir. Yine Çin'in SAGP'ye göre 58,499 trilyon dolar ile dünyadaki en büyük ekonomi olacağını öngörülüyor. Hindistan'ın ABD'yi geçerek ikinci büyük ekonomi olması ön görülmektedir. Hindistan'dan sonra ise Brezilya, Rusya ve Meksika'nın sırasıyla beşinci, altıncı ve yedinci ekonomi olacağı tahmin edilmektedir (PwC, 2017).

Küresel ekonomide önümüzdeki dönemlerde daha fazla güçlenmesi beklenen küresel Güney ülkelerinin kendi aralarında gerçekleştirdiği yatırım, ticaret, bilgi ve teknoloji transferi gibi iş birliği ilişkileri, sanayileşmiş ülkelere gelen ekonomik faaliyetlere karşı daha kolay risk alabilmelerini sağlamaktadır (Chahoud, 2007: 4). Bu çerçevede küresel Güney'in yaklaşması altyapı yatırımlarının, ticaretin, istihdamın artmasına katkıda bulunarak, bu bölgelerde yaşayan bireylere çeşitli fırsatlar yaratmıştır (Mawdsley, 2019: 267).

Fakat bu süreçte küresel Güney'in karşı karşıya olduğu potansiyel zorluklar da söz konusudur. Örneğin, ticaretin ve yatırımların küresel Güney ülkeleri arasında giderek artması, çok önemli olmakla birlikte, kalkınma için ihtiyaç duyulan kurumsal kapasitenin istenilen seviyede olmaması bazı belirsizlikler yaratmaktadır. Diğer yandan küresel Güney'de toprak, orman ve su gibi kaynakların özelleştirilmesi veya şirketlere satılması nedeniyle ekonomik faaliyetlerin genişlemesinin toplumsal refaha katkı sunup sunmayacağı merak edilen konulardan biridir (Goetz, 2019: 192). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [United Nations Development Programme] (2022) verilerine göre Beşeri Kalkınma Endeksi ilk 20 ülke sıralamasında küresel Güney ülkelerinden sadece Hong-Kong (4.), Singapur (12.) ve Güney Kore (19.) yer almaktadır. Ayrıca, küresel Güney ülkelerinde karşılıklı yarar ilkesi sıklıkla vurgulanmasına karşılık, bu ülkelerin kişisel çıkarlarının bütünün çıkarlarına baskın gelmesi, bölgesel iş birliğinin ve dayanışma duygusunun gelişmesini engellemektedir (Cizelj, 2019: 17). Özellikle farklı öncelikler küresel çok taraflı mekanizmalarda ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki örneklerden birisi, iklim değişikliğine yöneliktir. Örneğin, iklim değişikliğinden küresel Güney ülkelerinin bazıları çok az sorumlu iken, OPEC ülkeleri daha fazla sorumludur. Buna karşılık, her ülkeden aynı düzeyde yüksek taahhüt istenmesi sorunun çözümünü karmaşıktır. (Aneja, 2019: 148).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuzey-Güney rekabeti ve iş birliği, 20. yüzyılın önemli bölümünde küresel sistemin tasarımında kritik unsurlar olmuştur. Refahın ve zenginliğin yüksek olduğu küresel Kuzey'in, yaşam standardının ve ekonomik gelişmişliğin düşük olduğu küresel Güney üzerindeki etkisi birçok alanda kendisini göstermiştir. Buna karşılık, Bandung Konferansı ile başlayan Güney-Güney iş birliğinin gerekliliği, 2000'lerden itibaren küresel Güney'in küresel ekonomide giderek yükselen güç konumuna gelmesiyle daha ciddi bir boyut kazanmıştır. Küresel Kuzey'in nüfuzuna karşı küresel Güney-Güney iş birliğinin kapsamı giderek genişlemiştir. Farklı kıtalardaki ülkeler arasında yatırım, ticaret, politika, çevre ve teknoloji başta olmak üzere birçok alanda geliştirilen iş birliği projeleri, geleceğe yönelik olarak güçlü bir umut vaat etmektedir. PwC (2017)'nin öngörüsüne göre 2050'de dünyanın en büyük 10 ekonomisinin 6'sının küresel Güney'den oluşması beklenmektedir. Çin öncülüğünde Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karayipler'de farklı kapsamlarda geliştirilen oluşumlar, küresel sistemin yönetiminde küresel Kuzey'in hâkimiyetini kırmayı amaçlamaktadır.

Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısı yerine, çok kutuplu ekonomik sistemin olduğu günümüzde, karşılıklı fayda ilkesi çerçevesinde uluslararası ekonominin sunduğu fırsatlardan az gelişmiş ülkelerin de yararlanması gerektiğini vurgulayan Güney-Güney iş birliği, küresel

sistemde kendisini kabul ettirmiştir. Buna karşılık, Güney ülkelerinin bireysel öncelikleri ile grubun çıkarlarının çakışması, Güney-Güney iş birliğini zorlamaktadır. Bölgesel çekişmelerin varlığı ve Güney ülkelerinin Batı ile çeşitli politikalar geliştirdiği de göz önüne alındığında ortak politikalar geliştirmek zorlaşmaktadır. Tüm bunlara rağmen 2008 krizi, Covid-19 krizi ve son olarak Rusya-Ukrayna Savaşı göstermektedir ki küresel sistemdeki çok kutupluluk daha fazla artma eğilimine girmiştir. Bu süreçte küresel Güney, ekonomik alanda olduğu kadar küresel Kuzey'in hâkimiyetindeki küresel yönetimde de kendisini konumlandırarak potansiyele sahiptir.

KAYNAKÇA

- Aneja, U. (2019). South-South cooperation and competition: A critical history of the principles and their practice. In Elena Fiddian-Qasmiyeh and Patricia Daley (Eds.), *Routledge Handbook of South-South Relations* (pp. 141-152). Routledge: New York.
- Besada, H. (2019). Cooperation Beyond Convention: South-South and Triangular Cooperation in a Changing Global Landscape. United Nations Office for South-South Cooperation. https://www.unsouthsouth.org/wp-content/uploads/2019/09/Independent-Report_webversion.pdf (Erişim Tarihi: 04 Eylül 2022).
- Besada, H. (2021). South-South Ideas The Importance of South-South Cooperation in Strengthening Global South Trade, Investments and Regional Integration: A Contextual Overview. United Nations Office for South-South Cooperation. https://www.ssc-globalthinkers.org/system/files/2021-12/WEB-UNOSSC-IDEAS-INTEGRATION_0.pdf (Erişim Tarihi: 07 Eylül 2022).
- Brautigam, D. (2020). A critical look at Chinese 'debt-trap diplomacy': The rise of a meme. *Area Development and Policy*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/23792949.2019.1689828>
- Chahoud, T. (2007). South-south cooperation-opportunities and challenges for international cooperation. Briefing Paper, No. 9/2007, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE), Bonn.
- Cizelj, B. (2019). Factors of Interregional and Regional Co-operation. In Breda Pavlic, Raul R. Uranga, Boris Cizelj, and Marjan Svetlicic (Eds.), *The Challenges of South-South Cooperation* (pp. 15-32). Routledge: New York (First published in 1983).
- Dados, N. ve Connell, R. (2012). The global south. *Contexts*, 11(1), 12-13. <https://doi.org/10.1177/1536504212436479>
- De Sa'e Silva, M. M. (2010). How did we get here? The pathways of South-south cooperation. *Poverty in Focus*, 20, 3-4.
- DEİK (2021). Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) ve Türk Firmalarına Etkisi. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu: İstanbul.
- Goetz, A. (2019). China and Africa: Somewhere Between Economic Integration and Cooperative Exploitation. In Hany Gamil Besada, M. Evren Tok, and Leah McMillan Polonenko (Eds.), *Innovating South-South Cooperation: Policies, Challenges, and Prospects* (pp. 173-215). University of Ottawa Press: Canada.

- Goldman Sachs (2007). The N-11: More Than an Acronym. 131-150, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-11.pdf> (Erişim Tarihi: 04 Eylül 2022).
- Gray, K. ve Gills, B. K. (2016) South-South cooperation and the rise of the Global South. *Third World Quarterly*, 37(4), 557-574. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1128817>
- Lai, K. P. Y., Lin, S. ve Sidaway, J. D. (2020). Financing the Belt and Road Initiative (BRI): Research agendas beyond the “debt-trap” discourse. *Eurasian Geography and Economics*, 61(2), 109-124. <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1726787>
- Mahler, A. G. (2017). Global South. Oxford Bibliographies in Literary and Critical Theory, ed. Eugene O’Brien. <https://globalsouthstudies.as.virginia.edu/what-is-global-south> (Accessed 05 September 2022).
- Mawdsley, E. (2019). South-South Cooperation 3.0? Managing the consequences of success in the decade ahead. *Oxford Development Studies*, 47(3), 259-274. <https://doi.org/10.1080/13600818.2019.1585792>
- Mulakala, A. ve Waglé, S. (2016). The Rise of the South and a New Age of South-South Cooperation. In Anthea Mulakala (Ed.), *Asian Approaches to Development Cooperation: Contemporary Asian Perspectives on South-South Cooperation* (pp. 7-41). Korea Development Institute: Sejong-Si.
- OECD (2018). The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape. In OECD Business and Finance Outlook 2018. OECD Publishing: Paris. https://doi.org/10.1787/bus_fin_out-2018-6-en
- PPD (2014). South-South Cooperation: A Pathway for Development, https://partners-popdev.org/docs/PPD_South-South_Book.pdf (Erişim Tarihi: 04 Eylül 2022).
- Puri, H. S. (2010). Rise of the Global South and Its Impact on South-South Cooperation. Special Report: Development Outreach. World Bank: Washington.
- PwC (2017). The long view: How will the global economic order change by 2050?, <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-world-in-2050-summary-report-feb-2017.pdf> (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2022).
- Sheng, L. ve Do Nascimento, D. F. (2021). The Belt and Road Initiative in South-South Cooperation: The Impact on World Trade and Geopolitics. Palgrave Macmillan: Gateway East.
- Tekin, S. ve Dolu, M. T. (2020). Güney-Güney İşbirliğinin İdeolojik Temelleri: Bağlantısızlar Hareketi ve Küresel Güney. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(24), 65-81.
- Tosunoğlu, B. T. ve Erden, C. (2014). Kuzey-Güney Ayırımı ve Güneyin Yükselişi: Kalkınma Retoriğinde Yeni Kutuplaşma Tartışmaları. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51(590), 19-32.
- UNCTAD (2019). Energizing South-South Trade: The Global System of Trade Preferences Among Developing Countries. UNCTAD Press, No. 74.
- UNCTAD (2021a). The UNCTAD Handbook of Statistics 2021. Available at <https://unctad.org/HandbookOfStatistics> (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2022).
- UNCTAD (2021b). World Investment Report 2021: Investing in Sustainable Recovery. UNCTAD: Geneva.
- UNCTAD (2022). <https://unctad.org/> (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2022).

United Nations Development Programme (2022). <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks> (Erişim Tarihi: 06 Eylül 2022).

Were, A. (2018). Debt trap? Chinese loans and Africa's development options. South African Institute of International Affairs Policy Insights 66.

Zhou, T. (2016). Evaluating South-South Development Cooperation: China's Approach and Trends. In Anthea Mulakala (Ed.), *Asian Approaches to Development Cooperation: Contemporary Asian Perspectives on South-South Cooperation* (pp. 95-117). Korea Development Institute: Sejong-Si.

DO SHOCKS HAVE A PERMANENT EFFECT ON TERMS OF TRADE? THE CASE OF TURKEY

Mehmet Erdoğan

Sivas Cumhuriyet University

– ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9700-630X>

ABSTRACT

This study examines whether shocks could permanently affect Turkey's terms of trade. Knowing how terms of trade react to shocks will contribute to healthier implementation of Turkey's foreign trade policy. A healthy foreign trade policy is essential for Turkey, which is a country that needs foreign exchange reserves. Annual data are used in this study, and the time span is from 1970 to 2021. The data are retrieved from the database of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). In this study, the nonlinear unit root test developed by Cuestas and Ordóñez, (2014)¹, the nonlinear unit root test recommended in the study of Hepsag (2021)², the nonlinear unit root test suggested in the study of Güriş and Güriş (2022)³, the nonlinear unit root test with Fourier function developed by Christopoulos and León-Ledesma (2010)⁴, the nonlinear unit root test with Fourier function recommended by Ranjbar et al. (2018)⁵, and the nonlinear unit root test with Fourier function suggested by Güriş (2019)⁶ were applied. According to the findings, it is possible to state that Turkey's terms of trade series does not have a unit root. Therefore, according to the empirical results, it could be said that shocks, like changes in foreign trade policy, do not permanently affect Turkey's terms of trade.

Keywords: Foreign Trade Policy, Shocks, Terms of Trade.

¹ Cuestas, J. C., & Ordóñez, J. (2014). Smooth transitions, asymmetric adjustment and unit roots, *Applied Economics Letters*, 21(14), 969-972.

² Hepsag, A. (2021). A unit root test based on smooth transitions and nonlinear adjustment, *Communications in Statistics-Simulation and Computation*, 50(3), 625-632.

³ Güriş, S., & Güriş, B. (2022). GLS detrending in nonlinear unit root test. *Communications in Statistics-Simulation and Computation*, 51(3), 1096-1102.

⁴ Christopoulos, D. K., & León-Ledesma, M. A. (2010). Smooth breaks and non-linear mean reversion: Post-Bretton Woods real exchange rates, *Journal of International Money and Finance*, 29(6), 1076-1093.

⁵ Ranjbar, O., Chang, T., Elmi, Z. (M.), & Lee, C. C. (2018). A new unit root test against asymmetric ESTAR nonlinearity with smooth breaks, *Iranian Economic Review*, 22(1), 51-62.

⁶ Güriş, B. (2019). A new nonlinear unit root test with Fourier function, *Communications in Statistics-Simulation and Computation*, 48(10), 3056-3062.

HOW WILL BLOCKCHAIN TRANSFORM THE ED-TECH INDUSTRY? LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS (LMSs) IN TURKEY

Muhammed Aslam CHELERY KOMATH ¹, Özlem SAYILIR ²

¹ Anadolu University, Graduate School of Social Sciences (Business Administration/Finance Program, ORCID: 0000-0002-5991-7476

² Anadolu University, Faculty of Business Administration, ORCID: 0000-0001-9598-3545

ABSTRACT

We are witnessing cut-throat competition in the business world, and rapid changes in technology are transforming business models. Blockchain technology has been implemented in various industries, such as finance, real estate, and healthcare. Yet, Blockchain applications are still in the early stages in the education sector, and the number of educational institutions utilizing the full strength of Blockchain technology is limited. Learning Management Systems (LMSs) are the backbone of any education program. However, traditional learning management systems are not geared towards special-needs learners. They do not adapt well to the new academic landscape that has transformed with the immense adoption of Massive Open Online Courses (MOOCs). As Blockchain offers a decentralized and distributed approach, integrating Blockchain technologies in the educational sector may generate numerous opportunities. In this study, the benefits of Blockchain applications will be discussed. Moreover, the impacts of using Blockchain technology in Learning Management Systems (LMSs) on user experiences and developer experiences will be presented with a survey and semi-structured in-depth interviews, which will be conducted in an ed-tech start-up in Turkey. Hence, this study will put forward the implications of the integration of Blockchain technology on LMSs, focusing on users' experiences in learning processes and developers' experiences in building the LMS application. Due to the research gap regarding the applications of Blockchain technology in LMSs, this study may produce valuable contributions by providing a thorough analysis of the benefits and challenges of integrating Blockchain technology in LMSs, for researchers as well as companies operating in the ed-tech industry.

Keywords: Blockchain, Learning Management Systems (LMSs), Ed-tech Industry, User Experience

THE INTERPLAY OF LOCUS OF CONTROL, ACADEMIC ACHIEVEMENT, AND BIOLOGICAL VARIABLES AMONG IRANIAN ONLINE EFL LEARNERS

Azizeh Chalak, Niloufar Nasri

Department of English, Islamic Azad University, Isfahan,

MA in TEFL, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

Abstract:

Students' academic achievement, along with the effects of different variables, has been a serious concern of educators since long ago. This study was an attempt to investigate the interplay of Locus of Control (LOC), academic achievement and biological variables among Iranian online EFL Learners. The participants of the study included 100 students of different age groups and genders studying English online at Iran Language Institute (ILI), Isfahan, Iran. The instrument used was Trice Academic LOC questionnaire which identifies orientations of internality or externality. The participants' Grade Point Averages (GPAs) were used as the measure of their academic achievement. A series of independent samples ttests were performed on the data. The results of the study showed that (a) there were no significant differences between male and female participants in LOC orientation, (b) there was no relationship between LOC and academic achievement among internal males and females, (c) external females were better achievers than external males, (d) and the age had no significant relationship with LOC and academic achievement. It can be concluded that the social, cultural patterns of genders have changed. This study might help sociologists and psychologists as well as applied linguists in that they reflect the recent social changes and their effects on the LOC and their consequent implications in teaching languages.

Keywords: Academic achievement, biological variables, Iranian online EFL learners, locus of control.

USBILIM

PERCEPTION AND IMPLEMENTATION OF MACHINE TRANSLATION APPLICATIONS BY THE IRANIAN ENGLISH TRANSLATORS

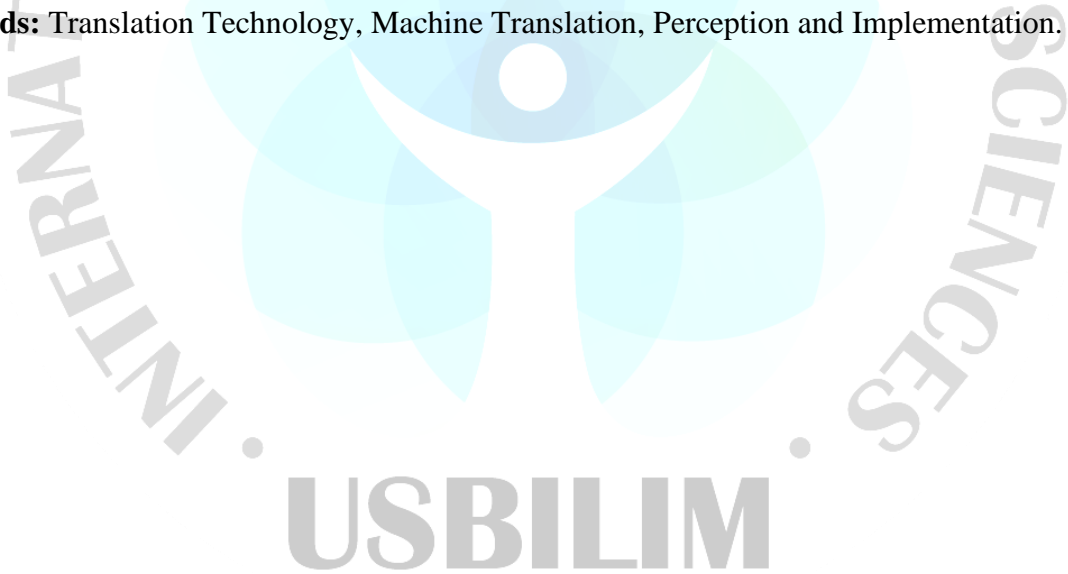
Abdul Amir Hazbavi

PhD student of Translation Studies. Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran

Abstract:

The present study is an attempt to provide a relatively comprehensive preview of the Iranian English translators' perception on Machine Translation. Furthermore, the study tries to shed light on the status of implementation of Machine Translation among the Iranian English Translators. To reach the aforementioned objectives, the Localization Industry Standards Association's questioner for measuring perceptions with regard to the adoption of a technology innovation was adapted and used to investigate the perception and implementation of Machine Translation applications by the Iranian English language translators. The participants of the study were 224 last-year undergraduate Iranian students of English translation at 10 universities across the country. The study revealed a very low level of adoption and a very high level of willingness to get familiar with and learn about Machine Translation, as well as a positive perception of and attitude toward Machine Translation by the Iranian English translators.

Keywords: Translation Technology, Machine Translation, Perception and Implementation.

TRUE DETECTIVE AS A SOUTHERN GOTHIC: A STUDY OF ITS MUSIC-LYRICS

Divya Sharma

Post Doctoral Research Scholar at the University of Jammu, J&K, India

Abstract:

Nic Pizzolatto's True Detective offers profound mythological and philosophical ramblings for audiences with literary sensibilities. An American Southern Gothic with its Bayou landscape of the Gulf Coast of Louisiana, where two detectives Rustin Cohle and Martin Hart begin investigating the isolated murder of Dora Lange, only to discover an entrenched network of perversion and corruption, offers an existential outlook. The proposed research paper shall attempt to investigate the pervasive themes of gothic and existentialism in the music of the first season of the series.

Keywords: Existentialism, Gothic, Music, Mythology, Philosophy.

DEVELOPMENT OF A RATING SCALE FOR ELEMENTARY EFL WRITING

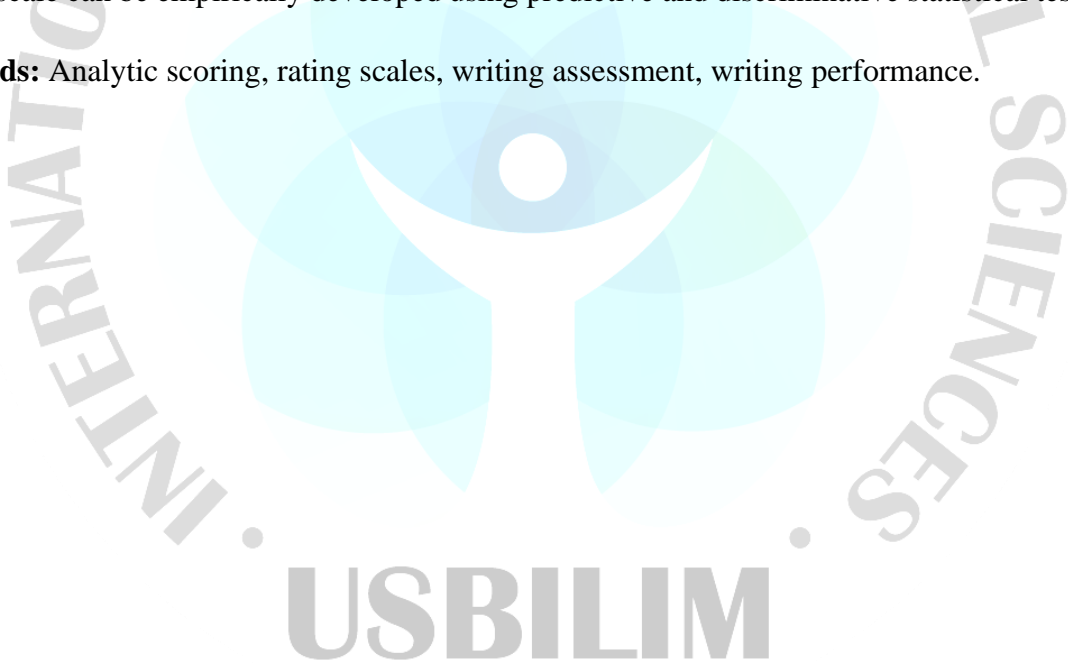
Mohammed S. Assiri

Institute of Public Administration, Saudi Arabia

Abstract:

In EFL programs, rating scales used in writing assessment are often constructed by intuition. Intuition-based scales tend to provide inaccurate and divisive ratings of learners' writing performance. Hence, following an empirical approach, this study attempted to develop a rating scale for elementary-level writing at an EFL program in Saudi Arabia. Towards this goal, 98 students' essays were scored and then coded using comprehensive taxonomy of writing constructs and their measures. An automatic linear modeling was run to find out which measures would best predict essay scores. A nonparametric ANOVA, the Kruskal-Wallis test, was then used to determine which measures could best differentiate among scoring levels. Findings indicated that there were certain measures that could serve as either good predictors of essay scores or differentiators among scoring levels, or both. The main conclusion was that a rating scale can be empirically developed using predictive and discriminative statistical tests.

Keywords: Analytic scoring, rating scales, writing assessment, writing performance.

DIALOGUE JOURNALS AS AN EFL LEARNING STRATEGY IN THE PREPARATORY YEAR PROGRAM: LEARNERS' ATTITUDES AND PERCEPTIONS

Asma Alyahya

Preparatory Year Deanship at King Saud University, Saudi Arabia.

Abstract:

This study attempts to elicit the perceptions and attitudes of EFL learners of the Preparatory Year Program at KSU towards dialogue journal writing as an EFL learning strategy. The descriptive research design used incorporated both qualitative and quantitative instruments to accomplish the objectives of the study. A learners' attitude questionnaire and follow-up interviews with learners from a randomly selected representative sample of the participants were employed. The participants were 55 female Saudi university students in the Preparatory Year Program at King Saud University. The analysis of the results indicated that the PYP learners had highly positive attitudes towards dialogue journal writing in their EFL classes and positive perceptions of the benefits of the use of dialogue journal writing as an EFL learning strategy. The results also revealed that dialogue journals are considered an effective EFL learning strategy since they fulfill various needs for both learners and instructors. Interestingly, the analysis of the results also revealed that Saudi university level students tend to write about personal topics in their dialogue journals more than academic ones.

Keywords: Dialogue journals, EFL, learning strategy, writing.

MYTH IN POLITICAL DISCOURSE AS A FORM OF LINGUISTIC CONSCIOUSNESS

Kuralay Kenzhekanova, Akmaral Dalelbekkyzy

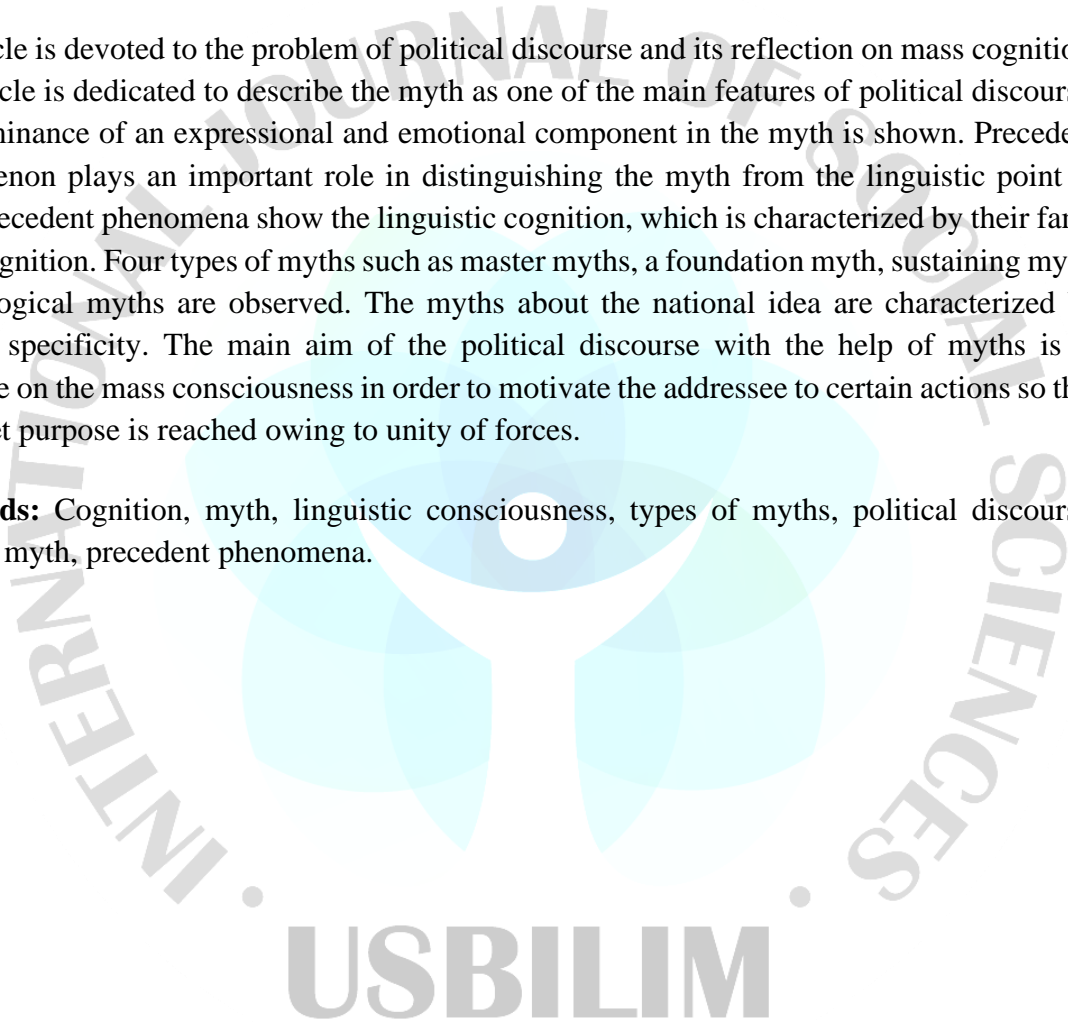
Al- Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract:

The article is devoted to the problem of political discourse and its reflection on mass cognition. This article is dedicated to describe the myth as one of the main features of political discourse. The dominance of an expressional and emotional component in the myth is shown. Precedent phenomenon plays an important role in distinguishing the myth from the linguistic point of view. Precedent phenomena show the linguistic cognition, which is characterized by their fame and recognition. Four types of myths such as master myths, a foundation myth, sustaining myth, eschatological myths are observed. The myths about the national idea are characterized by national specificity. The main aim of the political discourse with the help of myths is to influence on the mass consciousness in order to motivate the addressee to certain actions so that the target purpose is reached owing to unity of forces.

Keywords: Cognition, myth, linguistic consciousness, types of myths, political discourse, political myth, precedent phenomena.

THE EFFECT OF FAST FOOD GLOBALISATION ON STUDENTS' FOOD CHOICE

Ijeoma Chinyere Ukonu

Department of Hospitality, Federal Polytechnic Bauchi, Bauchi, Nigeria

Abstract:

This research seeks to investigate how the globalisation of fast food has affected students' food choice. A mixed method approach was used in this research; basically involving quantitative and qualitative methods. The quantitative method uses a self-completion questionnaire to randomly sample one hundred and four students; while the qualitative method uses a semi structured interview technique to survey four students on their knowledge and choice to consume fast food. A cross tabulation of variables and the Kruskal Wallis nonparametric test were used to analyse the quantitative data; while the qualitative data was analysed through deduction of themes, and trends from the interview transcribe. The findings revealed that globalisation has amplified the evolution of fast food, popularising it among students. Its global presence has affected students' food choice and preference. Price, convenience, taste, and peer influence are some of the major factors affecting students' choice of fast food. Though, students are familiar with the health effect of fast food and the significance of using food information labels for healthy choice making, their preference of fast food is more than homemade food.

Keywords: Fast food, food choice, globalisation, students.

EFL TEACHERS' METACOGNITIVE AWARENESS AS A PREDICTOR OF THEIR PROFESSIONAL SUCCESS

Saeedeh Shafiee Nahrkhalaji

English Department, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

Abstract:

Metacognitive knowledge increases EFL students' ability to be successful learners. Although this relationship has been investigated by a number of scholars, EFL teachers' explicit awareness of their cognitive knowledge has not been sufficiently explored. The aim of this study was to examine the role of EFL teachers' metacognitive knowledge in their pedagogical performance. Furthermore, the role played by years of their academic education and teaching experience was also studied. Fifty female EFL teachers were selected. They completed Metacognitive Awareness Inventory (MAI) that assessed six components of metacognition including procedural knowledge, declarative knowledge, conditional knowledge, planning, evaluating, and management strategies. Near the end of the academic semester, the students of each class filled in 'the Language Teacher Characteristics Questionnaire' to evaluate their teachers' pedagogical performance. Four elements of MAI, declarative knowledge, planning, evaluating, and management strategies were found to be significantly correlated with EFL teachers' pedagogical success. Significant correlation was also established between metacognitive knowledge and EFL teachers' years of academic education and teaching experience. The findings obtained from this research have contributing implication for EFL teacher educators. The discussion concludes by setting out directions for future research.

Keywords: Metacognitive Knowledge, Pedagogical Performance, Language Teacher Characteristics Questionnaire, Metacognitive Awareness Inventory.

USBILIM

GRADING AND SEQUENCING TASKS IN TASK-BASED SYLLABUS: A CRITICAL LOOK AT CRITERION SELECTION

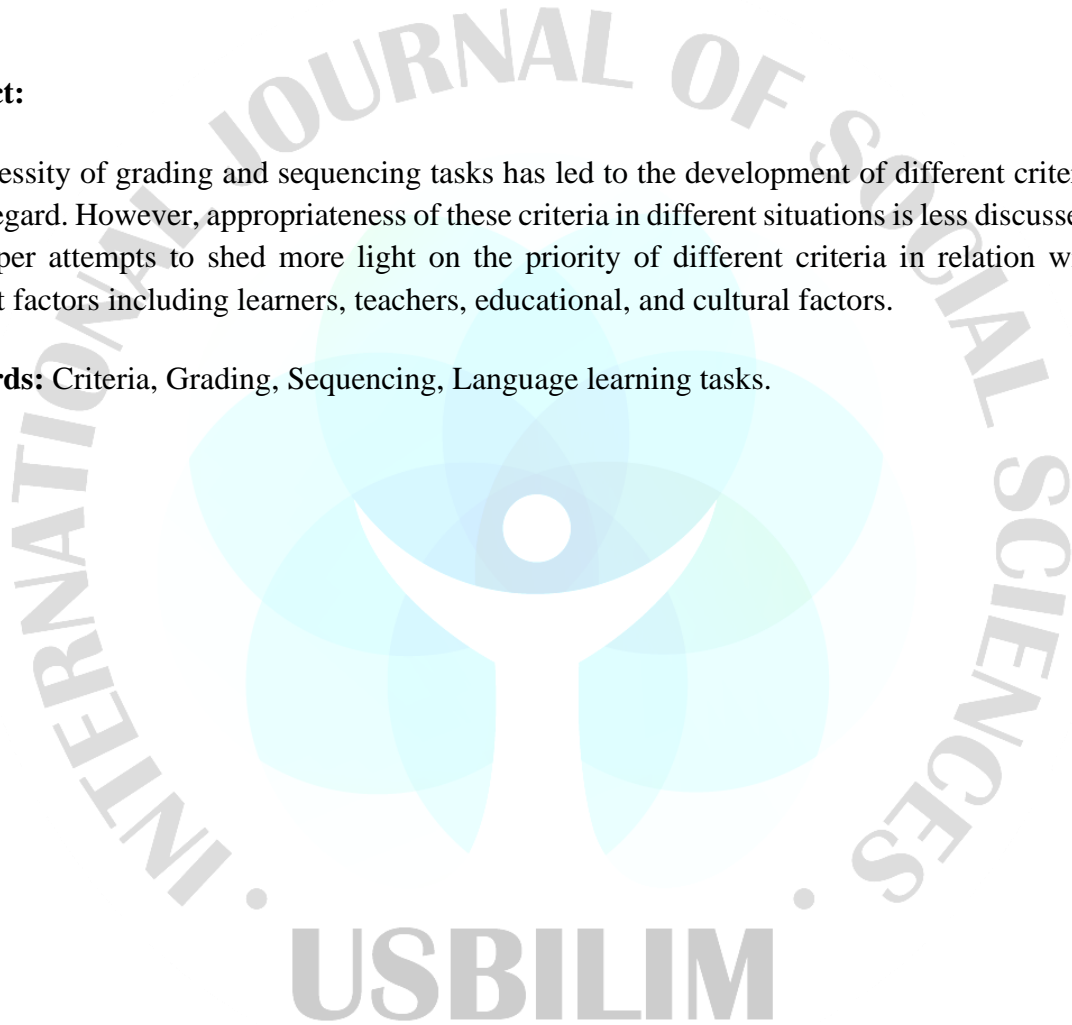
Hossein Ahmadi, Ogholgol Nazari

Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.
Sama Technical and Vocational Training College, IAU, Gorgan Branch, Gorgan, Iran

Abstract:

The necessity of grading and sequencing tasks has led to the development of different criteria in this regard. However, appropriateness of these criteria in different situations is less discussed. This paper attempts to shed more light on the priority of different criteria in relation with different factors including learners, teachers, educational, and cultural factors.

Keywords: Criteria, Grading, Sequencing, Language learning tasks.

SCHOOL ACCOUNTABILITY MODELS

Servet BALIKCI¹, Munzur Üniversitesi

, ORCID ID: 0000-0003-4855-1330

Muhammed ZİNCİRLİ², Fırat Üniversitesi

, ORCID ID: 0000-0003-0716-6794

ABSTRACT

The demands for transparency and accountability in all areas of daily life, and especially in the public sphere, are increasing rapidly. Some political decisions are taken and implemented in developed and developing countries to meet these demands. Education, one of the leading service areas of the public sphere, also gets its share of these demands. The high budgets governments allocate, the intense efforts and expenses of families, the expectations of the business world, and the shared culture of humanity necessitate an accountable educational activity.

Accountability in educational organizations is a system for the public and society to approve and accept the quality and quantity of the services provided and to explain how the provided resources are spent. On the other hand, school accountability focuses on the outputs of education and training and exam results, which are accepted as indicators of these outputs, achievement standards, and school finances.

This paper discusses the methods of school accountability. Researching the related literature and discussing the models is the main target of the study. According to the results, the method of reporting performance is widely used in educational accountability practices. Performance reporting includes country-wide assessment exams, school reports, and performance indicators. In Ireland, the Netherlands, France, the United Kingdom, Germany, and the United States, Australia, accountability mechanisms in education operate predominantly on a result-oriented basis, that is, through performance reporting. An accountability system based on student, school, and program performance is implemented. A system of comparison between national standards, school standards, and student performance is also used.

Key Words: School, accountability, model

OKUL HESAPVEREBİLİRLİK MODELLERİ

ÖZET

Günlük yaşamın tüm alanlarında ve özellikle kamusal alanda şeffaflık ve hesap verebilirlik talepleri hızla artmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu talepleri karşılayabilmek için bazı politik kararlar alınmakta ve uygulanmaktadır. Kamusal alanın temel hizmet alanlarından biri olan eğitim de bu taleplerden nasibini almaktadır. Ham maddesi ve ürünü insan olan eğitim hükümetlerin ayırdıkları yüksek bütçeler, ailelerin yoğun çabaları ve giderleri, iş dünyasının beklentileri ve ortak insanlık kültürü hesap verebilir bir eğitim faaliyetini zorunlu hale getirmektedir.

Eğitim örgütlerinde hesap verebilirlik sunulan hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin kamu ve toplum tarafından onaylanmasına, kabul edilmesine ve sağlanan kaynakların nasıl harcadığının açıklanmasına ilişkin bir sistem olarak görülmektedir. Okul hesap verebilirliği ise eğitim ve öğretimin çıktıları ve bu çıktılarının göstergeleri olarak kabul edilen sınav sonuçları, başarı standartları ve okul finansmanı üzerine odaklanmaktadır.

Günümüzde eğitimsel hesap verebilirlik uygulamalarında yaygın olarak performansın raporlanması yöntemi uygulanmaktadır. Performansın raporlanmasında, ülke genelinde yapılan değerlendirme sınavları, okul raporları, performans göstergeleri yer alır. Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve İrlanda, Hollanda, Fransa, İngiltere, Almanya gibi çoğu Avrupa ülkesinde eğitimde hesap verebilirlik mekanizmaları ağırlıklı olarak sonuç eksenli, yani performansın raporlanması yoluyla işlemekte; öğrenci, okul ve program performansına dayanan hesap verebilirlik sistemi uygulanmaktadır.

Ulusal standartlar, okul standartları ve öğrenci performansı arasında mukayeseye dayanan bir sistem kullanılmaktadır. Hesap verebilirlik modelleri değerlendirmesinde araştırmaya konu olan ülkelerde eğitim çıktıları ile ilgili göstergelerin temel olarak eğitime erişim, katılım ve istihdam odaklı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte eşitlik, okul araç-gereçleri ve öğretmen nitelikleri ile ilgili bazı ölçütlerin de bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okul, hesap verebilirlik, model

SİYASAL KATILMA VE EĞİTİM İLİŞKİSİ: NİCEL BİR ARAŞTIRMA

Doç.Dr. İsmail DURSUNOĞLU

Bayburt Üniversitesi

0000 0002 9831 1119

ÖZET

Siyasal katılma, bireylerin siyasetçileri belirlemek ve bu kişilerin siyasal eylemlerini etkilemek için siyasal alana müdahil olmalarıdır. Bir yönüyle vatandaşların siyasal alandaki faaliyetleri siyasal katılma olarak tanımlanmaktadır. Siyasal katılma, siyasal sistemin meşruiyeti için gerekli bir durum olmakla beraber özellikle demokrasilerde yöneten-yönetilen ilişkisinin üzerinde kurgulandığı bir zemini ifade etmektedir. Siyasal katılma, birçok nedene bağlı olarak oy kullanmaktan aday olmaya kadar geniş bir yelpazede, farklı biçim ve düzeyde gerçekleşmektedir. Siyasal katılmayı etkileyen faktörlerden biri de bireylerin eğitim durumu olmaktadır. Eğitim, bireyin belli bir konuda bilgi kazanması ve kendini geliştirme sürecidir. Eğitim düzeyi hayatın her alanında olduğu gibi siyasal alanda da bireyin davranışlarını etkilemektedir. Bu çalışma, eğitim ile siyasal katılma ilişkisini konu edinmektedir. Çalışmada nicel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın amacı, eğitim düzeyi ile siyasal katılma ilişkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Katılma, Siyasal Davranış, Eğitim

Giriş

Siyasal katılma demokrasi için elzem kavramlardan biridir. Bireyin siyasal alanı belirlemek ve etkilemek niyetiyle gerçekleştirdiği bu faaliyet, farklı nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca farklı düzeylerde görülen siyasal katılma örnekleri oy kullanmadan aday olmaya kadar geniş yelpazede ele alınmaktadır. Siyasal katılmanın niteliği aynı zamanda o ülkenin demokrasi seviyesi ile yakından ilgilidir. Siyasal katılmanın demokrasiyi yükselttiği bu gerçeklikte madalyonun diğer yüzüne bakıldığında demokrasinin de siyasal katılmayı yücelttiği görülecektir.

Eğitim, siyasal katılmayı etkileyen faktörlerden biridir. Bireylerin eğitim durumu ile siyasal katılma davranışları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu çalışma, bahse konu ilişkiyi ele almaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde siyasal katılma ile ilgili kavramsal çerçevede bir değerlendirme yapılmıştır. Bu kapsamda siyasal katılmanın tanımı, nedenleri, düzeyleri ve

siyasal katılma-egitim ilişkisi incelenmiştir. İkinci bölümde ise yapılan araştırmanın bilgilerine ve bulgularına yer verilmiştir.

Siyasal Katılma: Kavramsal Çerçeve

Siyasal katılma bireylerin siyasal sistem karşısındaki, durumlarını tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Siyasal katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar geniş çerçevede değerlendirilmesi gereken faaliyetler bütünüdür (Kapani, 2010). Siyaseti etkileme ve destekleme faaliyeti olarak (Milbrath ve Goel, 1977) siyasal katılma, Meyer (1991) tarafından bireylerin yöneticileri ve temsilcileri seçme, kamu politikalarının oluşturulması sürecini ve sonucunu etkileme girişimi biçiminde ifade edilmektedir.

Sosyal bilimler sözlüğünde (Acar ve Demir, 2005) siyasal katılma "*Bireylerin veya örgütlerin, içinde yer aldıkları siyasal sistemin karar alma süreçlerini etkilemek, yönlendirmek, yönetimde görev almak veya nüfuz sahiplerini desteklemek amacıyla siyasal etkinliklere katkıda bulunmaları*" şeklinde tanımlanmaktadır. Özbudun'a göre (1975) siyasal katılma bireylerin merkezi veya yerel yöneticileri seçmek, onların kararlarını etkilemek niyetiyle kendilerince veya başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı, başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleridir. Kalaycıoğlu ise (1983) gerçekleştirilen katılma eyleminin bağımsız olması gerektiğine dikkat çekerek siyasal katılmayı bireylerin yaptığı tercihler ve verdiği kararlar neticesinde siyasal makamlara gelecek kişileri belirlemek, daha sonra bu kişilerin kararlarını etkilemek için gerçekleştirilen faaliyetleri şeklinde değerlendirmiştir. Benzer şekilde Turan (1986) siyasal katılmadan bahsederken bireylerin ve örgütlerin kendilerini yönetecek kişileri seçme ve o kişilerin politikaları üzerinde etkileme olma çabaları şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Siyasal katılmayla ilgili birçok tanım bulunmakla beraber öne çıkarılması gereken bazı hususlar vardır. Öncelikle siyasal katılmada tarafların bireyler ile siyasal alanda rol üstlenen kişiler olduğu belirtilmelidir. İkincisi bireylerin siyasal aktörleri belirleme süreci dikkate sunulmalıdır. Üçüncüsü bu belirlemeden sonra yöneticilerin alacağı kararları etkileme çabaları siyasal katılmanın bir parçası olarak yorumlanmalıdır. Dolayısıyla siyasal katılmanın bir süreklilik arz ettiği vurgulanmalıdır.

Siyasal Katılma Düzeyleri

Siyasal katılma düzeyleri ile ilgili yerli ve yabancı literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Baykal (1970) siyasal katılmanın aşamalarını, aşağıdan yukarıya şekilde siyasal olayları izleme, siyasal olaylarla ilgili tavır alma ve siyasal olayların içine dahil olma şeklinde üç başlıkta

sıralamıştır. Kapani (2010) siyasal katılmanın niteliğine göre katılmanın düzeylerini alt düzey, orta düzey, üst düzey biçiminde ele almıştır. Çam (2011) benzer şekilde gözlemci eylemler, aracı eylemler ve siyasi mücadeleye yönelik eylemler şeklinde siyasal katılma düzeylerini sınıflandırmıştır. Dursunoğlu ve Akın (2021) ise apolitikler, siyaseti takip edenler, siyasetle ilgilenenler ve siyaset yapanlar başlıklarında siyasal katılma düzeylerini incelemiştir.

Siyasal katılma düzeyleri ile ilgili en çok referans gösterilen sınıflandırmalardan biri Verba ve Nie'ye aittir. 1972 yılında yaptıkları "*Participation in America: Political Democracy and Social Equality*" adlı çalışmada yazarlar siyasal katılma düzeylerini; siyasete hiç katılmayanlar, oy kullananlar, kişisel sorunlarıyla ilgili konularda katılanlar, topluluk düzeyinde siyasete katılanlar, kampanyacılar, siyasal partilerde görev alarak siyasal faaliyette bulunanlar biçiminde altılı bir ayrıma tabi tutmuştur. Bir diğer önemli sınıflandırma ise Milbrath ve Goel (1977) tarafından kaleme alınan ve dört aşamadan oluşan kayıtsızlar, izleyici eylemler, geçiş eylemleri ve son olarak gladyatör eylemler şeklindeki sınıflandırmadır.

Siyasal Katılma ve Eğitim

Siyasal katılmayı etkileyen faktörlerden biri de eğitimidir. Bireylerin sahip oldukları eğitim düzeyi siyasal alana bakışlarında, bu alanı yorumlama ve tartışma biçimlerinde, nihai olarak bu alana yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerin niteliğinde etkili olmaktadır. Eğitim düzeyi düşük kişilerin ileri düzey siyasal katılma eylemlerinden uzak kaldıkları, kendilerini siyasi açıdan tatmin etmek için oy kullanma gibi alt düzeydeki siyasal katılma davranışlarına yoğunlaştıkları yapılan birçok araştırmada ortaya konulmuştur. Sosyal statünün bir parçası olarak eğitim, bir yönüyle siyasal alanda aranan özelliklerden biri olduğundan mesela aday olma düzeyindeki katılmanın eğitim düzeyi yükseldikçe görülme olasılığı artmaktadır.

Eğitim ile siyasal katılma arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim, insanların hayatı anlama ve anlamlandırma noktasında elde ettikleri kazanımlardır. Hayatın bir parçası olan siyasal alandaki gelişmelerin takip edilmesi, bu konuda bilgi edinilmesi, siyasal meseleleri konuşacak ve tartışacak yetkinliğe ulaşılması, siyasal iradeyi etkileyebilme inancına sahip olunması eğitim düzeyi yüksek kişilerde daha fazladır. Bu nedenle eğitimin siyasal katılmayı etkilemektedir.

2.Siyasal Katılma ve Eğitim İlişkisi: Nicel Bir Araştırma

2.1.Araştırma Bilgileri

Araştırmanın ana kütlesi Bayburt ilinde yaşayan 18 yaş üstü seçmenlerdir. Araştırma 02.09.2022-21.09.2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmada örneklem sayısı %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile "384" olarak belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Nicel

araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada 418 kişiye CAWI (Computer Aided Web Interviewing) desteğiyle anket uygulanmıştır. Bireylerin siyasal katılım eğilimleri eğitim değişkenine göre incelenmiş, bu kapsamda 9 sorudan oluşan 5’li likert biçiminde anket formu uygulanmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında Dursunoğlu ve Akın (2021) tarafından yapılan “Türkiye’de Siyasal Katılma” adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Tablo1. Araştırma Ölçeği

	1.Hiçbir zaman	2.Nadiren	3.Bazen	4.Sık Sık	5.Her Zaman
1.Oy kullanırım					
2.Sosyal çevremle siyasal tartışmalarda bulunurum					
3.Sosyal medyada siyasetle ilgili paylaşımlar yaparım					
4.Miting ve gösterilere katılırım					
5.Talep ve şikâyetlerimi siyasi mercilere bildiririm					
6.Siyasal partiye üye olurum.					
7.Siyasal parti toplantılarına katılırım					
8.Seçim kampanyalarına destek sağlarım					
9.Aday olurum					

2.2.Araştırma Bulguları

2.2.1.Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerin %50,5’i kadındır. 18-25 yaş aralığında olanların oranı %25,8, 65 yaş üzeri olanların oranı %21,1’dir. Eğitim durumuna bakıldığında %38,3’ünün ortaokul ve altı, %35,4’ünün lise, %26,3’ünün lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Demografik bulgular örneklemini yansıtmaktadır.

Tablo2. Demografik Bulgular

		N	%
Yaş	18-25	91	25,8
	26-44	109	26,1
	45-65	113	27,0
	65 üzeri	105	21,1
Cinsiyet	Kadın	211	50,5
	Erkek	207	49,5
Eğitim	İlkokul	106	25,4
	Ortaokul	54	12,9
	Lise	148	35,4
	Lisans	96	23,0
	Lisansüstü	14	3,3

2.2.2. Güvenilirlik Analizi Bulguları

Güvenilirlik analizi, ölçeğin araştırmaya uygunluğunu tespit etmek amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa (α) katsayısı tercih edilmektedir. Cronbach Alfa (α) katsayısına göre bir ölçeğin güvenilirliği birtakım aralıklara göre değerlendirilmektedir. Bunlar;

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise güvenilir değildir,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise güvenilir düşük düzeydedir,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise oldukça güvenilirdir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise yüksek derecede güvenilirdir (Kayış, 2009).

Tablo3. Güvenilirlik Analizi

Ölçekler	Soru Sayısı	Cronbach Alfa (α)
Siyasal Katılma Ölçeği	9	0,614

Güvenilirlik analizine bakıldığında siyasi katılım ölçeğinin Cronbach Alfa (α) değerinin 0,614 olduğu görülmektedir. Bu değer, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olduğundan ölçek güvenilir düzeydedir.

2.2.3. Tanımlayıcı İstatistik Bulgular

Çalışmada, katılımcıların oy kullanma, siyasi tartışmalarda bulunma, sosyal medyada siyasi paylaşım yapma, miting ve gösterilere katılma, talep ve şikâyetleri siyasi mercilere bildirme, siyasi partiye üye olma, siyasi parti toplantılarına katılma, seçim kampanyalarına destek olma, aday olma davranışları eğitim düzeylerine göre incelenmiştir.

Tablo4. Eğitim Durumu ve Oy Kullanma İlişkisi

Oy kullanırım	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	% 6,6 N (7)	% 5,7 (6)	% 3,8 (4)	% 4,7 (5)	% 79,2 (84)
Ortaokul	% 3,7 N (2)	% 5,5 (3)	% 7,4 (4)	% 9,3 (5)	% 74,1 (40)
Lise	% 6,8 N (10)	% 5,4 8	% 3,4 (5)	% 4,7 (7)	% 79,7 (118)

Lisans	%	%6,3	%7,3	%3,1	%5,2	%78,1
	N	(6)	(7)	(3)	(5)	(75)
Lisansüstü	%	%7,1	-	%14,3	%14,3	%64,3
		(1)	-	(2)	(2)	(9)

Tablo4'te oy kullanma davranışı ile eğitim ilişkisi ele alınmıştır. Tabloya bakıldığında bir siyasal katılma örneği olarak oy kullanmanın yüksek oranda olduğu dikkat çekmektedir. Sık sık ve her zaman seçeneklerinin toplamı dikkate alındığında ilkokul mezunlarında bu oran %83,9, ortaokul mezunlarında %83,1, lise mezunlarında %84,4, lisans mezunlarında %83,3, lisansüstü mezunlarında %78,6'dır. Genel perspektiften değerlendirme yapıldığında eğitim düzeyi düşük kişilerin sandık başına gitme eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo5. Eğitim Durumu ve Siyasal Tartışma İlişkisi

Sosyal çevremle siyasal tartışmalarda bulunurum		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%15,1	%12,3	%21,7	%33,0	%17,9
	N	16	13	23	35	19
Ortaokul	%	%14,8	%13,0	%20,4	%35,2	%16,6
	N	8	7	11	19	9
Lise	%	%14,2	%13,5	%22,3	%33,1	%16,9
	N	21	20	33	49	25
Lisans	%	%16,6	%14,6	%24,0	%27,1	%17,7
	N	16	14	23	26	17
Lisansüstü	%	%14,3	%28,6	%14,3	%21,4	%21,4
	N	2	4	2	3	3

Tablo5'te eğitim durumu ile bir siyasal katılma örneği olan siyasal tartışma ilişkisi ele alınmıştır. Siyasal tartışmanın, diğer eğitim düzeylerine kıyasla ortaokul, ilkokul ve lise eğitimine sahip kişilerde daha fazla olduğu görülmektedir. Tabloya detaylı bakıldığında eğitim düzeyi arttıkça bireylerin siyasal tartışmadan uzaklaştığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo6.Eğitim Durumu ve Siyasal Paylaşım İlişkisi

Sosyal medyada siyasetle ilgili paylaşımlar yaparım		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%17,9	%32,1	%30,2	%13,2	%6,6
	N	19	34	32	14	7

Ortaokul	%	%20,4	%31,5	%31,5	%12,9	%3,7
	N	11	17	17	7	2
Lise	%	%18,2	%31,8	%33,8	%10,8	%5,4
	N	27	47	50	16	8
Lisans	%	%14,6	%32,3	%39,6	%9,4	%4,1
	N	14	31	38	9	4
Lisansüstü	%	%7,1	%28,6	%28,6	%21,4	%14,3
	N	1	4	4	3	2

Tablo6’da eğitim durumu ile siyasal paylaşım arasındaki ilişki ele alınmıştır. Tüm eğitim düzeylerinde sosyal medyada siyasal paylaşım oranlarının nadiren ve bazen seçeneklerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sık sık ve her zaman seçeneklerinin toplam oranının en yüksek olduğu eğitim düzeyi lisansüstü, en düşük olduğu eğitim düzeyi lisanstır. Eğitim düzeyi ile siyasal paylaşım arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Tablo7. Eğitim Durumu ve Miting-Gösterilere Katılma İlişkisi

Miting ve gösterilere katılım		Katılma Sıklığı				
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%16,0	%17,0	%42,5	%16,0	%8,5
	N	17	18	45	17	9
Ortaokul	%	%16,7	%18,5	%40,7	%14,8	%9,3
	N	9	10	22	8	5
Lise	%	%16,2	%17,6	%33,8	%23,6	%8,8
	N	24	26	50	35	13
Lisans	%	%19,8	%17,7	%43,8	%13,5	%5,2
	N	19	17	42	13	5
Lisansüstü	%	%28,6	%35,7	%21,4	%14,3	-
	N	4	5	3	2	-

Tablo7’de Eğitim durumu ile miting ve gösterilere katılma arasındaki ilişki ele alınmıştır. Miting ve gösterilere katılma sorusunda sık sık ve her zaman seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranları ilkokul düzeyinde %24,5, ortaokul düzeyinde %24,1, lise düzeyinde 32,4, lisans düzeyinde %18,7, lisansüstü düzeyinde %14,3 şeklindedir. Lise düzeyinde zirveye çıkan bu siyasal katılma örneği, eğitim düzeyi arttıkça düşmektedir.

Tablo8. Eğitim Durumu ve Talep-Şikayet Bildirim İlişkisi

Talep ve şikâyetlerimi siyasi mercilere bildiririm		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%27,4	%35,8	%17,9	%12,3	%6,6
	N	29	38	19	13	7
Ortaokul	%	%31,5	%27,7	%20,4	%9,3	%11,1
	N	17	15	11	5	6
Lise	%	%31,1	%28,4	%20,9	%13,5	%6,1
	N	46	42	31	20	9
Lisans	%	%28,1	%26,0	%21,9	%16,7	%7,3
	N	27	25	21	16	7
Lisansüstü	%	-	%7,1	%50,0	%28,6	%14,3
	N	-	1	7	4	2

Tablo8’de eğitim durumu ile talep ve şikâyetleri siyasal mercilere bildirme eğilimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Talep ve şikâyetlerini siyasilere bildirme oranının en düşük olduğu eğitim düzeyi ilkökul iken en yüksek olduğu eğitim düzeyi lisansüstüdür. Geniş açıdan bakıldığında eğitim düzeyi yükseldikçe talep ve beklentilerin dile getirilmesi, bunların siyasi mercilere ulaştırılma pratiği de artmaktadır.

Tablo9. Eğitim Durumu ve Siyasal Partiye Üyelik İlişkisi

Siyasal Partiye Üye Olurum		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%22,6	%22,6	%27,4	%13,2	%14,2
	N	24	24	29	14	15
Ortaokul	%	%25,9	%31,5	%18,5	%9,3	%14,8
	N	14	17	10	5	8
Lise	%	%18,9	%28,4	%27,0	%19,6	%6,1
	N	28	42	40	29	9
Lisans	%	%11,5	%32,3	%33,3	%19,8	%3,1
	N	11	31	32	19	3
Lisansüstü	%	%28,6	%21,4	%21,4	%14,3	%14,3
	N	4	3	3	2	2

Tablo9’da eğitim durumu ile siyasal partilere üyelik eğilimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Hiçbir zaman üye olmam diyenlerin oranı en fazla lisansüstü eğitim düzeyinde görülse de sık sık ve her zaman toplam oranın yine en yüksek olduğu seçenek lisansüstü seçeneğidir. Sık sık

ve her zaman seçeneklerinin toplam oranının en düşük olduğu eğitim düzeyi ise lisanstır. Bu eğitim düzeyinde hiçbir zaman seçeneğinin %11,5 ile son sırada yer alması da ayrıca dikkat çekicidir. Kısacası eğitim düzeyi ile siyasal parti üyeliği arasında anlamlı bir ilişki kurulamıştır.

Tablo10.Eğitim Durumu ve Siyasal Parti Toplantılarına Katılma İlişkisi

Siyasal Parti Toplantılarına Katılım		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%40,6	%20,7	%25,5	%5,7	%7,5
	N	43	22	27	6	8
Ortaokul	%	%40,7	%22,2	%24,1	%5,6	%7,4
	N	22	12	13	3	4
Lise	%	%40,5	%19,6	%26,4	%6,1	%7,4
	N	60	29	39	9	11
Lisans	%	%38,5	%20,8	%29,2	%5,2	%6,3
	N	37	20	28	5	6
Lisansüstü	%	%28,6	%28,6	%35,7	%7,1	-
	N	4	4	5	1	-

Tablo10'da eğitim durumu ile siyasal parti toplantılarına katılma arasındaki ilişki ele alınmıştır. Tabloya detaylı bakıldığında bu toplantılara sık sık ve her zaman katılma eğiliminde olanların eğitim düzeyi düşük kişiler olduğu dikkat çekmektedir. Bu oran, lise düzeyinde %13,5 ile zirve ulaşırken lisansüstü düzeyde %7,1 ile en alt seviyeye gerilemektedir. Eğitim düzeyi arttıkça siyasal parti toplantılarına katılma oranı düşmektedir.

Tablo11. Eğitim Durumu ve Seçim Kampanyalarına Destek Sağlama İlişkisi

Seçim Kampanyalarına Destek Sağlarım		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%28,3	%10,4	%32,1	%11,3	%17,9
	N	30	11	34	12	19
Ortaokul	%	%33,3	%14,8	%25,9	%9,3	%16,7
	N	18	8	14	5	9
Lise	%	%26,3	%14,2	%28,4	%12,2	%18,9
	N	39	21	42	18	28
Lisans	%	%26,0	%14,6	%28,1	%12,5	%18,8
	N	25	14	27	12	18
Lisansüstü	%	%	%35,7	%21,4	%28,6	%14,3
	N	-	5	3	4	2

Tablo11’de eğitim durumu ile seçim kampanyalarına destek sağlama arasındaki ilişki gösterilmiştir. Seçim kampanyalarına desteğin en az olduğu eğitim düzeyi %26 ile ortaokul en yüksek olduğu eğitim düzeyi %42,9 ile lisansüstüdür. Seçim kampanyalarında fiziki yardımdan maddi yardıma kadar birçok unsuru kapsayan desteğin eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitim düzeyi ile seçim kampanyalarına destek arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo12. Eğitim Durumu ve Aday Olma İlişkisi

Aday Olurum		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
İlkokul	%	%58,5	%30,2	%8,5	%1,9	%0,9
	N	62	32	9	2	1
Ortaokul	%	%59,3	%29,6	%9,3	%1,8	-
	N	32	16	5	1	-
Lise	%	%57,4	%26,4	%12,2	%2,0	%2,0
	N	85	39	18	3	3
Lisans	%	%54,2	%27,1	%10,4	%5,2	%3,1
	N	52	26	10	5	3
Lisansüstü	%	%42,9	%21,4	%14,3	%14,3	%7,1
	N	6	3	2	2	1

Tablo12’de eğitim durumu ile en ileri siyasal katılma örneği olan aday olma ilişkisi ele alınmıştır. Tüm eğitim düzeylerinde istisnai bir katılım örneği olan aday olma seçeneğinin düşük oranda işaretlendiği dikkat çekmektedir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip kişilerin sık sık ve her zaman seçeneklerini tercih etme oranı %5’in altındadır. Lisans ve lisansüstü eğitim düzeyinde bu oran yükselmektedir. Genel perspektiften bakıldığında eğitim düzeyi yükseldikçe aday olma olasılığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç

Siyasal katılma, sosyo-politik bir olgudur. Bireyin siyasal katılma faaliyetinde bulunması hem birey hem siyasal alan için meşruiyet zemini inşa etme çabası olarak değerlendirilmelidir. Siyasetçileri belirlemek ve onları etkilemek biçiminde tanımlanan siyasal katılmanın eğitim ile yakın ilişkisi bulunmaktadır.

Bu çalışmada, bahse konu olan ilişki nicel bir araştırma ile değerlendirilmiştir. Çalışmada ilkokuldan lisansüstüne kadar beş farklı eğitim düzeyine sahip kişilerin siyasal katılma eğilimleri incelenmiştir. Oy verme, siyasal tartışmalarda bulunma mitinglere katılma gibi alt

düzyer siyasal katılma faaliyetlerinin eğitim düzeyi düşük kişiler tarafından daha fazla tercih edildiği, aday olma gibi iler düzey siyasal katılma örneklerine doğru çıkıldıkça ilk sırayı eğitim düzeyi yüksek kişilerin aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı siyasal katılma düzeylerinde ise anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Nihai olarak bu çalışmada eğitim düzeyi ile siyasal katılma eğilimleri arasında bir ilişkinin bulunduğu varsayımı doğrulanmıştır. Çalışma bu yönüyle ilgili literatüre katkı sunma niyeti ile tamamlanmıştır.

Kaynakça

- Acar M. ve Demir Ö (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü. 6.Baskı. Ankara: Adres Yayınları
- Baykal D (1970). Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi. Ankara: AÜSBF Yayınları
- Çam E (2011). Siyaset Bilimine Giriş. 10.Baskı. İstanbul: Der Yayınları
- Dursunoğlu İ. ve Akın Y. (2021). Türkiye’de Siyasal Katılma. Bursa: Ekin Yayınevi
- Erdoğan ve Yazıcıoğlu (2004).
- Kalaycıoğlu E (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları Meyer
- Kapani, M (2010). Politika Bilimine Giriş. Ankara
- Kayış, A. (2009). Güvenilirlik analizi. (Editör: Şeref Kalaycı) SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Milbrath, Lester W. and Madan Lal Goel (1977) Political Participation. How and Why People Get Involved in Politics. Chicago: Rand Mc Nally.
- Özbudun E (1975). Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara Üniversitesi Yayınları
- Turan, İ (1986). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul: Der Yayınları.
- Verba, S. and Nie N (1972), Participation in America: Political Democracy and Social Equality. New York: Harper & Row
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık

BİR TOPLUMSALLAŞMA ÖĞRETİSİ OLARAK ATASÖZLERİ

“Üzüm Üzüme Baka Baka Kararır”

Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU

Bayburt Üniversitesi – 0000 0002 9831 1119

ÖZET

Birey, toplumsal bir varlıktır. Bireyin içinde yaşadığı toplumun düşünce ve değer yargılarını, inancını ve yaşam tarzını öğrenmesi, bunları özümsemesi ve davranışlarını ona göre belirlemesi toplumsallaşma olarak tanımlanmaktadır. Toplumsallaşma, her insanın tecrübe ettiği bir süreçtir. Bu durum, tercihten ziyade bir zorunluluğu ifade etmektedir. Toplumsallaşma sürecinde aile başta olmak üzere, sosyal çevre, eğitim ve medyanın rolü bulunmaktadır. Birey, toplumla ilişkisini bu araçlar vasıtasıyla sürdürmektedir. İnsanoğlunun dünden bugüne yaşadığı bu hakikat atasözlerine de yansımaktadır. Atasözleri, bir toplumun kültür kaynağından beslenen ve o toplumun özelliklerini ortaya koyan, az ve öz ifade niteliğine sahip, tespit edici ve yol gösterici sözlerdir. Türk atasözleri içinde bireyin çevresiyle ilişkisini öne çıkaran, birey-toplum ilişkisine dikkat çeken ve toplumsallaşma öğretisini işaret eden birçok atasözü bulunmaktadır. Bu çalışma ilgili atasözlerini konu edinmektedir. Çalışmanın amacı atasözlerinin toplumsallaşma pratiğini nasıl öngördüğü ve bu hususta ne gibi tavsiyelerde bulunduğunu tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Toplumsallaşma, Atasözü

Giriş

Toplum, bireylerin bir arada yaşama tecrübesinin bir sonucudur. Farklı zamanlarda farklı coğrafi bölgelerde farklı toplumlar ortaya çıkmış ve yaşamlarını idame etmişlerdir. Her toplumun kendine özgü inanç, değer ve yargıları bulunmaktadır. Topluma ait her şeyin taşıyıcısı ve temsilci olan kültür, bir yönüyle toplumsal yaşamın pratiğini yansıtmaktadır. Bireylerin içinde yaşadıkları toplumun değer yargılarını öğrenmeleri daha sonra öğrendikleri sayesinde toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmeleri toplumsallaşma olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar, toplumsallaşmayı tercih şeklinde değil bir gereklilik olarak tecrübe etmektedir. Çünkü sosyal bir varlık olan insanoğlu, hayatın sürdürülebilirliği konusunda ve

yaşamın anlamlandırılması noktasında diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. Toplumsallaşma, bu ihtiyacın kaçınılmaz neticesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Atasözleri, tarihte yaşamış kişilerin hayattaki gözlemleri neticesinde belli bir kalıp içinde ifade ettikleri anlamlı, yol gösterici, öğüt verici, kısa ve öz sözlerdir. İnsana dair hemen her konuda dile getirilen atasözlerinde toplumsal yaşamın izlerini sürmek, birey-toplum ilişkisine dair mesajlar elde etmek mümkündür. Bu çalışma atasözleri ile toplumsallaşma öğretisi arasındaki ilişkiyi konu edinerek, atasözlerinin toplumsallaşma pratiğini nasıl yansıttığını irdelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde toplumsallaşma kavramına yer verilmiş, ikinci bölümünde atasözleri ile toplumsallaşma ilişkisi ele alınmıştır.

1. Toplumsallaşma

1.1. Toplumsallaşmanın Tanımı

Toplum, aynı coğrafya üzerinde benzer amaçlar etrafından bir araya gelmiş insan topluluğudur. Türk Dil Kurumu sözlüğünde toplum “*Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet*” şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler sözlüğünde (Acar ve Demir, 2005) ise toplum “*Belli bir coğrafi bölge üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılamak için örgütlenmiş, aralarındaki etkileşimi ve iletişimi düzenleyen kuralları ve kurumsal ilişkileri olan, benzerlerinden görece de olsa farklı özellikler taşıyan, hem biyolojik hem de kültürel olarak kendisini yeniden üretecek mekanizmalara sahip görece büyük insan topluluğu*” biçiminde ifade edilmiştir. Zencirkıran’a (2005) göre toplum, sınırları belli olan bir yerleşim biriminde ortak yaşama kültürü içerisinde, tarih, kültür, zihniyet birlikteliği oluşturmuş, toplumsal aidiyeti yüksek insanlardan oluşan yapıdır.

Toplumunu inşa eden bireylerin, toplumun değerleri ile karşılaşması, bunları öğrenmesi ve benimsemesi toplumsallaşma olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle toplumsallaşma bireyin topluma dair olan şeyleri öğrenmesi ve özümsemesidir. Böylelikle birey toplumun bir parçası haline gelmekte ve birey-toplum ilişkisi anlam kazanmaktadır. Birey, toplumsallaşma süreciyle toplumla bütünleşmeyi, toplumla uyumlu bir kimlik kazanmayı, toplumun kendine özgü davranış ve düşünce kalıplarına uygun olarak hareket etmeyi öğrenmektedir (Coştu, 2009). Toplumsallaşma, birey ve toplumun birbirini belirlediği ve dönüştürdüğü bir etkileşim ve değişim sürecini ifade etmektedir (Erzen ve Yalın, 2011). Birey ve toplum arasında bir ilişki ve aktarım süreci olarak toplumsallaşma, Celkan (1996) tarafından psikolojik varlıktan sosyal varlığa geçiş süreci olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre toplumsallaşma, bireyin

toplumsal deneyimleri neticesinde toplumsal üye statüsünü kazanması ve toplumda yer edinmesi sürecidir (Fichter, 1996).

1.2. Toplumallaşmanın Araçları

Aile, toplumsallaşmanın araçlarından biridir. Aile, bireyin yaşama gözlerini açtığı ve hayata dair değerlerle tanıştığı sosyal bir yapıdır. Birey aile içinde, iyi-kötü, doğru-yanlış vb. kavramları öğrenmektedir. Böylelikle içinde yaşadığı toplumun inancına, değerlerine ve özelliklerine aşinalık kazanmaktadır. Asma vd. (2021) göre aile, bireyin gelişmesine ve toplumsallaşmasına katkı sunmaktadır. Aile, bireyin topluma açılan kapısı niteliindedir. Bu nedenle ailede öğrenilen değerler bireyin toplumla ilişkisini doğrudan etkilemektedir.

Arkadaş Çevresi toplumsallaşmanın bir diğer aracıdır. Bireyin aileden sonra en fazla zaman geçirdiği sosyal alan arkadaş çevresidir. Aile fertlerinden farklı dünya görüşüne sahip arkadaşlarla tanışması bireyin sosyalleşmesini başka bir boyuta taşımaktadır. Birey, arkadaş çevresinde tutunabilmek için o grubun değer yargılarını öğrenmekte ve ona uygun davranışlar geliştirmektedir. Böylelikle arkadaş çevresi bireyin sosyalleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Okul (Eğitim) bireyin toplumsallaşmasına aracılık eden bir kurumdur. Toplumsal yaşamda yer edinmek için gerekli bilgi ve becerileri kazanma süreci olarak eğitim, mekânsal açıdan okullar üzerinden bireye sunulmaktadır. Bireye sağladığı bilgiyle o kişiyi var olan noktadan daha ileriye taşıma amacı güden eğitimin toplumsallaşma olgusu ile çok yakın ilişkisi bulunmaktadır. Öğretmen-öğrenci ilişkisi, müfredat üzerinden aktarılanlar, sınıf olgusu bireyin toplumsallaşmasını sağlayan faktörlerden sadece bir kaçıdır.

Medya toplumsallaşmanın bir diğer aracıdır. Günümüzde sosyal medyanın da dahil olmasıyla bireyin medya ile ilişkisi yüksek düzeye ulaşmıştır. Birey yaşadığı çevre ve dünyaya dair haberleri medya üzerinden takip etmektedir. Dünyadaki gelişmeleri izlemenin yanı sıra sosyal medya üzerinden bilgi edinme ve paylaşımında bulunma süreci bireyin toplumsallaşmasını artıran faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle günlük hayatın bir parçası haline gelen medyanın, bireyin sosyalleşmesine imkân sağlaması kaçınılmazdır.

2. Atasözleri ve Toplumsallaşma

Atasözleri, toplumun içinden çıkan ve toplumsal tespitin yanı sıra topluma yön veren kısa ve özlü sözlerdir. Toplumsallaşma araçları açısından aile ve arkadaş grubu ile ilgili onlarca atasözü bulunmaktadır. Bu çalışmada bazı örnekler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Toplumun yapı taşı aile ile ilgili “*armut dibine düşer*” atasözü ilk örneklerden biridir. Bu atasözü, armudun

dalından kopsa bile ağacın gölgesinden uzaklaşmayacağı gibi bireyin de ailesinden uzaklaşmayacağı, ailenin kendisine kazandırdığı değerleri taşıyacağı anlamına gelmektedir. Benzer nitelikte kişilerin ailesinden gördüklerini davranışlarına yansıtacakları anlamında “*kız anadan görür sofrayı donatmasını oğlan babadan görür at oynatmasını*” atasözü de bulunmaktadır. Yine “*yavru kuş yuvada gördüğünü yapar*”, “*aslı neyse nesli de o olur*”, “*ağaca çıkan keçinin dağa bakan oğlağı olur*” atasözü bireyin sosyalleşmesinde ailenin rolüne dikkat çeken örneklerden bazılarıdır.

Bireyin içinde yaşadığı toplumla benzerlik taşıması anlamında “*üzüm üzüme baka baka kararır*” atasözü toplumsallaşmayı en iyi şekilde özetlemektedir. Arkadaş grubunun toplumsallaşma üzerindeki etkisine örnek olarak “*arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim*”, “*isin yanına varan is misin yanına varan mis kokar*”, “*kır atın yanında duran ya huyuna ya suyuna çeker*”, “*bülbül güle karga çöplüğe götürür*” “*körle yatan şaşkı kalkar*” vb. atasözleri dikkat çekmektedir. Bireyin tecrübe ettiği toplumsallaşmanın bir gereklilik olduğuna dikkat çeken “*ya bu deveyi güdeceksin ya bu diyardan gideceksin*” şeklindeki atasözü ve toplumsal dayanışmayı işaret eden “*yalnız taş duvar olmaz*” ve “*bir elin nesi var iki elin sesi var*” şeklindeki atasözleri de bulunmaktadır. Bu atasözlerinin her biri toplumsallaşma öğretisi olarak tespit edici ve yol gösterici niteliktedir.

Sonuç

Toplumsallaşma, bireyin toplumsal değerleri öğrenmesi ve özümsemesidir. Bu şekilde sosyalleşen birey, toplumla daha uyumlu bir hayat sürdürmektedir. Bireyin toplumsallaşma sürecinde aile, arkadaş grubu, okul ve medyanın rolü bulunmaktadır. Buralardan elde ettiği kazanımlarla toplumla ilişkisini tahkim eden birey süreklilik arz eden bu durumu hayatı boyunca tecrübe etmektedir.

Atasözleri, tarihte yaşamış kişiler toplumsal hayatta gördükleri karşısında ve tecrübeleri ışığında paylaştıkları özlü sözlerdir. Bu sözlerden bazıları toplumsal yaşama yöneliktir. Bu çalışmada konu edinildiği üzere bazı atasözleri ailenin birey üzerindeki rolüne dikkat çekerken bazıları da bireyin sosyalleşmesinde çevre faktörünü incelemektedir. Şüphesiz atasözlerinin toplumsal yaşamdaki bu tespit edici niteliği aynı zamanda yol gösterici bir hüviyete haiz olabilir. Çünkü insanların, davranışlarında kendinden büyük kişilerin tecrübelerinden ve söylemlerinden yararlandıkları sosyolojik bir gerçekliktir. Bu nedenle ilgili atasözleri sadece bireyin sosyalleşmesine işaret eder nitelikte değil aynı zamanda o kişinin toplumsallaşma

pratiği öncesinde uyarıcı ve yol gösterici bir noktadadır. Bu atasözlerinin zaman zaman bireye verilen nasihatlerin içinde kullanılıyor olması bu gerçekliğe işaret eden bir husustur.

Kaynakça

Acar, M. ve Demir, Ö. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları

Asma, A., Elmas, A., ve Seven, Ö. (2021). *Siyasal Toplumsallaşma ve Türkiye'nin Siyasal Toplumsallaşma Süreci*. Ankara: İKSAD Yayınları

Celkan, H. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. 4. Baskı. Atatürk Üniversitesi Yayınları

Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 117-140.

Erzen, Ü. M. ve Yalın, E. B. (2011). Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 41, 49-61.

Fichter, J. (1996). *Sosyoloji Nedir?*. 3.Baskı. Çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Atilla Kitabevi

TDK (2022). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.09.2022.

Zencirkıran, M. (2020). *Sosyoloji*. 9.Baskı. Bursa: Dora Yayınları

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ DENGE DUYUSUNU GELİŞTİRMEYE YÖNELİK EĞİTİM TEMELLİ DUYU BÜTÜNLEME MATERYALİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Aysel ARSLAN ¹, Sebahattin KARTAL ²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, ORCID ID: 0000-0003-0976-0965

ÖZET

İnsan sahip olduğu duyular sayesinde çevresiyle iletişime geçerek birçok ihtiyacını, istek ve arzusunu sağlamaktadır. Duyuların olmadığı bir dünyada insanın da hayatta kalma şansı çok azdır. Tüm duyular eşgüdümlü olarak çalışmaktadır. Çevredeki uyarıcılardan alınan her türlü duyu girdisi birleştirilerek beyine gönderilir. Bu doğrultuda uyarıcıya yönelik bir tepki oluşturulur. Bu duyu birlikteliği duyu bütünleme olarak da adlandırılmaktadır. Bireyin sahip olduğu duyular geleneksel olarak görme, işitme, dokunma, koklama ve tatma şeklinde sınıflandırılırken günümüzde bu duyuların sayısı yediye çıkmıştır. Son eklenen duyular denge duyusu (Vestibüler Duyu) ve hareket duyusudur (Proprioseptif Duyu). Denge duyusu beden tüm hareketlerinde tüm uzuvlarının belirli bir dengede ve ritimde uyumluluk göstermesidir. Denge duyusu, bize baş ve vücut pozisyonu hakkında bilgi verir. Vestibüler duyu; yürürken, otururken veya ayakta dururken yer çekimine karşı dik durabilmeyi yani dengede kalabilmeyi sağlamaktadır. Denge duyusu hâlihazırda oldukça yeni keşfedilen bir duyu alanıdır. Denge duyusu geliştirilebilecek nitelikte olup mümkün olduğunca erken yaşlarda buna yönelik etkinliklerin yapılması gerekmektedir. Formal olarak bakıldığında bunun için uygun dönem okul öncesi dönemdir. Okul öncesi dönemde genelde duyu bütünlemeye özeldir ise denge duyusunu geliştirmeye yönelik geliştirilen materyallerin sayısı çok az olduğu ve bu alana özgü materyallerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olarak geliştirilen denge duyusu temelli üç farklı duyu bütünleme materyalinin tanıtılması, gelişimsel ve eğitim alanına yönelik etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Geliştirilen bu materyaller Dengede Yaz, Işıklı Denge Tahteravallisi, Bildirmece Kaydırmaca olarak adlandırılmıştır. Denge duyusu temelinde geliştirilen bu materyallerle çocukların denge duyusunun farkında olmaları ve beden koordinasyonlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duyu, Denge Duyusu, Duyu Bütünleme, Çocuk, Eğitim

1. GİRİŞ

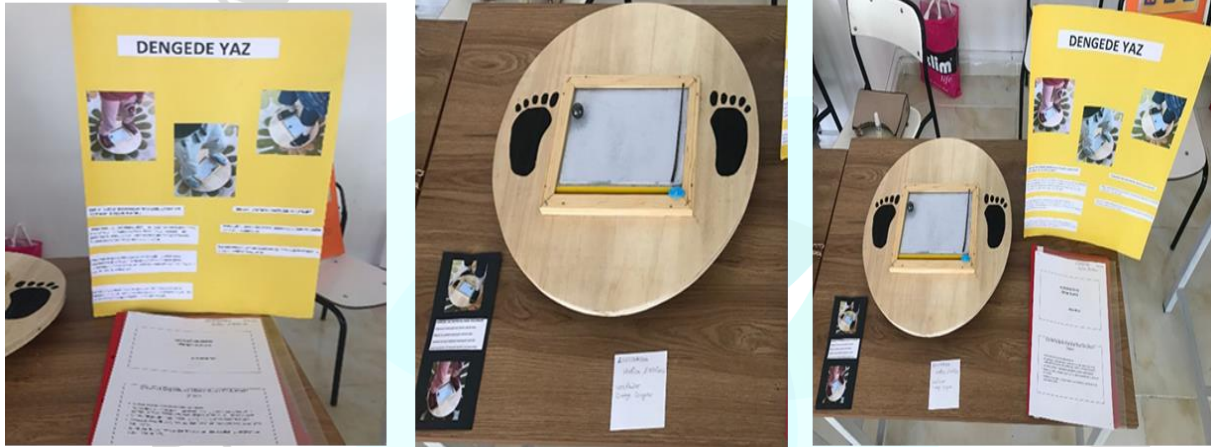
Duyular bireyin çevreyle bağlantı kurmasını, sosyalleşmesini, kendini, ifade etmesini, geliştirmesini, hayatta kalmasını sağlayan uyarıcılardır. Duyularda oluşan bir gerileme ya da duyu kaybı bireyin hayatının kökten değişimine neden olmaktadır. Duyular birbirinden bağımsız değil koordinasyon içinde görevlerini yapmaktadır. Her bir duyu organından gelen veri bir diğer duyu organlarını tetiklemektedir. Duyusal bütünleme ise duyuların ayırımına varma, koordinasyonu sağlama, işbirliğini artırma, destekleme olarak ifade edilmektedir (Lane, Young, & Baker, 2010). Duyuların gelişmiş olması ve duyuların organize olarak çalışma düzeylerinin bireylerin yetenek, zekâ ve öğrenmeleri üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu ifade edilmektedir. Buradaki etki durumunun daha çok duyulardaki olumsuz bir durumun ya da koordinasyonsuzluk etkisinin doğal olarak algılama ve öğrenme üzerindeki yansımalarından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda ise özellikle küçük yaştaki çocukların gerçek öğrenme potansiyellerinin doğru bir şekilde belirlenmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır (Merrotsy, 2013). Düşük nörolojik eşik davranışı gözlemlenen çocukların duyu uyarı ve girdilere karşı duyarlılıkları artarken, yüksek nörolojik eşik davranışı gözlemlenen çocuklarda duyu uyarı ve girdilere karşı verdikleri sürelerinde artış görülmektedir (Dunn, 2014). Bu bağlamda ele alındığında duyu uyarılara karşı verilen tepkilerin pasif veya aktif şekilde sınırlandırıldığı görülmektedir.

Yakın zamanlarda duyuların eğitilebileceği kabul edilerek bu yönde çalışmalar başlatılmıştır. Duyu eğitimi duyu bütünleme eğitimi olarak da adlandırılmaktadır. Duyu bütünleme eğitimi; çevreden gelen uyarıcıları duyu aracılığıyla toplarken beden de etkili bir şekilde kullanılmasına yardım eden, uyarıcıya dönük olarak hangi duyunun hangi düzeyde kullanılacağını veya bedenin hangi kısmından en uygun şekilde yararlanılacağını belirleyen nörolojik süreç ve işlemlere dayalı olan, bireylerin duyu bütünleme materyalleri ve etkinlikleri ile gelişme ve öğrenmesine yardım eden, anlamlı eğitsel stratejilere sahip bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı, 2013). Ayrıca bireyin günlük hayatı içinde kullanmaya dönük olarak hem kendi bedeninden hem de çevresinden elde ettiği tüm bilgileri birleştirmesi organize etme işlemidir (Kranowitz, 2014). Beyin tüm duyu arasında doğru bir organizasyon kurduğunda birey çevresine daha kolay bir şekilde uyum sağlayarak hâkim olur ve duruma göre vermesi gereken tepkileri uygun bir şekilde verebilir.

Duyu denilince ilk akla gelen duyu görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olmasına karşın yapılan son çalışmalarla birlikte denge ve hareket duyularının da ayrı olarak ele alınması gerektiği ortaya konulmuştur. Denge duyusu vestibüler duyu olarak da adlandırılmaktadır. Denge duyusu bedenin dengesini korumasından, postural kontrolünden ve hareketinden sorumlu olan duyudur (Sultanoğlu & Aral, 2015). Bedenin dengede olup olmadığı hakkında denge duyusu hücreleri kulağın iç kısmına yakın bulunan vestibüler torbalar ve yarım daire kanalları içinde yer almaktadır. Vestibüler

torbalar yarım kanallar ve salyangoz içindedir. Duyu hücreleri vücudun yer çekimine göre bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonun beden parçalarının hangi şekilde etkilendiğini beyne iletir (Wade & Tavis, 2006). Denge duyusunda ortaya çıkan sıkıntılar küçük yaşta tespit edilmelidir. Çocukların denge duyularını geliştirmek için denge duyusu materyallerinin kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda okul öncesindeki çocuklara yönelik olarak denge duyusu materyallerinin çok sınırlı olduğu görülmektedir. Bu amaçla araştırmacılar tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların denge duyularını geliştirmek amacıyla materyal geliştirme çalışmaları yapılarak üç farklı materyal geliştirilmiştir. Geliştirilen bu materyaller Denge Yaz, Işıklı Denge Tahteravallisi, Bildirmece Kaydırmaca olarak adlandırılmıştır. Denge duyusu temelinde geliştirilen bu materyallerle çocukların denge duyusunun farkında olmaları ve beden koordinasyonlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Denge Yaz

1.1.1. Materyalin Amacı

Psikomotor gelişim, bilişsel gelişim, yaratıcılık ve duygusal gelişim ve sosyal gelişim alanlarını destekleyen “Denge Yaz” eğitim materyali vücudun çevikliğini artırarak hareketler arasında hızlı geçiş yapabilme avantajı sağlayan, bilyenin hareketleriyle farklı resimler çizdirilmesini ve göz koordinasyonunu destekleyen bir duyu gelişim materyalidir. 48-84 aylık çocukları kapsayın bu materyalle çocuktaki psikomotor, bilişsel, yaratıcılık ve duygusal gelişimi desteklenmesine yardımcı olabileceği aynı zamanda başarıya duygusunu hissettirmeyi ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Hem dengede kalarak hem de çocuğun bilye hareketlerine ayaklarıyla kontrol ederek şekiller yapabilmesi hayal güçlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilecek en önemli kazanımlar olduğu düşünülmektedir.

1.1.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

Öncelikle ahşap malzemelerden yapılmasına karar verildi. Bunun için hedef kitlemizde bulunan çocukların fiziksel özellikleri dikkate alınarak 45 cm çapında 1,5 cm kalınlığında dairesel doğal ahşap (meşe ağacı) malzeme sağlandı. Bilye hareketinin altında iz bırakma özelliği olan bir malzemeye 24 x 19,5 cm çerçeve yapılarak dairesel parçanın tam ortasına yapıştırılarak sabitlendi. Dairesel parçanın altına denge unsurunun temel ögesi olan yarım dairesel ahşap malzeme (güvenlik tedbirleri açısından yaklaşık yerden yüksekliği 4 cm alındı.) ağaç tutkalı kullanılarak yapıştırıldı. Dairesel parçanın üzerine çocukların ayakları ölçüsünde kaydırmaz bir duyu malzemesi sabitlenerek materyal kullanılacak duruma getirildi.

1.1.3. Materyalin Kullanım Şekli

Materyali kullanacak çocuk yardım alarak ve dikkatli bir şekilde materyalin üzerine çıkar. Dengede kalmaya çalışarak ayak hareketleriyle bilyeye şekiller çizdirmeye çalışır. İlk başlarda öğretmen, ebeveyn ve arkadaşlarından destek alabilir. Ancak sonrasında kendi dengesini bularak materyali kullanır.

1.2. Işıklı Denge Tahterevallisi

1.2.1. Materyalin Amacı

Çocuğun bilişsel ve fiziksel denge kavramını anlayabilmek, açıklayabilmek ve uygulayabilmek amaçlı tasarlanan denge (Vestibüler) Duyu materyalidir. Materyal basit, anlaşılabilir ve sade bir özelliğe sahip olmasının yanında dayanıklı, kullanımı kolay bir materyaldir. Materyalin diğer önemli özelliği farklı çalışmalar içinde geliştirilebilecek özellikte olmasıdır. Denge duyusunun avantajlarını bilmek, dengeyi bilişsel ve fiziksel açıdan sağlayabilmek, vücut koordinasyonunu sağlayabilmek en önemli kazanımlardandır.

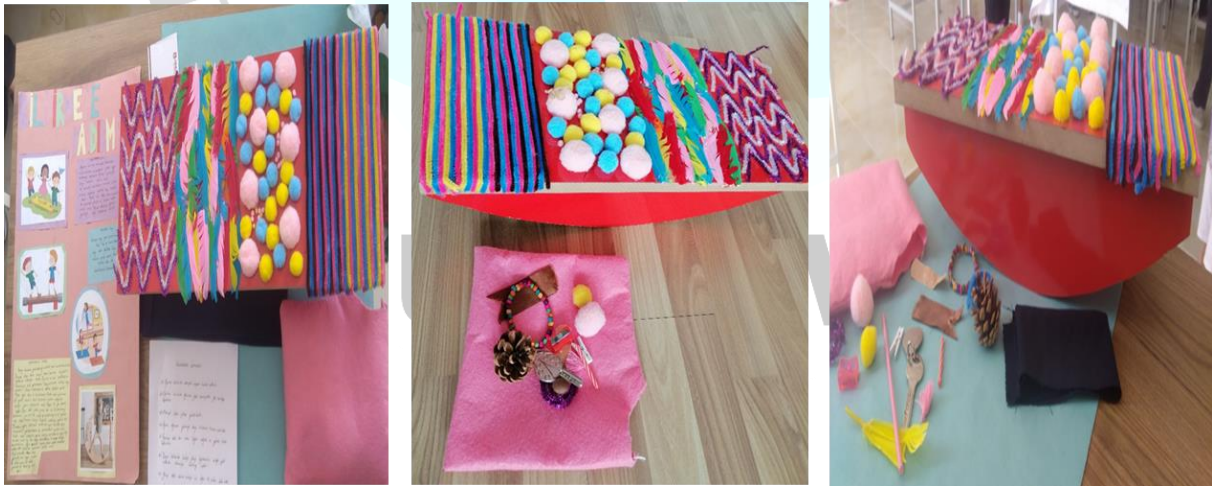
1.2.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

Materyalin temel yapısı ahşap malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Öncelikle 70 cm boyunda, 20 cm yüksekliğinde, 8 cm derinliği olan özel ahşap platform oluşturuldu. Denge platformunun üzerine 85 cm uzunluğunda, 2 cm kalınlığında ve 6,5 cm genişliğinde tahterevalli denge çubuğu tam ortadan yerleştirildi. Çubuğun tam dengede kalması için gerekli ayarlamalar yapıldı. Denge çubuğu sarı renge boyanarak baş taraflarına plastik kutular monte edildi. Yine denge çubuğunun üzerine 65 cm uzunluğunda iki adet yeşil ve beyaz LED şeritler monte edilerek elektrik bağlantı ve anahtarları oluşturuldu. Platform kırmızı renge boyanarak görselliği sağlandı. Daha sonra denge çalışmalarında kullanılacak renkli taşlar ve taş keseleri hazırlandı.

1.2.3. Materyalin Kullanım Şekli

Tahterevalli uçlarında bulunan kutulara çocuklardan taşları koyması istenir. Her iki taraftaki taşlar eşit miktarda olduğunda öğretmen yardımı ile yeşil ışık yanacak, eğer eşit miktarda değilse tahterevallinin dengesi bozulacak bu durumda öğretmen yardımıyla beyaz ışık yanacaktır. İkinci uygulama olarak tahterevallinin uçlarına farklı ağırlıktaki keseler konularak denge bozulur çocuklardan tahterevalliyi dengeye getirmeli istenerek ağırlıkları ne tarafa yerleştirmeleri gerekeceği düşündürülür. Yine aynı şekilde denge olduğunda yeşil ışık dengede olmadığıda öğretmen tarafından beyaz ışığın yanması sağlanır.

1.3. Bildirmece Kaydırmaca

1.3.1. Materyalin Amacı

Denge ve dokunma duyusunu birlikte kazanıldığı bu materyalde çocuklar denge platformu üzerinde kalmaya çalışırken gözü kapalı olarak ayağı ile bastığı duyu yüzeyinin özelliğini hissederek gözleri

kapalı olarak giz torbası içerisinde elleriyle dokunarak aynı duyu yüzeyini bulması istenen bir eğitim materyalidir. Bilişsel, Dil Gelişimi, Motor Gelişimi ve Sosyal duygusal Gelişim kazanımlarının pek çok göstergesini karşılamaktadır.

1.3.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

Temel denge parçası tamamen ahşap malzemeden yapılan denge platformu 52 cm genişlik, 13 cm yükseklik ve 23 cm derinlikten oluşan genel bir yapıya sahiptir. Materyalin ayak kısımları gerekli güvenlik tedbirleri düşünülerek yuvarlatılmış olup denge olayının temel unsurudur. Materyalin üst yüzeyine farklı dokularda duyu malzemeleri eklenmiştir. Aynı duyu malzemeleri giz torbası içerisinde de bulunmaktadır. Öğretmen yardımıyla kullanılan bu materyal de yüzey seçenekleri oldukça farklı malzemelerle değiştirilebilecek şekilde düşünülmüştür.

1.3.3. Materyalin Kullanım Şekli

Öncelikle öğretmen çocuklara materyalinin tanıtımını yaparak nasıl kullanılacağı hususunda ön bilgiler verir. Uygulamaya başlarken tamamen öğretmenin rehberliğinde kullanılır. Öğrencinin gözü uygun bir araçla kapatılarak platformun kenarlarına basması istenir. Platformun üzerinde durabildiği görüldükten sonra duyu çalışmalarına başlanır. Önce çıplak ayakla sağ ve sol ayaklarının bastığı yüzeylerin ne olduğu tahmin ettirilmeye çalışılır daha sonra ayaklarıyla dokunduğu yüzeyi el yordamıyla giz torbası içerisinde aynı materyali bulması istenir. Doğru sonuca ulaşana kadar devam edilir. Daha sonra çocuğun ayaklarının iç tarafa doğru hareket ettirilerek yeni yüzeyler tahmin ettirilir son dokuda tahmin ettirildikten sonra çocuk öğretmen yardımıyla platformdan indirilir.

2. SONUÇ

Duyular hayatın devam ettirilebilmesi, çevreyle iletişim kurulabilmesi, bireysel isteklerinin yerine getirilmesini sağlamaktadır. Denge duygusu çocuk dünyaya geldiği andan itibaren başlayan bedenini yerçekimi, nesnelere ve bedeninin diğer uzuvlarına göre kontrol etmesini sağlayan bir duyu alanı olup diğer bütün duyularla birlikte çalışmaktadır. Duyu bütünleme çalışmaları son dönemlerde öne çıkan çalışma alanlarından biri olup eğitimle birlikte ele alınmaktadır. Duyu bütünleme genel olarak özel eğitimde kullanılmakla birlikte bunun dışında da eğitimde kullanılması gerekmektedir. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olarak yapılacak duyu bütünleme çalışmaları onların duyularının erken gelişimini desteklediği için öğrenmeleri üzerinde de olumlu etki oluşturmaktadır. Denge ile ilgili yapılacak duyu bütünleme çalışmalarında kullanılacak yeterli düzeyde materyal bulunmamaktadır. Bu amaçla geliştirilen materyaller alan yazını destekleyecektir. Bu çalışmada geliştirilen üç farklı

materyalin tanıtımı yapılmıştır. Hem bu materyallerin daha farklı nasıl şekillenebileceği gerekse denge alanına yönelik yeni materyal geliştirme çalışmaları devam etmektedir.

3. KAYNAKÇA

Dunn, W. *Sensory Profile-2*. San Antonio. TX: Pearson Publishing. 2014.

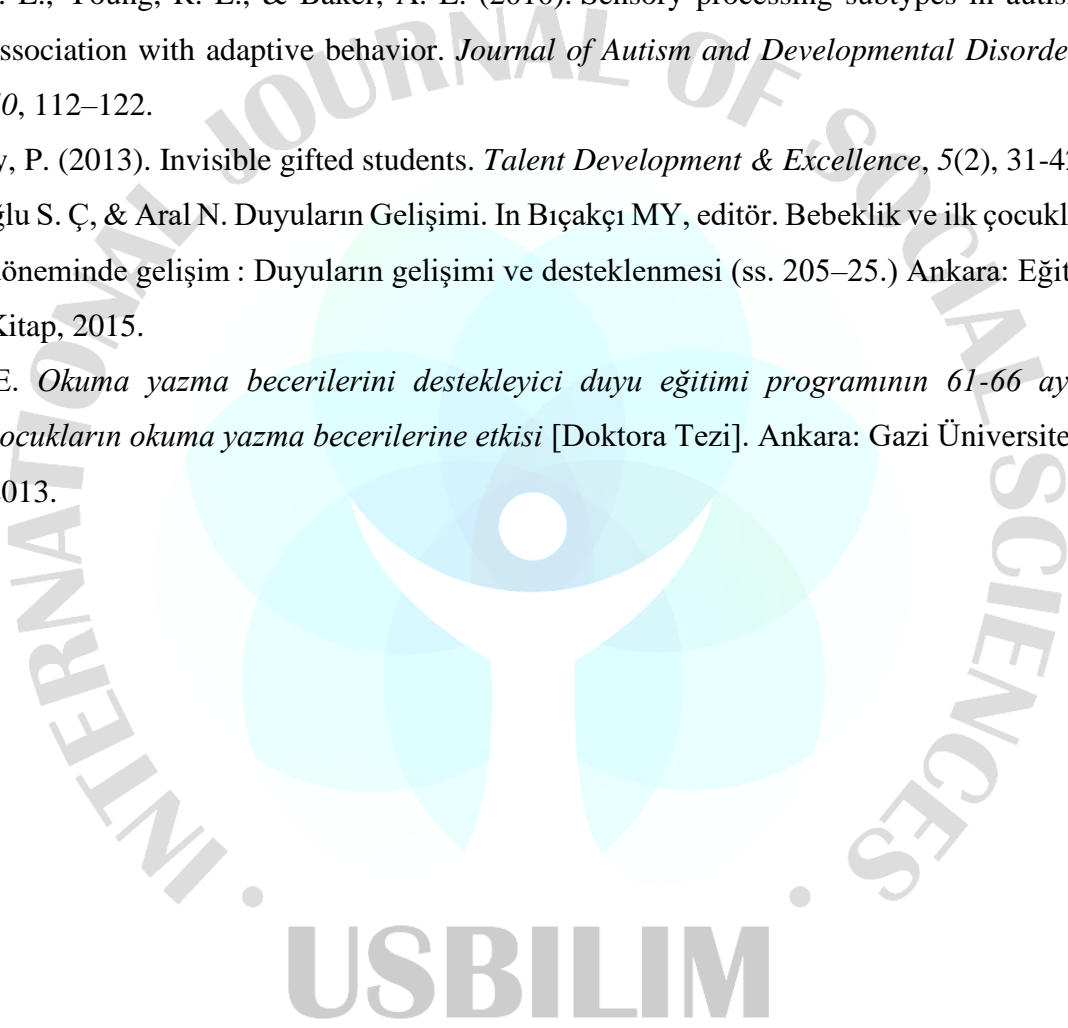
Kranowitz, C. S., *Senkronize Olamayan Çocuk - Duyu Bütünleme Bozukluğunu Anlayabilme ve Onunla Başa Çıkabilme*. İstanbul: Pepino, 2014.

Lane, A. E., Young, R. L., & Baker, A. E. (2010). Sensory processing subtypes in autism: association with adaptive behavior. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40, 112–122.

Merrotsy, P. (2013). Invisible gifted students. *Talent Development & Excellence*, 5(2), 31-42.

Sultanoğlu S. Ç, & Aral N. Duyuların Gelişimi. In Bıçakçı MY, editör. *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde gelişim : Duyuların gelişimi ve desteklenmesi* (ss. 205–25.) Ankara: Eğiten Kitap, 2015.

Yazıcı E. *Okuma yazma becerilerini destekleyici duyu eğitimi programının 61-66 aylık çocukların okuma yazma becerilerine etkisi* [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2013.

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ HAREKET DUYUSUNU GELİŞTİRMEYE YÖNELİK EĞİTİM TEMELLİ DUYU BÜTÜNLEME MATERYALİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Sebahattin KARTAL ¹, Aysel ARSLAN ²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, ORCID ID: 0000-0003-0976-0965

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

İnsan doğduğu andan itibaren sahip olduğu duyuvar sayesinde yaşamsal tehlikelerden korunmakta, çevresiyle iletişim ve etkileşimde bulunmaktadır. Duyu bütünleme; dış çevreden ve vücuttan gelen bütün uyarılar tarafından sağlanan bilgilerin insanlar tarafından nasıl kullanıldığını ifade etmektedir. Genel olarak duyuvarın birbirinden bağımsız olarak bilgi sağladığını düşünsek de, gerçekte bütün duyuvar bize, yaşadığımız çevre ve bu çevrede bizim yerimiz hakkında bilgi verebilmek için birlikte çalışmaktadır. Duyularımız kim olduğumuzu, nerede olduğumuzu ve çevremizde neler olup bittiğini tam olarak anlamamız için bütünlük içinde görevlerini yerine getirmektedir. Çünkü beynimiz görüntü, dokunma, ses, koku ve hareket hakkındaki bilgileri bir organizasyon içinde kullanmaktadır. Duyusal deneyimin anlamını algılayarak bu deneyime karşı nasıl tepki verileceği ve davranılacağı bilmektedir. Hareket duyuvarı (Proprioseptif Duyu), kas ve eklemlerdeki hareketleri kontrol ederek vücudumuzun nerede olduğunun farkında olmamızı sağlamaktadır. Bununla birlikte vücut parçalarının nerede olduğu ve nasıl hareket ettiklerine ilişkin bilgi beyne bilgi vermektedir. Proprioseptif sistem, kişiye çevreye adapte olma ve çevreyle etkileşimi öğrenmek için gereken adımları kazandırmaktadır. Okul öncesi dönemde genelde duyu bütünlemeye özeldense hareket duyuvarını geliştirmeye yönelik geliştirilen materyallerin sayısı çok az olduğu ve bu alana özgü materyallerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olarak geliştirilen hareket duyuvarı temelli üç farklı duyu bütünleme materyalinin tanıtılması, gelişimsel ve eğitim alanına yönelik etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Proprioseptik (Hareket) Labirenti, Bir Adım Bir Duyu, Robot Kol olarak adlandırılmıştır. Hareket duyuvarı temelinde geliştirilen bu materyallerle çocukların hareket duyuvarının farkında olmaları ve beden koordinasyonlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duyu, Hareket Duyusu, Duyu Bütünleme, Çocuk, Eğitim

1. GİRİŞ

Duyular, insanların dünyada var olan nesnelere algılaması, ilerini yapmaları için ihtiyaç duydukları bilgileri onlara vermektedir. Duyuların öncelikli görevleri arasında insanların hayatta kalmalarını, güvende hissetmelerini, aktif olmalarını, sosyalleşmelerini, iletişim ve etkileşimde bulunmalarını sağlamaktadır (Kranowitz, 2014). Duyular özelleşmiş alıcı hücrelerin bedeninin dışında yer alan fiziksel çevredeki enerjileri yakalayıp sinirsel enerjiye dönüştürmektedir. Deri ve bedeninin iç kısımlarına kadar uzanan özelleşmiş sinir hücreleri, kendileri için tanımlanmış bazı işlevlere sahip bulunmaktadır. Duyu hücreleri olarak adlandırılan bu hücreler işitme, görme, tatma, dokunma, koklama, denge, hareket etme gibi içsel ve dışsal çevreden gelen uyarılara ilişkin bilgi sunmaktadır (Cüceloğlu, 2006). Duyu sınırları bedeninin hem içinden gelen hem de dışarıdan gelen uyarıları algırlar. İç ve dış çevreyi hissetmeyi ve anlamlandırmayı sağlayan her türlü enerji kaynağı duyuların algılayabileceği sinirsel dile dönüşerek kodlanmaktadır. Bu enerjileri ham veri olarak belirleyen duyu alıcıları sinirsel dile dönüştürmekle görevlidir. Sinirsel dile çevrilen veriler beyne iletilerek sonuçta algısal bir bilgi elde edilmiş olmaktadır (Üstündağ, 2011).

Beyne iletilen duyu verilerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi için ayrıştırılması, organize edilmesi, karşılaştırılması ve yorumlanması gerekmektedir. Bu süreçte sinir hücreleri ve beden sürekli olarak aktif ve etkileşim halindedir (Bulduk, Berk, & Özkul, 2014). Bu süreçte ortaya konulan bilgi türünden sonuca algılama, işlemin kendisine ise algı denilmektedir. Duyu hücrelerinden beyne iletilen bilgiler basit düzeydedir. Algılama ise beyin devreye girdiği için karmaşık, geçmiş deneyimleri içine alan bir süreçtir (Kranowitz, 2014).

Duyu bütünleme tüm duyuların çevreden aldıkları bilgileri anlamlandırma, organize etme, doğru ve etkin kullanma sürecidir (Kranowitz, 2014). Beyin bedenden gelen tüm duyuları bütünlediğinde çevreye etkin ve hâkim olarak doğru bir yorumlama yaparak tepki üretmektedir. Genel anlayışa göre insanda beş farklı duyu bulunmaktadır. Daha sonra denge ve hareket duyuları da eklenerek duyu sayısı yediye çıkmıştır. Hareket duygusu kas, eklem ve tendonlardan sinir hücreleri aracılığıyla gelen uyarıların işlenerek veri haline dönüşmesidir. Bu duyu alanında bazen deriden gelen bilgiler de kullanılmaktadır (Bulduk vd., 2014). Beden farkındalığı olarak ifade edilen hareket duygusu Proprioseptif duyu olarak da adlandırılmaktadır. Derin doku duygusu, yön ve güç birleşerek hareketi sağlayan duyu algılarını ortaya koymaktadır (Sultanoğlu & Aral, 2015). Bedenin hareket etmeden beyin tarafından konumun bilinmesi ise Proprioepsiyon olarak adlandırılmaktadır. Hareket etmeden de beden hakkında bilgi sahibi olunmasıdır. Kinestetik alıcılar, bedeninin kas, eklem ve kırımlarında bulunmaktadır. Beden hareket ettiğinde beyne hangi uzvun nerde olduğu nasıl hareket ettiği uyumu hakkında bilgiye hareket sinir hücreleri iletmektedir. Kasların gergin ya da gevşek olma durumları, bedeninin ağırlığının hangi ayak üzerine ne kadar verildiği, beden pozisyonu yine hareket sinir

hücrelerinin verdiği bilgilerle belirlenmektedir. Bu sayede beden bir bütün ve organize olmuş şekilde hareket ederek yürür, dans eder, araba kullanır, koşar, yüzer, jest ve mimikleri etkin kullanır (Cüceloğlu, 2006). Hareket duygusu özellikle materyal temelli etkinliklerle geliştirilebilen bir duyu alnıdır. Elbette insanın sahip olduğu ve öğrendiği her alanda olduğu gibi hareket duygusunun da küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi önemlidir. Ancak buna ilişkin yapılan etkinliklerin ve materyallerin oldukça sınırlı olduğu belirlenmiştir. Bu amaçla araştırmacılar tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların hareket duygularını geliştirmek amacıyla materyal geliştirme çalışmaları yapılarak üç farklı materyal geliştirilmiştir. Geliştirilen bu materyaller Bir Adım Bir Duyu, Proprioseptik (Hareket) Labirenti, Robot Kol olarak adlandırılmıştır. Hareket duygusu temelinde geliştirilen bu materyallerle çocukların hareket duygusunun farkında olmaları ve beden koordinasyonlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Bir Adım Bir Duyu

1.1.1. Materyalin Amacı

Proprioseptik (hareket) duyguyu kullanma ve geliştirmeye yönelik tasarlanan bu eğitim aracı, çocukların oyun temelli keyifli zaman geçirmesini sağlarken, aynı zamanda hareket ve dokunma duygusunu geliştiren sınıf içi veya dışında kullanılacak bir materyal olarak tasarlanmıştır. Özellikle bilişsel ve dil gelişimi açısından önemli kazanımları olduğu düşünülmektedir.

1.1.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

50 cm x 50 cm boyutunda ahşap çerçevelerin içerisine, farklı duyu yüzeyleri oluşturularak yapılmış materyal başta hareket duygusu olmak üzere diğer duyu alanları da ortaya çıkaran bir eğitim aracı olarak tasarlanmıştır. Bu çerçeveler içerisine 8 farklı duyu yüzeyi yerleştirilmiştir bu yüzeyler, eva, sim yüzeyli karton, dokulu muşamba, Kalın kadife kumaş, pat pat ambalaj malzemesi, bulaşık süngerlerinin sarı ve yeşil yüzeyleri, kalın pamuklu yüzey, özel günlerde kullanılan parlak parti süsleri

kullanıldı. Aynı zamanda ahşabın ve materyallerin seçiminde çocuğa zarar vermeyecek malzemelerin kullanılmasına özen gösterildi. Zeminin ve kullanılan duyu malzemelerinin kaygan olmamasına da dikkat edildi.

1.1.3. Materyalin Kullanım Şekli

Farklı duyu malzemeleri ile donatılmış 8 farklı materyal uygun biçimde zemine serilir. Uygulamayı yapacak öğrenci seçimi yapıldıktan sonra gözleri bağlanır, oyuncu (öğrenci) uygulama alanının baş tarafına getirilerek eğitmen tarafından hafifçe başa dokunulduğunda bir adım öne, sağ omuza dokunulduğunda sağ tarafa, sol omuza dokunulduğunda sol tarafa hareket etmesi istenir. Ayak hisleriyle materyalleri tanıması istenen bu oyun temelli materyalde, öğrenci materyali anlayamadığı durumlarda sağ el ve sol ele dokunularak aynı zamanda elle tanıma yapması istenir.

1.2. 2. Proprioseptik (Hareket) Labirenti

1.2.1. Materyalin Amacı

60 – 72 Ay aralığındaki çocukların odaklanma, hareket ve denge koordinasyonunu geliştirerek fiziksel ve zihinsel yönden gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla tasarlanan materyale labirent mantığı verilmiş ve bu sayede çocukların el göz koordinasyon becerisi, kol kaslarının gelişimine yardımcı olması düşünülmüştür. Aynı zamanda çocuklarda hareket, denge ve odak duygularını geliştirmek bu duyuları ortaya çıkartmak daha aktif şekilde bu duyuları kullanması da diğer amaçlarındandır. Materyalin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim ve motor gelişimleri açısından önemli göstergelere sahiptir.

1.2.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

Materyal yapımında ilk önce 35 cm x 25 cm boyutunda iki adet ahşap zemin oluşturuldu. Daha sonra 1.5 cm yüksekliğinde 0.5 cm genişliğinde çitalar şerit şeklinde oluşturularak tasarlanan labirent şekli

üzerine silikon yapıştırıcı ile montajı yapıldı. Materyalin uzun kenarlarının bulunduğu yerin orta kısmına iki adet bilye deliği ve altına bilyelerin toplandığı file montajı yapıldı. Uygun çapta 4 adet bilye temin edilerek materyalin tüm parçaları temin edildi.

1.2.3. Materyalin Kullanım Şekli

Materyal oyun mantığıyla tasarlandığı için duyu gelişimine katkısının eğlenceli olacağı düşünülmektedir. İki adet dikdörtgen şeklinde tasarlanan materyalin iki oyuncusu bulunmaktadır. Çocuklar labirentleri iki ucundan tutarak topları başlangıç noktalarından başlatılır toplar labirentlerden geçerek açılan toplanma deliğinde toplanması istenir. İki topu birden en önce deliklerde toplayan kazanır.

1.3. Robot Kol

1.3.1. Materyalin Amacı

STEM tabanlı tasarlanan bu eğitici materyal çocuğun bizzat kendisinin katıldığı atölye çalışmalarlarıyla üretilip belli bir montaj kurallarıyla yapılan bir eğitici materyaldir. Okul dışı ortamlar kullanarak çocukların hareket duygusunu geliştirmek amaçlı olarak tasarlanmıştır.

1.3.2. Materyalin Yapım Aşamasında Kullanılan Malzemeler

Materyal öncelikle yarı yapılandırılmış ahşap malzemelerin kullanımına dayanmaktadır. Materyalde;

- 1 Adet 60 cm uzunluğunda 3,5 cm genişliğinde ve 0,7 cm kalınlığında kaba zımparası yapılmış ahşap çubuk,
- 2 Adet 14 cm uzunluğunda 3,5 cm genişliğinde ve 0 7 cm kalınlığında çubuk,
- 2 Adet L şeklinde 23 cm uzunluğunda 3,5 cm genişliğinde ve 0,7 cm kalınlığında ahşap çubuk,
- 6 Adet 3,5 cm uzunluğunda Maşa Raptiye,

- 1m uzunluğunda jüt ip,
- 2 Adet paket lastiği materyalde kullanılacak temel parçalardır.

Öncelikle Yarı yapılandırılmış ahşap malzemeler montaj yönergesi doğrultusunda ince zımparaları çocuklara yaptırılır, daha sonra belirli yerlerden maşa raptiyesi geçmesi için deliklerin delinmesi yardım alınarak yaptırılır, Maşa raptiyelerle ahşap çubuklar birleştirilerek montaj işlemi tamamlanır.

1.3.3. Materyalin Kullanım Şekli

Okul dışı öğrenme etkinliği olarak düşünülen bu materyal özellikle açık hava veya ormanlık alan tercih edilerek kullanılır. Montaj işlemi bitmiş materyalle çocuklar rastgele doğrultularda hareket ederek çam ağacı kozalağı veya benzerleri robot kolun ipini çekerek toplanması istenir. Özellikle kas gelişimi, kaba motor gelişimleri ve hareket duygusunu geliştirebileceği düşünülen bu materyaller grup etkinlikleriyle yapıldığında çocuklar arasında sosyal iletişimi artıracak beklenmektedir.

2. SONUÇ

Duyular insanın hayatta kalmasını sağlayan diğer nesne ve kişilerle etkileşim ve iletişimine yön veren, kişisel isteklerini gerçekleştirmesi konusunda yardımcı olan uyarıcılardır. Hareket duygusu bireyin beden konumunu, uzuvların ilişkisini, eşgüdümü sağlayarak birey hareket ettiğinde her şeyin istediği gibi gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır. Hareket duygusu tüm bedende yer alan eklem, kaslar, tendonların ahenkli çalışmasını temin etmektedir. Hareket duygusunun aynı zamanda diğer tüm duyularla da işbirliği içinde kullanılması gerekmektedir. Örneğin dans ederken müziğin işitilmesi, dengenin sağlanması, birlikte dans ettiği kişinin hareketlerini görmesi bireyin doğru dans hareketlerini gerçekleştirmesini sağlayacaktır. Duyu bütünleme genel olarak özel eğitimde kullanılmakla birlikte bunun dışında da eğitimde kullanılması gerekmektedir. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olarak yapılacak duyu bütünleme çalışmaları onların duyularının erken gelişimini desteklediği için öğrenmeleri üzerinde de olumlu etki oluşturmaktadır. Hareket ile ilgili yapılacak duyu bütünleme çalışmalarında kullanılacak yeterli düzeyde materyal bulunmamaktadır. Bu amaçla geliştirilen materyaller alan yazını destekleyecektir. Bu çalışmada geliştirilen üç farklı materyalin tanıtımı yapılmıştır. Hem bu materyallerin daha farklı nasıl şekillenebileceği gerekse hareket alanına yönelik yeni materyal geliştirme çalışmaları devam etmektedir.

3. KAYNAKÇA

Bulduk, S., Berk Ö. S., Özkul, H. *Duyum ve Algı Psikolojisi*. Ankara: HYB, 2014.

Cüceloğlu D. *İnsan ve Davranışı*. (15th ed.). İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.

Kranowitz, C. S., *Senkronize Olamayan Çocuk - Duyu Bütünleme Bozukluğunu Anlayabilme ve Onunla Başa Çıkabilme*. İstanbul: Pepino, 2014.

Sultanoğlu S. Ç, & Aral N. Duyuların Gelişimi. In Bıçakçı MY, editör. *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde gelişim : Duyuların gelişimi ve desteklenmesi* (ss. 205–25.) Ankara: Eğiten Kitap, 2015.

Üstündağ T. *Yaratıcılığa Yolculuk*. Ankara: Pegem Akademi, 2011.

CHALLENGES IN QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (HEIS) OF PAKISTAN

Zohaib Hassan Sain

Faculty of Business & Management Sciences, Superior University, Pakistan

ABSTRACT

The purpose of this study is based on exploratory research to identify “Challenges in Quality of Education in HEIs of Pakistan”. Exploratory research approach is used to achieve the objectives of the study in less time and inexpensive means. From the last few years, Pakistan is facing a lot of challenges in education sector such as curriculum, less training institutions, corruption in education, teacher’s behavior, less research work. Emerging issues in education sector are less training institutions and trend towards research work which is essential to follow for the growth and strength of any economy. The purpose of this research is to identify the major challenges in educational sector in Pakistan which the educational sector is suffering from last few years. The researcher used triangulation in order to carry the reliability and validity of the data for results. So, to conduct this triangulation the researcher used poll survey for the students, questionnaire for the teachers and interviews of the management. . In this regard primary data was collected from the focused group of students and teachers using a sample of 100 questionnaires for each university were filled by the students of the selected five universities. This attempt of conducting the research will play an important role in the development of Pakistan. In this research curriculum, corruption in education, less training institutions, teacher’s behavior and less research work are independent variables and quality of education is dependent variable. In future, we will research on the solution of these problems. To increase the literacy rate, the Govt. of Pakistan has announced that the education is compulsory for sixteen years old for every citizen.

Keywords: *Curriculum, Corruption, Teacher’s Behavior, Research Work.*

USBILIM

VİLDAN FÂİK EFENDİ'NİN (1853-1925) MEŞRÛTİYET KAVRAMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Alparslan Kartal

Kafkas Üniversitesi – 0000-0001-5360-2361

Özet

Meşrutiyet dönemi, Osmanlı Devleti'nin en çok değişim ve dönüşüm yaşadığı bir devirdir. Bu dönemde Batı'dan gelen özgürlük, eşitlik gibi kavramların Osmanlı toplumunu ve siyasetini derinden etkilediği görülmüştür. Ancak Batılı kavramların Osmanlı toplumuna uygun hale getirilme çabası da söz konusudur. Bu anlamda Osmanlı aydınları ve ulema, yaşadıkları toplumun Batı'dan gelen bu kavramlara ayak uydurması ve yabancılık hissetmemesi için fikrî gayretlerde bulunmuşlardır.

Birçok yenilik ve dönüşümün yaşandığı II. Meşrutiyet dönemi ulemasından olan Debreli Vildan Faik Efendi'nin (1853-1925) Meşrutiyet taraftarı olduğu bilinmektedir. Ancak o, aynı zamanda Meşrutiyet öncesi yaşadığı dönemdeki padişahlar tarafından da kabule mazhar olmuş; ilmîne saygı gösterilen bir şahsiyettir. Fikirlerini ilmî düsturlar muvacehesinde dile getirmiş olması, tenkidlerinde yapıcı olması ve devlet ricaline karşı takındığı saygılı duruş, onun muhalif görüşlerinden dolayı tecrid edilmesine mani olmuştur. Her Ramazan ayında Padişah'ın huzurunda yapılan Huzur Dersleri'ne yıllarca davet edilmiştir. Bu derslerde esas olarak tefsir yapılırsa da farklı konulara da girilmiştir. İşte bu konulardan biri de meşrutiyet yönetimi ve bunun dindeki yeridir.

Vildan Faik Efendi'nin *el-Mevâizu'l-Hisân fi mâ Kurrîre Beyne Yedeysi's-Sultan* adıyla tab' ettirdiği ve takririnde bulunduğu Huzur Dersleri'ni bir araya getiren matbu eser müstesna bir niteliğe sahiptir. Dönemin tartışma konularından olan meşrutî yönetim, müsavat, adalet, uhuvvet gibi kavramlara yönelik güzel izahların olduğu bu eserdeki düşünceler, dönemin ulemasının da bu konudaki düşüncelerine ışık tutmaktadır. Meşrutiyet yönetiminin meşrûluğunu ulema hangi ayet ve hadislere dayandırmaktadır? Özellikle bu soruya cevap niteliğindeki görüşler dönemi anlama çabası içinde olanlara ışık tutacaktır.

Anahtar Kavramlar : Osmanlı, Vildan Faik Efendi, Meşrutiyet

VILDAN FÂİK EFENDİ'S OPINIONS ON THE CONCEPTS OF CONSTITUTIONALITY

Abstract

The Constitutional Monarchy period is a period in which the Ottoman Empire experienced the most changes and transformations. In this period, it was seen that concepts such as freedom and equality from the West had a profound effect on Ottoman society and politics. However, there is an effort to adapt Western concepts to Ottoman society. In this sense, Ottoman intellectuals and scholars made intellectual efforts so that the society they lived in could keep up with these concepts from the West and not feel alienated.

It is known that Debreli Vildan Faik Efendi (1853-1925), who was one of the scholars of the Second Constitutional Period, in which many innovations and transformations were

experienced, was a supporter of the Constitutional Monarchy. However, he was also accepted by the sultans of the period he lived before the Constitutional Monarchy; He is a person whose knowledge is respected. Expressing his ideas in line with scientific principles, being constructive in his criticisms and respectful stance against state dignitaries prevented him from being isolated due to his oppositional views. He has been invited for years to the Peace Lessons held in the presence of the Sultan every Ramadan. Although tafsir is mainly done in these lessons, different subjects are also covered. One of these issues is the administration of constitutionalism and its place in religion.

The printed work, which brings together the lessons that Vildan Faik Efendi published under the name al-Mevâizu'l-Hisân fî mâ Kurrire Beyne Yedeyi's-Sultan and presented in the presence of the Ottoman Sultan, has an exceptional quality. The ideas in this work, in which there are good explanations for the concepts such as constitutional government, equality, justice, and divinity, which are the discussion topics of the period, shed light on the thoughts of the scholars of the period on this subject. On which verses and hadiths do the ulema base the legitimacy of the constitutional monarchy? In particular, the views that are in the nature of answering this question will shed light on those who are trying to understand the period.

Keywords: Osmanlı, Vildan Faik Efendi, Constitutionality

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışındaki ilk değişimlerin önemli aşamaları olan Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları, Batılı değer ve ilkelerin Osmanlı toplumunda tartışılmasına da yol açmıştır. Süre. I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet'in ilanı ve kapsamlı değişikliklerle devam etmiştir. Bu değişim ve dönüşüm hem o dönemki basın-yayın organlarında tartışılmış hem de bugün üzerinde çokça çalışılan bir inceleme konusu olmayı devam ettirmektedir.

Fransız İhtilali'nin sembol ilkeleri olan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarının Meşrutiyet döneminde de en çok ön plana çıkan kavramlar olduğu görülmektedir. Ancak bunlara ek olarak Osmanlı meşrutiyet hareketinin hususi bir kavramı olarak adalet ilkesi de zikredilmelidir. Döneminin aydınlarının meşrutî yönetim ve II. Abdühamid'in devrilmesi hususunda en büyük destekçileri hiç şüphesiz bir kısım ulemaydı. Batılı kavramlara ve yönetim şekline fitraten soğuk bakan Osmanlı Müslüman tebaanın ikna edilmesi için ulema sınıfı hayati bir önemi hâizdi.

Meşrutiyete giden yolda ve ilanını takip eden ilk yıllarda ulema ile İttihat ve Terakki örgütü arasında sıkı bir ittifakın olduğu söylenebilir. Çünkü öncelikli amaç mevcut iktidarın devrilmesi konusu olunca, iki grubun fikirleri arasındaki derin farklılıklar ortaya çıkmıyordu. Belki de bu konu örtbas ediliyor ve muhtemel çatışma öteleniyordu. Bu amaç hâsıl olduktan sonraki dönemde ise ulema ile Osmanlı aydınlarının meşrutiyet kavramına ve ilkelerine yükledikleri anlamların farklılığı aşikar oldu. Bu nedenle aralarındaki ittifak da büyük oranda sona erdi. Osmanlı uleması İslam Hukuku'nun esas alındığı bir yönetimi savunurken, diğerleri ise daha seküler hatta laik denilebilecek bir yönetim sistemini ön görüyorlardı.

Meşrutiyet döneminde ulema sınıfının önemli temsilcilerinden biri de Debreli Vildan Faik Efendi'dir. II. Abdülhamid dönemini de idrak eden hatta o dönemde Padişah'ın önünde Huzur Dersleri'nde muhataplık yapan Faik Efendi, Meşrutiyet devri sonrasında da bu derslere çağırılmıştır. Meşrutiyet'in yeniden ilanı ile birlikte Vildan Faik Efendi'nin Meşrutiyet'i öven yorumları ve yazıları belirginleşmiş; Meşrutî ilkelerin halk tarafından benimsenmesinde faal

olarak görev yapmıştır. Siyasi duruşu ve fikirlerine rağmen hiçbir dönemde ilmî vakarından taviz vermemiş; aşırı politize olmamış; İslamî çizgide bir Meşrutiyet yönetimini savunmuştur.

Bu çalışmada Vildan Faik Efendi'nin meşrutiyetle ilgili kavramlara yönelik izahları ele alınacaktır. Dönemin şahidi olan ve ulema sınıfından olan bir şahsın, özellikle Huzur Dersleri'nde yapmış olduğu takrirler özelinde yapmış olduğu yorumların ortaya konulması, dönemin tartışma konularını da görmemizi sağlayacaktır. Ayrıca dönemin aktörlerinin bu kavrama farklı yaklaşımları görülmüş olacaktır. Meşrutiyet döneminin anlaşılması hiç şüphesiz günümüzü anlamayı da kolaylaştıracaktır.

VİLDAN FAİK EFENDİ'NİN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Meşrutiyet döneminde Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan ancak günümüzde Kuzey Makedonya'ya bağlı olan Debre sancağına bağlı Rakalar kazasının Persenice köyünde h. 1269 (1852-1853)'da doğan Vildan Faik Efendi,¹ aslen Arnavut asıllı olup, sekiz yaşlarındayken ailesiyle beraber hayatının geri kalan kısmını geçireceği İstanbul'a (Üsküdar) göç etti ve bundan sonraki hayatının tamamını bu şehirde geçirdi. Küçük yaşlardan itibaren dini eğitim alan müellif, temel eğitimi müteakip Alaiyyeli Kara Mustafa Efendi'nin rahle-i tedrisinde 19 yılını tamamlayıp icazet aldı.² Çeşitli medreselerde görev aldı. Vildan Faik Efendi, çok yönlü bir kişiliğe ve ilmî birikime sahipti. Arapça ve Farisî dilinde vukûfiyet sahibi idi. Bu nedenle müderrislikle beraber başka vazifeler de üstlenmiştir. II. Meşrutiyet dönemi Medreselerin ıslahı çalışmalarında önemli tavsiyelerde bulunmuş ve bir taraftan 26 Şubat 1910'daki Medâris-i İlmiye Nizamnamesi sonrasında oluşturulan medreselerde görev alırken, diğer taraftan yabancı dile olan hâkimiyetinden dolayı rüşdiyelerde muallimlik de yapmıştır.³ Vildan Faik Efendi de tatlı dilli, hafızası kuvvetli, hoş sohbet ve hitabet kabiliyeti yüksek bir âlimdi.⁴ Şiire, sanata, musikiye de düşkündü. Vaazları etkili ve meşhurdur. Nitekim Üsküdar'da bazı camilerde va'z ve nasihatlerde bulunurdu. Vaazlarının hangi gün ve camilerde olacağı zaman zaman Beyânü'l-Hak mecmuasında yazılırdı.⁵ İlmî hüviyetinin yanı sıra siyasi işlerle de kısmen ilgilenmiş. Meşrutiyetin halk tarafından kabul edilmesinin temini için yapılan bazı toplantılara ve gezilere katılmıştır. Vildan Faik Efendi, meşrutiyet düşüncesini, İslam'ın nasslarına, ruhuna muvafık olduğu için olduğu kadar milletin selameti, vatanın muhafazası için savunuyordu.⁶

1 Nisan 1301'de, 33 yaşlarında olduğu sırada, Fatma Servet Hanım'la (1861-1941) evlendi. Tek çocuğu olan Emine Tayyibe Hanım dünyaya geldiyse de fazla ömrü uzun olmamış ve h. 1330'da (1912) vefat etmiştir.⁷ Hayatının son üç aylık kısmında hastalığa düşen Vildan Faik Efendi, 12 Zilhicce 1343/4 Temmuz 1341'de (4 Temmuz 1925) Cumartesi gecesi Üsküdar'da Hâce Hesna Hatun mahallesi, Servilik caddesi 15 numaradaki evinde dâr-ı bekaya irtihal etmiştir. Ebülulâ Mardin'in de mezarının bulunduğu- Turşucuzade sofasının sağında Hoca Vildan Efendi Sofası'nda yer alan kabri, Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada A bölümündedir. Bu sofada Hoca Vildan Efendi'nin kızı Emine Tayyibe Hanım da medfundur.⁸

¹ İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyası, nr. 3591; Ebu'l-Ûlâ Mardin, *Huzur Dersleri I-III*, DİB Yayınları, Ankara, 2017, II-III/222.

² Abdülkadir Özcan, 'Vildan Fâik Efendi Debreli', Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi, İstanbul, 2012, s. 384; Mustafa Özel, "Debreli Vildan Fâik ve el-Multekât fi usûli't-tefsîr", *İslâmîyât* II, S: 4, Ekim-Aralık 1999, s. 223; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul, 1996, IV/352-353.

³ Arzu Güldöşüren, "Arnavutluk'tan İstanbul'a Bir Âlim Portresi: Debreli Vildan Faik Efendi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48, Haziran 2015, s. 119.

⁴ Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1941, II/ 141

⁵ Beyânü'l-Hak, 16 Ramazan 1326, 29 Eylül 1324, s. 16.

⁶ Vildan Faik, *el-Mevâizu'l-Hisân fi mâ Kurrire Beyne Yedei's-Sultan*, Matbaa-i Hayriye, İstanbul, h. 1330, s. 2.

⁷ Güldöşüren, a.g.e, s. 122.

⁸ Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul, 2001, II/814.

Eserleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Mevâizu'l-Hisân
- Medrese Hatıraları (Islahat Nizamnâmesi)
- Risâle Fî Şerhi Hilyeti'n-Nebeviyye
- Tercüme ve İzahlı Ahvâlü'n-Nebî
- el-Mültekât fi Usûli't-Tefsîr
- Nahl Suresinin 90. ayetinin Tefsiri
- Tefsîr-i Sûre-i Kâf
- el-Kavlü's-Sâbit fi Kazâi'l-Fevâid
- Esrârü's-Savm
- Tavdîhu'l-Mübhemât fi-mâ Verede Fî'l-Kurâni Mine'l-Kelimât
- Teshîlu's-Sarf
- Teshîlu'n-Nahv
- Terşîhu'l-Kalem fi Lâmiyyeti'l-Acem
- Nahviyye, Mâlâtiyye, Dinâriyye Makâmelerinin Tercümesi ve Şerhi
- Şerh-i Kasîde-i Hemziyye
- Kasîde-i Münferice Şerhi
- Tebyînu'l-Edevât fi-mâ Verede fi'l-Kurâni mine'l-Kelimât⁹

VİLDAN FAİK EFENDİ'NİN MEŞRÛTİYET KAVRAMLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Adalet ve Müsâvât (Eşitlik)

En bilinen anlamı ile adalet, her şeye layık olduğu kıymeti vermek, hakkı yerine koymak, hakkı sahibine ulaştırmaktır. Bu kavramın zıttı olan zulüm ise, haksızlıkta bulunmak, bir şeyi layık olmadığı yere yerleştirmektir.¹⁰ Işığın zuhuru, karanlığı ortadan kaldırdığı gibi adaletin tesisi de zulmü izale eder.

Adalet, eşitlik kavramı ile karıştırılan, hakikatte eşitliği de içine alan ama ondan daha geniş anlamları hâvî bir kavramdır. Eşitlik, İslâmî yönetimde, bireyin diğer kişilere yahut zümreye, bir zümrenin diğer bir topluluğa veya şahsa, ister nesep, isterse başka hususiyetler açısından imtiyaza sahip olmaması durumudur.¹¹

⁹ Güldöşüren, "Arnavutluk'tan İstanbul'a Bir Âlim Portresi: Debreli Vildan Faik Efendi", s. 137-145.

¹⁰ Mehmet, Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010, s.11.

¹¹ Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, trc. Ali Genceli, Hilal Yayınları, Ankara, 3. Baskı, s. 516.

Meşrutiyet dönemi, hürriyet, müsavât, uhuvvet ve adalet, kavramlarının sembolleştiği bir dönemdir. Başlangıçta meşrutiyet paydasında birleşenlerin ortak değeri olan kavramlara zamanla muhtelif manalar yüklenmiştir. II. Abdülhamid dönemini sona erdirmek hususunda amaç birliği yapan düşünce, meşrep, mezâk, usûl hatta inançları farklı kesimler arasındaki derin fikir aykırılıkları, II. Meşrutiyet'in ilanı ve Sultan'ın hal' edilmesinden sonra bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Mezkûr kavramlara yükledikleri anlamların derin aykırılıklar içermesi, muhalif gruplar arasındaki ittifakın da büyük ölçüde bozulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin, II. Abdülhamid'e karşı muhalefeti ile bilinen ve Arnavut asıllı olması hasebiyle Vildan Faik Efendi ile de arkadaş olan millî şairimiz Mehmet Akif, İttihatçılardan umduğunu bulamayıp, daha kötü bir idareyle karşılaşması üzerine II. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından, önceden kaydolduğu İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nden ayrılmıştır.¹²

Fransız ihtilalinden ödünç alınan hürriyet, müsavât, uhuvvet kavramlarının yanında Osmanlı Meşrutiyet hareketinin hususi ilkesi adaletti.¹³ Vildan Faik Efendi de kanûn-i esasînin, bir şahrâh-ı adalet yani adaletin ana caddesi olduğunu bir yazısında vurgulamıştır.¹⁴ Meşrutiyet döneminde çokça tartışılan hususların başında işte bu adalet kavramı gelmektedir. Bu dönemin ulemasının bir temsilcisi olarak Vildan Faik Efendi, toplumda tartışılan bu mesele hakkındaki fikirlerini hicrî 1328 Ramazanı'nda, Sultan Reşad döneminde, mukarrir olarak katıldığı Huzur Dersleri'nin VI. Meclisi'nde dile getirmiştir. Sultan Reşad ve Meşrutiyet dönemini metheden, önceki dönemi İstibdât olarak kabul eden,¹⁵ tenkid eden ve II. Abdülhamid muhalifi bir mucmuâ olan *Beyânu'l-Hak*'da üç yazısı bulunan mukarrir, bununla birlikte adalet, hürriyet, müsâvat gibi kavramları seküler bir bakış açısıyla yorumlayan ve bunu sahip oldukları iktidar gücü ile halka empoze etmeye çalışan İttihat ve Terakki düşüncesini de tasvip etmemiş;¹⁶ bazı yeniliklere taraftar olmakla beraber geleneksel ulemanın çizgisini savunmuştur.

Adaletin sosyal hayatın ruhu mesabesinde olduğunu savunan mukarrir, tefrikanın da bu ruhla önlenebileceğini böylece hükümetin devamının sağlanacağını düşünmektedir. Ona göre adaletsiz ittihat, ruhsuz bir surettir. Milletın ve devletin bekası adalete bağlıdır. Adalet semâvî bir kanun olup yöneticilerin rehberidir. Bu nedenle hikmet-i hükümetin¹⁷ dahi esası adalet olmalıdır.¹⁸ Mukarrir özellikle son cümlesi ile menfaat eksenli, her hâlükârda devletin âli çıkarlarını savunan Makyevelist düşüncüyü reddetmekte, devletin dahi adaletle bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu cümleleri, aslında Sultan II. Abdülhamit dönemine de bir tenkid niteliği taşımaktadır. Çünkü muhaliflere göre, istibdat döneminde hikmet-i hükümet kalkanına sığınarak keyfi hareket ediliyor, zulümler yapılıyor, haksız uygulamalara gidiliyor, kanunlar çiğneniyordu ki bunun adı da istibdattı.¹⁹ Sadrazam Kamil Paşa'nın, *Sultan Abdülhamit halkın gözünde çirkin görünecek işlerini başka bir renge boyayarak ona göre uygulamak yolunu adet edinmiş olduğundan*²⁰ cümlelerini de bu minvalde düşünmek gerekir.

¹² Nihat Karaer, "Mehmet Akif ve Sultan II. Abdülhamit", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, 2011, s. 142.

¹³ Mustafa Gündüz, "100. Yılında II. Meşrutiyet'in Entellektüel Mirası", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 184, 2009, s. 120.

¹⁴ Vildan Faik, "Bir Sada-yı Hâtîfî", *Beyanu'l-Hak*, 30 Ramazan 1326-13 Teşrinievvel 1324, s. 65.

¹⁵ Vildan Faik Efendi, "Devr-i İstibdâta Söylenmiş Bir Müsâmere-i Semâviye", *Beyanu'l-Hak*, 23 Ramazan 1326-6 Teşrinievvel 1324, s. 16.

¹⁶ Nefsine karşı hür olamayan yani Hukukullah'ı çiğneyen ve nefesine kul olan kişinin başkalarına karşı hürriyet iddiasının da batıl olduğunu söyleyerek farklı bir hürriyet anlayışı ortaya koymuştur. (*Mevâiz*, s. 76)

¹⁷ Fransızca "raison d'etat" kavramının Türkçe'deki karşılığı olan hikmet-i hükümet, devletin âli menfaatlerini her durumda koruması şeklinde tarif edilir. Bu durum bazen adaletle, kanunlara uymak suretiyle olduğu gibi bazı durumlarda gayr-i hukukî yollarla tesis edilebilir. (Meinecke, Friedrich, *Makyavellism: The Doctrine of Raison d'Etat and Its Place in Modern History*, Transaction Publishers, London 1998.)

¹⁸ *Mevâiz*, s. 37.

¹⁹ "İstibdata Doğru", *Volkan Gazetesi*, 1 Şubat 1909, Numara: 32, s. 4.

²⁰ Ahmet Rasim, *İki Hatrât Üç Şahsiyet*, Haz. İbrahim Olgun, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1976, s.9.

Adalet kavramını farklı bir bakış açısıyla değerlendiren mukarrir, insanlar arasındaki hukuka riayetle (hukuk-i 'ibâd) birlikte, insanın kendini yaratan Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmesi yani Hukûkullah'a riayetinin de bu kavramın tanımı içinde olduğunu savunmuştur. İnsanın birinci vazifesi, kendini yaratan Hâlık'ına karşı sahih bir itikadla bağlanmak ve bunun gereği olarak namaz, oruç, hac, zekât, cihat gibi vazifelerini îfa etmektir. Kulluk görevlerini yerine getirmeyen kişi, Allah'ın kendi üzerindeki emanetine hıyanet etmiş olur, Kur'an'ın ifadesiyle nefesine zulmeder; dolayısıyla yaratıcısına karşı adaletsizlik eder.²¹

Hürriyet

II. Meşrutiyet dönemi, hürriyet fikrinin el üstünde tutulduğu ancak tanımı hususunda ittifak edilmeyen bir devirdir. II. Abdülhamid'in iktidardan düşürülmesinde ittifak yapan İttihatçı, batıcı, İslamcı vb. kesimlerin hürriyete ne kadar farklı anlamlar yüklediği zamanla anlaşılmuştur ki bu da mezkur ittifakın çok kısa zamanda dağılmasına neden olmuştur. Vildan Faik Efendi de, devletin gücünü kullanmak suretiyle Müslüman reyanın Allah'ın emirlerini yerine getirmelerini ve haramlarından sakınmalarını temin etmenin meşrutiyete münâfi olmadığını çünkü meşrutiyetin dünya ile ilgili insanların işlerine ve hukuklarına ait bir hürriyeti tazammun ettiğini; ancak Allah'ın emir ve yasaklarının bu özgürlük alanının dışında kaldığını iddia etmiştir.

Vildan Faik Efendi, ikazlarıyla Osmanlı devlet geleneğinde mevcut olan, şer'î emirlerin devlet eliyle teşvik ve taltif, onlara uyulmaması durumunda ise cebren îfa edilmesi uygulamasının devamını ve bunun meşrutiyete münâfi olmadığını Sultan ve üst yöneticilerin huzurunda vurgulamıştır.

Hukûkullah kavramını sadece bireysel itikad ve ibadet yükümlülükleri ile sınırlamayan Vildan Faik Efendi, İslam toplumunda yaşayan bir kişinin dinin şeâirine (sembollerine) karşı lakayt ve saygısız tutumunun da bu hukuka aykırılık teşkil ettiğini bazı örneklerle ortaya koymuştur. Verilen bu örnekler, Osmanlı'nın son döneminde, ulemanın yakındığı, toplumsal hayatta dinî hayatın tezahürlerinin azalması, bazı haramların ve ahlaksızlığın çoğalması şeklindeki kaygılarını tasdik etmektedir. Ramazan ayında açık bir şekilde bazı Müslüman vatandaşların oruç tutmaması, sokaklarda sarhoş insanların çoğalması ve dinin direği olarak tavsif edilen namaza müdâvim müminlerin azalması, buna mukabil bunların tecziye edilmemesi hususları Allah'a karşı adaletsizlik örnekleri olarak sunulmuştur. Devletin bu haramları irtikap edenleri cezalandırması gerektiğini ifade eden mukarrir, ayrıca insanların dinî vazifelerini yapmaya sevk edilmesinin lüzumunu dile getirmiştir. Bu noktada Hz. Peygamber'in, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken ona yapmış olduğu tavsiyeler içerisinde özellikle namaz konusuna vurgu yaptığını hatırlatan mukarrir, bir hadise atıfta bulunmuştur. Hz. Peygamber'in Yemen'e gönderdiği Muaz b. Cebel'e tavsiyesi ile ilgili bir hadis olarak zikredilen rivayetin aslı, İmam Malik'in *Muvatta*'sında tahrir edilmiştir ve Hz. Ömer'in valilerine yazdığı bir mektuptaki tavsiyelerine yöneliktir.

Mukarrir, ikinci bölümde tahrîci yapılan hadis ile Yemen'e giderken Hz. Muaz'a yapılan tavsiyeye yönelik hadisi muhtemelen iltibas etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a), Muaz b. Cebel'e tavsiyesine yönelik rivayet tamamen farklı bir hadis olarak gelmiştir:

"Sen Ehl-i kitap bir kavmin yanına gidiyorsun. Onları, bir olan Allah'a îmân ve benim de Resûlullah olduğuma şehâdete dâvet et. Eğer bunu kabul ederlerse, onlara, Allah'ın her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse,

²¹Mevâiz, s. 37.

Allah'ın kendilerine, zenginlerden alınıp fakirlere verilecek zekâtı farz kıldığını bildir. Eğer, bunu kabul ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma!"

"Mazlumun duâsından sakın! Çünkü, bu duâ ile Allah Taâlâ arasında bir perde yoktur."²²

Mevâizu'l-Hisân'da yer alan rivayet ise Hz. Ömer'in zekat memurlarına yazmış olduğu ve namazın ehemmiyeti ve vakitlerini konu alan bir mektubundaki ifadelerini içermektedir:

"... En önemli işiniz bana göre namazdır. ..."²³

Şüphesiz iki rivayette de ortak nokta namaza yapılan vurgudur. Ancak Muaz b. Cebel'e tavsiyeyi hâvî rivayet merfu', diğeri ise mevkuttur. Mukarririn hadisle ilgili aşağıda değerlendirilecek şerhi de, atf yapılan asıl hadisin, Hz. Ömer'e nisbet edilen mevkuf rivayet olduğunu göstermektedir.

Mukarrir, namazı kılanların diğeri haram ve ahlaksızlıklardan da uzaklaşacağını, namaza müdâvim olanların, kalplerinde Allah korkusu olduğundan zulmetmeyeceklerini ifade etmiştir. Bu değerlendirmesinin **"Şüphesiz namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar."**²⁴ âyetinden mülhem olduğu bârizdir. Aynı zamanda Hz. Ömer'e nisbet edilen mevkuf rivayetin baş kısmıyla da manaca muvafiktir:

"En önemli işiniz bana göre namazdır. Kim namazı koruyup gözetir ve devam ederse, dinini muhafaza etmiş olur. Kim de onu zayı/ihmal ederse, o kimse namaz dışındaki iş ve sorumluluklarını daha çok ihmal eder?"²⁵

Vildan Faik Efendi, namazın kişiyi cihada da sevkedeceğini çünkü namazla cihadın tev'em (ikiz, iki şeyin bir arada olması) olduğunu; Hz. Peygamber'den nakledilen sahih hadislerin ekserisinin namaz ve cihada dayandığını da iddia etmiştir.²⁶ Mukarrir bu noktada Hz. Peygamber'den nakledilen ve O'nun hasta ziyaretlerinde okumayı sünnet edindiği bir duayı içeren bir hadisle istişhad etmiştir:

"Allahım! Senin rızan için namaz kılan ve düşmanla savaşıyor şu kuluna şifa ver!"²⁷

Namazın ehemmiyetini ifade etmek için Hz. Peygamber'in (s.a.v), kızı Hz. Fatıma'yı bir sabah namazını kılmadığını zannederek uyarmasına yönelik bir rivayete²⁸ atıfta bulunan mukarrir, peygamber kızına böyle itap olunulan yerde şimdiki günahkar ümmetin hâlinin ne olacağını ve hangi yüzle şefaahat talep edeceklerini hâzirûnun dikkatlerine sunmuştur.²⁹

Namazla ilgili hadislerin öneminden ve toplumun şeâir-i İslamiye'den uzaklaşmasından bahseden Vildan Faik Efendi, bu konunun sadece insanların iradesine bırakılmayacak bir mesele olduğunu düşünmekte olmalı ki, huzurlarında takirde bulunduğu Sultan ve devleti yönetenlerin bu konuda tedbir almalarını tavsiye etmiştir. Buna göre, valiler, mutasarrıflar, hâsılı tüm yöneticilere, namazın edâsı hususunda emir verilmelidir.³⁰ Namazın halk tarafından edâsını bir dinî hürriyet, tercihe bağlı bir eylem olarak görmeyen mukarrir,

²² Buhârî, Zekât, 41, 63, Megâzî, 60, Tevhîd, 1; Müslim, İmân 29-31.

²³ Malik b. Enes, *Muvatta*, Vukûtu's-Salât, 6.

²⁴ Ankebût, 29/45.

²⁵ Muvatta, Vukûtu's-Salât, 6.

²⁶ Mevâiz, s. 38.

²⁷ Mevâiz, s. 38.

²⁸ **"Ey Fatıma! Namaz kılmazsan ben Muhammed'in kızım deme! Bunun üzerine Hz. Fatıma: Ya Rasulellah! Ben namazı kıldım. Şu var ki Hüseyin'in ağlama sesi yükseldi, uyandım ve onu emzirdim. (Mevâiz, s. 8)**

²⁹ Mevâiz, s. 39.

³⁰ Mevâiz, s. 39.

devletin bu konuda cebren müdahalede bulunmasının lüzumuna işaret etmiştir. Huzur Dersleri, ulemanın Sultan ve yüksek idarecilere dinî, iktisadî ve toplumsal alanlarda karşılaştıkları veya haberdar oldukları problemleri iletebilme, bu konularda tavsiyede bulunabilme hatta ikaz etme imkanı taniyordu. Kudretli ulema³¹ bu fırsatı kullanmaktan geri durmazdı. Devrinin önemli alimi ve Reîsu'l-Ulemâ olarak bilinen Tikveşli Yusuf Ziyaeddin Efendi (ö. 1920) de Vildan Efendi'den daha önceki yıllarda, muhtemelen 1902-1904 yıllarındaki bir takririnde, yeni mekteplerden mezun olanların itikatlarında ve dinin emirlerini ifâda zaaflar olduğunu, bu konuda tedbirler alınması gerektiğini, vali ve kaymakamların şer'i emirlere uyanlardan seçilmesi durumunda ahalinin de onlara benzeyeceği, namazı kılmaları hususunda memurların önceki padişahlar gibi fermanla ikaz edilmesinin gerekliliğini ve içki içenlerin bundan yasaklanmasının lüzumunu, padişah fermanının bu hususlarda vaizlerin nasihatlerinden daha etkili olduğunu savunmuştur.³²

Dersin yapıldığı II. Meşrutiyet dönemi, hürriyet fikrinin el üstünde tutulduğu ancak tanımı hususunda ittifak edilmeyen bir devirdir. II. Abdülhamid'in iktidardan düşürülmesinde ittifak yapan İttihatçı, batıcı, İslamcı vb. kesimlerin hürriyete ne kadar farklı anlamlar yüklediği zamanla anlaşılmuştur ki bu da mezkur ittifakın çok kısa zamanda dağılmasına neden olmuştur. Vildan Faik Efendi de, devletin gücünü kullanmak suretiyle Müslüman reyanın Allah'ın emirlerini yerine getirmelerini ve haramlarından sakınmalarını temin etmenin meşrutiyete münâfi olmadığını çünkü meşrutiyetin dünya ile ilgili insanların işlerine ve hukuklarına ait bir hürriyeti tazammun ettiğini; ancak Allah'ın emir ve yasaklarının bu özgürlük alanının dışında kaldığını iddia etmiştir.³³

Vildan Faik Efendi, yukarıdaki ikazlarıyla Osmanlı devlet geleneğinde mevcut olan, şer'i emirlerin devlet eliyle teşvik ve taltif, onlara uyulmaması durumunda ise cebren ifâ edilmesi uygulamasının devamını ve bunun meşrutiyete münâfi olmadığını Sultan ve üst yöneticilerin huzurunda vurgulamıştır.³⁴

Uhuvvet

Adalet ilkesinin bir gereği olarak Osmanlı sınırları içerisinde bulunan gayr-i Müslimlerin haklarını koruma, onları dışlamama, cebr ile din değiştirmelerini temin etmeme vb. konular, meşrutiyet döneminde çokça üzerinde durulan meseleler olmuştur. Hürriyet, eşitlik, kardeşlik ve bilhassa adalet mefhumunun her ne kadar gayr-i müslimler tarafından çok kullanılsa da aslen Kur'anî ve nebevî kavramlar olduğu o dönemin ulema ve muharrirleri tarafından ifade edilmiş; bu konuda çok sayıda eser telif edilmiştir. Ayet ve hadislerden deliller sunulularak Meşrutiyet ve onunla beraber anılan kavramların meşruiyeti, şer-i şerife uygunluğu ortaya koyularak, toplumun yeni idare tarzını kabullenmesi teşvil edilmeye çalışılmıştır.

Vildan Faik Efendi, adalet kavramını Allah'a ve diğer insanlara yönelik olmak üzere ikiye ayırmıştır. Allah'ın emir ve yasaklarına uymamayı kulun Allah'a karşı adaletsizliği olarak gören mukarrir, meşrutiyet ve hürriyetin bu alanda cârî olmadığını iddia etmiştir. O'na göre kişinin ebnâ-i cinsine yönelik muameleleri hükûku'l-ibâd olarak tesmiye edilir. Bu hukukun da

³¹ Bu kudretli ulemadan biri de Huzur Dersi muhataplarından Harputlu İshak Efendi'dir. Sultan Abdülaziz'in Kadir Gecesi münasebetiyle sohbet yapması için Beylerbeyi Sarayı'na davet ettiği İshak Efendi, -padişah müsrif olduğundan- israf konusuna değinmiş ve bir ara padişahın müsrifane harcamalarını tenkid etmişti. Camı sıkılan padişah sağa sola ve dışarıya bakıp dersle ilgilenmeyince rahleyle sertçe vurarak dersi dinlemeye davet etmiş; ancak padişah aynı hale devam edince, "Beni buraya lüzumsuz yere getirdiniz, halbuki beni dışarıda dinlemek isteyen çok kimseler var, Selamun aleykum" diyerek orayı terketmiştir. (Mardin, *Huzur Dersleri*, III/887)

³² Kasım Hızlı, "Reisü'l-Ulema Tikveşli Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin Huzur Dersi Takririnde Sultan II. Abdülhamid'e Eğitim ve İdareye Dair Yaptığı Tavsiyeler", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2018 C. 4, S: 6, s. 44.

³³ Mevâiz, s. 39.

³⁴ Mevâiz, s. 38-39.

Umûmî, Medenî, Şahsî Hukuk gibi alt dalları vardır. Bundan da Meşrutiyet'in en önemli umdelerinden biri olan uhuvvet yani kardeşlik ilkesi ortaya çıkmaktadır.³⁵

1328 Ramazanı'nda takririnde bulunduğu derste mukarririn özellikle hadislerle istişhad suretiyle Meşrûtiyet ve uhuvvet gibi kavramları izah ettiği ve onlara meşruiyet sağlama çabasında olduğu görülmektedir. "Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz!" hadis-i şerifinin İmam Müslim tarafından rivayet edilen sahih bir hadis olduğunu vurguladıktan sonra, bu hitabın din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm insanlara yönelik olduğunu, dolayısıyla dünya işleri ile ilgili hükümlerde, îmar ve ticaret gibi alanlarda tüm vatandaşların, istikamet ve adaletle birbirine yardım etmesinin hadisin bir gereği olduğunu vurgulamıştır. Meşrûtiyet-i meşrûanın umdelerinden biri olan uhuvvetin de dayandığı en önemli naslardan birinin de bu hadis olduğuna işaret etmiştir.³⁶

Müsavât (Eşitlik)

Meşrutiyet yönetimini meşrulaştırmak amacıyla, dönemin uleması ve aydınları, hürriyet, müsavât, uhuvvet, adalet, meşveret gibi kavramların halka anlatılması için ve onların desteğinin alınması amacıyla yazılar, kitaplar kaleme almışlar, vaaz ve sohbetlerde bulunmuşlardır. Meşrûtiyetin ilanından sonraki 10 gün içerisinde sayıları elliye bulan gazeteler ve bir o kadar da mecmuâlar,³⁷ halkın geniş kesimlerine ulaşılmasını kolaylaştırmıştı. Bu faaliyetlerde, ayet ve hadislerle Meşrutiyet'in esaslarının İslamî olduğunu ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve halifelerinin hayatında bu uygulamaların örneklerinin bulunduğunu vurgulamışlardır. Bu şekilde büyük oranda Batılı ülkelerin baskısıyla geçilen yeni yönetim usulüne halk nezdinde bir meşrûtiyet sağlanmaya çalışılmıştır.

Müsavât (eşitlik), meşrutiyetin en önemli umdelerindendir. Osmanlı münevverleri ve ulema arasında bu kavram, tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İslam Hukuku'nun hakim olduğu fakat raiyetinin önemli bir kesimi gayr-i müslim olan Osmanlı Devleti'nde müsavât nasıl uygulanacaktır? Batılı ulus devletlerde ve sadece Hristiyan tebâdan müteşekkil milletlerde eşitlik, makul ve merğub iken etnik ve dinî yönden homojen olmayan Osmanlı toplumunda bu kavram medâr-ı niza olmuştur. Kadın erkek eşitliği, iş hayatında kadınların istihdamı ve taaddüd-ü ezvâc meseleleri,³⁸ müsavât ile ilişkili olarak devrin tartışılan konularıydı. İslamcılar da müsavât kavramını kabul etmekle beraber, dinî emir ve yasakların göz ardı edilerek mutlak bir eşitlik uygulamasına gidilmesini kabul etmiyorlardı. Osmanlı toplumunun gerek vatandaşlar arasında gerek de kadın-erkek mabeyninde tesis edeceği müsavâtın, Batıdan farklı unsurlar içereceği ve zaman içerisinde teşekkül edeceği savunuluyordu.³⁹

Vildan Faik Efendi, genel anlamda İslamcı ulema sınıfının bir üyesi olarak kabul edilebilir. Meşrutiyetin taraftarı olmakla beraber, müsavât kavramının batıdaki uygulamasının aynen alınıp tatbik edilmesini doğru bulmamıştır. Her ne kadar yukarıda belirtildiği gibi tüm Osmanlı tebasının uhuvvetini hadis-i şerif ile temellendirmişse de, müsavât konusunda bazı çekincelerini de belirtmekten geri durmamıştır. Buna göre müsavât asla din hususunda eşitlik olarak algılanmamalıdır. "Meşrutiyetteki müsavât, müslüman ile gayr-i müslimin şer'an eşitliği değildir."⁴⁰

³⁵ Mevâiz, s. 39.

³⁶ Mevâiz, s. 39.

³⁷ Süleyman Tevfik, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*, Haz. Tahsin Yıldırım, Şaban Özdemir DBY Yayınları, İstanbul, 2011, s. 254.

³⁹ Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, Haz. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1970, s.135.

⁴⁰ Mevâiz, s. 10.

Mukarrir, Meşrutiyet dönemi İslamcılarının da müsavât görüşüne benzer şekilde konuyla ilgili görüşünü şu cümlelerle özetlemiştir:

“Bizim meşrutiyet dâhilinde müsavât dediğimiz, ahkâm-ı hukukta olan müsavattır. Bizim mal, can ve ırzımız, nasıl masûn bulunacak ise, tebâ-i Osmaniye’den bulunan bütün anâsır-ı muhtelifininki dahi mahfuz bulunacaktır. Şeriat ve kanun nazarında cümlesi hukukta siyândır (denk, eşit). Bu hususta nice edille-i şer’iyye vardır.”⁴¹

Kanunların, halkın zayıfına kuvvetlisine, zenginine fakirine eşit bir şekilde tatbik edilmesinin Meşrûtiyet idaresini payidâr kılacağıını belirten Vildan Faik Efendi, tarifini yaptığı bu müsavâtın nasslarda çok delillerinin bulunduğunu belirttikten sonra yine bir hadis-i şerif ile konuyu tavzih etmeyi tercih etmiştir.

Beni Mahzum kabilesinin meşhurlarından birinin kızının hırsızlık nedeniyle elinin kesilmesine mani olmak isteyenlerin Rasulullah’a Üsâme b. Zeyd’i aracı olarak göndermelerini anlatan hadisin son kısmı müsavâtla ilgili olup şu şekildedir:

"Sizden önceki milletler şu sebeple yok olup gittiler: Aralarından soylu, mevki ve makam sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim."⁴²

Mezkûr hadisin ahkâm-ı hukukun ve kanunların insanlar arasında uygulanmasında eşitlik ilkesinin esas alınmasına delil olduğunu savunan mukarrir, Allah katında gayr-i müslimlerle müslümanların müsavâtınının kabul edilemeyeceği, ancak kanunlar karşısında, dünyevi işlerde, ticarete vb. alanlarda eşitliğin söz konusu olacağı kanaatindedir. Osmanlı Devleti’nde meşrutiyet ve umdelerinin ancak yöneticilerin Şeriât’ın emirlerine ve terbiye-i milliye-i Muhammediye’ye ittiba etmeleri ile takarrür edeceğini de belirtmiştir.⁴³ Terbiye-i milliye-i Muhammediye ile Rasulullah’ın (s.av) sünnetini kastetmiş olmalıdır.

SONUÇ

Meşrutiyet dönemi, hürriyet, müsavât, uhuvvet ve adalet, kavramlarının sembolleştiği bir dönemdir. Başlangıçta meşrutiyet paydasında birleşenlerin ortak değeri olan kavramlara zamanla muhtelif manalar yüklenmiştir. II. Abdülhamid dönemini sona erdirmek hususunda amaç birliği yapan düşünce, meşrep, mezâk, usûl hatta inançları farklı kesimler arasındaki derin fikir aykırılıkları, II. Meşrutiyet’in ilanı ve Sultan’ın hal’ edilmesinden sonra bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Mezkûr kavramlara yükledikleri anlamların derin aykırılıklar içermesi, muhalif gruplar arasındaki ittifakın da büyük ölçüde bozulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin, II. Abdülhamid’e karşı muhalefeti ile bilinen ve Arnavut asıllı olması hasebiyle Vildan Faik Efendi ile de arkadaş olan millî şairimiz Mehmet Akif, İttihatçılardan umduğunu bulamayıp, daha kötü bir idareyle karşılaşması üzerine II. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından, önceden kaydolduğu İttihat ve Terakkî Cemiyeti’nden ayrılmıştır. Bu durum çoğu Meşrutiyet taraftarı ulema için de aynı şekilde gerçekleşmiştir.

⁴¹ Mevâiz, s. 10.

⁴² Buhârî, Hudud 11, Şehâdat 8, Enbiyâ 50, Fedâilu’l-Ashâb 18, Megâzi 52. Benzer lafızlarla bkz. Müslim, Hudud 8.

⁴³ Mevâiz, s. 41.

Vildan Efendi, son dönem Osmanlı ulemasının birçoğu gibi yalnızca ilmiye sınıfına mensup olan vazifeleri yapmakla kalmamış, devrin siyasî olaylarına da müdahil olarak devleti içinde bulunduğu buhrandan kurtarma çabası içine girmiştir. Nitekim Vildan Efendi'nin devrin siyasî hadiselerinde yer aldığı müşahede edilebilir. Ancak hiçbir zaman aşırı politize olmamış; ilim adamlığının vakarını taşımıştır. Ayrıca mukarrir Vildan Efendi'nin Huzur Dersleri'nde meşrutî yönetimle bağlantılı olarak adalet, hürriyet ve eşitlik gibi kavramları kullanarak, yer yer meşrutiyeti destekleyici sohbetlerinin var olması onun mevcut yönetime yakınlığını göstermesi bakımından mühimdir.

Meşrutiyeti desteklemekle beraber, onun laik, seküler Osmanlı münevverlerinden çok farklı görüşlerinin olduğu görülmüştür. Onun için Meşrutiyet, İslamî değerleri esas alan bir yönetim sistemidir. Hürriyetin sınırı, İslam'ın koyduğu esaslardır. Her alanda eşitliği kabul etmemiş ancak vatandaş olarak tüm Osmanlı tebaasının eşitliğini savunmuştur. Adaleti yine Hukukullah ve Hukuk-u İbad olarak ikiye ayırmış; bu şartlarla desteklemiştir. Bu nedenle «meşrutiyet-i meşrua» kavramını kullanması dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul, 1996, IV/352-353.

Buharî, Muhammed b. İsmail Ebu Abdillah, es-Sahih, thk. Muhammed b. Zuheyr b. Nâsir en-Nâsır, Dâr Tavkı'n-Necah, h. 1422.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010.

Faik, Vildan, *el-Mevâizu'l-Hisân fî mâ Kurrîre Beyne Yedeysi's-Sultan*, Matbaa-i Hayriye, İstanbul, h. 1330.

Faik, Vildan, “Devr-i İstibdâta Söylenmiş Bir Müsâmere-i Semâviye”, *Beyanu'l-Hak*, 23 Ramazan 1326-6 Teşrinievvel 1324.

Faik, Vildan, “Bir Sada-yı Hâtifi”, *Beyanu'l-Hak*, 30 Ramazan 1326-13 Teşrinievvel 1324.

Friedrich, Meinecke, *Makyavellism: The Doctrine of Raison d'Etat and Its Place in Modern History*, Transaction Publishers, London 1998.

Güldöşüren, Arzu, “Arnavutluk'tan İstanbul'a Bir Âlim Portresi: Debrelî Vildan Faik Efendi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48, Haziran 2015, ss. 117-148.

Gündüz, Mustafa, “100. Yılında II. Meşrutiyet'in Entellektüel Mirası”, *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 184, 2009.

Haskan, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul, 2001.

Hızlı, Kasım, “Reisü’l-Ulema Tikveşli Yusuf Ziyaeddin Efendi’nin Huzur Dersi Takririnde Sultan II. Abdülhamid’e Eğitim ve İdareye Dair Yaptığı Tavsiyeler”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2018 C. 4, S: 6.

Karaer, Nihat, “Mehmet Akif ve Sultan II. Abdülhamit”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, 2011.

Mardin, Ebu’l-Ûlâ, *Huzur Dersleri I-III*, DİB Yayınları, Ankara, 2017.

Mevdûdî, Ebu’l-A’lâ, *İslâm’da Hükümet*, trc. Ali Genceli, Hilal Yayınları, Ankara.

Müslim b. Hacâc Ebu’l-Hasen en-Neysâbûrî, *es-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâr İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut

Özcan, Abdülkadir, “Vildan Fâik Efendi Debrelî”, *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2012.

Özel, Mustafa, “Debrelî Vildan Fâik ve el-Multekât fi usûli’t-tefsîr”, *İslâmiyât* II, S: 4, Ekim-Aralık 1999.

İstanbul Müftülüğü Şer’iye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyası, nr. 3591.

“İstibdata Doğru”, *Volkan Gazetesi*, 1 Şubat 1909, Numara: 32, s. 4.

Rasim, Ahmet, *İki Hatırât Üç Şahsiyet*, Haz. İbrahim Olgun, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1976.

Tevfik, Süleyman, *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Elli Yıllık Hatıralarım*, Haz. Tahsin Yıldırım, Şaban Özdemir DBY Yayınları, İstanbul, 2011.

Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, Haz. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1970.

Uşaklıgil, Halid Ziya, *Saray ve Ötesi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1941.

USBILIM

SİNEMADA KENTSEL DÖNÜŞÜM: SAF FİLMİ ÖRNEĞİ

Dr. Ceren AĞIN GÖZÜKIZIL ¹, Dr. Senem TEZCAN ²

¹ Muş Alparslan Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, 0000-0002-2032-4921

² İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, 0000-0003-0532-8825

ÖZET

Sinema ve kent üzerine çalışmalar, her iki disiplinin de birbirini beslediği özel bir alanı oluşturmaktadır. Birçok filmin hem arka planını hem de filmin içeriğini zenginleştiren bu mekânsal görünüm, eser sahibi olan yönetmenlerin gözünden kenti ve kentsel mekanı izlememize olanak sağlamaktadır. Özellikle Türkiye’deki gerçek mekanlı filmlerin çokluğu birer tarihi doküman olarak planlama disiplini için önemli bir yer tutmaktadır. Göçün ilk dönemlerinden itibaren sinema, edebiyattan da beslenerek göç ve gecekonduyu anlatan filmler üretmiştir. İlerleyen dönemlerde filmler, bu iki konuyu filmlerin öznesi olarak işlememekle birlikte olay ve kurgularının şekillenmesinde göç mekanları filmlerin konu mekanı olarak karşımıza çıkmışlardır. Aflar ve dönüşümler ile birlikte gecekondunun niteliğinden giderek ayrılan bu konutlar, sinemada bu yönde işlenmeye devam etmiş; kentsel dönüşüm gibi planlama literatürünün günümüzdeki en tartışmalı konuları ise ekranda kendine fazla yer bulamamıştır. Bu bakımdan Ali Vatansever’in yönettiği 2019 tarihli “Saf” filmi, Fikirtepe gibi kentsel dönüşüm literatüründe de önemli bir yere sahip alanı arka plana alması açısından değerli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik, barınma, işgücü mülteci gibi günümüzde gözlemlediğimiz şekliyle yeni bir kentsel çatışma alanını oluşturan geçmişin gecekondusu tipi konutlarından günümüz rezidanslarına dönüşme aşamasındaki bir mekanda çekilen Saf, bir kent filmi olarak incelemeye değerdir ve bu çalışmada film, göç, gecekondusu ve kentsel dönüşüm kavramları üzerinden tartışılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Sinema, Saf, İstanbul

ABSTRACT

Studies on cinema and the city constitute a specific field which both disciplines support each other. These spatial views, which enrich both the background and content of many films, allow us to watch the city and urban space through the eyes of the directors who own the work. Especially, the abundance of real-location films in Turkey has an important place for the planning discipline as historical documents. From the first period of immigration, cinema has made films about immigration and slums supported by literature. In the following periods, although the films did not treat these two subjects as the subject of the films, the places of migration appeared as the subject spaces of the films in the shaping of their events and fictions. These residences, which gradually separated from their slum quality with amnesties and transformations, continued to be processed in this direction in the cinema; The most controversial topics of the planning literature, such as urban transformation, have not found much space on the screen. In this respect, the 2019 film "Saf " directed by Ali Vatansever appears as a valuable work in that it takes an important place in the urban transformation literature, such as Fikirtepe, into the background. Filmed in a place that is in the process of

transforming from slum-type residences of the past to today's residences, which constitutes a new urban conflict area as we observe it today, such as security, shelter, and labor refugees, Saf is worth examining as an urban film, and in this study, the film will be discussed through the concepts of migration, slums and urban transformation.

Keywords: Urban Renewal, Cinema, Saf, İstanbul

1. GİRİŞ

Kent ve sinema insanlarla beraber yaşayan ve gelişen kavramlardır. Sinemada her bir hikayenin anlatımında kentsel mekan o hikayeyi sanatçıların ifadeleriyle beyazperdeye yansıtmaktadır. Özellikle ülkede yaşananlardan birer kesit sunan eserler kentin mekanına da anlam katmaktadır. Türk sineması gibi gerçek mekanlı yapımlar planlama ve kent tarihi açısından hızla değişen ve dönüşen kentsel alanların geçmişlerine dair gerçek görünümleri saklayarak bizlere önemli dokümanlar bırakmaktadır.

İlk dönemlerinden başlayarak sinemanın kentle her zaman karşılıklı bir ilişkisi olmuştur. Sinemanın görselliğini tamamlamak için ihtiyaç duyduğu, eserin konusu ile uyumlu, dönem özelliklerini ve sosyo-kültürel yapısını yansıtmasına yardımcı olarak mekan, önemli bir rol üstlenmiştir [1]. Sinema ile salt bir kent görünümü beyazperdeye aktarmamış; kentte doğmuş, gelişmiş ve bunu yaparken kenti de geliştirmiştir [2]. Özellikle sinemanın belirli türlerine yoğunlaştığında bu karşılıklı ilişkinin daha da güçlendiği görülmektedir. Kent biliminin sinemada kentin popüler görünümünün perdeye aksettirdiklerinden daha çok kentsel alanların şehir söylemleri bağlamında yorumlanması önemlidir [3]. Bu bakımdan Türk sinemasında göç filmlerini özel bir yeri bulunmaktadır. Göç sineması, Türkiye’de göçle başlayan hareketlerin ortaya çıkardığı konut dokusu ve bu yapılaşmanın dönemsel özellikler ile birlikte biçim değiştirmesini ve kendisini dönüştürmesini beyazperde de göstermiştir. Mekansal olduğu kadar ekonomik ve toplumsal etkileri de oldukça fazla olan bu hareketlilik toplumcu ve gerçekçi sinemacıların elinde yeni birer kentsel yorum olarak karşımıza çıkmıştır.

Göç sineması içerisinde kentler hem filmlerin arka planını oluşturmakta hem de hikayeyi ve senaryoyu gerçek mekanların kullanılmasıyla kuvvetlendirmektedir. Bu yansıma ülkemiz göç ve gecekondu hareketleri ile birlikte neredeyse paralel ilerlemiştir. İlk dönem filmler göçü, kentle ekonomik entegrasyonu ve ilk dönem barınma biçimlerini gerçek hayatla birlikte göstermektedir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise marjinal iş kolları ve kent yoksullarının barınma alanları yine dönem özelliklerini yansıtacak biçimde gösterilmiştir. Zorunlu göçler, gecekondu yapamayan yeni yoksullar, kiralamalar, gecekondu alanlarının apartmanlaşması ile birlikte 2000’li yıllardan sonra planlama literatüründe olduğu gibi filmlerde bu dönüşüm kendine yer bulmuştur. Özellikle göç sinemasının her bir döneminde İstanbul, diğer sinema türlerinde olduğu gibi ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur [2].

2000’lerden sonra toplumdan bireye kayan hikayeler içerisinde doğrudan kentsel dönüşüme yönelik filmler kendi döneminin göç ve gecekondu filmlerine nazaran oldukça azdır. Bununla birlikte Ali Vatansever’in yönettiği 2019 tarihli “Saf” filmi, bu anlamda farklılaşmakta; bireyler üzerinden hikayeler ilerlemekte ve kentsel dönüşümün ortasında bir durumu anlatmaktadır. Güvenlik, barınma, işgücü, sınıfsal ve mekansal ayırım, mülteci gibi günümüzde gözlemlediğimiz şekliyle yeni bir kentsel çatışma alanını oluşturan geçmişin gecekondu tipi konutlarından günümüz rezidanslarına dönüşme aşamasındaki bir mekanda çekilen Saf, bir kent

filmi olması açısından şehir planlama bakış açısıyla ele alınmış; içerisinde bulunduğu göç sineması içerisinde değerlendirilmiştir.

2. TÜRK SİNEMASINDA GÖÇ VE GECEKONDU

Türk sinemasında “göç sineması” olarak ifade edilebilecek türdeki filmler gerçeklikle paralel bir biçimde ilerlemektedir. İlk dönemlerde kırdan kente göç edilmiş, ardından gecekondular üretilerek özgün barınma çözümlerinin yanında marjinal mesleklerle ekonomiye entegre olunmuştur. Ardından gecekondular apartmanlaşmış ve günümüzde imar dışı gelişen bu kırsal nitelikteki konut stoku kentsel dönüşüm projeleri ile birlikte nizami kentsel yapılara dönüşmeye başlamıştır. Sinemada ise ilk dönem filmlerde göç ve kentte kazanma ana konuları oluştururken sonraki dönemlerde çamurlu yolları ve taşıma sularını kullandığı gecekondular filmlerde göçle oluşan alanlar olarak sinemada kendini göstermiştir. Dolmuşçuluk, seyyar satıcılık gibi türetilmiş ve bu alanlara hizmet göstermek amaçlı kurulan sistemler sinemada kendine yer bulurken zorunlu ve ekonomik amaçlı göçler 1980’li yıllarla birlikte arabesk bir yaklaşımla gösterilmiş, son dönemlerde ise değişen yapı stoku içerisinde göçle gelen insanların hayatlarından kesitler sinemanın konusunu oluşturmuştur.

1940’lı yıllardan itibaren kırdan kentlere yapılmaya başlayan göçler, her ne kadar görünen net bir zorunluluğun eşliğinde olmasa da kırdaki ekonomik kayıpların karşısında kentin sunduğu fırsatlar dolayısıyla gerçekleştirilen ve içerisinde umut barındıran hareketlerdir. Özellikle göç sinemasının başrolünde yer alan İstanbul, göçmenlerin hayal ve beklentileri karşısında onlara mutluluk vaat etmektedir. İyi karakterlerin alt-orta sınıfa mensup olduğu bu filmlerde kentin sağladığı olanaklardan daha çok küçük mahallelerdeki mutlu ve dayanışma içerisindeki aileler şeklinde ifade edilmiştir. Kentin ürettiği iş kollarında çalışan göçmenler, yaşamlarında ise köy ile kent arasında sıkışmışlardır. 1970’lerden sonra üretilen filmlerde Yeşilçam etkisi devam etmekle birlikte arabesk, göç filmlerinin içerisinde giderek kendini hissettirmiş ve bu dönemlerde zengin kız-fakir erkek temalı filmler sunularak kentler kendi içsel özelliklerinden çok para kazanma olasılığını sunduğu için göçün sebebi haline gelmiştir. 1980’lerden sonra Türkiye’de göçler, ülkenin şartlarından kaynaklı ve zorunlu olmaları nedeniyle daha yoksul ve kırılğan grupların kentlere gelmesi şeklinde olmuştur. Üstelik kent artık bir önceki dönemin barınma ve ekonomik iş kolları fırsatlarını bu yeni gruba sunamamıştır. Sinema bu dönem göçmenleri barınma, iş bulma, kendi sesini duyurma biçiminde anlatılarla beyazperdeye aktarmıştır. 1960’larla Haydarpaşa’da başlayan göç sahnelerinin yerini son dönem filmlerde Beyoğlu’nun arka sokakları almıştır. Filmlerde sınırsız nimetleri ile birlikte tüm görkemiyle arka plandaki İstanbul ve bu bollukta barınma sorunlarını çözmekte zorlanan ve bir şekilde kentle mücadeleye giren göçmenlerin kentin bu görkemiyle ve büyüklüğü ile tezat kısıtlı mekanları gösterilmektedir. Geleneksel mahalleler önemini giderek yitirmiş; göçle gelen insanlar barınma sorunlarını çözebilmek için gecekondular inşa etmiştir. 1970’lerde mahallelere dönüşen bu konutlar giderek kiralanın ve satılan, en önemli özelliği ihtiyaca yönelik bir konut olması özelliğinden sıyrılarak ticarileşen yapılara dönüşmüşlerdir. Gecekondu sineması ise döneminin toplumsal bir yansıması olarak gecekondu alanlarının mevcut durumlarını beyazperdeye yansıtmıştır [2][4][5][6][7][8][9][10][11][12].

3. 2000 SONRASI TÜRK SİNEMASINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SAF FİLMİ

Göç filmlerinin Türk sinemasında yoğunlaştığı 1970’li ve 1980’li yıllardan 2000’li yıllara gelindiğinde beyazperdede daha az yer kapladığı görülmektedir. Bu durum hikayelere de yansımıştır. 2000 sonrası gecekonduda yaşayan nüfus göçmen vafında olmayan ilk İstanbul’a göç edenlerin yeni nesilleri yani doğma büyüme İstanbulluların olduğu bir nüfusa sahiptir. Bu durum göç ve gecekonduların alışılagelen hikayelerinden farklı olarak dönüşmekte olan kentsel mekanlardaki farklı hikayeleri anlatmaktadır [13]. Kentlerde göç ve gecekondular kendi dönemlerinin en önemli kentsel konularından birini oluştururken kırdan kente yapılan kitlesel göçlerin azalmış; kentler uluslararası nitelikteki mülteci göçlerin varış mekanı haline gelmiştir. Diğer taraftan ise görece yoksul olan bu mahallerde ülkemizde afet temelli yapıların ve altyapının yenilenmesi talepleri kentlerde kentsel dönüşümü en önemli uygulamalardan biri haline getirmiştir. Mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen projeler fiziksel olduğu kadar toplumsal ve ekonomik yapının da değiştiği uygulamalardır. Rant, yer değiştirmeler, belirsizlikler, soylulaştırma ve yapılan örneklerin kendini göstermeye başladığı 2000’li yıllarda sinemada göç ve gecekondular kadar sayıca fazla olmasa da arka hikayede kendine yer bulmuştur. Özellikle 1960’lardan sonraki iç göç filmlerinin devamında bu alanlar, 1990’lardan sonra başlayarak “varoş”luğun mekanı olarak gösterilmeye başlanmıştır [1]. Bu durum değişen mahalle kültürünün beyazperdeye aksettirilmesiyle gerçekleşen görece popüler filmlerin oluşturduğu bir dönemi ortaya çıkarmıştır. Özellikle komedide yer alması neo-liberal politikaların mekansal ürünleri olan projelere kapitalist sistemle mücadelede beraberlik hikayeleriyle mizahın eleştirel gücünden faydalanılması da önemli olmuştur [14].

2000 sonrasında doğrudan kentsel dönüşümü anlatmayan ancak dönemin gecekondular alanlarının bir gerçeği olarak dönüşümü içeren filmler üretilmiştir. 2001 tarihli Handan İpekçi’nin yönettiği “*Büyük Adam Küçük Aşk*”, Türkçe bilmeyen Hejar ile emekli yargıç Rıfat beyin kesişen hikayesini anlatmaktadır. Ulus, Boğaziçi ve Ayazmanın karşıtlıkları içerisinde filmin arka planını hızla yükselen toplu konutlar oluşturmaktadır [1][13][15]. 2002 tarihli Aydın Sayman ve Ümit C. Güven’in “*Sır Çocukları*” uğradıkları istismarlardan kaçan, evsiz ve sokaklarda yaşayan ve önceki dönemlere ek olarak kentin en varlıklı yer değiştirmelerinden birini oluşturan çocuk göçünün anlatıldığı bir filmidir [13][16][17]. Aydın Bulut’un 2009 tarihli “*Başka Semtin Çocukları*” ise kenar mahallede yaşayan bir grup gencin büyük kentle verdiği mücadeleyi anlatmaktadır [18]. İstanbul’da her yerin güvensiz olduğu Mehmet B. Er ve Maryna Gorbach’ın “*Kara Köpekler Havlarken*”, gecekondular ve gökdelenlerin gölgesinde Çeliklepe-Levent’te eski göçmenlerin yeni nesillerinin kentte var olmaya çalışmasını konu edinmektedir [4][13][19]. Mahsun Kırmızıgül’ün 2009 tarihli Güneşi Gördüm’ü ve Erdem Tepegöz’ün 2012 tarihli Zerre’si ise gökdelenlerin arasındaki Tarlabası’nı anlatmaktadır [13][20][21][22][23]. Göç sinemasından farklı olarak Pelin Esmer’in 2009 tarihli “*11’e 10 Kala*”sı bina bazlı kentsel dönüşümün, depreme karşı dayanıksız olması nedeniyle apartman sakinlerince dönüşüme girilmesi istenen apartmanın iki farklı sakinin hikayesini anlatması açısından önemli filmlerden bir tanesidir [23][24]. Çalışmanın bu bölümünde 2000 sonrası kentsel dönüşüm filmlerine bir örnek olarak Ali Vatansever’in 2019 tarihli Saf filmi detaylı olarak incelenmiştir.

Saf filminin iki ana karakteri Remziye ve Kamil, kentsel dönüşüm projelerinin yürütüldüğü İstanbul Fikirtepe’nin varoş kesimlerinde yaşamaktadırlar. Çevrelerinde yavaş yavaş yıkılan evler ve kaybolan mahalleler içerisinde filmin karakterleri de bu yıkımın bir parçası olmak

üzeredirler. Kimi komşuları evlerini satarken bu belirsiz ortamda Remziye ve Kamil evlerini satmamakta direnmekte; bahçelerini yaşatarak bu inançlarını güçlendirmektedirler. Ancak bir taraftan da burada onları barındırmayacaklarını düşünmektedirler. İki ana karakterin hayatlarından bir kesiti anlatan filmin üst ana temasını kentsel dönüşüm oluşturmaktadır [25][26]. Dönüşüm, filmin arka planındaki inşaat sesleri ve mahallenin kendisinin kocaman bir şantiye olarak sunulmasıyla verilmektedir. Bununla birlikte karakterlerin dış sahnelerinin neredeyse tamamında hem eski doku hem de yeni doku inşaat malzemeleri ile birlikte görülmektedir. Film karakterlerinin yaşama alanlarının kendisi bir şantiye gibidir ki ülkemizdeki dönüşüm uygulamalarındaki ölçeğin büyüklüğü düşünüldüğünde kentsel dönüşüm uygulamalarının etaplar halinde gerçekleştirildiği uygulamalarında bu durum gerçeklikten bir kesit sunması açısından oldukça önemlidir. Şekil 1’de kentsel dönüşüm alanlarındaki eski ve yeni dokunun birlikteliğinden örnekler verilmiştir.

Görsel 1. Saf filminden görseller [26]

Şekil 2’de ise büyük ölçekli kentsel dönüşüm uygulamalarının mahallelerde ortaya çıkardığı şantiye görünümünden örnekler yer almaktadır.

Görsel 2. Saf filminden görseller [26]

Bu şantiye görünümünün yanında, iki kahraman bahçesinde gündelik sebze ihtiyaçlarını yetiştirebildikleri bir konutta yaşamaktadırlar. İş ile ilgili olarak kadın temizliğe gitmektedir ancak erkek uzun süredir işsizdir. Ayrıca yaşama alanlarının yıkılıp yeniden yapılmasını içeren sürecin bir parçası olmak da zor bir süreçtir. Film boyunca Kamil karakterinin tasviri

yardımsız, fakir ve statüsü gereği insanlarla çok iyi anlaşamayan bir tip şeklindedir. Kaçak çalışmaktadır, ehliyeti yoktur ve onu alacak para veya kredi kartına da sahip değildir, inşaatta çalışmak için gittiği görüşmeye emanet ceketle gitmiştir. Borç bulamamaktadır ve kaybolduğunda tek bir fotoğrafının olması da yoksulluklarına yapılan bir vurgudur. Remziye karakteri de sadece temizlik işi ile ilgili değil çalıştığı evdeki bakıcılığa da taliptir ve bu şekilde yükselmek istemektedir. Bu anlamda Kamil'den daha çok bakıcı olan kadının işini elini almak konusunda heveslidir. Hatta kadının kaçak çalışmasını ihbar etmekle ilgili olarak Kamil "...sen de kaçak çalışıyorsun..." dediğinde bunun ayrı olduğunu düşünmektedir ve bu konuşma "...sen şikayet etme de..." şeklinde bitmektedir. Kamil ise işini elinden aldığı Suriyeliye kendi yemeğini götürmektedir ancak bu Ammar tarafından sıcak karşılanmaz. Ancak ehliyet alamaması ve halihazırda ucuza çalıştığı işten atılacağı psikolojisi ile Ammar'la kavga edebilecek duruma gelmektedir. Şekil 3'te kentsel dönüşüm projesi nedeniyle boşaltılmış bir konutta yaşayan ve cinayet sonrası o evden ayrılan Ammar'ın barındığı alan gösterilmiştir.

Görsel 3. Saf filminden görseller [26]

Filmde kaçak işçiler ve mülteciler yer almaktadır. Kamil diğer işçiler tarafından Suriyelilerle aynı paraya çalıştığı için dışlanmaktadır. Bununla birlikte işveren de Kamil'in işe girmesini "...iş bize kalır..." şeklinde ifade etmektedir. Zaten yoksul olan gecekonducuların dönüşüm nedeniyle boşalttıkları evlerde yasal bir işçinin aldığı ücretin daha azına çalıştırılan kişilerdir

Suriyeliler. Diğer tarafta kadın ise temizliğe gittiği evde kendine daha çok alan açmak istemektedir. Yanlarında çalışan yabancı uyruklu kadının yaptığı çocuk bakıcılığını da istemektedir ancak Kamil'in kaybolması ile birlikte farklı bir dayanışma ortaya çıkmıştır. Kamil ve Remziye bu eserin yoksullarıdır ancak Suriyeliler ele alındığında çok daha yoksul bir kısmın yaşamını göstermektedir. Ayrıca filmde öldürmediği halde Suriyeli Ammar'ın Kamil'in cinayetinden hüküm giymesi de mültecilerin konum ve durumunu göstermesi açısından filmi özel kılmaktadır. Şekil 4'te Ammar ve ailesinin yaşadığı yerden görseller yer almaktadır.

Görsel 4. Saf filminden görseller [26]

Filmde renkle ifadeler de önemlidir. Esasında film kentsel dönüşüm gibi büyük bir kentsel müdahalenin mekandaki yansımalarını göstermesi açısından değerlidir. Ancak film boyunca gecekondular renkli ve hareketli gösterilirken rezidanslar tek düze, yüksek, etrafı boş ve açık renklerle ifade edilmiştir. Şekil 5'te bu iki farklı renklerdeki görünüşler gösterilmiştir.

Görsel 5. Saf filminden görseller [26]

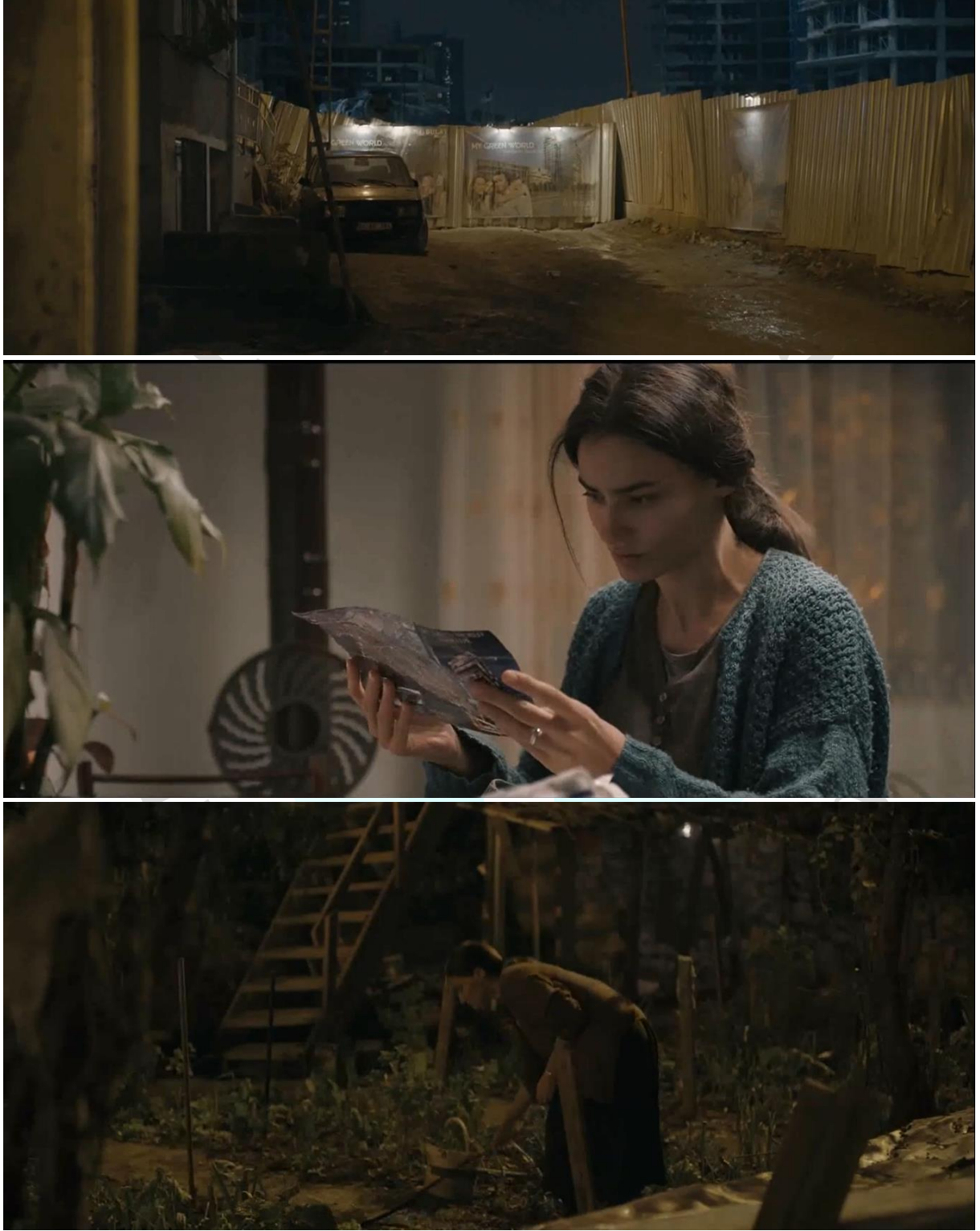
Ayrıca kentsel dönüşüme karşı örgütlülük hem olumlu hem de dışlayıcı özellikleri ile birlikte verilmiştir. Yaptıkları toplantılarda “*biz evlerimizi korumaya çalışıyoruz*” denilmekte ve inşaat firmalarının verdiği evler “*tavuk kümesi*” şeklinde değerlendirilmektedir. Mahallenin kahvesinde yapılan toplantılara katılmak ile ilgili olarak ise projelerde çalışan Kamil’in dışlanması ve o öldükten sonra Remziye’nin davet edilmesi örgütlülük ile ilgili bir başka detaydır. Şekil 6’daki görseller filmdeki kentsel dönüşüme karşı toplantıları göstermektedir.

Görsel 6. Saf filminden görseller [26]

Filmin iki kahramanın konutlarının bahçesi kendileri de dahil çevre konutların da gündelik ihtiyaçlarını yetiştirebildikleri özelliktedir. Film boyunca yapılan bahçe ve yeşil alan

vurgusunun da dönüşümle ve değişen fiziksel yapıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bahçenin film boyunca yaşatılması ve bakılması gerekliliği ile birlikte yapılan projelerden Kamil'in çalıştığı projenin adının "*My Green World*" olması bir diğer ayrıntıdır (Şekil 7).

Görsel 7. Saf filminden görseller [26]

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kent ve sinema birbirlerini besleyen ve onlara farklı bakış açıları sunarak onları daha anlaşılır kılan iki disiplindir. Toplumcu gerçeklik çerçevesinden bakıldığında ilk dönem eserler tıpkı ülkemizde yaşananlar gibi göç ve gecekodu ile ilişkilidir. Bu iki alanda üretilen filmlerin içeriği ise yine kentlerdeki bu alanların dönüşümü ile paralel bir biçimde değişmiştir. Günümüze gelindiğinde ise 1999 İstanbul depreminden başlayarak 2011 Van Depreminde sonra uygulamaları yeni yasalarla yapılan kentsel dönüşüm, sinemada göç ve gecekodu filmleriyle benzer ölçekte olmasa da kendine yer bulmuştur. Bahsedilen dönüşüm uygulamaları sadece mekânsal değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal bir değişim ve dönüşümü içermektedir. Dönüşüm uygulamasına maruz kalan kişilerin birbiri ve kentle olan toplumsal, mekânsal ve ekonomik devingenlik kanallarının kırılması, bu uygulamaların daha derin tartışma konularını içerisinde barındırdığını göstermektedir. Esasında yapılan müdahalelerin ölçeği düşünüldüğünde fiziksel ve toplumsal alanın değişikliği kadar bireylerin hayatlarına da önemli ölçüde müdahale edilmektedir. Ancak sinemanın kendi içerisinde dönüşümü ve bireyler özelindeki durum anlatıları kentsel dönüşüm gibi dönüştürücü etkisi yüksek uygulamaların sinemadaki yansımaları kısıtlı kılınmıştır. Kentsel dönüşüm, bireylerin hikayelerinin arka planında her zaman durmaktadır. Kentsel dönüşümle ilgili filmlerden Saf ise, ülkemizdeki tartışmalı dönüşüm uygulamalarından Fikirtepe'yi konu edinmesi, dönüşümün şantiye ortamının mahallede yaşayanlar üzerindeki fiziksel etkisini, örgütlenmeleri, mülteci göçünü anlatması açısından diğerlerinden daha çok öne çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada, bir kentsel dönüşüm filmi olarak ele alınmıştır.

Görsel 8. Saf film afişi [27]

KAYNAKÇA

- [1] Torun, A. (2017). Sinema-Kent ilişkisinde İstanbul: İlk yıllarından bugüne Türk Sineması'nda İstanbul'un görünümü. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1, 147-166.
- [2] Sönmez, S. ve Balcı, D. (2018). "Seni saraylarda yaşatacağım..." Türk sinemasında mahalle ve kentin dönüşümü (1960-1990). Sanat ve Tasarım Dergisi, 8 (1), 186-205.
- [3] Leigh, N.G. ve Kenny, J. (1996). The city of cinema: Interpreting urban images on film. Journal of Planning Education and Research, 16 (1), 51-55.
- [4] Zengin Çelik, H. ve Tezcan, S. (2017). Türk Sinemasında Göç Temalı İstanbul Filmleri Üzerinden Kentlerdeki Mekânsal ve Toplumsal Değişimlerin İncelenmesi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (2), 619-636.
- [5] Yalvaç, A. Türk Sineması ve Arabesk, Agora Kitabevi/İstanbul, 2013.
- [6] Erman, T. (2004). Gecekondu Çalışmalarında "Öteki" Olarak Gecekondu Kurguları. *European Journal of Turkish Studies*. <http://ejts.revues.org/94> (Erişim tarihi: 18.11.2009).
- [7] Öztürk, M. (2004). Türk Sinemasında Gecekondu. *European Journal of Turkish Studies*. <https://journals.openedition.org/ejts/94> (Erişim tarihi: 27.07.2015).
- [8] Akyol Altun, D. ve Uzun, İ. (2012). Yeşilçam Sineması'nda Mekân Kullanımı. *Mimarlık*, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=380&RecID=2978> (Erişim tarihi: 12.03.2017).
- [9] Pişkin, G. (2010). Türkiye'de Göç Ve Türk Sinemasına Yansımaları: 1960-2009. *e-Journal of New World Sciences Academy* 5 (1), 45-65.
- [10] Kırık, A.M. (2014). Türk Sinemasında Arabeskin Doğuşu Ve Gelişimi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 2 (3), 90-117.
- [11] Aytaç Sönmez, S. (2022). Kentin Çeperlerinde Varoluş Mücadelesi: Kentsel Dönüşüm Sürecinde Sinemada Birey ve Mekân Anlatıları. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 56-67.
- [12] Mennel, B. *Cities and Cinema*. Routledge/Londra & New York, 2008.
- [13] Işıl, M. *Beyazperdede İstanbul'un Göç Öyküleri*. Türk Sinemasında İstanbul içinde (107-142), İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş./İstanbul, 2020.
- [14] Dönmez, S. (2019). "Semt Bizim Ev Kira" 2000 Sonrası Türk Sinemasında Mahalle, Futbol Ve Kentsel Dönüşüm. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7 (1), 370-397.
- [15] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2246/buyuk-adam-kucuk-ask> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [16] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2297/sir-cocuklari> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [17] <https://www.beyazperde.com/filmler/film-122040/> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [18] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2658/baska-semtin-cocuklari> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [19] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2724/kara-kopekler-havlarken> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [20] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2915/gunesi-gordum> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [21] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/3329/zerre> (Erişim tarihi: 15.07.2022)

- [22] Taş Öz, P. ve Yiğit, Z. (2021). Madunun Kentteki Gölgesi: Zerre. Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi 38, 174-187.
- [23] Balcı, Ş. (2018). 2000'ler Türk Sinemasında Kentsel Dönüşüm. sinecine, 9(2), 71-109.
- [24] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2939/11-e-10-kala> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [25] <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/8984/saf> (Erişim tarihi: 15.07.2022)
- [26] Vatansever, A. (2019). Saf. Kurmaca Film.
- [27] <https://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-85387/> (Erişim tarihi: 15.07.2022)

IDENTIFICATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY FACTORS WITHIN MEGA CONSTRUCTION PROJECTS

Ali Alotaibi, Francis Edum-Fotwe, Andrew Price

Loughborough University, LE11 3TU, United Kingdom

Abstract:

Mega construction projects create buildings and major infrastructure to respond to work and life requirements while playing a vital role in promoting any nation's economy. However, the industry is often criticised for not balancing economic, environmental and social dimensions of their projects, with emphasis typically on one aspect to the detriment of the others. This has resulted in many negative impacts including environmental pollution, waste throughout the project lifecycle, low productivity, and avoidable accidents. The identification of comprehensive Social Responsibility (SR) indicators, which combine social, environmental and economic aspects, is urgently needed. This is particularly the case in the context of the Kingdom of Saudi Arabia (KSA), which often has mega public construction projects. The aim of this paper is to develop a set of wide-ranging SR indicators which encompass social, economic and environmental aspects unique to the KSA. A qualitative approach was applied to explore relevant indicators through a review of the existing literature, international standards and reports. A list of appropriate indicators was developed, and its comprehensiveness was corroborated by interviews with experts on mega construction projects working with SR concepts in the KSA. The findings present 39 indicators and their metrics, covering 10 economic, 12 environmental and 17 social aspects of SR mapped against their references. These indicators are a valuable reference for decision-makers and academics in the KSA to understand factors related to SR in mega construction projects. The indicators are related to mega construction projects within the KSA and require validation in a real case scenario or within a different industry to demonstrate their generalisability.

Keywords: Social responsibility, construction projects, economic, social, environmental, indicators.

CORE COMPETENCE DEVELOPMENT WHILE CARRYING OUT ORGANIZATIONAL CHANGES

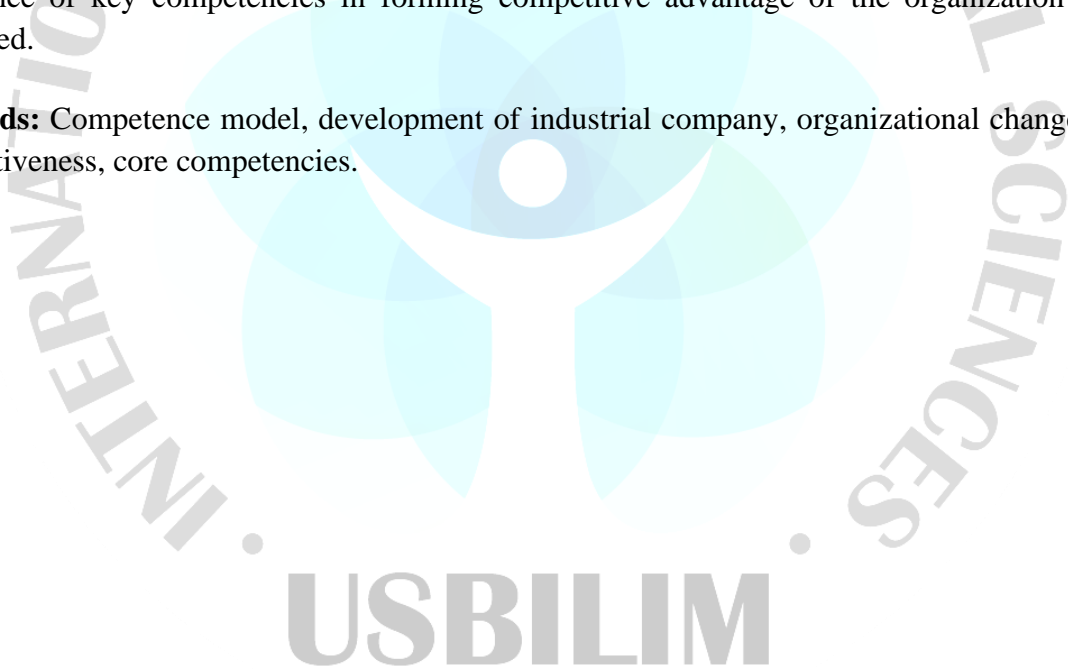
Olga A. Shvetsova

St.-Petersburg State Electrotechnical University, St.-Petersburg, Russia.

Abstract:

The paper contains the different issues of competence management in industrial companies. The theoretical bases of human resources management and practical issues of innovative enterprises' competitiveness are considered. The research is focused on the modern industrial enterprise changes management problems; it focuses on the effective personnel management of industrial enterprises on the basis of competence approach. The influence of organizational changes on the competence development is discussed. The need for development of the new technologies is mentioned, proposal is based on competence-based approach in personnel management including in the conditions of carrying out organizational changes; methods of acquisition and development of missing key professional competences are discussed; importance of key competencies in forming competitive advantage of the organization is mentioned.

Keywords: Competence model, development of industrial company, organizational changes, competitiveness, core competencies.

A STUDY ON THE RELATION BETWEEN AUDITOR ROTATION AND AUDIT QUALITY IN IRANIAN FIRMS

Bita Mashayekhi, Marjan Fayyazi, Parisa Sefati

University of Tehran, Tehran, Iran

HR Department, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran

M.S in Accounting from University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract:

Audit quality is a popular topic in accounting and auditing research because recent decades' financial crises reduce the reliability of financial reports to public investors and cause significant doubt about the audit profession. Therefore, doing research to identify effective factors in improving audit quality is necessary for bringing back public investors' trust to financial statements as well as audit reports. In this study, we explore the relationship between auditor rotation and audit quality. For this purpose, we employ the Duff (2009) model of audit quality to measure audit quality and use a questionnaire survey of 27 audit service quality attributes. Our results show that there is a negative relationship between auditor's rotation and audit quality as we consider the auditor's reputation, capability, assurance, experience, and responsiveness as surrogates for audit quality. There is no evidence for verifying a same relationship when we use the auditor's independence and expertise for measuring audit quality.

Keywords: Audit quality, auditor's rotation, reputation, capability, assurance, experience, responsiveness, independence, expertise.

USING “ECKEL” MODEL TO MEASURE INCOME SMOOTHING PRACTICES: THE CASE OF FRENCH COMPANIES

Feddaoui Amina

Jijel University. Algeria

Abstract:

Income smoothing represents an attempt on the part of the company's management to reduce variations in earnings through the manipulation of the accounting principles. In this study, we aimed to measure income smoothing practices in a sample of 30 French joint stock companies during the period (2007-2009), we used Dummy variables method and “ECKEL” model to measure income smoothing practices and Binomial test according to SPSS program, to confirm or refute our hypothesis. This study concluded that there are no significant statistical indicators of income smoothing practices in the sample studied of French companies during the period (2007-2009), so the income series in the same sample studied of is characterized by stability and non-volatility without any intervention of management through accounting manipulation. However, this type of accounting manipulation should be taken into account and efforts should be made by control bodies to apply Eckel model and generalize its use at the global level.

Keywords: Income, smoothing, “Eckel”, French companies.

SECLOUDBPMN: A LIGHTWEIGHT EXTENSION FOR BPMN CONSIDERING SECURITY THREATS IN THE CLOUD

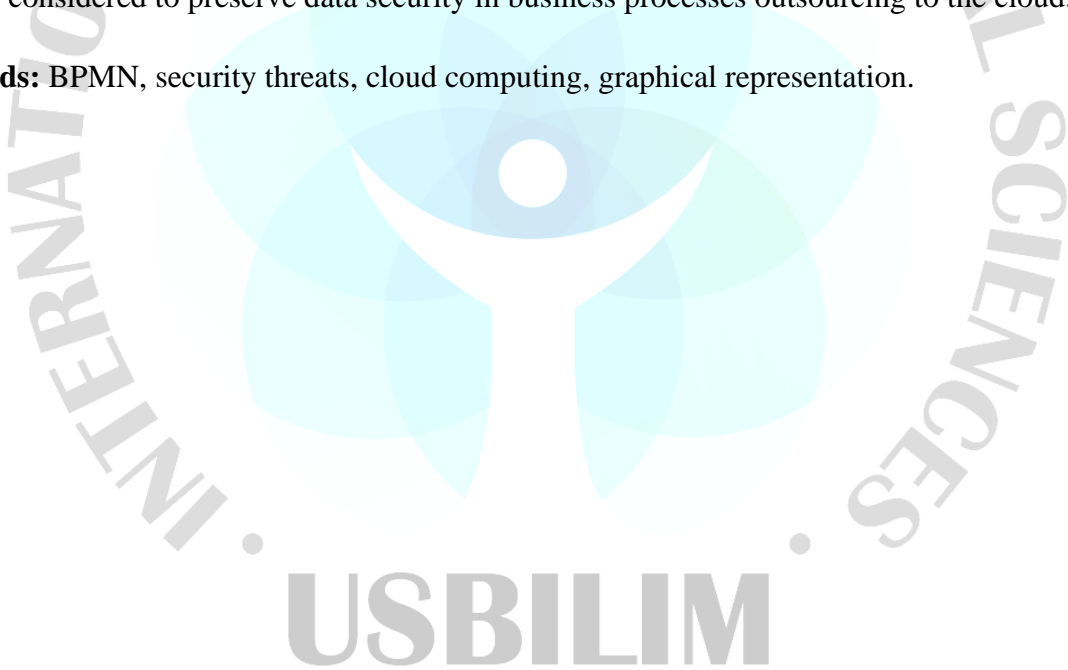
Somayeh Sobati Moghadam

University of Hakim Sabzevari, Sabzevar, Iran

Abstract:

Business processes are crucial for organizations and help businesses to evaluate and optimize their performance and processes against current and future-state business goals. Outsourcing business processes to the cloud becomes popular due to a wide variety of benefits and cost-saving. However, cloud outsourcing raises enterprise data security concerns, which must be incorporated in Business Process Model and Notation (BPMN). This paper, presents SeCloudBPMN, a lightweight extension for BPMN which extends the BPMN to explicitly support the security threats in the cloud as an outsourcing environment. SeCloudBPMN helps business's security experts to outsource business processes to the cloud considering different threats from inside and outside the cloud. In this way, appropriate security countermeasures could be considered to preserve data security in business processes outsourcing to the cloud.

Keywords: BPMN, security threats, cloud computing, graphical representation.

ETHICAL FINANCE AND ISLAMIC FINANCE: PARTICULARITIES, POSSIBLE CONVERGENCE AND POTENTIAL DEVELOPMENT

Safa Ougoujl, Sidi Mohamed Rigar

GREMID (Research Group in Management and Development Engineering), Cadi Ayyad University, Marrakech, Morocco

Abstract:

Economics is not an exact science. It cannot be from the moment it is a social science that concerns society organization, a human science that depends on the behavior of the men and women who make a part of this society. Therefore, it cannot ignore morality, the instinctive sense of good and evil, the natural order which place us between certain values, and which religion often sheds light on. In terms of finance, the reference to ethics is becoming more popular than ever. This is naturally due to the growing financial crises. Finance is less and less ethical, but some financial practices have continued to do so. This is the case of ethical finance and Islamic finance. After attempting to define the concepts of ethical finance and Islamic finance, in a period when financial innovation seeks to encourage differentiation in order to create more profit margins, this article attempts to expose the particularities, the convergences and the potentialities of development of these two sensibilities.

Keywords: Convergences, ethical finance, Islamic finance, potential development.

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON KNOWLEDGE SHARING IN IRAQ'S PUBLIC AND PRIVATE HIGHER EDUCATION: A COMPARISON STUDY

Sawsan J. Al-Husseini

Middle Technical University, Institute of Administration Rusafa, Baghdad, Iraq

Abstract:

Transformational leadership (TL) has been found to have an important influence on knowledge and knowledge management (KM). It can contribute to organizational learning, employees' creativity, encourage followers to participate in educational programs and develop the skills needed to achieve exceptional performance. This research sought to examine the impact of TL on knowledge donating and collecting and the differences between these impacts in public and private higher education institutes (HEIs) in Iraq. A mixed method approach was taken and 580 valid responses were collected to test the causal relationships between the factors, then 12 interviews were conducted with the leaders of HEIs to give more insight of the findings from quantitative stage. Employing structural equation modelling with AMOS v.24, the research found that TL would be ideal in an educational context, promoting knowledge sharing activities in both sectors. The interviews revealed differences between public and private HEIs in terms of the effects relationships. Guidelines are developed for academics as well as leaders and provided evidence to support the use of TL to encourage knowledge sharing activities within higher education in developing countries particularly Iraq.

Keywords: Transformational leadership, knowledge sharing, higher education, multi-groups.

USBILIM

MAIN TENDENCIES OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND THE REGULATION MECHANISMS FOR DECREASING ITS RATE IN GEORGIA

Nino Paresashvili, Nino Abesadze

Tbilisi State University, Georgia

Tbilisi State University, Georgia

Abstract:

The modern world faces huge challenges. Globalization changed the socio-economic conditions of many countries. The current processes in the global environment have a different impact on countries with different cultures. However, an alleviation of poverty and improvement of living conditions is still the basic challenge for the majority of countries, because much of the population still lives under the official threshold of poverty. It is very important to stimulate youth employment. In order to prepare young people for the labour market, it is essential to provide them with the appropriate professional skills and knowledge. It is necessary to plan efficient activities for decreasing an unemployment rate and for developing the perfect mechanisms for regulation of a labour market. Such planning requires thorough study and analysis of existing reality, as well as development of corresponding mechanisms. Statistical analysis of unemployment is one of the main platforms for regulation of the labour market key mechanisms. The corresponding statistical methods should be used in the study process. Such methods are observation, gathering, grouping, and calculation of the generalized indicators. Unemployment is one of the most severe socioeconomic problems in Georgia. According to the past as well as the current statistics, unemployment rates always have been the most problematic issue to resolve for policy makers. Analytical works towards to the above-mentioned problem will be the basis for the next sustainable steps to solve the main problem. The results of the study showed that the choice of young people is not often due to their inclinations, their interests and the labour market demand. That is why the wrong professional orientation of young people in most cases leads to their unemployment. At the same time, it was shown that there are a number of professions in the labour market with a high demand because of the deficit the appropriate specialties. To achieve healthy competitiveness in youth employment, it is necessary to formulate regional employment programs with taking into account the regional infrastructure specifications.

Keywords: Unemployment. analysis, methods, tendencies, regulation mechanisms.

APPLICATION OF WESTERN AND ISLAMIC PHILOSOPHY TO BUSINESS ETHICS

Elmamy Ahmedsalem

Institute of Islamic Banking and Finance IIBF, International Islamic University of Malaysi

Abstract:

The world has witnessed the collapse of many corporate giants as a result of unethical behavior in recent decades. This has induced a series of questions by the global community on why such occurrences could happen, even with corporate governance in place. This paper attempts to propose a philosophical approach from an Islamic perspective to be consolidated with current corporate governance in order to confront contemporary dilemmas. In this paper, ethical theories are presented as a discussion followed by their applications to modern cases of financial collapses. Virtue ethics by Aristotle, justice and fairness by John Rawls, deontology by Immanuel Kant, and utilitarianism by John Stuart Mill, are the four theories which can then be contrasted with the paradigm of Muslim scholars. Despite the differences between the fundamental principles of Islamic and Western worldviews, their ethical theories are aimed at making right decisions and solving ethical dilemmas based on what is good for society. Therefore, Islamic principles should be synthesized with Western philosophy to form a more coherent framework. The integration of Islamic and western ethical theories into business is important for sound corporate governance.

Keywords: Business ethics, Islamic philosophy, western philosophy, Western and Islamic Worldview of Ethics.

USBILIM

DEVELOPING ISLAMIC MODULE PROJECT FOR PRESCHOOL TEACHERS USING MODIFIED DELPHI TECHNIQUE

Mazeni Ismail, Nurul Aliah, Hasmadi Hassan

Cluster of Education and Social Sciences (CESS), Open University Malaysia

Department of Sociology, University Malaysia Pahang, Malaysia

Department of Social Science and Humanities, University Malaysia Pahang Malaysia

Abstract:

The purpose of this study is to gather the consensus of experts regarding the use of moral guidance amongst preschool teachers vis-a-vis the Islamic Project module (I-Project Module). This I-Project Module seeks to provide pertinent data on the assimilation of noble values in subject-matter teaching. To obtain consensus for the various components of the module, the Modified Delphi technique was used to develop the module. 12 subject experts from various educational fields of Islamic education, early childhood education, counselling and language fully participated in the development of this module. The Modified Delphi technique was administered in two mean cycles. The standard deviation value derived from questionnaires completed by the participating panel of experts provided the value of expert consensus reached. This was subsequently analyzed using SPSS version 22. Findings revealed that the panel of experts reached a discernible degree of agreement on five topics outlined in the module, viz; content (mean value 3.36), teaching strategy (mean value 3.28), programme duration (mean value 3.0), staff involved and attention-grabbing strategy of target group participating in the value program (mean value 3.5), and strategy to attract attention of target group to utilize *i*-project (mean value 3.0). With regard to the strategy to attract the attention of the target group, the experts proposed for creative activities to be added in order to enhance teachers' creativity.

Keywords: Islamic project, modified Delphi technique, project approach, teacher moral guidance.

THE USE OF MNEMONIC AND MATHEMATICAL MNEMONIC METHOD IN IMPROVING HISTORICAL UNDERSTANDING

Lee Bih Ni, Nurul Asyikin Binti Hassan

Faculty of Psychology and Education, Universiti Malaysia Sabah, Malaysia

Science Junior College, Education Department, Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia

Abstract:

This paper discusses the use of mnemonic and mathematical methods in enhancing the understanding of history. Mnemonics can help students from all levels including high school and in various disciplines including language, math and history. At the secondary level, students are exposed to various courses that require them to remember many facts that can be mastered through the application of mnemonic techniques. Researchers use narrative literature studies to illustrate the current state of art and science in the field of research focused. Researchers used narrative literature reviews to build a scientific base of knowledge. Researchers gather all the key points in the discussion, and put it here by referring to the specific field where the paper is essentially based. The findings suggest that the use of mnemonic techniques can improve the individual's memory by adding little effort. In implementing mnemonic techniques, it is important to integrate mathematics and history in the course as both are interconnected as mathematics has shaped our history and vice versa. This study shows that memory skills can actually be improved; the human mind can remember something more than expected.

Keywords: Cognitive strategy, mnemonic technique, secondary school level study, mathematical mnemonic.

USBILIM

REPORT OF HAPPINESS IN THE IRANIAN EDUCATIONAL SYSTEM: A QUALITATIVE RESEARCH

Babak Shamshiri, Najme Dastouri

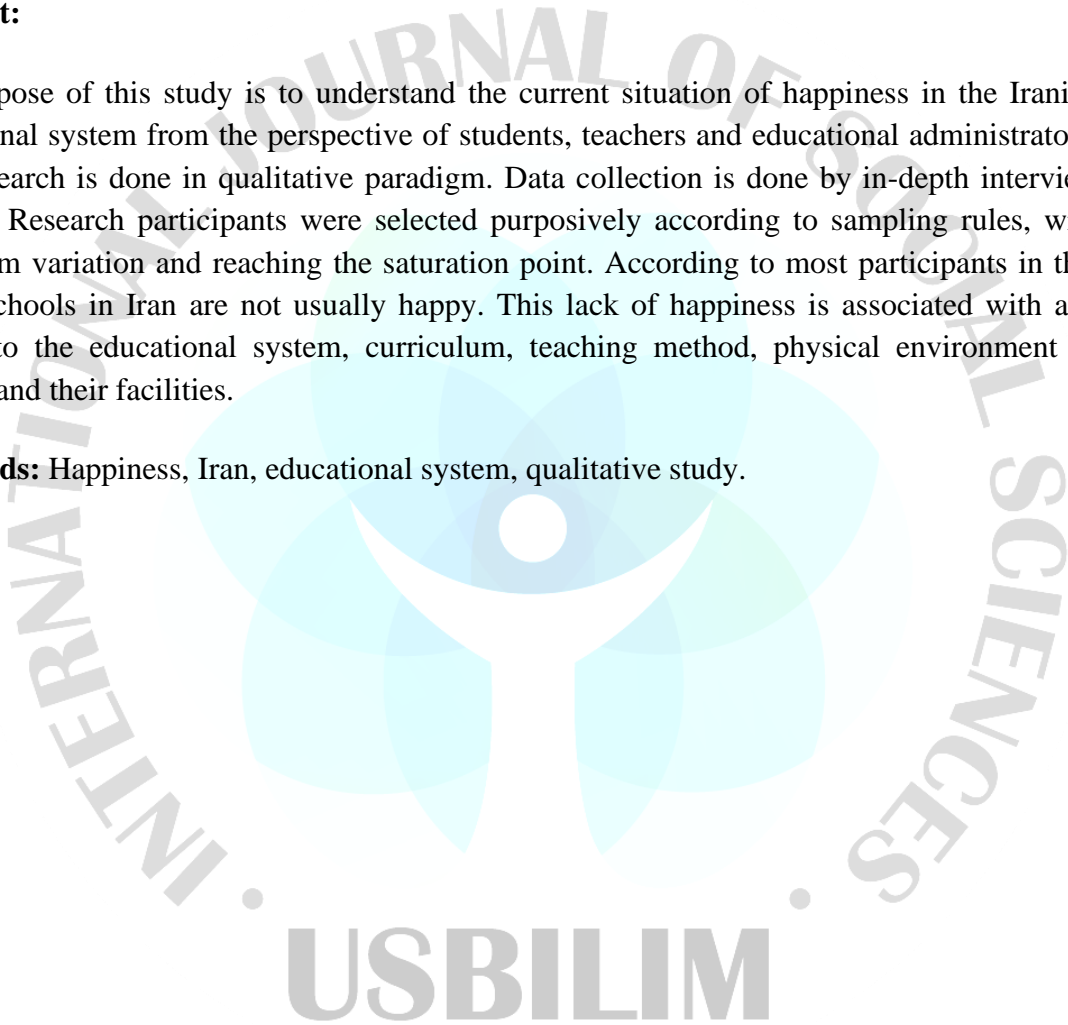
Shiraz University in Psychology Department in Philosophy of Education Section, Iran

Najme Dastouri is master's student of Shiraz University in Philosophy of Education, Iran.

Abstract:

The purpose of this study is to understand the current situation of happiness in the Iranian educational system from the perspective of students, teachers and educational administrators. This research is done in qualitative paradigm. Data collection is done by in-depth interview method. Research participants were selected purposively according to sampling rules, with maximum variation and reaching the saturation point. According to most participants in this study, schools in Iran are not usually happy. This lack of happiness is associated with and related to the educational system, curriculum, teaching method, physical environment of schools and their facilities.

Keywords: Happiness, Iran, educational system, qualitative study.

MULTIVARIATE ASSESSMENT OF MATHEMATICS TEST SCORES OF STUDENTS IN QATAR

Ali Rashash Alzahrani, Elizabeth Stojanovski

University of Newcastle, Australia

University of Newcastle, Australia

Abstract:

Data on various aspects of education are collected at the institutional and government level regularly. In Australia, for example, students at various levels of schooling undertake examinations in numeracy and literacy as part of NAPLAN testing, enabling longitudinal assessment of such data as well as comparisons between schools and states within Australia. Another source of educational data collected internationally is via the PISA study which collects data from several countries when students are approximately 15 years of age and enables comparisons in the performance of science, mathematics and English between countries as well as ranking of countries based on performance in these standardised tests. As well as student and school outcomes based on the tests taken as part of the PISA study, there is a wealth of other data collected in the study including parental demographics data and data related to teaching strategies used by educators. Overall, an abundance of educational data is available which has the potential to be used to help improve educational attainment and teaching of content in order to improve learning outcomes. A multivariate assessment of such data enables multiple variables to be considered simultaneously and will be used in the present study to help develop profiles of students based on performance in mathematics using data obtained from the PISA study.

Keywords: Cluster analysis, education, mathematics, profiles.

USBILIM

A SOCIAL COGNITIVE INVESTIGATION IN THE CONTEXT OF VOCATIONAL TRAINING PERFORMANCE OF PEOPLE WITH DISABILITIES

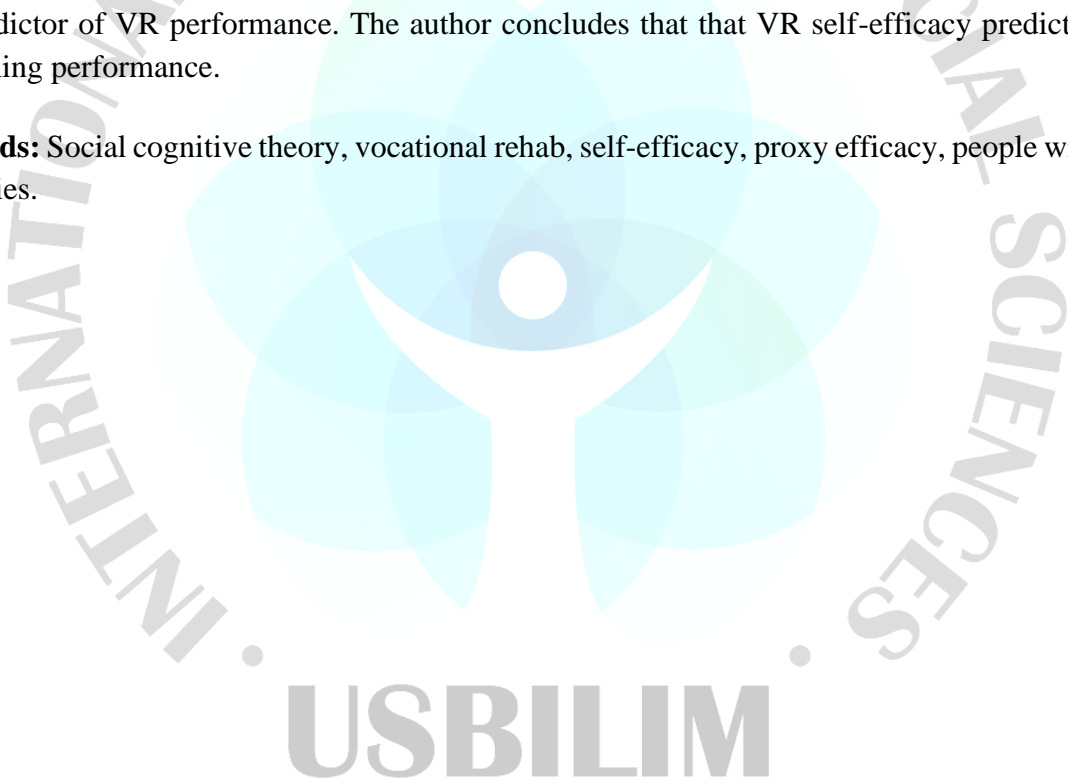
Majid A. AlSayari

Sultan Bin Abdulaziz Humanitarian City. Saudi Arabia

Abstract:

The study reported here investigated social cognitive theory (SCT) in the context of Vocational Rehab (VR) for people with disabilities. The prime purpose was to increase knowledge of VR phenomena and make recommendations for improving VR services. The sample consisted of 242 persons with Spinal Cord Injuries (SCI) who completed questionnaires. A further 32 participants were Trainers. Analysis of questionnaire data was carried out using factor analysis, multiple regression analysis, and thematic analysis. The analysis suggested that, in motivational terms, and consistent with research carried out in other academic contexts, self-efficacy was the best predictor of VR performance. The author concludes that that VR self-efficacy predicted VR training performance.

Keywords: Social cognitive theory, vocational rehab, self-efficacy, proxy efficacy, people with disabilities.

DEVELOPING AN INSTRUMENT TO MEASURE TEACHERS' SELF-EFFICACY OF TEACHING INNOVATION SKILLS

Huda S. Al-Azmi

Kuwait University, Kuwait

Abstract:

There is a growing consensus that adoption of teachers' self-efficacy measurement tools help to assess teachers' abilities in specific areas in order to improve their skills. As a result, different instruments to assess teachers' ability were developed by academics and practitioners. However, many of these instruments focused either on general teaching skills, or on the other hand, were very specific to one subject. As such, these instruments do not offer a tool to measure the ability of teachers in teaching 21st century skills such as innovation skills. Teaching innovation skills helps to prepare students for lives and careers in the 21st century. The purpose of this study is to develop an instrument measuring teachers' self-efficacy of teaching innovation skills related to the classroom context and evaluating the teachers' beliefs regarding their ability in teaching innovation skills. To reach this goal, the 16-item instrument measures four dimensions of innovation skills: creativity, critical thinking, communication, and collaboration. 211 secondary-school teachers filled out the survey to quantitatively analyze the quality of the instrument. The instrument's reliability and item analysis were measured by using jMetrik. The results concluded that the mean of self-efficacy ranged from 3 to 3.6 without extreme high or low self-efficacy scores. The discrimination analysis revealed that one item recorded a negative correlation with the total, and three items recorded low correlation with the total. The reliabilities of items ranged from 0.64 to 0.69 and the instrument needed a couple of revisions before practical use. The study concluded the need to discard one item and revise five items to increase the quality of the instrument for future work.

Keywords: Critical thinking, collaboration, innovation skills, self-efficacy.

USBILIM

INNOVATING AND DISRUPTING HIGHER EDUCATION: THE EVOLUTION OF MASSIVE OPEN ONLINE COURSES

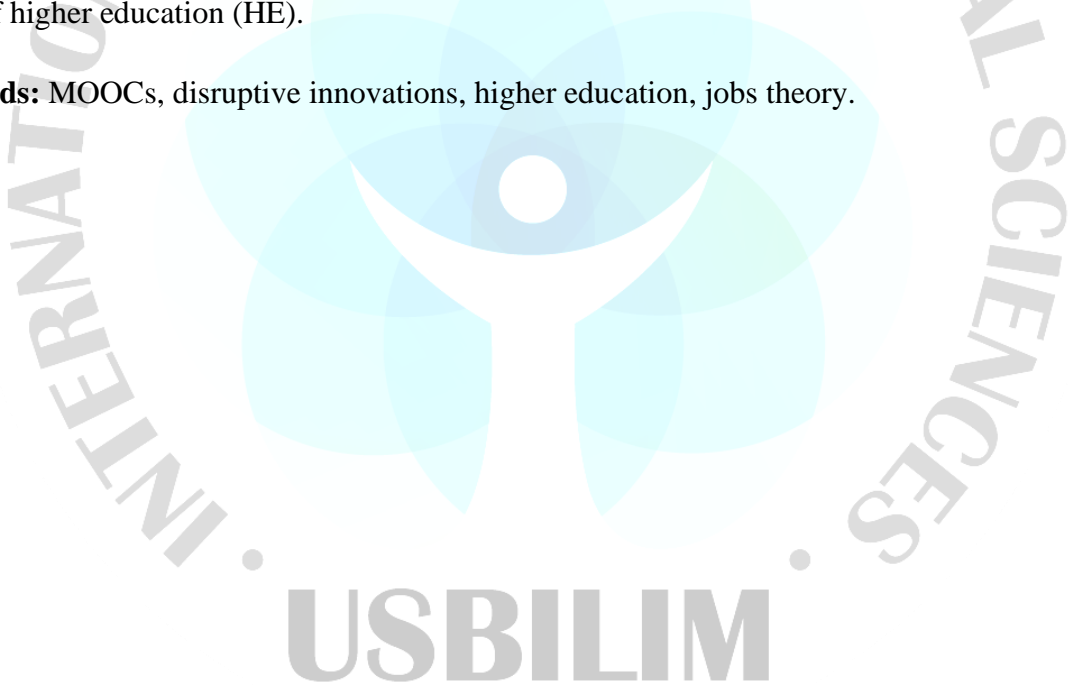
Nabil Sultan

A'Sharqiyah University, Oman

Abstract:

A great deal has been written on Massive Open Online Courses (MOOCs) since 2012 (considered by some as the year of the MOOCs). The emergence of MOOCs caused a great deal of interest amongst academics and technology experts as well as ordinary people. Some of the authors who wrote on MOOCs perceived it as the next big thing that will disrupt education. Other authors saw it as another fad that will go away once it ran its course (as most fads often do). But MOOCs did not turn out to be a fad and it is still around. Most importantly, they evolved into something that is beginning to look like a viable business model. This paper explores this phenomenon within the theoretical frameworks of disruptive innovations and jobs to be done as developed by Clayton Christensen and his colleagues and its implications for the future of higher education (HE).

Keywords: MOOCs, disruptive innovations, higher education, jobs theory.

THE CAPABILITIES APPROACH AS A FUTURE ALTERNATIVE TO NEOLIBERAL HIGHER EDUCATION IN THE MENA REGION

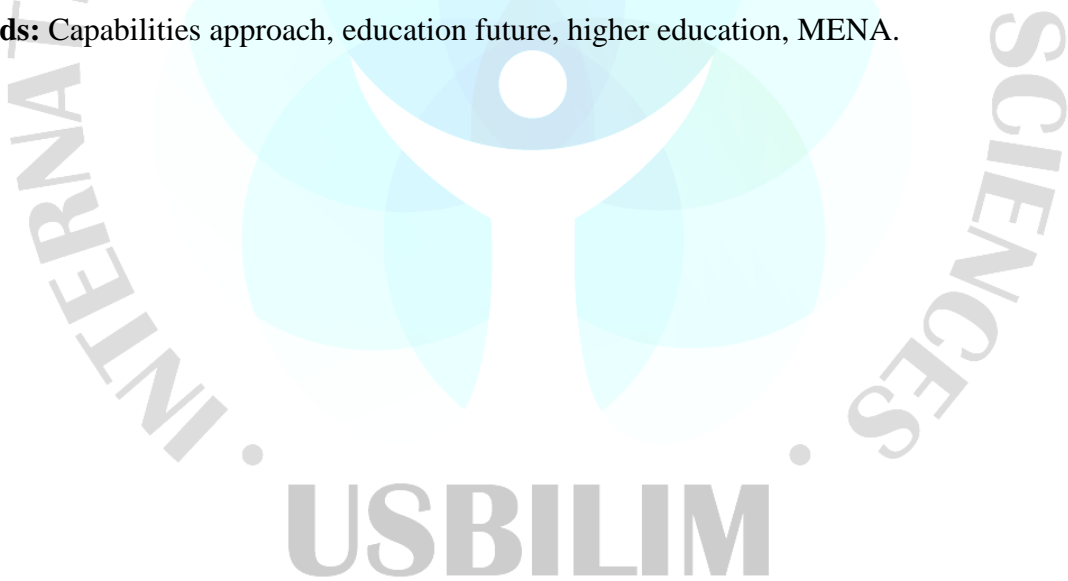
Ranya Elkhayat

Zewail City of Science and Technology, Giza, Egypt

Abstract:

This paper aims at offering a futures study for higher education in the Middle East. Paying special attention to the negative impacts of neoliberalism, the paper will demonstrate how higher education is now commodified, corporatized and how arts and humanities are eschewed in favor of science and technology. This conceptual paper argues against the neoliberal agenda and aims at providing an alternative exemplified in the Capabilities Approach with special reference to Martha Nussbaum's theory. The paper is divided into four main parts: the current state of higher education under neoliberal values, a prediction of the conditions of higher education in the near future, the future of higher education using the theoretical framework of the Capabilities Approach, and finally, some areas of concern regarding the approach. The implications of the study demonstrate that Nussbaum's Capabilities Approach will ensure that the values of education are preserved while avoiding the pitfalls of neoliberalism.

Keywords: Capabilities approach, education future, higher education, MENA.

YÜKSEK FREKANSLI VERİLERLE OYNAKLIK TAHMİNİ: BORSA İSTANBUL ŞEHİR ENDEKSİ UYGULAMASI

Anıl LÖGÜN¹, M. Sinan TEMURLENK²

¹ Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID ID: 0000-0003-2543-3964

² Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-7910-0885

ÖZET

Oynaklık, fiyat değişkenliğinin ölçüsü olarak kullanılan bir kavramdır. Oynaklık modellemesi ve tahmini finansal alanda üzerinde araştırma yapılan konuların başında gelmektedir. Oynaklık, yatırım stratejilerinin belirlenmesi noktasında önemlidir. Çalışmada Borsa İstanbul şehir endeksinin gerçekleşen oynaklık tahmini 02.01.2020 – 31.05.2022 dönemi kapsamında araştırılmıştır. Bu kapsamda 5 dakikalık frekansa sahip veriler kullanılmıştır. Heterojen Otoregresif Modelleri (HAR) heterojen piyasa hipotezi kapsamında farklı zaman dönemlerinde ölçülen oynaklıkları ortaya koyan piyasa bileşenlerinin dinamiklerini ortaya koymaktadır. Çalışmada farklı tahminciler kullanılarak farklı HAR model türleri ile oynaklık tahminleri yapılmıştır. Günlük oynaklık tahmin sonuçlarına göre Borsa İstanbul şehir endeksinin en çok kısa vadeli yatırımcılardan etkilendiği ortaya konmuştur. Haftalık ve aylık oynaklık tahminlerinde ise sırasıyla haftalık ve aylık bileşen katsayılarının anlamsız olduğu görülmüştür. Belirlilik katsayılarına göre gerçekleşen varyans ile tahmin edilen HAR modelinin en iyi model olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yüksek Frekanslı Veriler, Heterojen Otoregresif Model, Borsa İstanbul

FORECASTING VOLATILITY WITH HIGH FREQUENCY DATA: AN APPLICATION FOR BORSA ISTANBUL CITY INDEX

ABSTRACT

Volatility is used as a measure of price volatility. Volatility modeling and forecasting is one of the most researched topics in the financial field. Volatility is important in determining investment strategies. In the study, the realized volatility of the Borsa Istanbul city index is investigated within the period of 02.01.2020 - 31.05.2022. In this context, data with a frequency of 5 minutes are used. Heterogeneous Autoregressive Models (HAR) reveal the dynamics of market components that reveal the volatility measured in different time periods within the scope of the heterogeneous market hypothesis. In the study, volatility estimates are made with different HAR model types using different estimators. According to the daily volatility estimation results, it has been revealed that the Borsa Istanbul city index is mostly affected by short-term investors. In the weekly and monthly volatility estimates, the weekly and monthly component coefficients are found to be insignificant, respectively. According to the R^2 , it has been concluded that the HAR model estimated with the realized variance is the best model.

Keywords: High Frequency Data, Heterogeneous Autoregressive Model, Borsa İstanbul

1. GİRİŞ

Etkin piyasa hipotezi, firmaların üretim ve yatırım kararları verebildiği ve yatırımcıların, herhangi bir zamanda menkul kıymet fiyatlarının piyasadaki mevcut tüm bilgiyi tam olarak yansıttığı varsayımı altında, yatırımcılar menkul kıymetler arasından seçim yapabilmektedir (Fama, 1970: 383). Heterojen piyasa hipotezi ise piyasa katılımcılarının haberlere farklı tepki verdiği varsayımına dayanmaktadır. Bu piyasa hipotezine göre farklı zaman planlamalarına sahip kişiler finansal piyasaları oluşturmaktadır.

Gerçekleşen oynaklık için yaygın olarak kullanılan zaman serisi modellerinin oynaklık kümelemesi sergilediklerinin ortaya koymuşlardır. Yapılan çalışmalarda, gerçekleşen oynaklığın modellenmesi ve öngörüsü için farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür (Maasoumi ve McAleer, 2008: 4). Bu yaklaşımlardan en çok tercih edilen gerçekleşen varyans tahmincisidir. Gerçekleşen oynaklık tahmincisi, gün içi getirilerin karesi alınması şeklinde uygulanır ve aşırı derecede kısıtlayıcı bir yöntem değildir (Andersen, Bollerslev ve Meddahi, 2011: 18).

Gerçekleşen oynaklıkta, örnekleme frekansının sonsuza gitmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte, çok yüksek frekanslı örnekleme dayanan oynaklıkta, alım satım fiyatları arasındaki fark gibi mikro yapı gürültüsü gibi ortaya çıkabilecek sorunlar olabilmektedir (Todorova, 2015). Bu çalışmada söz konusu sorunun ortaya çıkmaması adına Borsa İstanbul şehir endeksi 5 dakikalık frekans aralığında düzenlenerek analiz edilmiştir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde literatüre ve analizde kullanılan yöntemlere yer verilerek, analiz bulguları yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR

Türkiye literatüründe hisse senedi piyasaları ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar mevcuttur. Aktaş ve Akdağ (2013) Türkiye için 2008 – 2012 dönemi kapsamında dolar kuru, faiz oranı, işsizlik oranı, altın fiyatları gibi ekonomik faktörlerin BİST 100 endeksi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Yazarlar çalışma sonucunda dolar kuru, faiz oranı gibi değişkenlerin BİST 100 endeksini açıklamada önemli faktörler olduğunu göstermişlerdir. Kaya ve Uğurlu (2016) BİST 100 bileşik endeks getiri ile gayri safi yurtiçi hasıla ve özel sabit yatırım harcamaları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Özmen, Karlılar ve Karlılar (2017) faiz oranı ile hisse senedi piyasası arasında çift yönlü nedensellik, döviz kuru ve enflasyon oranları ile hisse senedi piyasası arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Değer ve Kara (2017) BİST Sınai endeksi ile faiz oranı, döviz kuru, enflasyon oranı, altın fiyatları, petrol fiyatları arasında ilişkinin varlığını yaptıkları analizler sonucunda tespit etmişlerdir.

Hisse senedi piyasası farklı göstergelerle ilişkili olduğu literatürde yer alan çalışmalarda ortaya konmuştur. Hisse senedi piyasaları için yapılan çalışmaların önemli bir bölümü de oynaklığı tahmin etmektir. Literatürde Borsa İstanbul üzerine oynaklık tahmini farklı yaklaşımlarla inceleyen çalışmalar vardır. Karahanoğlu ve Ercan (2015) BİST Banka endeksini inceledikleri çalışmalarında en iyi oynaklık modeli olarak TGARCH modeli olduğunu tespit etmişlerdir. Koy ve Ekim (2016) farklı Borsa İstanbul sektör endekslerinin oynaklığını 2011 – 2014 dönemi kapsamında araştırmışlardır. Yazarlar endekslerin oynaklığını tahmin ederken farklı GARCH türü modeller tercih etmişlerdir. Analizler sonucunda BİST Sınai, BİST Ticaret ve BİST Hizmet endeksi için GARCH ve EGARCH modelleri anlamlı elde edilirken, BİST Banka

endeksi için sadece GARCH modeli anlamlı bulunmuştur. Kuzu (2018) BİST 100 endeksi oynaklığını farklı GARCH türü modeli kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucunda en iyi performansı TGARCH modelinin sağladığı görülmüştür. Topaloğlu (2020) Borsa İstanbul Sınai ve Mali endekslerini 14.03.2001 – 10.08.2018 dönemi kapsamında incelemiştir. Yazar, farklı GARCH türü model yaklaşımlarını kullanarak bu endekslerin oynaklık tahminlerini ve oynaklık yayılımlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Analizleri sonucunda oynaklık yapıları olarak BİST Sınai endeksi için GARCH (1,2) modeli ve BİST Mali endeksi için EGARCH (2,3) modeli belirlenmiştir. Ayrıca, bu çalışmada, oynaklık yayılımı için çok değişkenli MGARCH modeli tahmin edilmiş ve analiz sonucunda şokun etkisinin BİST Mali endekste daha çok olduğu görülmüştür. Ay ve Gün (2020) BİST Banka endeksi için 4.1.2010 – 31.12.2019 dönemi kapsamında oynaklık tahmini gerçekleştirmiştir. Yazarlar bu endeks için en iyi öngörü performansı veren model olarak EGARCH (1,1,1) modelini belirlemiştir. Topaloğlu ve Köycü (2021) 20.07.2014 – 28.11.2021 dönemi kapsamında Borsa İstanbul şehir endeksleri için oynaklık tahminleri gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda endeksler için ARCH ve GARCH (1,1) modellerinin geçerli olduğu görülmüştür.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada yüksek frekanslı veriler kullanılarak Borsa İstanbul'un şehir endekslerinden olan BİST İstanbul için oynaklık tahmini yapılmıştır. Oynaklık tahmini için 02.01.2020 – 31.05.2022 dönemi kapsamında Borsa İstanbul'dan elde edilen saniyelik veriler kullanılmıştır. Elde edilen veriler literatürde sıkça kullanılan 5 dakikalık frekans aralığında düzenlenmiştir. 5 dakikalık frekansta toplamda 58273 gözlem ve 604 günlük veri kullanılmıştır.

Gerçekleşen oynaklık yüksek frekansa (dakikalık, saatlik gibi) sahip gün içi gözlem kullanımıyla elde edilmektedir. Genelde gerçekleşen oynaklık (RV) gerçekleşen varyans tahmincisi kullanılarak aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Zhu, Zhang ve Zhung, 2017). Burada getiri,

$r_{t,j} = 100 * (\ln p_{t,j} - \ln p_{t,j-1})$ olarak elde edilmektedir.

$$RV = \sum_{j=1}^M r_{t,j}^2 \quad t = 1, 2, \dots, T$$

Heterojen piyasa hipotezinin ana fikri, farklı zaman planlamalarına sahip olan yatırımcıların piyasada verdiği tepkiler farklı türlerde oynaklık bileşenlerine neden olmaktadır (Seda, 2012). Burada her bileşenin zaman planlaması ve günlük, haftalık ve aylık gibi frekanslarda piyasaya verdiği tepki süresi vardır (Müller vd., 1993). Corsi (2004, 2009) tarafından ortaya konan heterojen otoregresif modelin temeli, heterojen piyasa hipotezinden ve farklı dönemlerde gerçekleşen oynaklıkları dikkate alan uzun ve kısa vadeli görüşler arasındaki oynaklığın asimetric olarak yeniden üretilmesinden kaynaklanmaktadır.

HAR modelini bugünün gerçekleşen oynaklığının koşullu ortalamasını, günlük, haftalık ve aylık zaman aralıklarında ölçülen gerçekleşen oynaklıkların doğrusal bir fonksiyonu olarak aşağıdaki gibi ifade edebiliriz:

$$RV_{t+1}^{(d)} = \alpha + \beta^d RV_t^{(d)} + \beta^w RV_t^{(w)} + \beta^m RV_t^{(m)} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Burada haftalık ve aylık oynaklık bileşenleri sırasıyla,

$$(1/5) * (RV_{t-1}^{(d)} + RV_{t-2}^{(d)} + RV_{t-3}^{(d)} + RV_{t-4}^{(d)} + RV_{t-5}^{(d)}) \text{ ve}$$

$$(1/22)*(RV_{t-1}^{(d)} + RV_{t-2}^{(d)} + RV_{t-3}^{(d)} + RV_{t-4}^{(d)} + RV_{t-5}^{(d)} + \dots + RV_{t-22}^{(d)})$$

olarak hesaplanan son 5 ve 22 işlem gününün ortalamalarıdır. β^d ise günlük oynaklık bileşenini ifade etmektedir.

Barndorff-Nielsen ve Shephard (2003) RV ve Bipower varyasyon (BPV) denklemlerindeki sonuçları birleştirerek, temel fiyat sürecindeki sıçramalar nedeniyle ikinci dereceden varyasyon sürecine katkı tutarlı tahminlerin elde edilmesine katkı sağlayabileceğini belirtmiştir (Andersen, Bollerslev ve Diebold, 2003: 4-5).

$$RV_{t+1} - BPV_{t+1} \rightarrow \sum \kappa^2(s)$$

Burada denklemin sağ tarafının negatif olmasını engelleyen bir durum yoktur. Bu nedenle, gerçek ampirik sıçrama ölçümlerine negatif olmayan bir kesinti uygulanır:

$$J_{t+1} = \max(RV_{t+1} - BPV_{t+1}, 0)$$

Sıçrama bileşeni temelde gerçekleşen varyans ve bi-power varyasyonu arasındaki farka dayanmaktadır.

Denklem (1)'e sıçrama bileşeni de eklendiğinde oluşacak HAR-RV-J modeli aşağıdaki gibidir:

$$RV_{t+1}^{(d)} = \alpha + \beta^d RV_t^{(d)} + \beta^w RV_t^{(w)} + \beta^m RV_t^{(m)} + \beta_{j,d} J_t + \varepsilon_{t+1} \quad (2)$$

BPV tahmincisi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$BPV_t = u_1^{-2} \sum_{j=2}^m |r_{t,j,-1}| |r_{t,j}|$$

$$u_1 = \left(\frac{2}{\pi}\right)^{0.5} = E(|Z|)$$

Sürekli bileşenli CHAR modeli ise denklem (3)'teki gibi tanımlanmaktadır:

$$RV_{t+1}^{(d)} = \alpha + \beta^d BPV_t^{(d)} + \beta^w BPV_t^{(w)} + \beta^m BPV_t^{(m)} + \varepsilon_t \quad (3)$$

4. BULGULAR

Tablo 1'de analizde kullanılan getiri, gerçekleşen varyans, bipower varyasyon serilerine ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Buna göre 5 dakikalık frekansa sahip getiri serisinin ortalaması 0.001 ve standart sapma değeri 0.169 olarak elde edilmiştir. Getiri serisinin sola çarpık bir dağılıma sahip olduğu ve basıklık değerinin oldukça yüksek bir değere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum aşırı değerlerin varlığını göstermektedir. Gerçekleşen varyans ve bipower varyasyon serilerine ait ortalama değerleri sırasıyla 2.767 ve 1.939 olarak elde edilmiştir. Her iki serinin çarpıklık değerleri pozitif olarak elde edilmiştir. Bu durum serilerin sağa çarpık dağılım özelliği gösterdiğini ifade etmektedir. Serilerin basıklık değerlerinin de getiri serisinde olduğu gibi yüksek değerlerde oldukları görülmüştür.

Çizelge 1. Tanımlayıcı İstatistikler

	r	RV	BPV
Ortalama	0.001	2.767	1.939
Standart Sapma	0.169	7.775	4.363
Minimum	-10.067	0.052	0.043
Maksimum	2.980	114.674	62.307

Çarpıklık	-8.919	9.564	8.852
Basıklık	472.183	108.885	98.519

Tablo 2’de gerçekleşen varyans tahmincisi kullanılarak tahmin edilen HAR modeli sonuçları gösterilmektedir. Bu tahmin sonuçlarına göre günlük oynaklık (h=1) için sabit parametre haricindeki tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Borsa İstanbul şehir endeksinin günlük oynaklığını günlük bileşen katsayısının en fazla etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, günlük katsayıdan sonra aylık bileşen katsayısının günlük oynaklığı önemli derecede etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Haftalık (h=5) ve aylık (h=22) oynaklık tahminlerinde sırasıyla haftalık ve aylık katsayılar haricinde diğer katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. HAR Modeli Tahmin Sonuçları

	h=1	h=5	h=22
α	-0.021 (0.611)	0.156* (0.071)	0.423** (0.047)
β^d	0.456*** (0.000)	0.321*** (0.000)	0.175*** (0.000)
β^w	0.169** (0.028)	0.115 (0.396)	0.267** (0.018)
β^m	0.176*** (0.001)	0.256** (0.016)	0.073 (0.630)
R^2	0.488	0.399	0.273
$\bar{R}^2$	0.486	0.396	0.269
F	183.70*** (0.000)	126.90*** (0.000)	69.60*** (0.000)

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılığını ifade etmektedir. Parantez içindekiler prob. (olasılık) değerini ifade etmektedir.

Tablo 3’de sürekli bileşenli HAR (CHAR) modeli tahmin sonuçları gösterilmektedir. Günlük oynaklık (h=1) tahmin sonuçlarına göre tüm katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Haftalık oynaklık tahmini sonuçlarında haftalık bileşen katsayısı haricinde tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılrken, aylık oynaklık tahmini sonuçlarında aylık bileşen katsayısı haricinde tüm katsayılar anlamlı olarak elde edilmiştir.

Çizelge 3. CHAR Modeli Tahmin Sonuçları

	h=1	h=5	h=22
α	0.161*** (0.000)	0.303*** (0.000)	0.522*** (0.006)
β^d	0.439*** (0.000)	0.270*** (0.000)	0.111*** (0.002)
β^w	0.165** (0.031)	0.132 (0.351)	0.334** (0.011)
β^m	0.247*** (0.000)	0.348*** (0.003)	0.132 (0.448)
R^2	0.474	0.395	0.286
$\bar{R}^2$	0.471	0.392	0.282
F	173.70*** (0.000)	125*** (0.000)	74.31*** (0.000)

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılığını ifade etmektedir. Parantez içindekiler prob. (olasılık) değerini ifade etmektedir.

HAR ve CHAR modeli günlük oynaklık tahmin sonuçları günlük, haftalık ve aylık oynaklık bileşen katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum uzun hafızayı yani oynaklık serilerindeki kalıcılığı göstermektedir. Bu tahminlerin yanı sıra yapılan HAR – J model tahmini sonuçları Tablo 4’te verilmiştir. Bu sonuçlara göre sıçrama katsayısı (J)’nin negatif ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4. HAR-J Modeli Tahmin Sonuçları

	h=1	h=5	h=22
α	-0.001 (0.990)	0.159* (0.070)	0.448** (0.030)
β^d	0.489*** (0.000)	0.326*** (0.000)	0.216*** (0.001)
β^w	0.167** (0.028)	0.115 (0.399)	0.266** (0.027)
β^m	0.173*** (0.002)	0.255** (0.017)	0.068 (0.641)
J	-0.090 (0.312)	-0.015 (0.825)	-0.113 (0.329)
R^2	0.489	0.399	0.275
$\bar{R}^2$	0.486	0.395	0.270
F	138.2*** (0.000)	95.04*** (0.000)	52.72*** (0.000)

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılığını ifade etmektedir. Parantez içindekiler prob. (olasılık) değerini ifade etmektedir.

5. SONUÇ

Gerçekleşen oynaklık, bir finansal serinin getirilerindeki değişimin, belirli bir süre içinde geçmiş getirilerinin analiz edilerek yorumlanması olarak tanımlanabilmektedir. Çalışma kapsamında Borsa İstanbul şehir endeksi gün içi veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda 5 dakikalık frekans aralığında oluşturulan gün içi verilerle günlük gerçekleşen oynaklık hesaplanmıştır.

Farklı oynaklık bileşenlerini içeren HAR türü modeller ile tahminler gerçekleştirmek farklı piyasa bileşenlerinin dinamiklerini ortaya koymak adına araştırmacılara olanak sağlamaktadır. Çalışmada yüksek frekanslı veriler için farklı tahminciler kullanılarak HAR – RV, CHAR ve HAR – RV – J modelleri tahmin edilmiştir. Bu sonuçlara göre günlük oynaklık tahminlerinden iyi performansı R^2 değerinin en yüksek olduğu HAR – RV modelinin sağladığı görülmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda yüksek frekanslı verilerin oynaklığını tahmin etmek adına farklı yaklaşımlar veya HAR türü modeller kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M., ve Akdağ, S. (2013). Türkiye’de ekonomik faktörlerin hisse senedi fiyatları ile ilişkilerinin araştırılması. *International Journal of Social Science Research*, 2(1), 50-67.
- Alper, D., & Kara, E. (2017). Borsa İstanbul’da Hisse Senedi Getirilerini Etkileyen Makroekonomik Faktörler: Bist Sınai Endeksi Üzerine Bir Araştırma. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 22(3).
- Andersen, T. G., Bollerslev, T., & Diebold, F. X. (2003). Some like it smooth, and some like it rough: Untangling continuous and jump components in measuring, modeling, and forecasting asset return volatility. *Modeling, and Forecasting Asset Return Volatility*.
- Andersen, T. G., Bollerslev, T., & Meddahi, N. (2011). Realized volatility forecasting and market microstructure noise. *Journal of Econometrics*, 160(1), 220-234.
- Ay, G., & Gün, M. (2020). Borsa İstanbul Pay Piyasasında Volatilité Modellemesi: Bist Banka Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(5), 3795-3814.
- Corsi, F. (2004). A simple long memory model of realized volatility.
- Corsi, F., & Reno, R. (2009). HAR volatility modelling with heterogeneous leverage and jumps. *Available at SSRN 1316953*.

- Fama, E. F. (1970). Efficient capital markets: A review of theory and empirical work. *The Journal of Finance*, 25(2), 383-417.
- Karahanoğlu, İ., & Ercan, H. (2015). BNK10 Endeksindeki Kaldırıcı Etkisinin Genelleştirilmiş Ototegresif Koşullu Varyans Modeli İle Analiz Edilmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(3).
- Kaya, E., & Uğurlu, S. (2016). Seçili Bazı Makroekonomik Değişkenler ve Hisse Senedi Piyasası Arasındaki Dinamik Etkileşim: Bist 100 İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23).
- Koy, A. & Ekim, S. (2016). Borsa İstanbul Sektör Endekslerinin Volatilite Modellemesi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Kuck, K., & Maderitsch, R. (2019). The quantile-heterogeneous autoregressive model of realized volatility: New evidence from commodity markets. In *Financial Mathematics, Volatility and Covariance Modelling* (pp. 39-58). Routledge.
- Kuzu, S. (2018). Borsa İstanbul Endeksi (BIST 100) getiri volatilesinin ARCH Ve GARCH modeli ile tahmin edilmesi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 608-624.
- Maasoumi, E., & McAleer, M. (2008). Realized volatility and long memory: An overview. *Econometric Reviews*, 27(1-3), 1-9.
- Müller, U. A., Dacorogna, M. M., Davé, R. D., Pictet, O. V., Olsen, R. B., & Ward, J. R. (1993). Fractals and intrinsic time: A challenge to econometricians. *Unpublished manuscript, Olsen & Associates, Zürich*.
- Özmen, M., Karlılar, S., & Karlılar, G. Türkiye İçin Döviz Kuru, Faiz ve Enflasyonun Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkileri. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 107-120.
- SEĎA, P. (2012). Heterogeneous Autoregressive Model of the Realized Volatility: Evidence from Czech Stock Market.
- Todorova, N. (2015). The course of realized volatility in the LME non-ferrous metal market. *Economic Modelling*, 51, 1-12.
- Topaloğlu, E. E. (2020). Borsa İstanbul pay endekslerinin volatilité yapısı ve volatilité yayılımı: GARCH ve MGARCH modelleri ile BİST Sınai ve Mali Endeksleri örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 17-38.
- Topaloğlu, E. E., & Köycü, E. (2021). Borsa İstanbul Şehir Endekslerinde Volatilitenin Koşullu Değişen Varyans Modelleri İle Ölçülmesi.
- Zhu, X., Zhang, H., & Zhong, M. (2017). Volatility forecasting using high frequency data: The role of after-hours information and leverage effects. *Resources Policy*, 54, 58-70.